

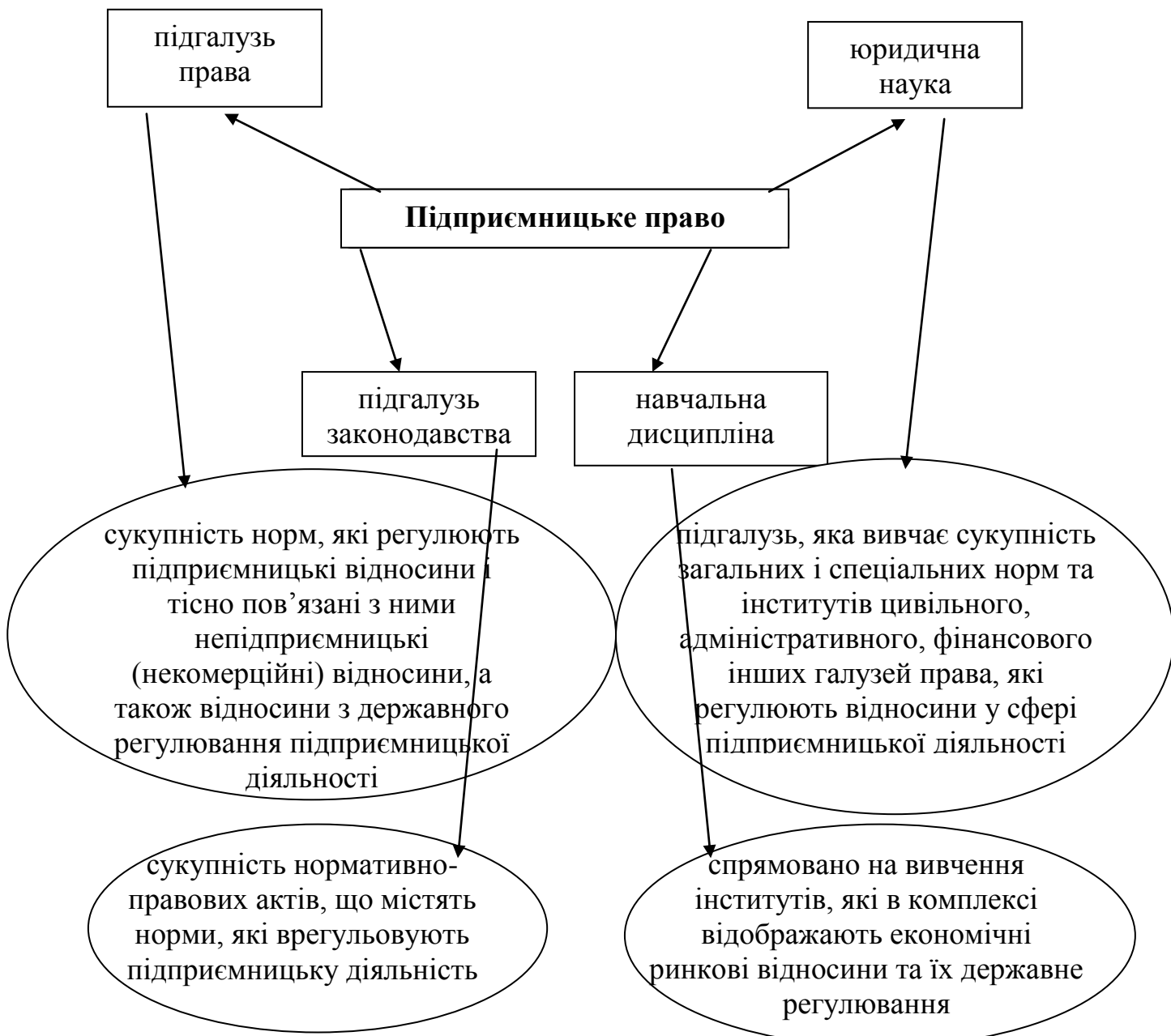
ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ, СИСТЕМА ТА ДЖЕРЕЛА БІЗНЕС-ПРАВА (ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПРАВА)

ЗМІСТ

1. Поняття, предмет та функції підприємницького права.
2. Метод та система підприємницького права.
3. Джерела підприємницького права.

Ключові слова: підприємницьке право, господарське право, джерела підприємницького права, інститути підприємницького права.

Поняття, предмет та функції підприємницького права

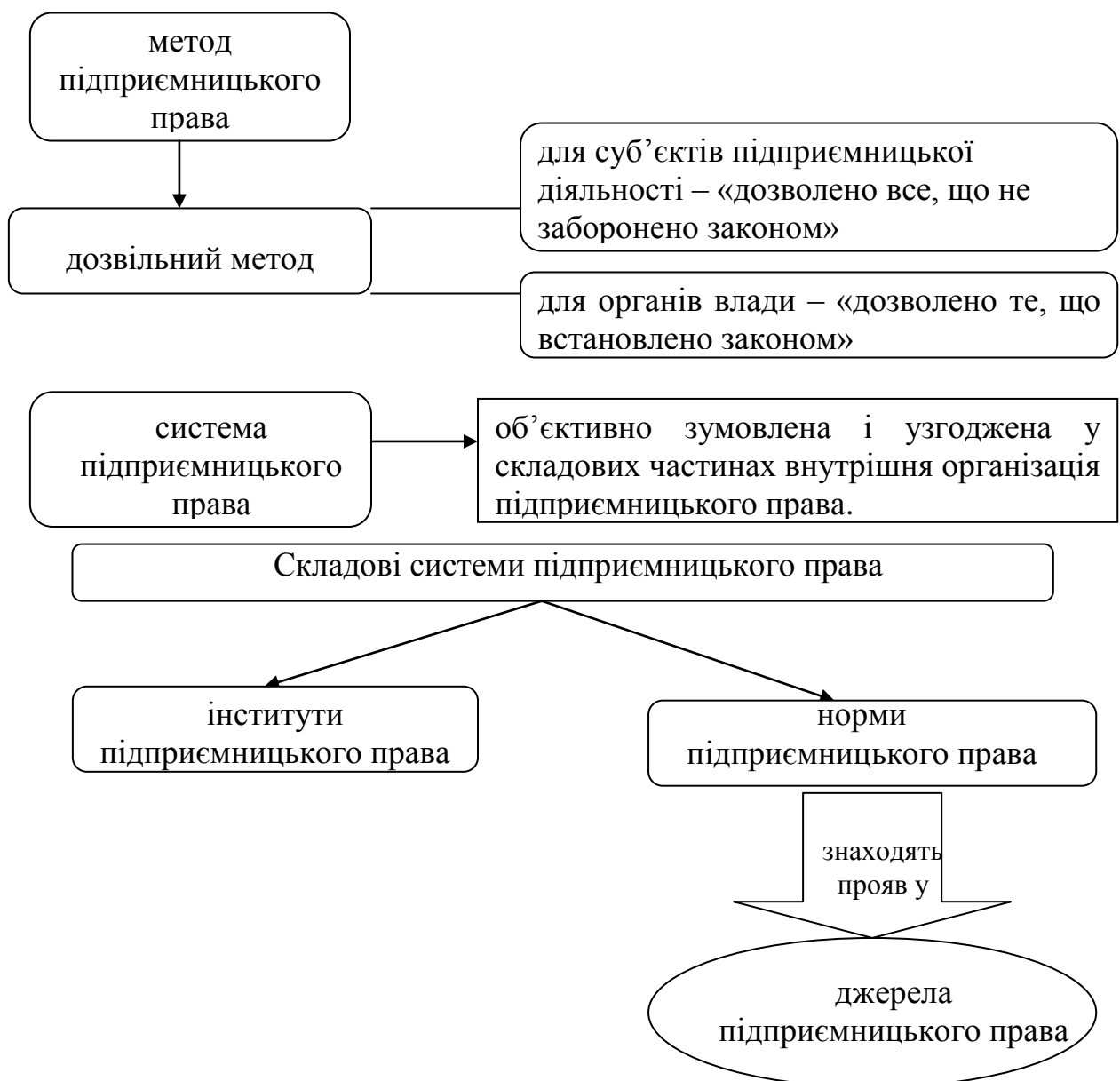

ОЗНАКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПРАВА

- застосовується до правовідносин, одним із учасників яких є суб'єкт підприємницької діяльності;
- включає норми та інститути різних галузей права, тобто є комплексним;
- регулює як приватноправові, так і публічно правові відносини у сфері підприємництва

МЕТОД ТА СИСТЕМА ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПРАВА

ІНСТИТУТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПРАВА

- інститут суб'єктів підприємницької діяльності;
- інститут договірної права;
- інститут захисту економічної конкуренції;
- інститут регулювання торговельної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності;
- інститут регулювання біржової діяльності суб'єктів підприємницької діяльності;
- інститут регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності
- інші

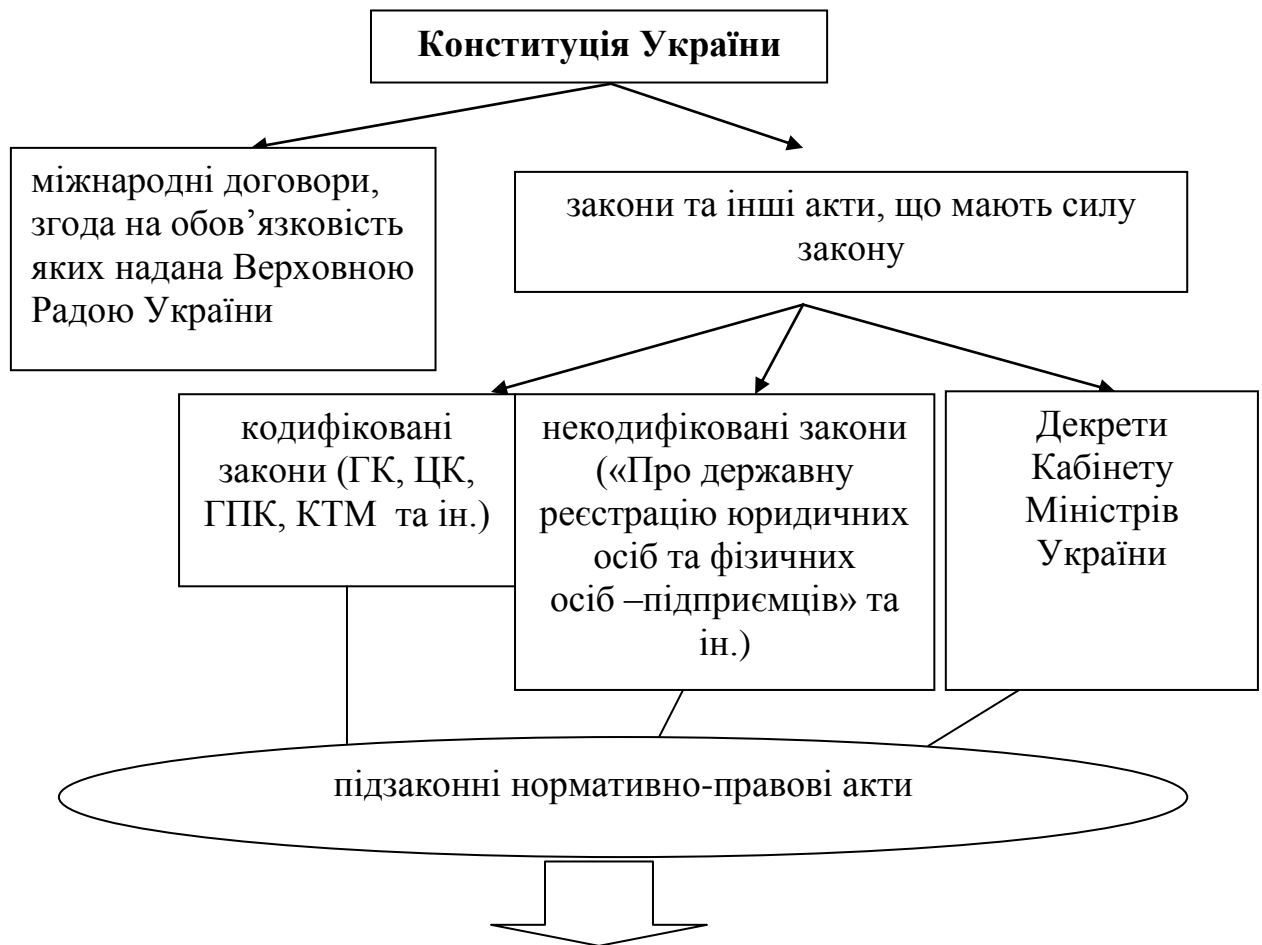
ДЖЕРЕЛА ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПРАВА

Джерела підприємницького права – зовнішні форми вираження правових норм, які засвідчують їхню загальнообов'язковість для всіх учасників підприємницьких відносин

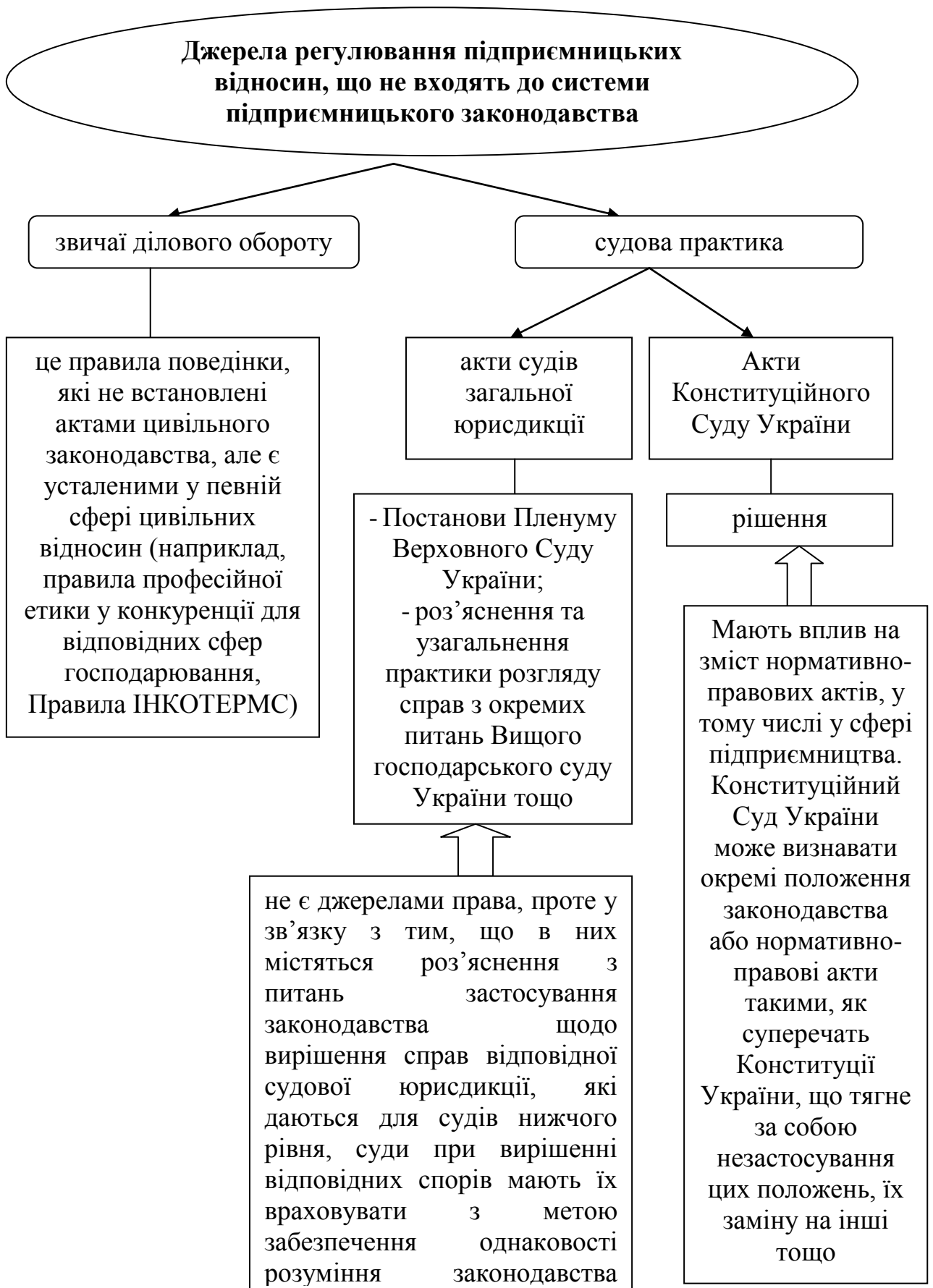
Сукупність джерел підприємницького права утворює систему підприємницького законодавства

система підприємницького законодавства

- Постанови Верховної Ради України («Про Концепцію судово-правової реформи в Україні» та ін.);
- Укази Президента України («Про деякі заходи щодо забезпечення здійснення державної регуляторної політики» та ін.);
- Постанови Кабінету Міністрів України (наприклад, «Про затвердження переліку органів ліцензування»);
- відомчі нормативно-правові акти (акти центральних органів виконавчої влади – Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, Державної фіскальної служби України, Антимонопольного комітету України та інших);
- регіональні нормативно-правові акти:
  - рішення сільських, селищних, міських рад та їхніх виконавчих комітетів;
  - розпорядження сільських, селищних, міських голів, голів районних у містах, районних, обласних рад;
  - розпорядження голів місцевих державних адміністрацій;
  - накази керівників управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій;
- локальні нормативно-правові акти (установчі та внутрішні документи суб'єктів підприємницької діяльності)

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що є предметом підприємницького права?
2. Як розуміти поняття «підприємницьке право»?
3. Як визначають метод підприємницького права?
4. Які є функції підприємницького права та в чому їхня сутність?
5. Що містить система підприємницького права?
6. Які є основні джерела підприємницького права (наведіть приклади).
7. Яке значення має для правового регулювання підприємницьких відносин судова практика?

ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 р // www.zakon.rada.gov.ua
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р// – www.zakon.rada.gov.ua
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р// – www.zakon.rada.gov.ua
4. Господарський процесуальний кодекс України від 06.12.1991р. – К.: // www.zakon.rada.gov.ua
5. Абрамов Н. Как надо правильно менять кодексы / Н. Абрамов // Юридическая практика. – 2004. – № 322 (8). – 24 февраля.
6. Белоусов Е. Хозяйственный кодекс должен действовать / Е. Белоусов // Юридическая практика. – 2006. – № 1-2. – Ст. 22.
7. Вінник О. М. Господарський кодекс – "Конституція" підприємців/ О. М. Вінник // Урядовий кур'єр. – 2000. – 13 жовтня.
8. Вінник О. М. Свобода підприємницької діяльності і Господарський кодекс України / О. М. Вінник // Юридичний вісник України. – 1996. – №14. – Ст. 3.
9. Гаргонич О.В. Правове регулювання підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках/ Гаргонич О.В., Бисга Ю.М. – Ужгород: Ліра, 2005. – 176 с.
10. Знаменський Г.Л. Ще раз про предмет господарського права / Г.Л. Знаменський // Вісник академії правових наук України. – 2003. № 2-3 (33-34).
11. Знаменський Г.Л. Господарський кодекс України: концептуальний задум і реалії законотворення/Г.Л. Знаменський // Юридична Україна. – 2003.- № 5. – С. 17–23.
12. Концепция модернизации хозяйственного законодательства на базе Хозяйственного кодекса Украины (проект) // Экономика и право. – 2006. – № 2(15).– С. 5–16.
13. Коростей В.І. Трансформація правового регулювання господарської діяльності суб'єктів економіки: короткий курс лекцій / В.І. Коростей – Донецьк: Юго-Восток, 2008. – 150 с.
14. Коростей В.І. Система правового регулювання господарювання:

- реалізація і перспективи / В.І. Коростей // Право України. – 2007. – № 4.
15. Кузьмін Р.І. Співвідношення понять «підприємництво» та «господарська діяльність» / Р.І. Кузьмін, Р.Р. Кузьмін // Право України. – 1999. – № 5.– С. 88–91.
16. Лаптев В.В. Законодательство о предприятиях (критический анализ) / В.В. Лаптев // Государство и право. – 2000. – № 7.
17. Покатаєва О. Ознаки підприємницької діяльності/ О.Покатаєва // Економіка та держава. – 2007. – № 1.– С.42.
18. Саниахметова Н. Классификация норм предпринимательского права / Н. Саниахметова // Підприємництво, держава і право. – 2001. – № 6.– С. 20–22.
19. Саниахметова Н. Признаки предпринимательства / Н. Саниахметова // Підприємництво, держава і право. – 2001. – № 8. – С. 6.
20. Смітюх А. Звичаї як джерело права в контексті нового законодавства України (перспективи застосування господарськими судами) / А.В.Смітюх // Вісник господарського судочинства. – 2004. – № 1. – С. 344–347.
21. Теньков С. Колізії у законодавстві: чим керуватись? / С. Теньков // Юридичний вісник України. – 1998. – № 38. – С. 5.

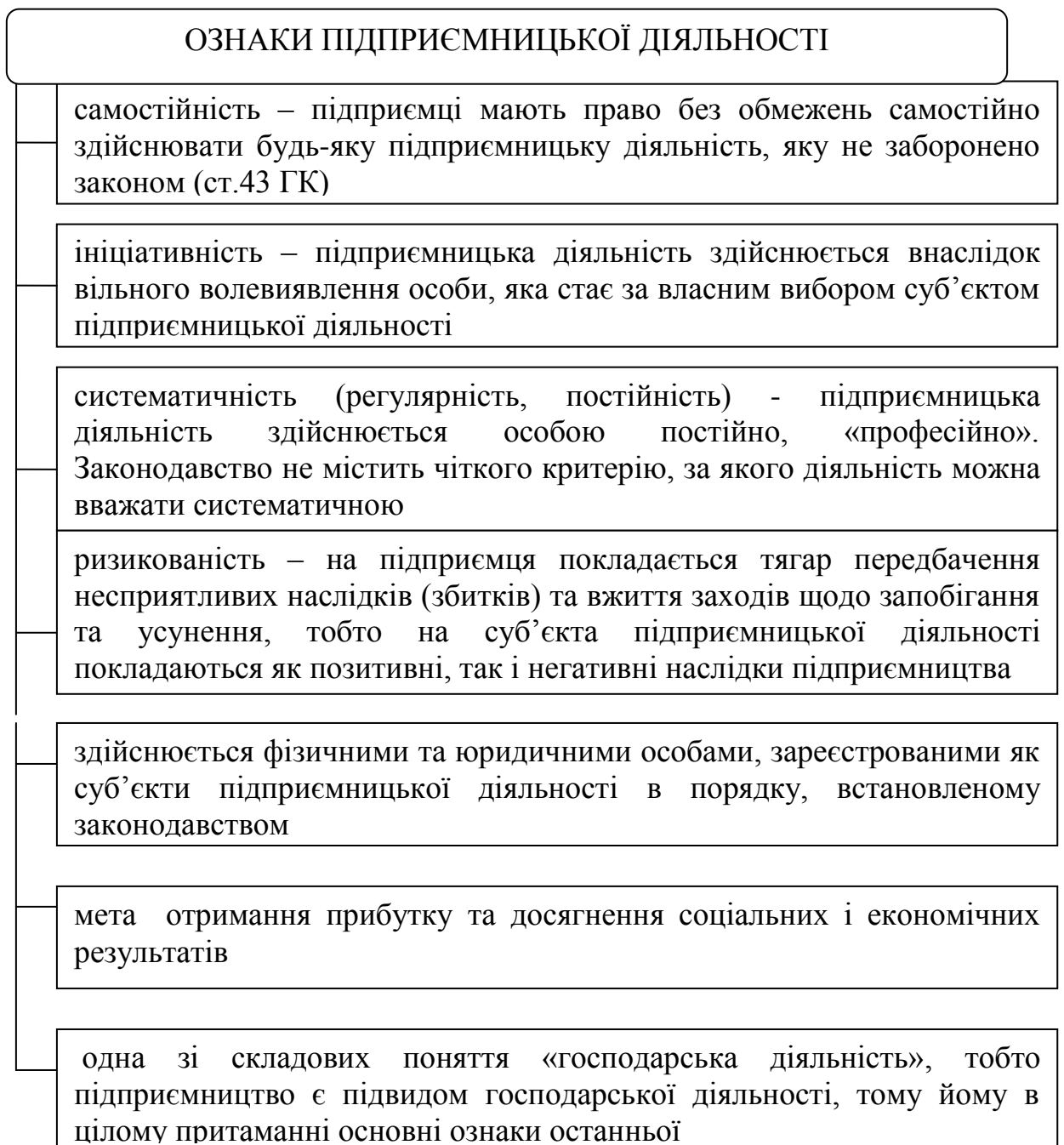
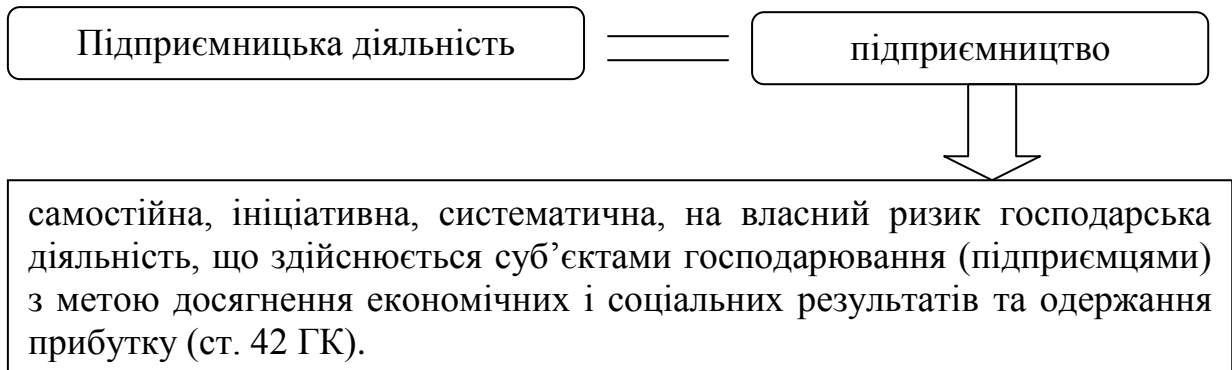
ТЕМА 2. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ЗМІСТ

1. Поняття підприємницької діяльності, її ознаки та принципи
2. Види підприємницької діяльності.
3. Поняття та види суб'єктів підприємницької діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: підприємництво, вільна підприємницька діяльність, дозвільна підприємницька діяльність, суб'єкти підприємницької діяльності.

2.1. ПОНЯТТЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЇЇ ОЗНАКИ ТА ПРИНЦИПИ

Принципи права – керівні положення права, основоположні визначення, що виражають його об’єктивні закономірності, потреби суспільства і визначають суть всієї системи, галузі чи інституту права та мають, у випадку їх нормативного закріплення, загальнообов’язкове значення

ПРИНЦИПИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ст. 44 ГК)

вільний вибір підприємцем видів підприємницької діяльності

самостійне формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону

вільне наймання підприємцем працівників

комерційний розрахунок та власний комерційний ризик

вільне розпорядження прибутком, що залишається в підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом

самостійне здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд

¹ Підприємницьке право: Підручник / За ред. О.В. Старцева. – 3-ге вид., перероб. і допов. - К.: Істина, 2007. – С.32 - 33

КРИТЕРІЇ ПОДІЛУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

предмет діяльності учасників відповідних правовідносин

суб'єкт – учасник відповідних правовідносин

наявність обмежень у зайнятті підприємницькою діяльністю

законність здійснення підприємницької діяльності

За предметом діяльності учасників відповідних правовідносин

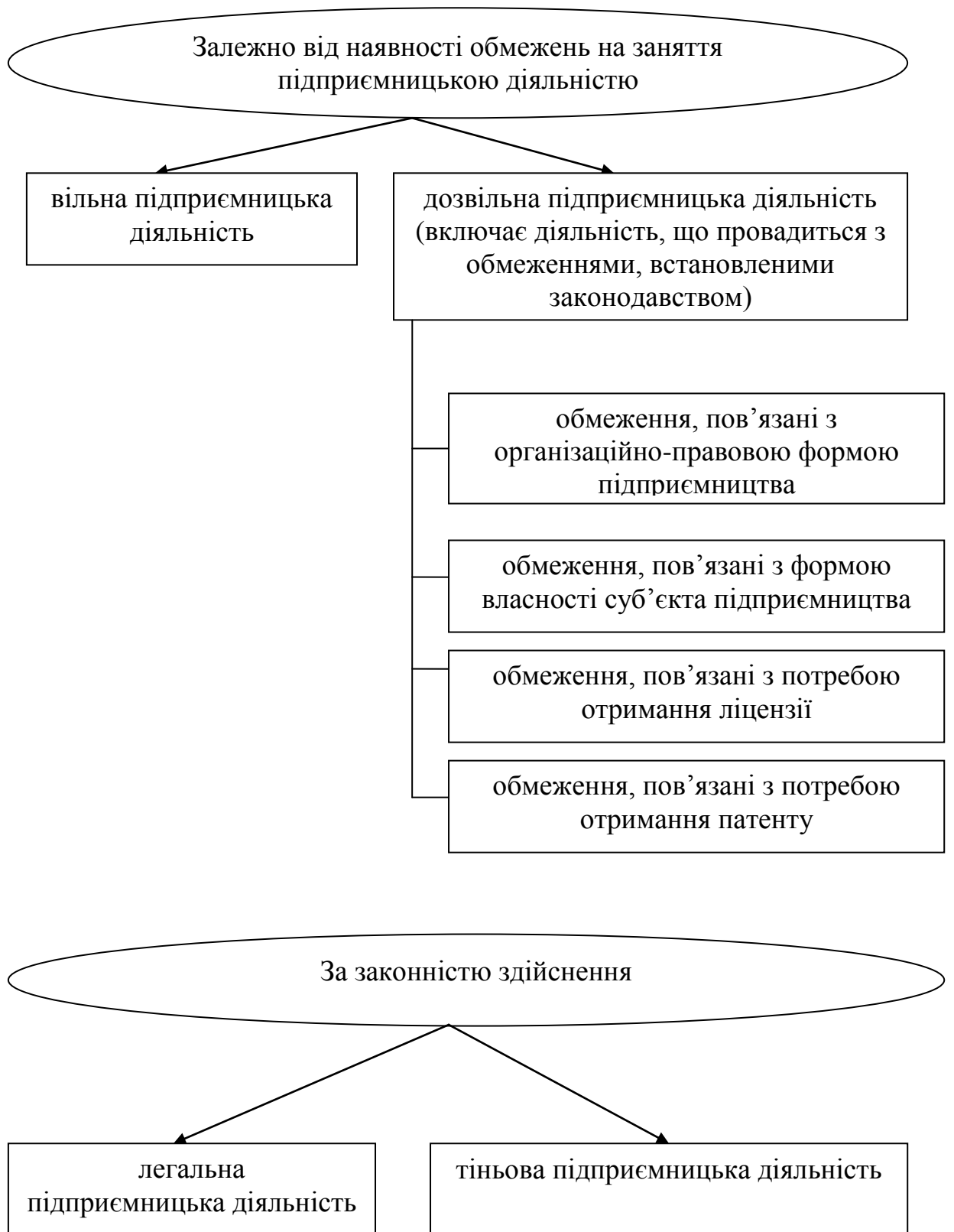
виробнича підприємницька діяльність

невиробнича підприємницька діяльність

За суб'єктом – учасником відповідних правовідносин

підприємництво без створення юридичної особи (просте)

підприємництво зі створенням юридичної особи (складне)

2.3. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Суб'єкти підприємницької діяльності – суб'єкти господарювання, які займаються підприємництвом

Суб'єкти господарювання – учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством (ч.1 ст. 55 ГК)

господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до ЦК, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГК, а також інші юридичні особи, які проводять господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку

громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які проводять господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці

Характерні ознаки юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності

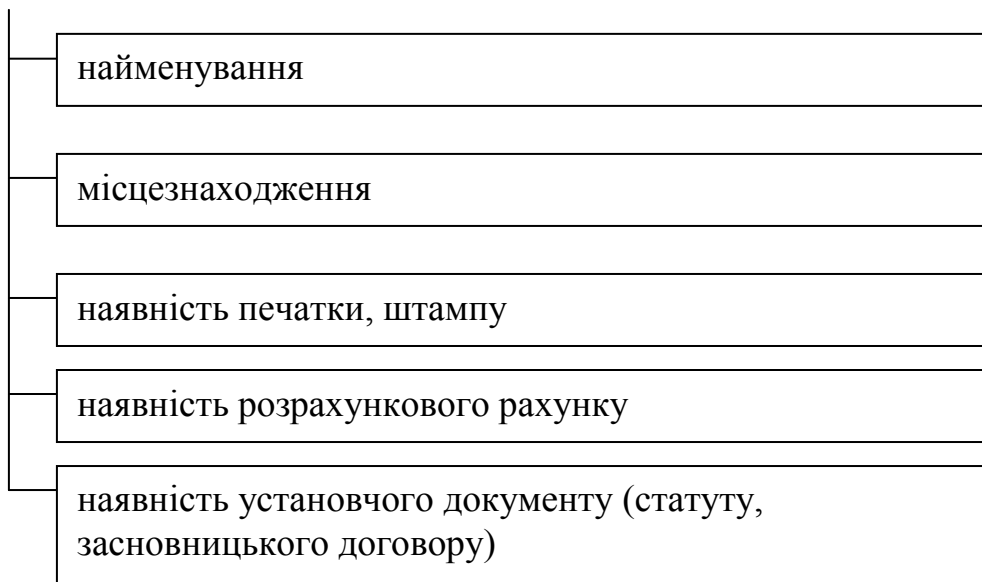
організаційна єдність

наявність відокремленого майна

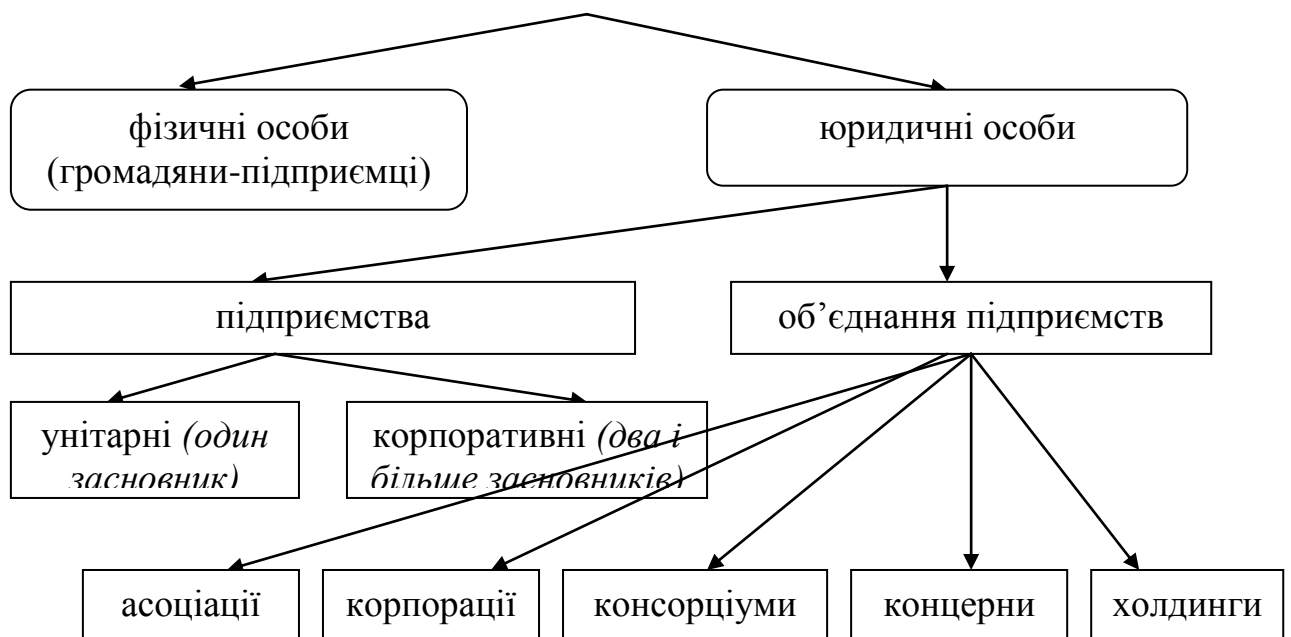
самостійна майнова відповідальність

наявність господарської правосуб'єктності

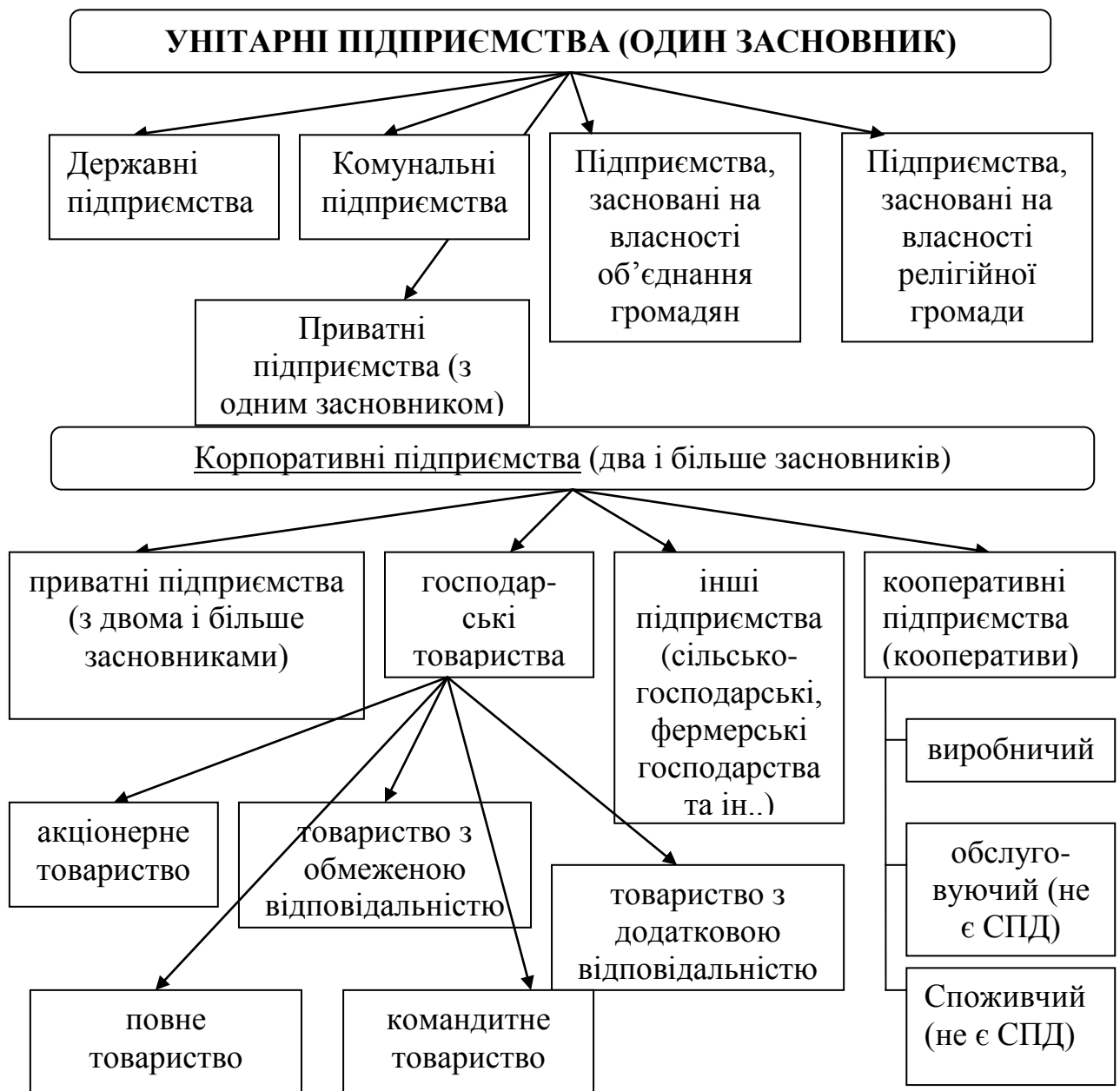
право бути позивачем та відповідачем у суді

ВИДИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ²

² Підприємницьке право: Підручник / За ред.. О.В. Старцева. – 3-є вид., перероб. і допов. – К.: Істина, 2007. – С.43

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке підприємництво?
2. Які законодавчо визначені принципи підприємницької діяльності?
3. Що означає «ризикованість» підприємницької діяльності?
4. За якими критеріями можна класифікувати підприємницьку діяльність?
5. Які існують обмеження у сфері підприємництва?
6. Як співвідносяться поняття «суб'єкти господарювання» та «суб'єкти підприємницької діяльності»?
7. Які ознаки має суб'єкт підприємницької діяльності – юридична особа?

8. Як поділяються юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності?
9. Які підприємства є унітарними, які корпоративними?

ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України / Текст Основного Закону з офіційним тлумаченням Конституційного Суду // Огляд і коментарі. В.Ф. Погорілка та В.Л.Федоренка. – К.: Наукова думка, 2006.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // – www.zakon.rada.gov.ua
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // – www.zakon.rada.gov.ua
4. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – С. 56.
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32. – С. 263.
6. Бігняк О. Поняття права на підприємницьку діяльність / О. Бігняк // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 2. – С. 99–103.
7. Бігняк О. Свобода підприємництва та її обмеження / О. Бігняк // Підприємство, господарство і право. – 2006. – № 5. – С. 53–56.
8. Бігняк О. Цілі підприємницької діяльності: правові аспекти / О. Бігняк // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 6. – С. 101.
9. Вінник О. М. Свобода підприємницької діяльності і Господарський кодекс України / О. М. Вінник // Юридичний вісник України. – 1996. – № 14. – С. 3.
10. Вінник О.М. Господарське право: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. – 2-ге вид., змін. і доп. – К.: Правова єдність, 2008. – С. 766.
11. Господарський кодекс України: науково-практ. коментар / О.І. Харитонова (ред.) – Х. : Одіссей, 2007. – С. 83.

12. Гарагонич О.В. Класифікація суб'єктів підприємницької діяльності / О.В. Гарагонич // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право. – 2003. – Вип. 3. – С. 86–90.
13. Гордієнко О. Проблеми вдосконалення правового регулювання індивідуального підприємництва / О.Гордієнко// Підприємництво, господарство і право. – 2002. - № 8. – С. 14–17.
14. Коломієць О. Право громадян на здійснення підприємницької діяльності / О. Коломієць // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 4. – С. 28.
15. Коритко Л. Я. Правове регулювання діяльності торговельних суб'єктів господарювання Східної Галичини та Буковини в складі Австро-Угорщини / Л.Я. Коритко // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 3. – С. 142–147.
16. Коростей В. І. Трансформація правового регулювання господарської діяльності суб'єктів економіки : короткий курс лекцій / В.І. Коростей – Донецьк: Юго-Восток, 2008. – 150 с.
17. Кочергіна К. Організаційно-правові форми комерційних юридичних і законодавством України / К. Кочергіна // Підприємництво, господарство і право. – 2002 – № 6. - С. 45.
18. Кузьмін Р.І. Співвідношення понять «підприємництво» та «господарська діяльність» / Р.І. Кузьмін, Р.Р. Кузьмін // Право України. –1999. – № 5. – С. 88–91.
19. Кузьмін Р.І. Співвідношення понять «підприємництво» та «господарська діяльність» / Р.І. Кузьмін, Р. Р. Кузьмін // Право України. –1999. – № 5. – С. 88–91.
20. Лаптев В.В. Законодательство о предприятиях (критический анализ) / В.В. Лаптев // Государство и право. – 2000. – № 7.
21. Підприємницьке право України / За ред. Р.Б. Шишки. – Харків, 2000. – С. 64.
22. Підприємницьке право: Підручник. – 3-є вид., перероб. і доп. / За ред.

О.В. Старцева – К.: Істина, 2007, – С. 613–670.

23. Покатаєва О. Ознаки підприємницької діяльності/ О.Покатаєва // Економіка та держава. – 2007. – № 1. – С.42.

24. Саниахметова Н. Признаки підприємництва / Н. Саниахметова // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 8. – С. 6–8.

25. Шнипко О. Сутність підприємницької діяльності та основні умови розвитку її в Україні / О. Шнипко // Підприємництво, господарство і право. – 2001. - № 6. - С. 3–5.

26. Шнипко О. Сутність підприємницької діяльності та основні умови розвитку її в Україні / О. Шнипко // Підприємництво, господарство і право. - 2001. – № 6. – С. 3–5.

27. Щербина В.С. Господарське право: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 592.

28. Юридична енциклопедія: В 6 т./ Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редколегії) та ін. – К.: “Укр. енцикл.”.

ТЕМА 3

ФІЗИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ЗМІСТ

1. Правовий статус фізичної особи у сфері підприємництва
2. Законодавчі обмеження права фізичної особи на зайняття підприємництвом.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності; громадянин - підприємець.

3.1. ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Право фізичної особи на підприємницьку діяльність

передбачене Конституцією України (ст.42)

може бути обмежене Конституцією України та законами України

мають фізичні особи з повною цивільною дієздатністю

мають громадяни України, іноземці та особи без громадянства

реалізується або через здійснення підприємницької діяльності безпосередньо як підприємець, або через створення приватного підприємства

Підприємець – фізична особа, яка є громадянином України, іноземним громадянином, особою без громадянства, що здійснює підприємницьку діяльність (пп.3.8.1п.3.8 ст.3 Класифікації організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004, затв. наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 р. №97)

для набуття статусу суб'єкта підприємницької діяльності потрібно зареєструватися як суб'єкт підприємницької діяльності відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців» (ст.42 - 45)

Характерні риси правового статусу фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності

здійснює підприємницьку діяльність у межах універсальної правоздатності – права на підприємницьку діяльність, передбаченого Конституцією України

має право здійснювати будь-який вид підприємницької діяльності, не заборонений законом, та на який законодавство не встановлює обмеження відносно суб'єктів здійснення такої діяльності

здійснює свою діяльність на засадах свободи підприємництва та відповідно до принципів підприємництва

здійснює діяльність без установчих документів

має право обрати спосіб оподаткування доходів за спрощеною системою

має право не відкривати рахунок у банку і працювати за готівкові кошти

здійснення підприємницької діяльності не потребує виокремлення майна безпосередньо для цієї діяльності

відповідає за своїми зобов'язаннями всім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення

має виконувати передбачені законом обов'язки

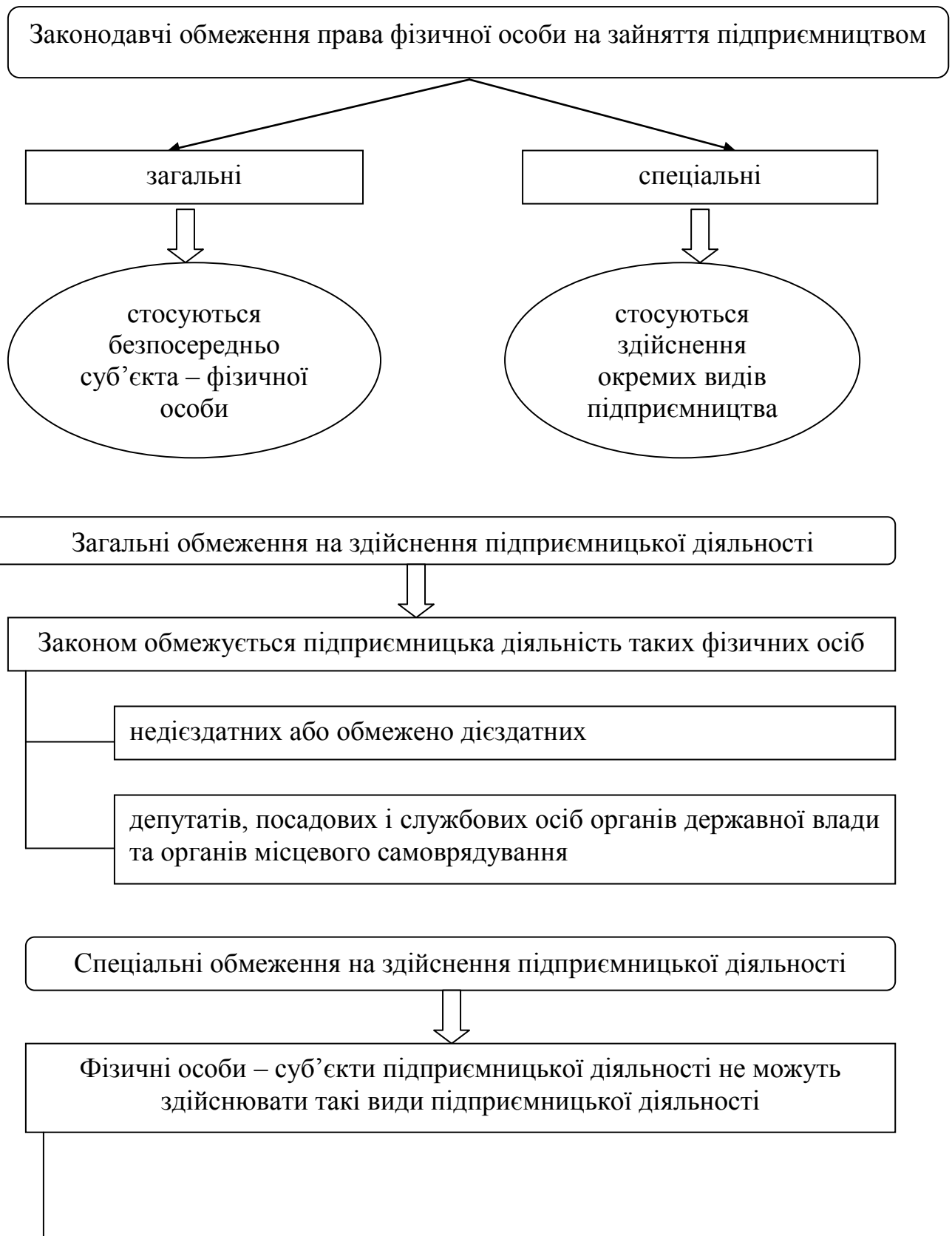
Фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності зобов'язана

пройти державну реєстрацію як підприємець у порядку, визначеному законом

у передбачених законом випадках і порядку одержати ліцензію на здійснення певних видів підприємницької діяльності

	у передбачених законом випадках і порядку одержати патент на здійснення певних видів підприємницької діяльності
	повідомляти органи державної реєстрації про зміну своєї адреси, зазначеної в реєстраційних документах, предмета діяльності, інших суттєвих умов своєї підприємницької діяльності, що підлягають відображенню в реєстраційних документах
	додержуватися прав і законних інтересів споживачів, забезпечувати належну якість товарів (робіт, послуг), що виготовляються, додержуватися правил обов'язкової сертифікації продукції, встановлених законодавством
	не допускати недобросовісної конкуренції, інших порушень антимонопольно-конкурентного законодавства
	вести облік результатів своєї підприємницької діяльності відповідно до вимог законодавства
	своєчасно надавати податковим органам декларації про доходи, інші необхідні відомості для нарахування податків та інших обов'язкових платежів; сплачувати податки та інші обов'язкові платежі в порядку і в розмірах, встановлених законом
	забезпечити належні і безпечні умови праці найманим працівникам, оплату праці не нижчу від визначеної законом та її своєчасне одержання працівниками, а також інші соціальні гарантії, включаючи соціальне і медичне страхування та соціальне забезпечення відповідно до законодавства України
	не завдавати шкоди довкіллю, не порушувати права та законні інтереси громадян і їхніх об'єднань, інших суб'єктів господарювання, установ, організацій, права місцевого самоврядування і держави
	дотримуватися екологічних, санітарних, протипожежних та інших вимог, встановлених законодавством

3.2. ЗАКОНОДАВЧІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ЗАЙНЯТТЯ ПІДПРИЄМНИЦТВОМ

	надавати фінансові послуги, якщо інше не передбачене законом
	інформаційну діяльність у сфері організації телебачення і радіомовлення
	космічну діяльність
	діяльність у сфері здійснення операцій з металобрухтом
	концесійну діяльність щодо будівництва та експлуатації автомобільних доріг
	діяльність у сфері загальної середньої та вищої освіти
	страхову діяльність
	банківську діяльність
	ті види діяльності, що становлять монополію держави (ст. 4 Закону України «Про підприємництво», ст.20 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»)

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте право фізичної особи на підприємницьку діяльність.
2. Які характерні риси правового статусу фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності?
3. Які обов'язки фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності?
4. У чому універсальна правоздатність фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності?
5. Які є обмеження на здійснення підприємницької діяльності фізичними особами?

Перелік нормативно-правових актів та рекомендованої літератури

1. Конституція України / Текст Основного Закону з офіційним тлумаченням Конституційного Суду // Огляд і коментарі ВФ. Погорілка та В.Л. Федоренка. – К.: Наукова думка, 2006.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // – www.zakon.rada.gov.ua
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // – www.zakon.rada.gov.ua
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. // – www.zakon.rada.gov.ua
5. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263.
7. Беяневич Е. Физическое лицо как субъект хозяйственных отношений/ Е. Беяневич// Предпринимательство, хозяйство и право. – 1997. – № 1. – С. 12–15.
8. Бойко О. Правове становище приватних підприємств/ О.Бойко // Юридичний журнал. – 2006. – № 5.
9. Васильєв А. Підприємець, його права, обов'язки та відповідальність/ А. Васильєв, Є. Додін, В. Туманов – Одеса, 1994.
10. Вінник О.М. Господарське право: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів.-2-ге вид., змін., доп. – К.: Правова єдність, 2008.– С. 766.
11. Гордієнко О. Проблеми вдосконалення правового регулювання індивідуального підприємництва / О.Гордієнко // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 8. – С. 14–17.
12. Господарський кодекс України: науково-практ. коментар / О. І. Харитонова (ред.) – Х.: Одиссей, 2007. – 831 с.
13. Клочай Н. Деякі аспекти оформлення документальних перевірок суб'єктів

- підприємницької діяльності – фізичних осіб / Н. Клочай // Юридичний журнал. – 2004. – № 9.
14. Коваль Е. Особенности правового статуса физического лица как субъекта предпринимательской деятельности / Е. Коваль // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 5. – С. 18–21.
15. Ковжарова Е. Заплутаний процес припинення діяльності СПД/ Е. Ковжарова// Юридичний журнал. – 2003. – № 10.
16. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За ред. В.М. Коссака. – К.: Істина, 2007.
17. Підприємницьке право: Підручник / За ред. Старцева О.В. – К. Істина, 2007. – 864 с.
18. Плевака Н. Про підприємницьку дієздатність фізичних осіб // Вісник Академії правових наук України / Н.Плевака. – 2002. – № 1 (28). – С. 226.
19. Самойленко А.В. Приватний підприємець як одна з форм участі фізичних осіб у господарській діяльності / А.В. Самойленко // Вісник Вищого арбітражного суду України. – 2000. – № 2 .
20. Хрестоматия по предпринимательству и коммерческому праву.: Общие положения. Правовой статус индивидуального предпринимателя/ (состав. К.К.Лебедев). – СПб., 2001. – 580 с.
21. Шишка Р. Індивідуалізація фізичних осіб як підприємців / Р. Шишка // Підприємництво, господарство і право. -2008. - № 6. – С. 7–10.
22. Шиян Д. Позбавлення права займатися підприємницькою діяльністю: поняття, ознаки, підстави призначення і порядок виконання / Д. Шиян// Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 1. – С. 118.
23. Щербина В.С. Суб'єкти господарського права / Щербина В.С. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 264 с.
24. Щербина В.С. Господарське право: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 592 с.

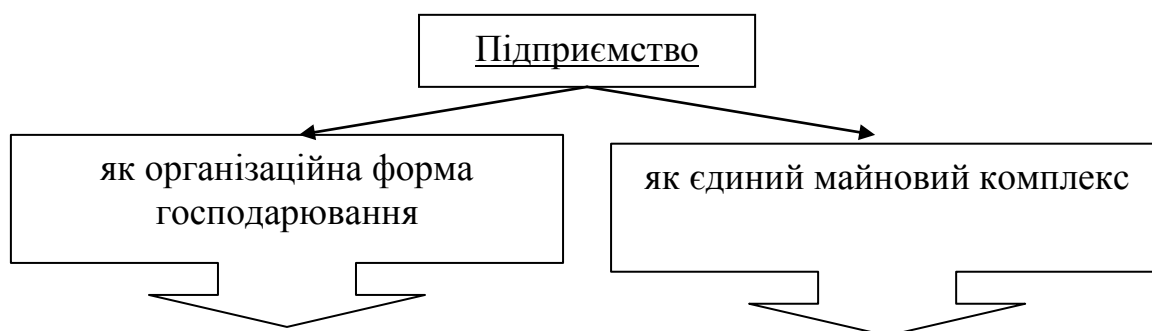
ТЕМА 4

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ПІДПРИЄМСТВ

1. Поняття, ознаки та види підприємств за законодавством України
2. Порядок створення підприємств.
3. Види та зміст установчих документів підприємств.
4. Організаційна структура підприємства.
5. Правовий статус окремих видів підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності:
  - 5.1. Державне унітарне підприємство
  - 5.2. Комунальне унітарне підприємство
  - 5.3. Підприємства колективної власності
  - 5.4. Підприємства приватної власності

Ключові слова: поняття підприємства, ознаки підприємства, види та організаційні форми підприємства, проста та вирішальна залежність, заснування нового суб'єкта господарювання, реорганізація, установчий акт, засновницький договір, статут, положення, філія, представництво, дочірнє підприємство, державне комерційне підприємство, комунальне комерційне підприємство, виробничий кооператив, фермерське господарство.

4.1. Поняття, ознаки та види підприємств за законодавством України

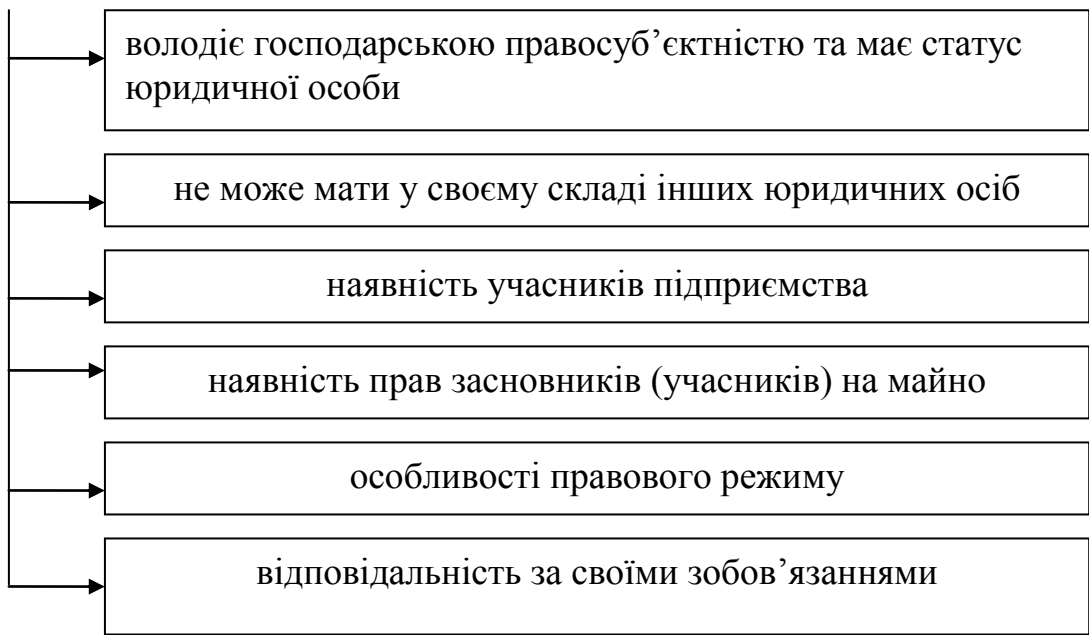

самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому ГК України та іншими законами (ст.62 ГК).

використовується для здійснення підприємницької діяльності, до складу якого входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом (ст.191 ЦК України).

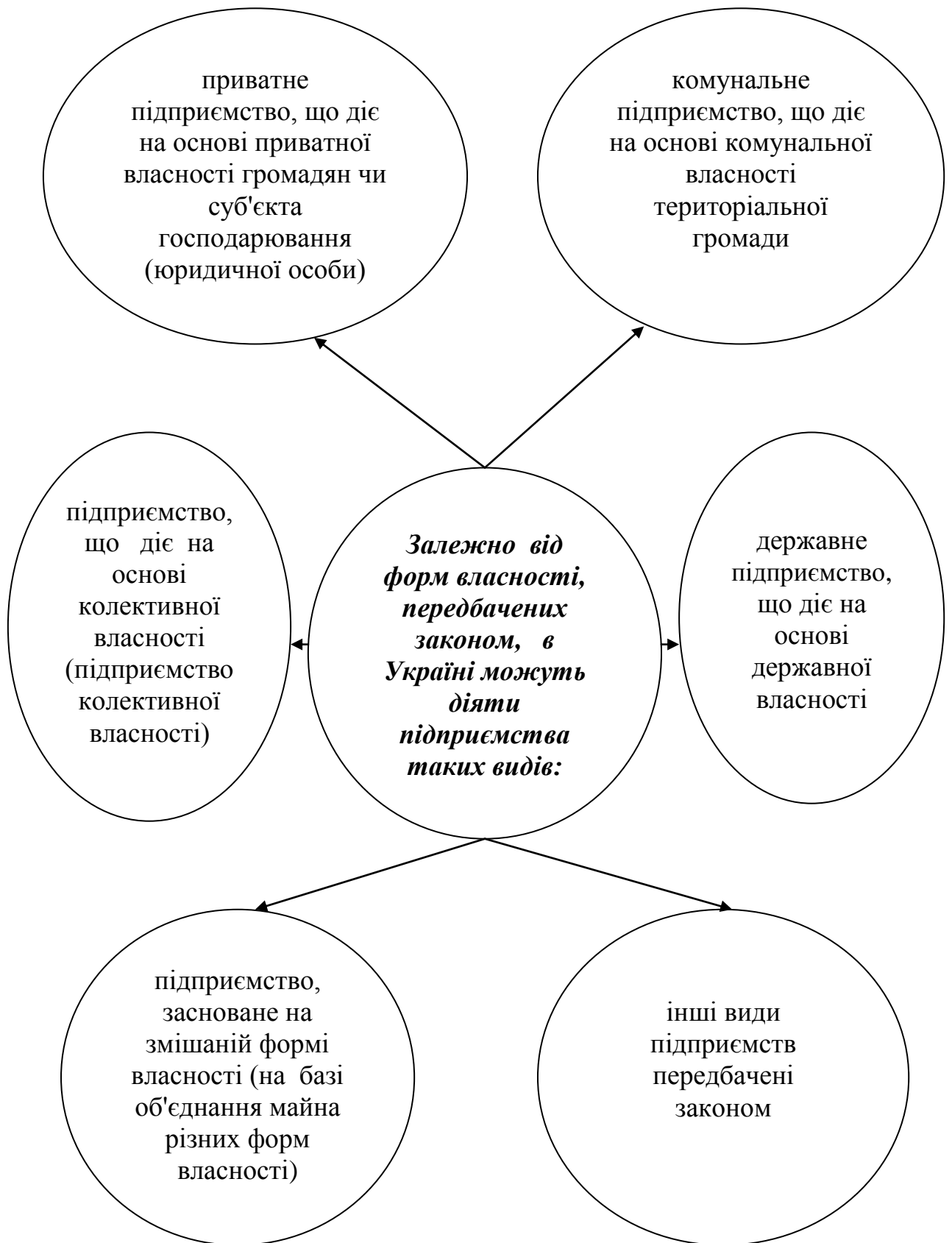
Примітка. Далі, ми будемо розглядати підприємство з позиції організаційної форми господарювання, через призму положень ГК.

Підприємства можна класифікувати за такими критеріями

Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу в Україні діє:

унітарне

корпоративне

- створюється одним засновником, який:
- виділяє потрібне для того майно
  - формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї)
  - затверджує статут
  - розподіляє доходи
  - безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму
  - вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства

утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їхнім спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їхнього спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства.

Корпоративні підприємства

господарські товариства

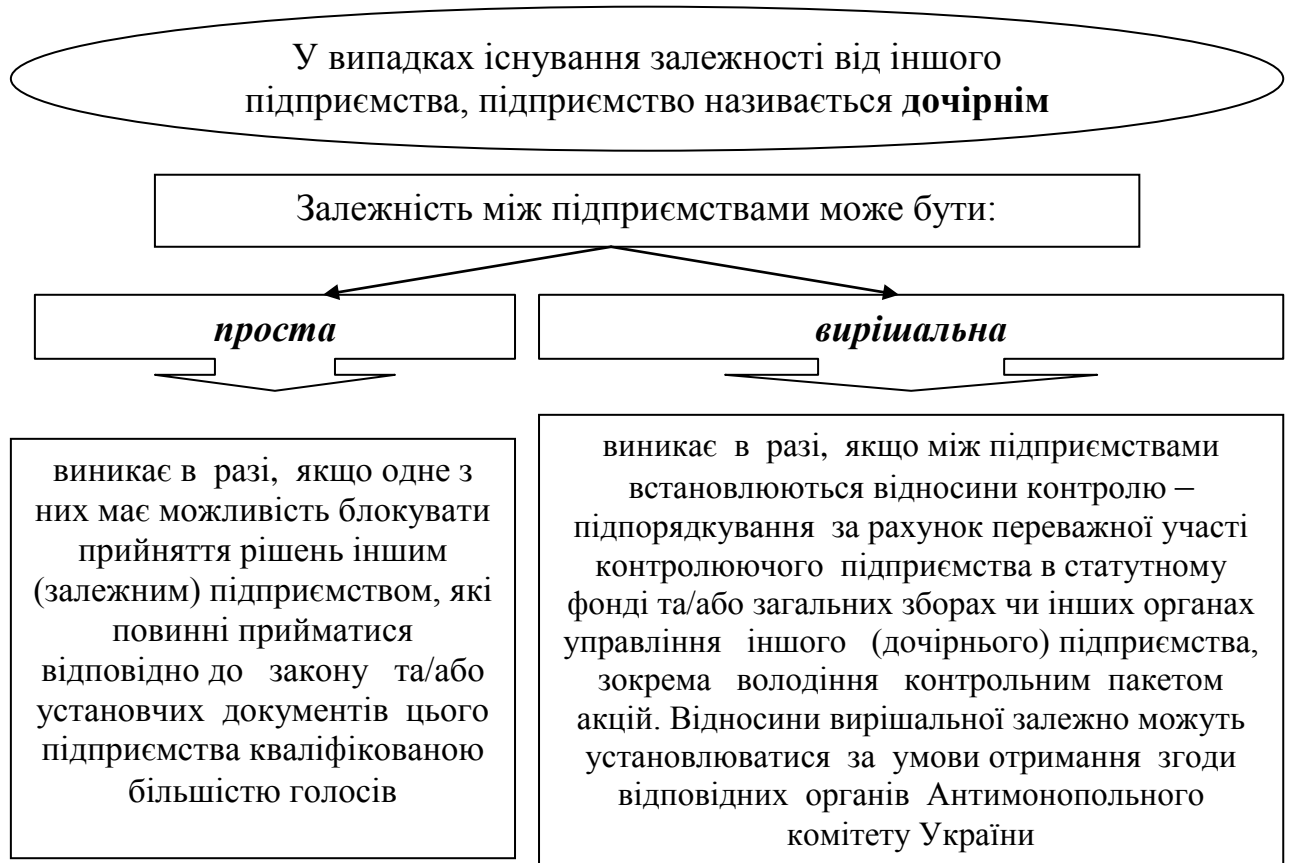
інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб

Унітарні підприємства

державне

комунальне

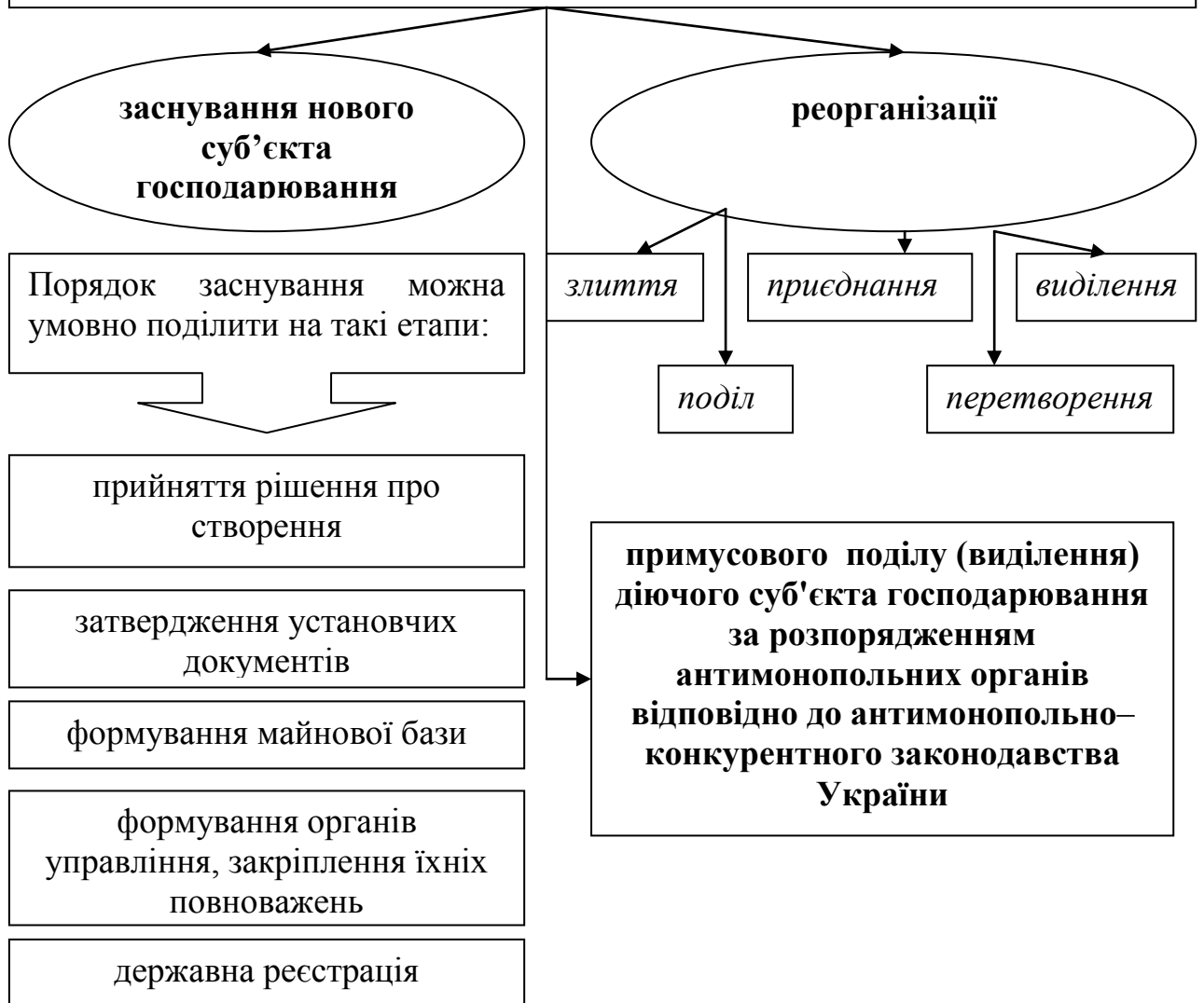
підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника

4.2. Порядок створення підприємств

Суб'єкт господарювання може бути утворений за рішенням власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу, а у випадках, спеціально передбачених законодавством, також за рішенням інших органів, організацій і громадян шляхом (ст. 56 ГК):

Примусовий поділ не застосовується в разі (ст.53 Закону України «Про захист економічної конкуренції»):

неможливості організаційного або територіального відокремлення підприємств, структурних підрозділів чи структурних одиниць

наявності тісного технологічного зв'язку підприємств, структурних підрозділів чи структурних одиниць (якщо обсяг продукції, яка вживається суб'єктом господарювання, перевищує тридцять відсотків валового обсягу продукції підприємства, структурного підрозділу чи структурної одиниці)

4.3. Види та зміст установчих документів підприємств

Установчі документи – це прийняті і підтвержені у встановленому законом порядку акти, які закріплюють права та обов'язки засновників щодо новоствореного суб'єкта господарювання, а також визначають його мету та правовий статус

Установчі документи:

Засновницький договір – передбачає зобов'язання засновників утворити суб'єкт господарювання, визначає порядок спільної діяльності щодо його утворення, умови передачі йому свого майна, порядок розподілу прибутків і збитків, управління діяльністю суб'єкта господарювання та участі в ньому засновників, порядок вибуття та входження нових засновників, інші умови діяльності суб'єкта господарювання, які передбачені законом, а також порядок його реорганізації та ліквідації відповідно до закону (ч.3 ст.57 ГК та ч.2 ст.88 ЦК)

Статут повинен містити відомості про його найменування, мету і предмет діяльності підприємства, розмір та порядок утворення статутного капіталу інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління та контролю, їхню компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, а також інші відомості, пов'язані з особливостями організаційної форми суб'єкта господарювання, передбачені законодавством (ч.4, 5 ГК та ч.1 ст.88 ЦК)

Модельний статут – типовий установчий документ, затверджений КМУ, який використовується для створення та провадження діяльності юридичних осіб відповідних організаційно-правових форм, містить встановлені законом правила, що регулюють правовий статус, права, обов'язки та відносини, які пов'язані із створенням, управлінням та провадженням господарської діяльності відповідних юридичних осіб (ст. 1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»)

4.4. Організаційна структура підприємства

Підприємство самостійно визначає свою організаційну структуру, встановлює чисельність працівників і штатний розпис (ч.3 ст.64 ГК)

Підприємство має право створити (ч.4 ст.64 ГК)

філію (відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює всі або частину її функцій (ч.1 ст.95 ЦК)

представництво (відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи (ч.2 ст.95 ЦК)

Відділення та інші відокремлені підрозділи.

Відокремлені підрозділи не мають статусу юридичної особи і діють на основі положення про них, затвердженого підприємством, яке визначає:

загальні положення про правовий статус структурного підрозділу;

напрями діяльності підрозділу, його завдання і функції, перелік видів діяльності закріплених за ним

права й обов'язки структурного підрозділу щодо інших підрозділів та суб'єктів господарювання

визначення порядку діяльності, контролю за нею, в тому числі відповідальності керівника структурного підрозділу за не виконання структурним підрозділом своїх функцій, організацію та ліквідацію цього підрозділу

Відомості про відокремлені підрозділи юридичної особи залучаються до її реєстраційної справи та включаються до Єдиного державного реєстру (ст. 28 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців»). До них належать:

ідентифікаційний код юридичної особи

ідентифікаційний код філії, представництва

повне найменування відокремленого підрозділу

місцезнаходження відокремленого підрозділу

види діяльності відокремленого підрозділу

прізвище, ім'я та по батькові осіб, які мають право вчиняти юридичні дії від імені юридичної особи на підставі довіреності, в тому числі підписувати договори, ідентифікаційні номери платників податків

дату постановки на облік та зняття з обліку в органах статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування

дату та номер запису про включення відомостей до Єдиного державного реєстру, дату та номери запису про внесення змін до нього

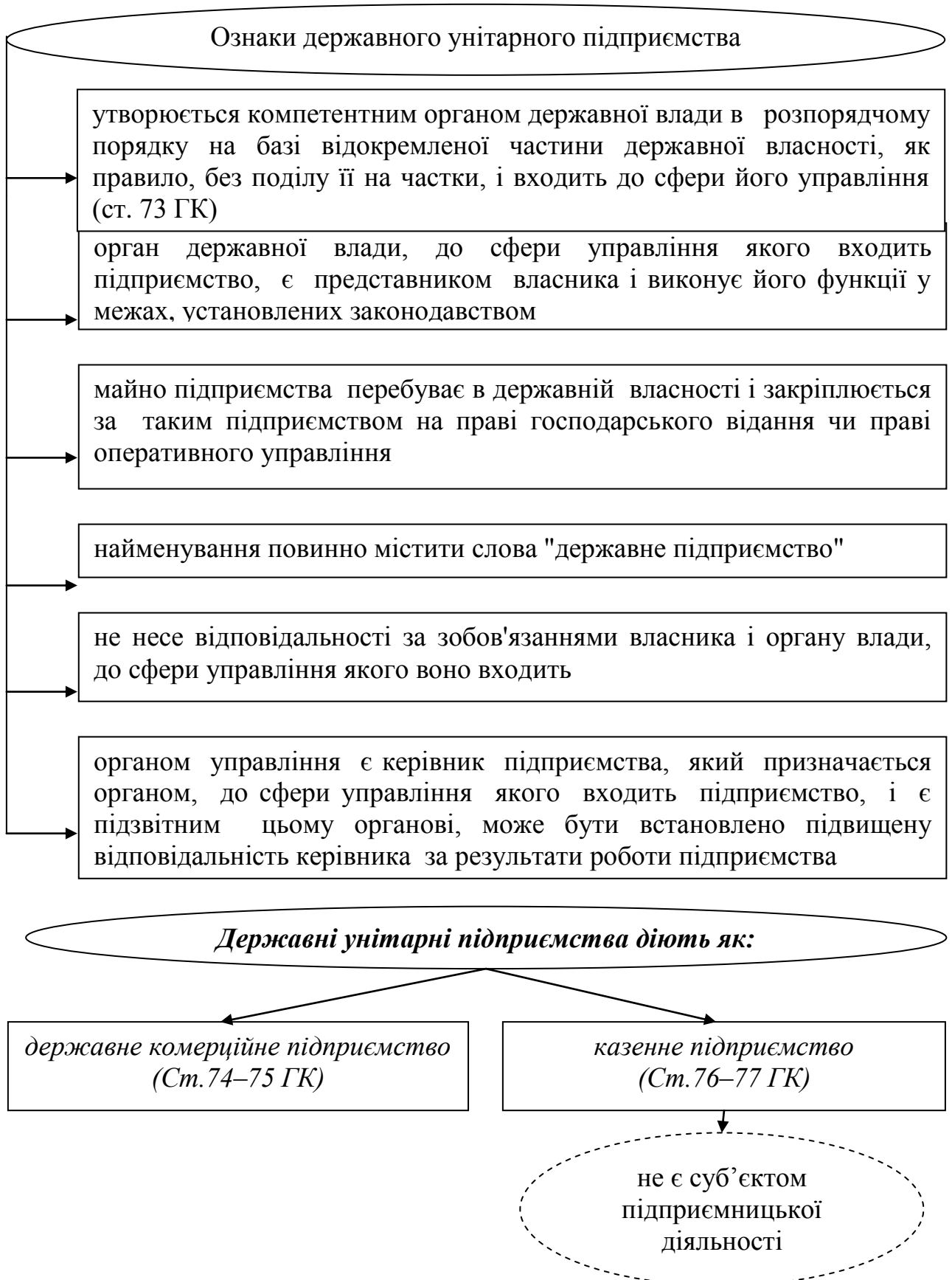
місце проведення запису про включення відомостей до Єдиного державного реєстру

місцезнаходження реєстраційної справи юридичної особи

прізвище, ім'я та по батькові посадової особи, що внесла до Єдиного державного реєстру запис про включення відомостей про відокремлений підрозділ юридичної особи, внесла запис про зміни до відомостей про відокремлений підрозділ або запис про закриття відокремленого підрозділу юридичної особи

4.5. Правовий статус окремих видів підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності

4.5.1. Державне унітарне підприємство

Ознаки державного комерційного підприємства

є суб'єктом підприємницької діяльності, діє на основі статуту або модельного статуту і несе відповідальність за наслідки своєї діяльності всім належним йому майном

майно закріплюється за ним на праві господарського відання

статутний капітал утворюється уповноваженим органом, до сфери управління якого воно входить; мінімальний розмір статутного капіталу встановлюється уповноваженим органом

держава та орган, до сфери управління якого входить державне комерційне підприємство, не несуть відповідальності за його зобов'язаннями, крім випадків, передбачених законодавством

державне унітарне комерційне підприємство може бути перетворено у випадках та порядку, передбачених законом, у корпоратизоване підприємство (державне акціонерне товариство)

не має права безоплатно передавати належне йому майно іншим юридичним особам чи громадянам, крім випадків, передбачених законом. Відчужувати майнові об'єкти, що належать до основних фондів, державне комерційне підприємство має право лише за попередньою згодою органу, до сфери управління якого воно належить, і лише на конкурентних засадах, якщо інше не встановлено законом

розпоряджатися в інший спосіб майном, що належить до основних фондів, державне комерційне підприємство має право лише в межах повноважень та в спосіб, що передбачені законодавством; відчуження нерухомого майна, а також повітряних і морських суден, суден внутрішнього плавання та рухомого складу залізничного транспорту здійснюється за умови додаткового погодження в установленому порядку з Фондом державного майна України

кошти, одержані від продажу майнових об'єктів, що належать до основних фондів державного комерційного підприємства, використовуються відповідно до затвердженого фінансового плану

списання з балансу не повністю амортизованих основних фондів, а також прискорена амортизація основних фондів державного комерційного підприємства можуть проводитися лише за згодою органу, до сфери управління якого входить певне підприємство

збитки, завдані внаслідок виконання рішень органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, які було визнано судом неконституційними або недійсними, підлягають відшкодуванню зазначеними органами добровільно або за рішенням суду

4.5.2. *Комунальне унітарне підприємство*

Комунальне унітарне підприємство – це унітарне підприємство, що утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління (ст.78 ГК)

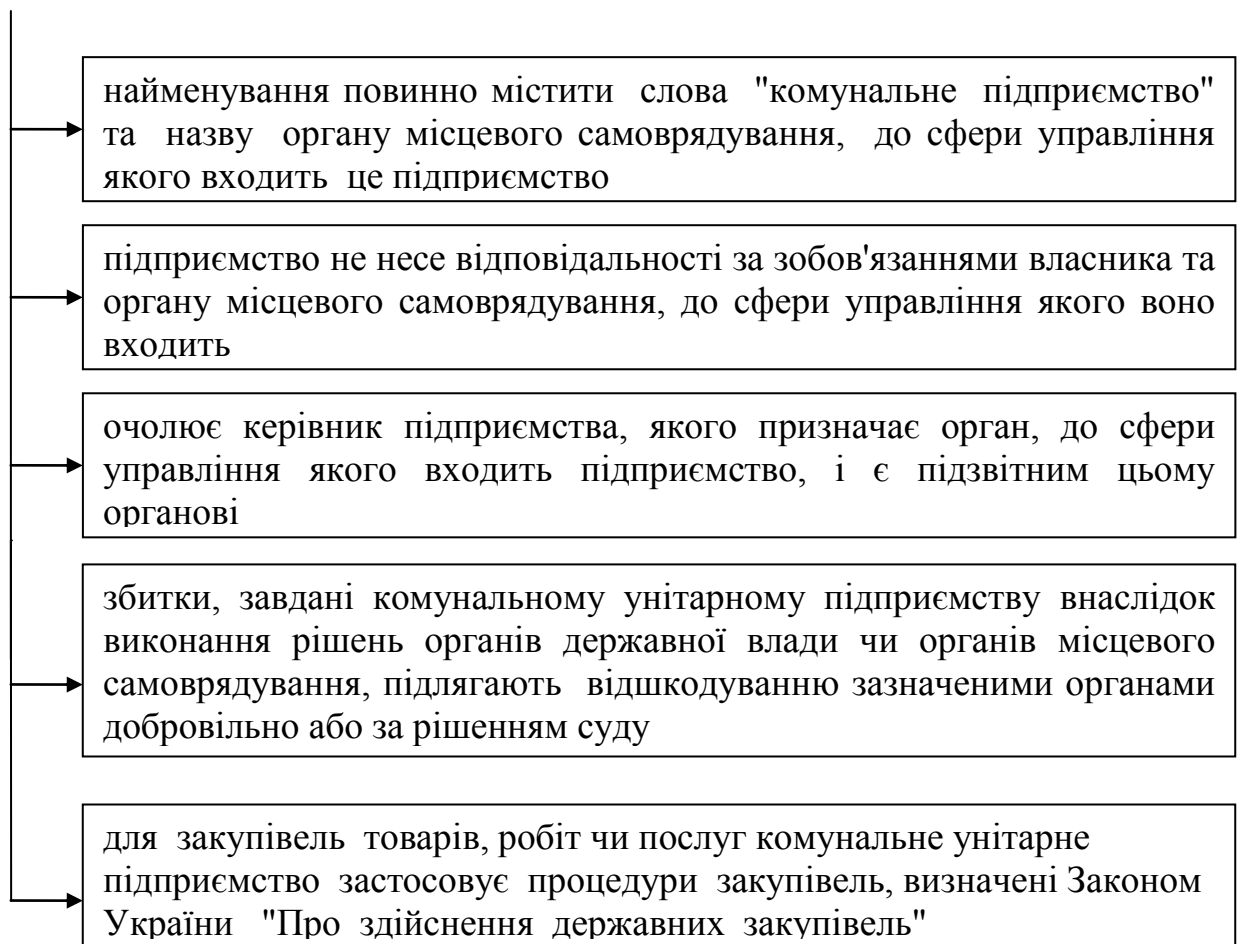
Ознаки комунального унітарного підприємства

орган, до сфери управління якого входить комунальне унітарне підприємство, є представником власника – відповідної територіальної громади і виконує його функції у межах визначених законодавством

майно перебуває в комунальній власності і закріплюється за таким підприємством на праві господарського відання (комунальне комерційне підприємство) або на праві оперативного управління (комунальне некомерційне підприємство)

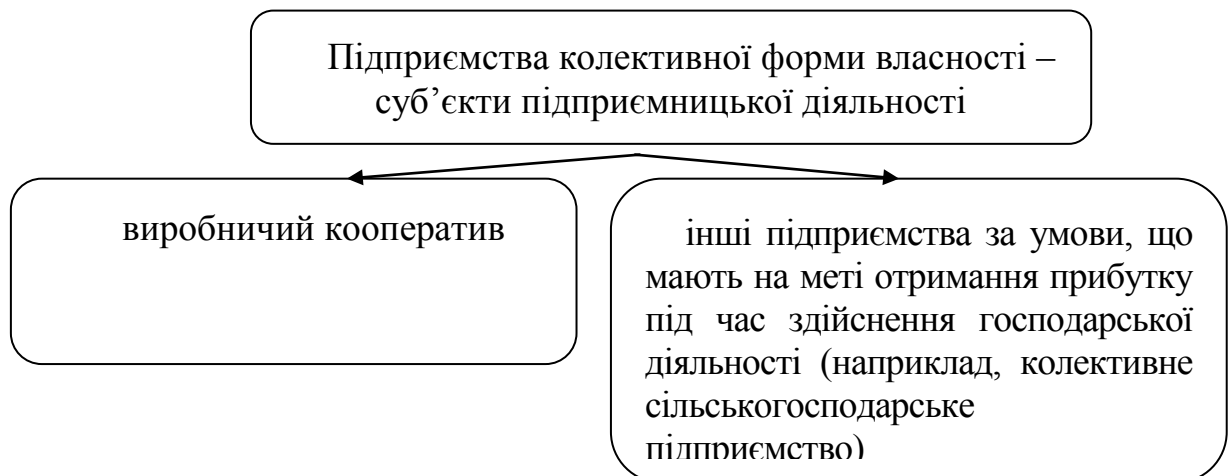
статутний капітал утворюється органом, до сфери управління якого воно входить, до реєстрації його як суб'єкта господарювання; розмір статутного капіталу комунального унітарного підприємства встановлюється відповідною місцевою радою

4.5.3. Підприємства колективної власності

Підприємством колективної власності визнається корпоративне або унітарне підприємство, що діє на основі колективної власності засновника (засновників) (ч.1 ст.93 ГК)

Виробничий кооператив це:

добровільне об'єднання громадян на засадах членства з метою спільної виробничої або іншої господарської діяльності, що базується на їхній особистій трудовій участі та об'єднанні майнових пайових внесків, участі в управлінні підприємством та розподілі доходу між членами кооперативу відповідно до їхньої участі в його діяльності (ст.95 ГК)

добровільне об'єднання громадян на засадах членства для спільної виробничої або іншої господарської діяльності, що базується на їхній трудовій участі та об'єднанні його членами майнових пайових внесків (ст.163 ЦК; Модельний Закон про кооперативи та їхні об'єднання (союзи) від 06.12.1997 р.)

кооператив, який утворюється об'єднанням фізичних осіб для спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їхньої обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку (Закон України «Про кооперацію»)

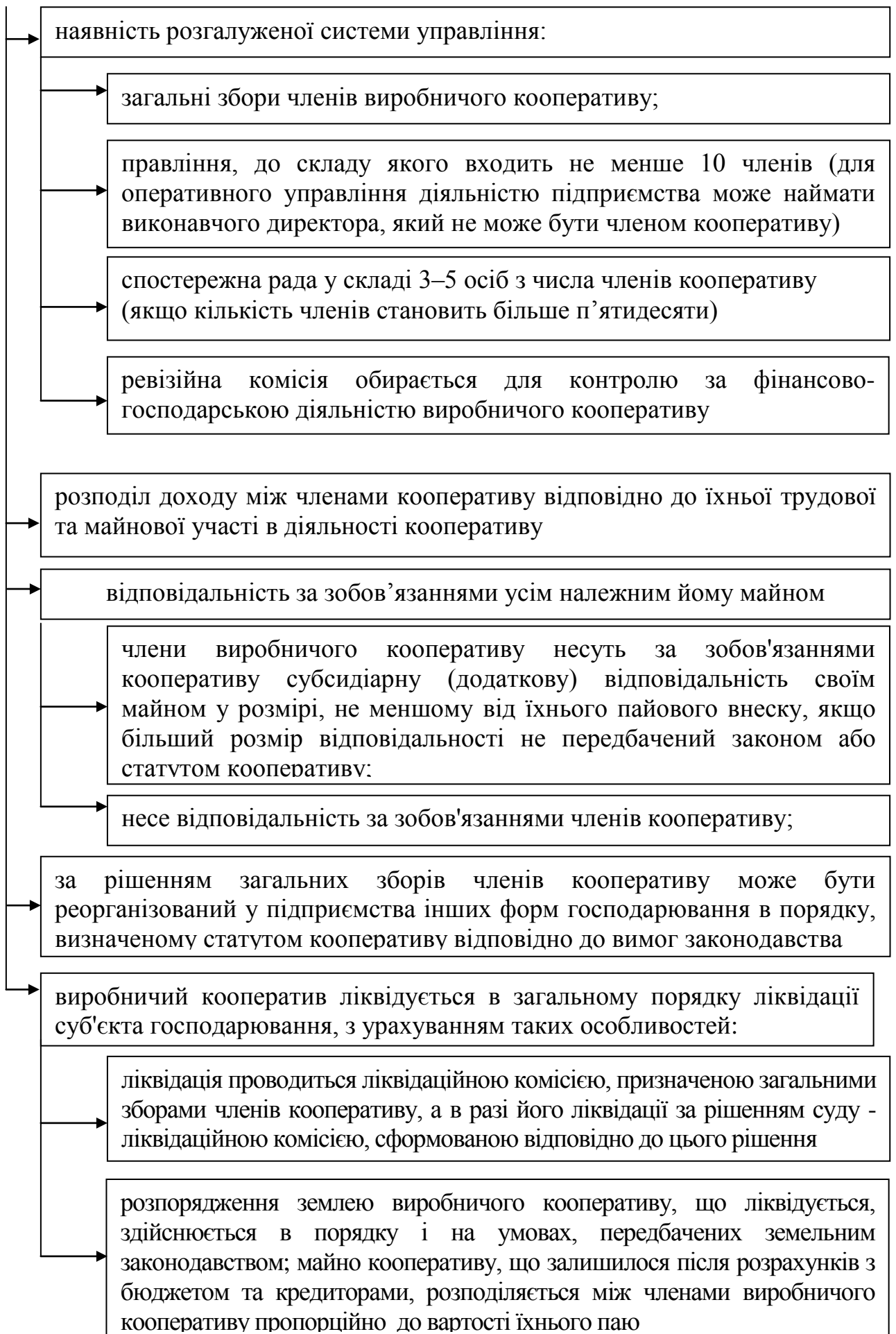
Ознаки виробничого кооперативу

є юридичною особою і діє на основі статуту;

найменування повинно містити слова "виробничий кооператив" або "кооперативне підприємство"

особиста трудова участь членів кооперативу в діяльності підприємства (членами виробничого кооперативу можуть бути громадяни, які досягли 16-річного віку, визнають статут кооперативу та дотримуються його вимог, беруть майнову та трудову участь у діяльності кооперативу)

майно становить колективну власність кооперативу

Колективне сільськогосподарське підприємство є добровільним об'єднанням громадян у самостійне підприємство для спільного виробництва сільськогосподарської продукції та товарів і діє на засадах підприємництва та самоврядування

Ознаки колективного сільськогосподарського підприємства

підприємство є юридичною особою, має поточні та вкладні (депозитні) рахунки в установах банку і печатку із своїм найменуванням

основна мета – отримання прибутку за рахунок виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції

членство в підприємстві ґрунтується на праві добровільного вступу до членів підприємства, за умови досягнення 16-річного віку і безперешкодного виходу із складу його членів

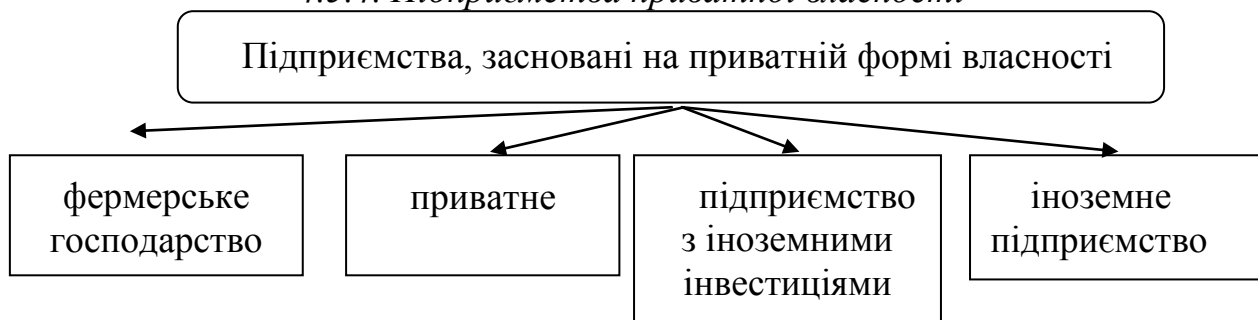
потреба в пайовому внеску та наявності пайового фонду підприємства, куди включається вартість основних виробничих і оборотних фондів, створених за рахунок діяльності підприємства, цінні папери, акції, гроші та відповідна частка від участі в діяльності інших підприємств і організацій

об'єктами права колективної власності підприємства є земля, інші основні та оборотні засоби виробництва, грошові та майнові внески його членів, вироблена ними продукція, одержані доходи, майно, придбане на законних підставах; частки у майні та прибутках міжгосподарських підприємств і об'єднань, учасником яких є підприємство

майно в підприємстві належить на праві спільної часткової власності його членам

суб'єктом права власності в підприємстві є підприємство як юридична особа, а його члени – в частині майна, яку вони одержують підчас виходу з підприємства

4.5.4. Підприємства приватної власності

Фермерське господарство — це:

форма підприємництва громадян з метою виробництва, переробки та реалізації товарної сільськогосподарської продукції (ст.114 ГК)

форма підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства (ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство»)

Ознаки фермерського господарства

державна реєстрація фермерського господарства відбувається після одержання державного акта на право власності на земельну ділянку або укладення договору оренди земельної ділянки та його державної реєстрації (ст.8 Закону України «Про фермерське господарство»)

особливий суб'єктний склад (громадяни поєднані родинними та/або сімейними зв'язками)

наявність статусу юридичної особи з наявністю всіх притаманних юридичній особі ознак

до складу майна фермерського господарства (складеного капіталу) можуть входити: будівлі, споруди, облаштування, матеріальні цінності, цінні папери, продукція, вироблена господарством в результаті господарської діяльності, одержані доходи, інше майно, набуте на підставах, що не заборонені законом, право користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права (в тому числі на інтелектуальну власність), грошові кошти, які передаються членами фермерського господарства до його складеного капіталу

здійснення підприємництва пов'язано з використанням земельної ділянки.

Запитання для самоконтролю

1. Дати визначення підприємства як організаційної форми господарювання та як єдиного майнового комплексу, назвати його ознаки.
2. Які Ви знаєте критерії класифікації підприємств?
3. Які є етапи заснування суб'єкта господарювання?
4. Що таке установчі документи підприємств?
5. Дайте визначення філії.
6. Охарактеризуйте державне комерційне підприємство.
7. Перерахуйте ознаки комунального унітарного підприємства.
8. Які Ви знаєте підприємства колективної власності?
9. Якими нормативно-правовими актами визначається правовий статус фермерського господарства?

Перелік нормативно-правових актів та рекомендованої літератури

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. -2003. -№ 18—22.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України.-, 2003.- NN 40-44, Ст.356

3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. // Відомості Верховної Ради України.- 2002.- N 3-4.-Ст.27
4. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15.05.2003р.// Голос України від 24.06.2003 - № 115
5. Про державну підтримку малого підприємництва: Закон України від 19.10.2000 р. // Відомості Верховної Ради.-2000.-N 51-52-Ст.447
6. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні Закон України від 21.12.2000р.// Відомості Верховної Ради. - 2001.- N 7.-Ст.35
7. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 21.11.2002р.// Відомості Верховної Ради.-2003.- N 3.- Ст.12
8. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р.// Відомості Верховної Ради.- 2004.- N 29.- Ст.367
9. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. // Відомості Верховної Ради. - 2001.- N 12.-Ст.64
10. Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 31.10.2008 р.// Урядовий кур'єр від 05.11.2008 - № 207
11. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. // Відомості Верховної Ради.- 2004.- N 5.- Ст.35
12. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997р. // Відомості Верховної Ради.- 1997.- N 39.- Ст.261
13. Про колективне сільськогосподарське підприємство: Закон України від 14.02.1992 р. // Відомості Верховної Ради.-1992.- N 20.- Ст.272
14. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. // Відомості Верховної Ради.- 2003.- N 45.- Ст.363

15. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р.// Відомості Верховної Ради України.- 1997.- N 24.-Ст.170
16. Про здійснення державних закупівель: Закон України від 01.06.2010 р.// Відомості Верховної Ради України.- 2010.- N 33.- Ст.471
17. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 р.// Відомості Верховної Ради УРСР.- 1991.- N 25.-Ст.283
18. Про об'єднання громадян: Закон України від 16.06.1992 р.// Відомості Верховної Ради України .- 1992.- N 34.-Ст.504
19. Вінник О.М. Господарське право: навч. посіб.. — 2-ге вид., змінене та доп. — К. : Правова єдність, 2009. — 766с.
20. Вінник О.М. Господарські товариства і виробничі кооперативи: правове становище.-К.: Товариство «Знання».- КОО, 1998.-309с.
21. Кочергина Е.А. Содержание организационно-правовых форм предпринимательских обществ: интересы, функции, правовые средства: Монография.-Харьков: «Основа», 2005.-236с.
22. Кравчук В.М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики.-К.: Істина,2005.- 720с.
23. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: Монографія.-К.,2004.-328с.
24. Лебідь В.І. Організаційно-правова форма фермерського господарства: чи потрібна імперативність?// Бюлетень Міністерства юстиції.- 2006.- № 4.-С.70-73
25. Науково-практичний коментар до Господарського кодексу України: 2-ге вид., перероб і доп./За заг.ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини; авт.: О.А.Беляневич, О.М.Вінник, В.С.Щербина та ін.-К.:Юрінком Інтер, 2008.-720с.
26. Похиленко І. Про співвідношення термінів «суб'єкти малого підприємництва», «мале підприємство» і «малий бізнес» / І. Похиленко // Підприємництво, господарство і право.-2010.-№ 5.-С.12-15

27. Похиленко І. С. Поняття виробничого кооперативу як організаційно-правової форми суб'єктів малого підприємництва / І. С. Похиленко // Підприємництва, господарство і право. – 2008. – № 3. – С. 89–92.
28. Похиленко І. С. Поняття та критерії класифікації суб'єктів малого підприємництва / І. С. Похиленко // Вісник господарського судочинства. – 2006. – № 2. – С. 219–227.
29. Похиленко І. С. Поняття фермерського господарства як організаційно-правової форми суб'єктів малого підприємництва / І. С. Похиленко // Підприємництва, господарство і право. – 2007. – № 11
30. Саніахметова Н.О. Підприємницьке право: Навч. посіб.- 3-тє вид., переробл. і доп. .- К.А.С.К.,-2005.-912с.
31. Труш І.В. Господарсько-правове забезпечення державної підтримки малого підприємництва в Україні.- автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право»/І.В. Труш.- Донецьк, 2005.-20с.
32. Щербина В.С. Господарське право: Підручник.-4-тє вид., перероб і доп.-К.: Юрінокм Інтер, 2009.-640с.

ТЕМА 5

ГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИСТВА

ЯК СУБ'ЄКТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Господарські товариства: поняття та види відповідно до законодавства України

2. Порядок створення та функціонування господарських товариств різних видів

3. Особливості змісту установчих документів господарських товариств

Ключові слова: акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, командитне товариство, повне товариство

5.1. Господарські товариства: поняття та види відповідно до законодавства України

Види господарських товариств

Акціонерне товариство

– господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями

Товариство з обмеженою відповідальністю

– товариство, що має статутний (складений) капітал, розділений на частки, розмір яких визначається установчими документами

Товариство з додатковою відповідальністю

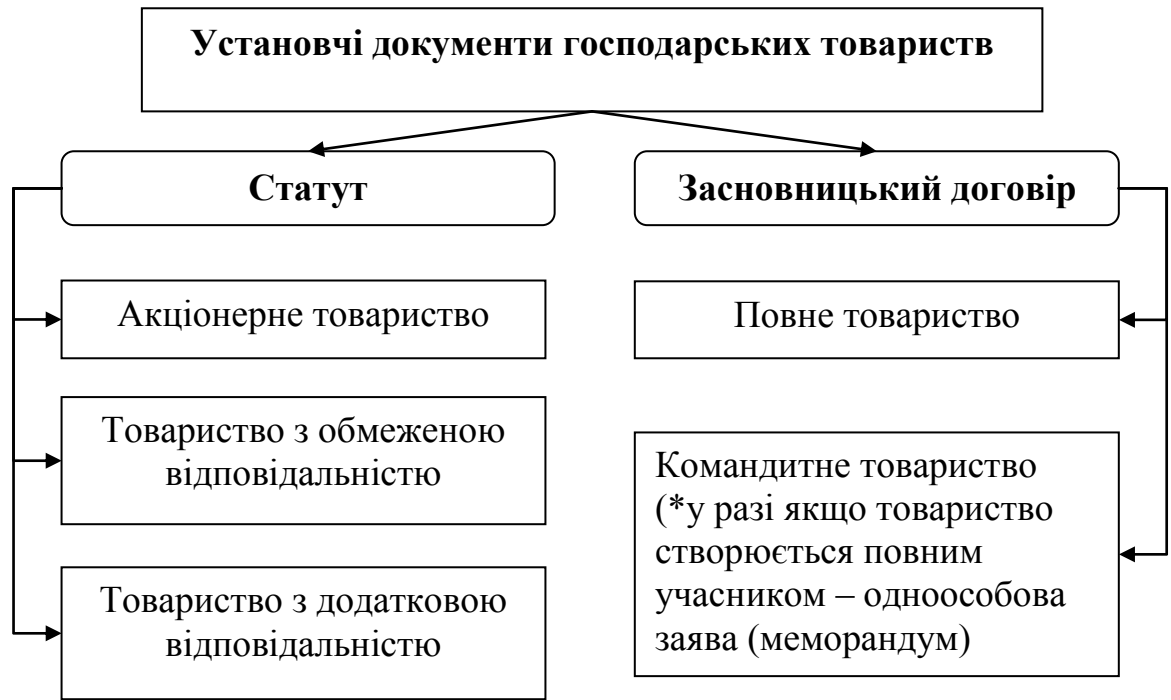
– товариство, статутний (складений) капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів; учасники такого товариства відповідають за його боргами своїми внесками до статутного (складеного) капіталу, а за недостатності цих сум – додатково належним їм майном в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеску кожного

Повне товариство

– товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за своїми зобов'язаннями товариства всім своїм майном

Командитне товариство

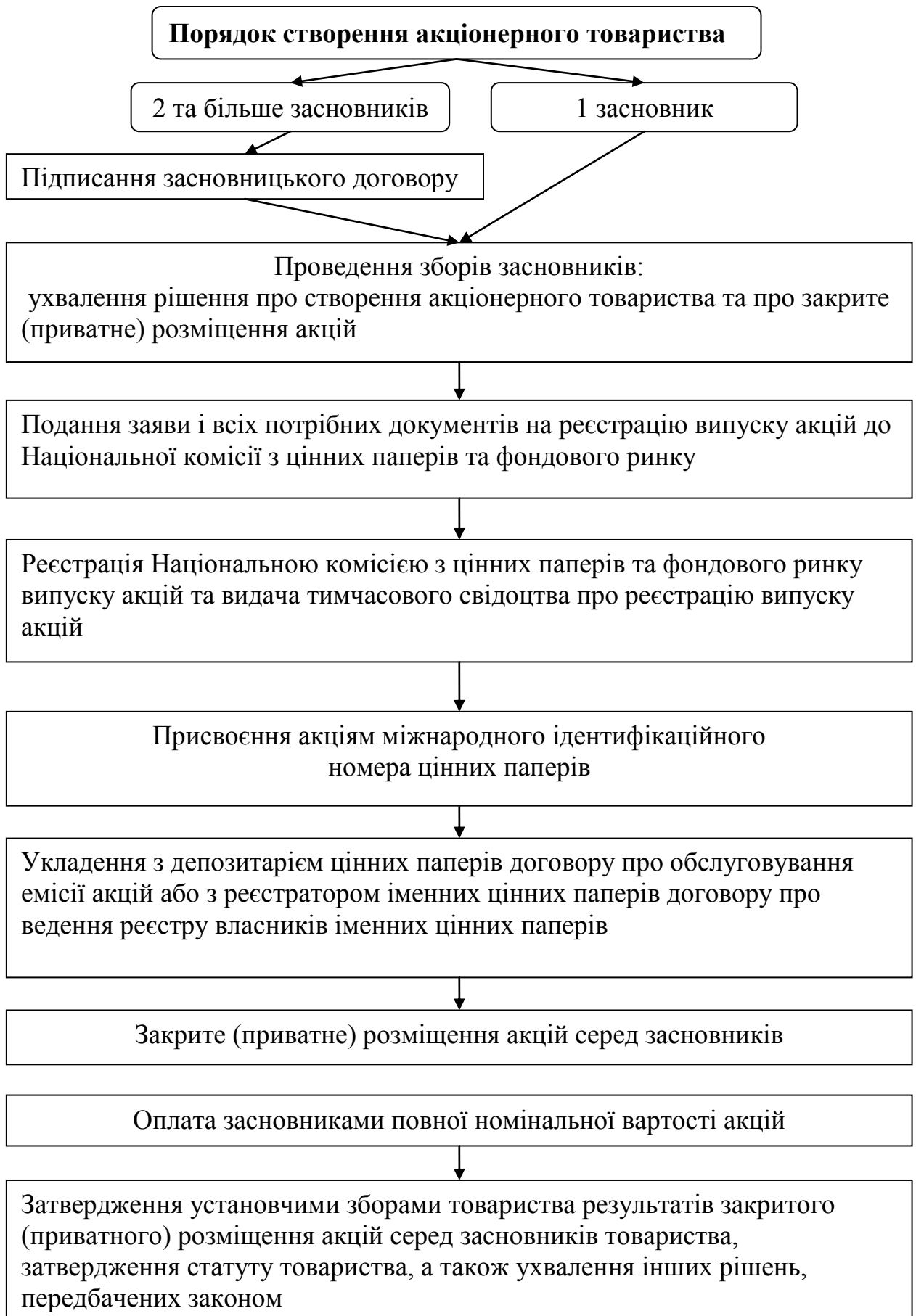
– товариство, в якому разом з одним або більше учасниками, що здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства (вкладників), та які не беруть участі в діяльності товариства

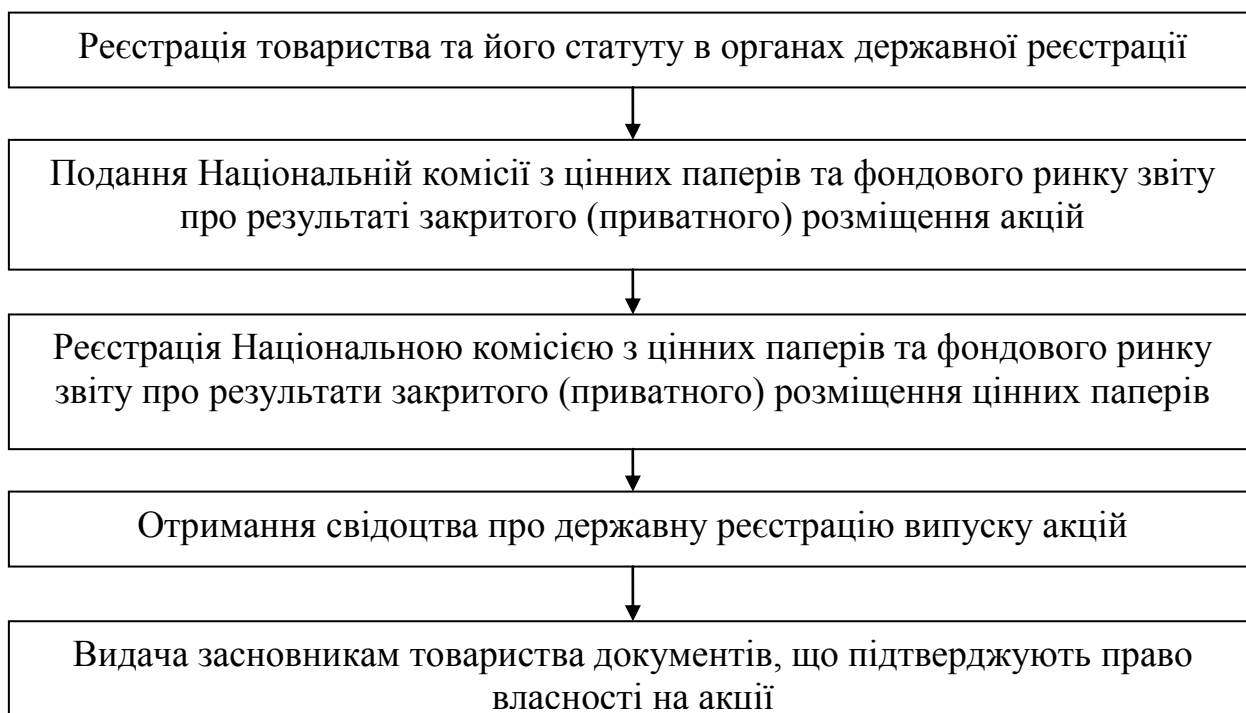

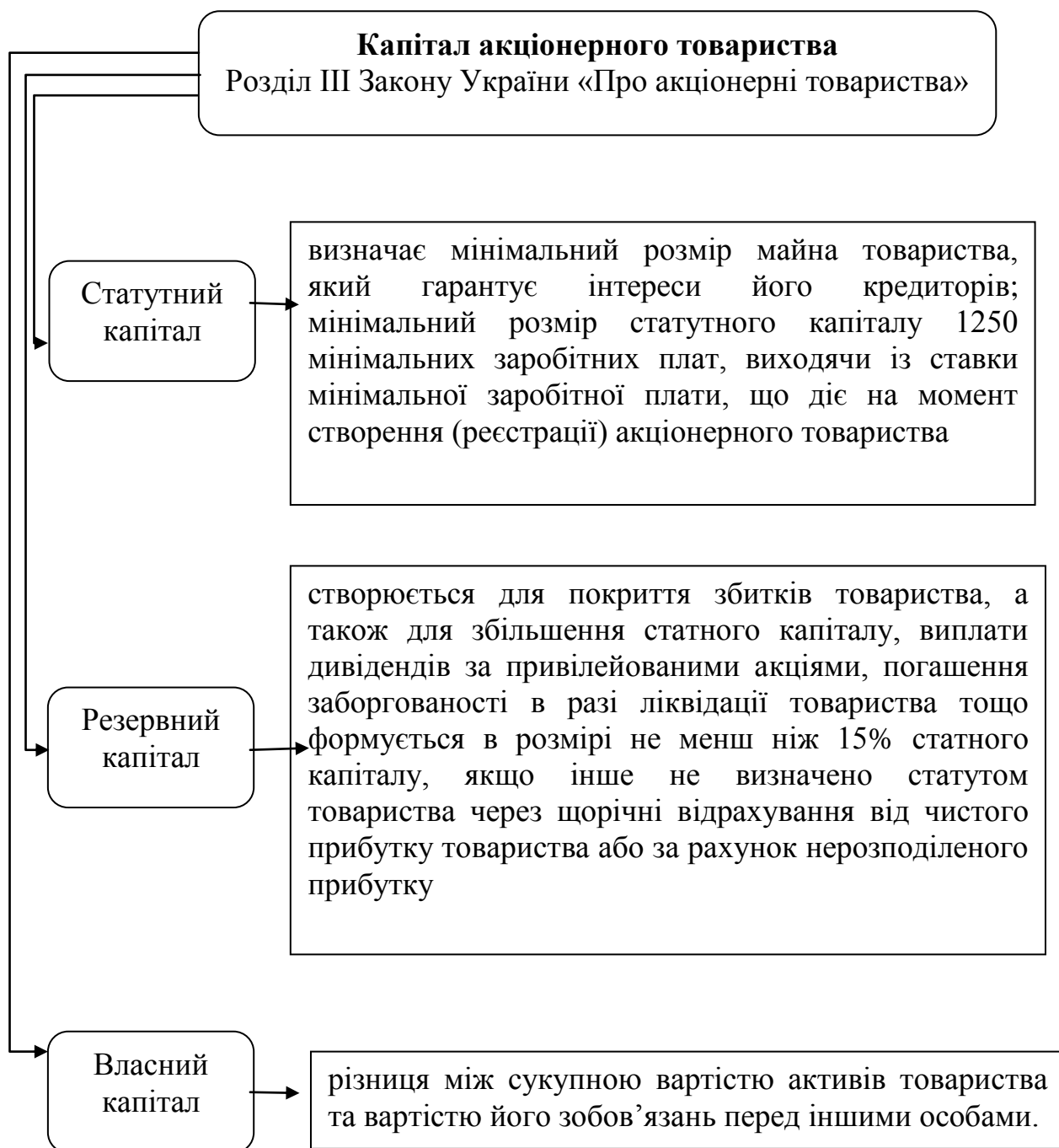
5.2. Порядок створення та функціонування господарських товариств різних видів

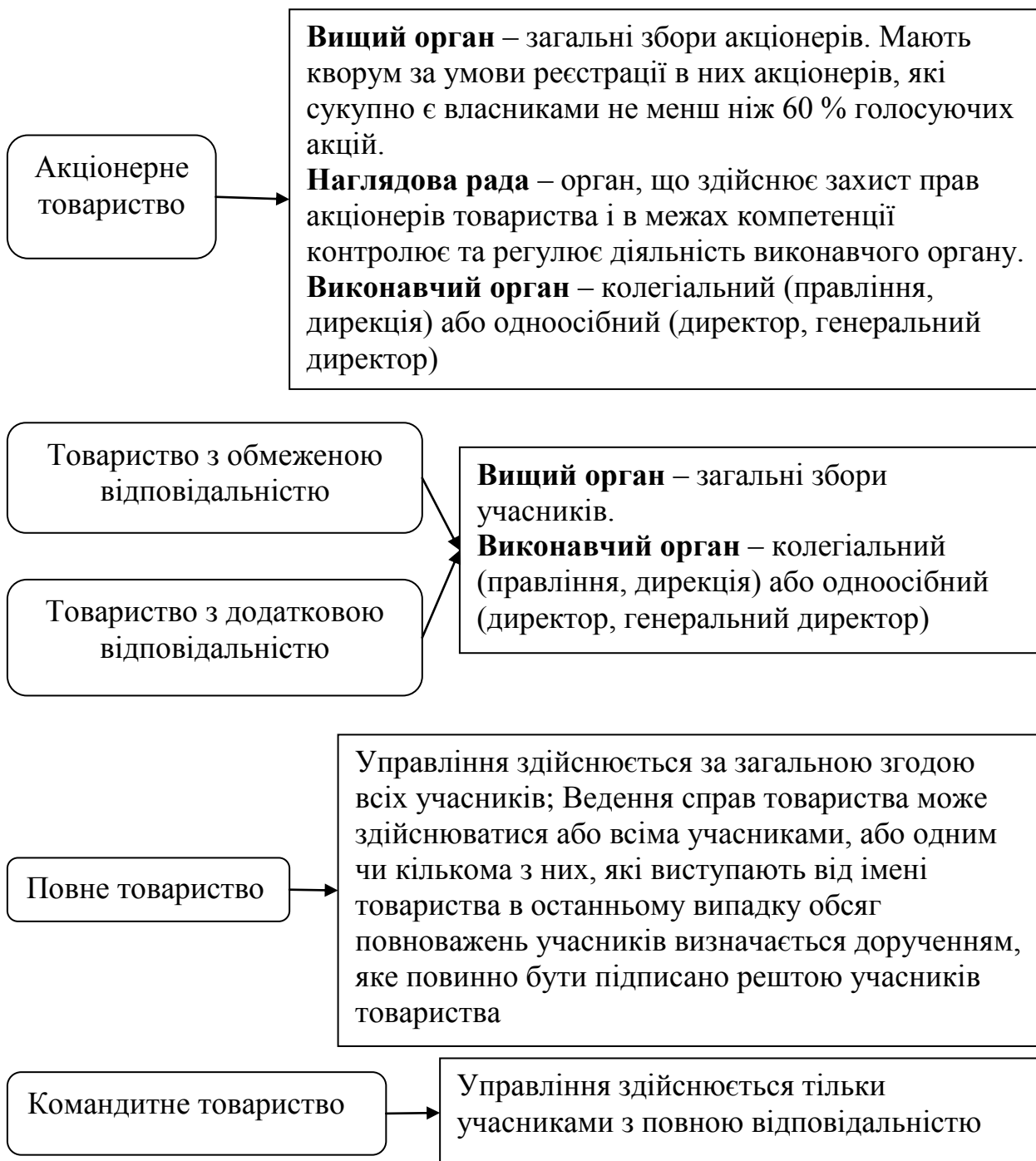

Управління господарськими товариствами

5.3. Особливості змісту установчих документів господарських товариств

Статут акціонерного товариства повинен містити такі відомості

Повне та скорочене найменування товариства українською мовою

Тип товариства

Розмір статутного та резервного капіталу

Номінальна вартість та загальна кількість акцій, кількість кожного типу розміщених товариством акцій, у тому числі кількість кожного класу привілейованих акцій, а також наслідки невиконання зобов'язань з викупу акцій

Умови та порядок конвертації привілейованих акцій певного класу в прості акції товариства чи в привілейовані акції іншого класу у випадках, якщо товариством передбачений випуск привілейованих акцій

Права акціонерів – власників привілейованих акцій кожного класу

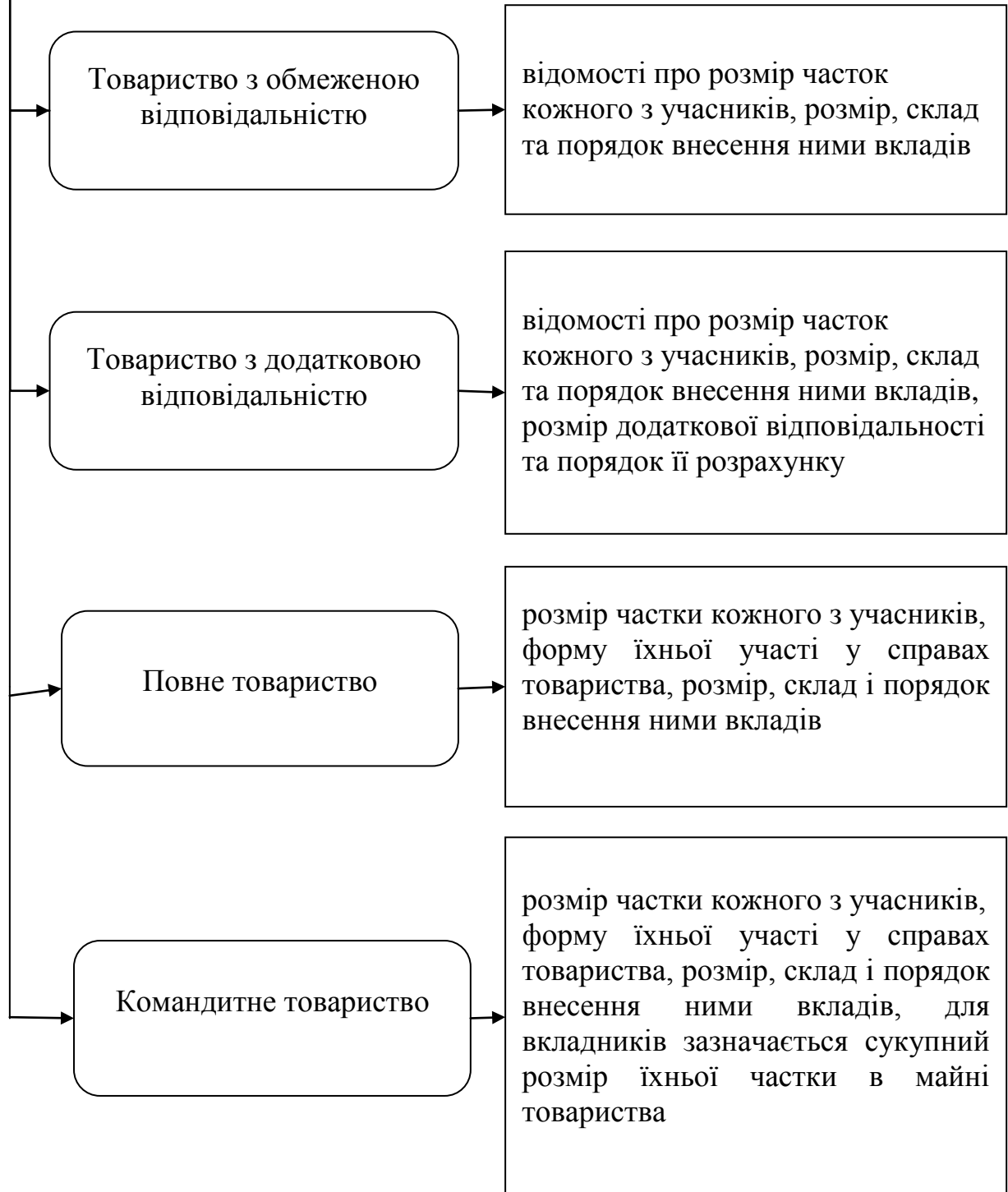
Наявність переважного права акціонерів приватного товариства на придбання акцій цього товариства, які пропонуються їхнім власником до продажу третій особі, та порядок реалізації

Порядок повідомлення акціонерів про виплату дивідендів

Порядок скликання та проведення загальних зборів, компетенцію загальних зборів, спосіб повідомлення акціонерів про зміни в порядку денному загальних зборів

Склад органів товариства та їхня компетенція, порядок утворення, обрання і відкликання їхніх членів та ухвалення ними рішень, а також порядок зміни складу органів товариства та їхньої компетенції

**Додаткові відомості, що мають міститися
в установчих документах товариства**

Запитання для самоконтролю

1. Поняття та види господарських товариств.
2. Який загальний порядок створення господарських товариств (крім акціонерних)?
3. Який порядок створення акціонерного товариства?
4. Які є види установчих документів господарських товариств та вимоги до них?
5. Назвати органи управління господарськими товариствами.

Перелік нормативно-правових актів та рекомендованої літератури

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003.p // – www.zakon.rada.gov.ua
Цивільний кодекс України від 16.01.2003.p // – www.zakon.rada.gov.ua
3. Господарський кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. О.І. Харитонової. Кол. авт.: Є.О. Харитонов, В.М. Коссак, та ін. – Х.:Одіссей, 2007. – С. 127–136.
4. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України. / За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини; Кол. авт.: О.А. Беляневич, О.М. Вінник, В.С. Щербина та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 99–105.
5. Блащук Т. Організаційно-правові форми юридичної особи в сучасному цивільному праві / Т.Блащук // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 8. – С. 3–6.
6. Винар Л. Організаційно-правові форми юридичних осіб, заснованих державою / Л. Винар // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 8. – С. 6–10.
7. Вінник О.М. Господарське товариство однієї особи / О.М. Вінник // Вісник Хмельн. ін-ту регіон. упр-ня та права. – 2002. – № 2. – С. 147–156.
8. Вінник О.М. Господарське товариство як складна соціальна система : проблеми правового забезпечення балансу інтересів / О.М. Вінник // Проблеми державотворення і захисту прав людини : матеріал. конф. – Львів, 2003. – С. 252–256.

9. Винник О.М. Юридическое значение классификации хозяйственных обществ / О.М. Винник // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2000. – № 10. – С. 10.
10. Воловик О.А. Інтереси господарських товариств : проблеми правового забезпечення в корпоративних відносинах : монографія / О.А. Воловик – Луганськ : СНУ ім. В.Даля, 2006. – 132 с.
11. Гарагонич О.В. Правова природа товариств з обмеженою відповідальністю / О.В. Гарагонич // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право. – 2008. – Вип. 9. – С. 337–339.
12. Грудницька С.М. Удосконалення правового регулювання організації і діяльності повних товариств. / С.М. Грудницька, О.С. Шеремет // Вісник Донецького університету. Економіка та право. – 2005. – № 3(13). – С. 78–81.
13. Загрішева Н.В. Правові засади формування статутного фонду товариства з обмеженою відповідальністю за рахунок іноземних інвестицій / Н.В. Загрішева, О.С. Шеремет // Формування інноваційної моделі розвитку національної економіки України : монографія. / За заг.ред. д.е.н., проф. І.С. Каленюк. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2009. – С.501–508.
14. Кібенко О.Р. Установчі документи господарського товариства: європейський підхід / Кібенко О.Р. // Юридична Україна. – 2005. № 7. – С. 62–67.
15. Кравченко С. Право участі, корпоративні права та підприємницька діяльність учасників товариств / С. Кравченко // Право України. – 2007. – № 2. – С. 66.
16. Лаптев В.В. Субъекты предпринимательского права: Учебное пособие / Лаптев В.В. – М.:Юристъ, 2003. – 236 с.
17. Нецька Л.С. Правовий статус общества с ограниченной ответственностью (гражданско-правовой аспект): автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд.юрид.наук / Л.С. Нецька // НАН України. Ін-т государства и права им. В.М. Корецкого. – К.: 2001. – 20 с.

18. Петренко В.С. Правова природа установчого договору суб'єкта господарювання / В.С. Петренко // Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора: сб. науч. тр. – Донецк, 2005. – С. 209–214.
19. Саракун І. Суб'єкти корпоративних правовідносин / І.Саракун. // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 3. – С. 16–20.
20. Спасибо-Фатеева І. Деякі розсуди про юридичні особи та їхні організаційно-правові форми / І. Спасибо-Фатеева // Право України. – 2007. – № 2.

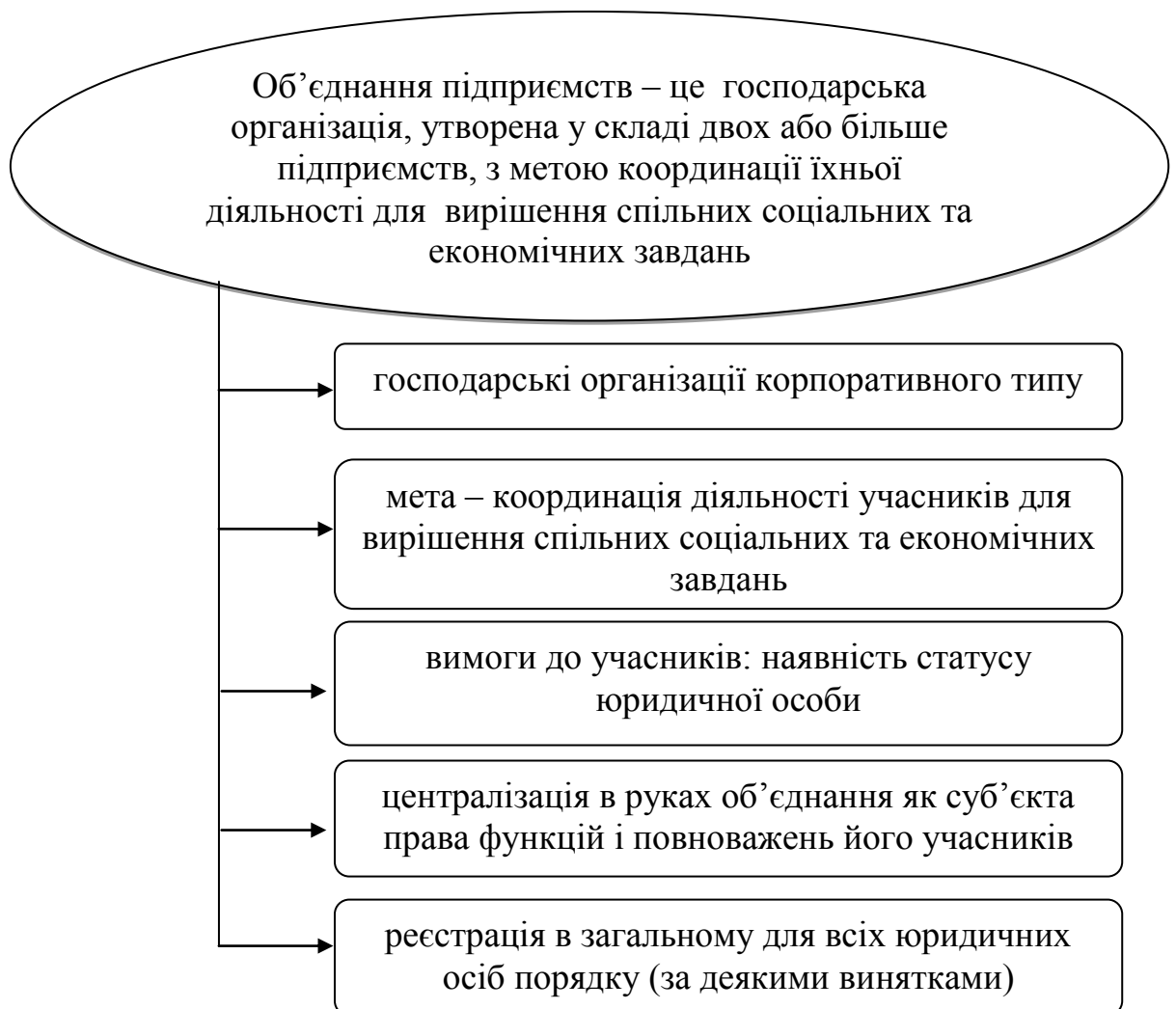
ТЕМА 6

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ОБ'ЄДНАНЬ ПІДПРИЄМСТВ

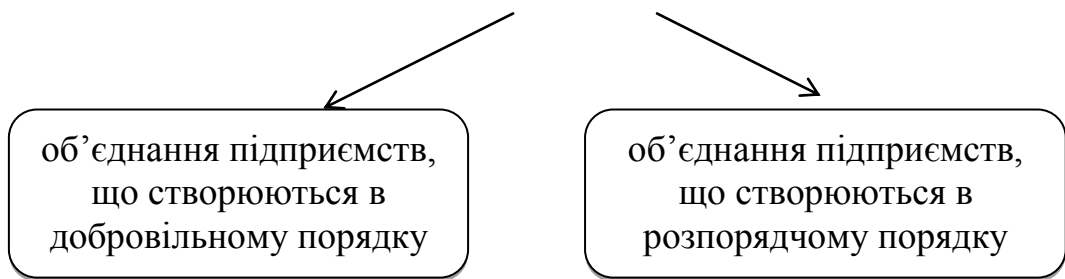
1. Поняття та види об'єднань підприємств.
2. Організаційно-правові форми об'єднань підприємств.
3. Управління об'єднаннями підприємств.
4. Холдингові групи як вид господарських об'єднань, що не мають статусу юридичної особи.

Ключові слова: об'єднання підприємств, асоціація, корпорація, консорціум, концерн, холдингова група, холдингова компанія, корпоративне підприємство.

6.1. Поняття та види об'єднань підприємств

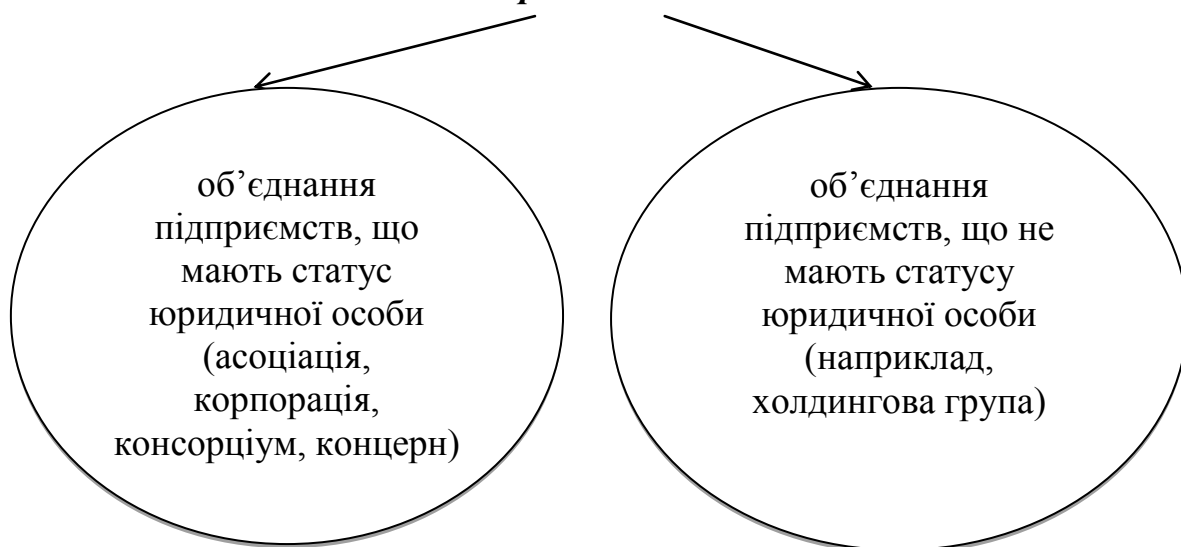
Залежно від способу утворення

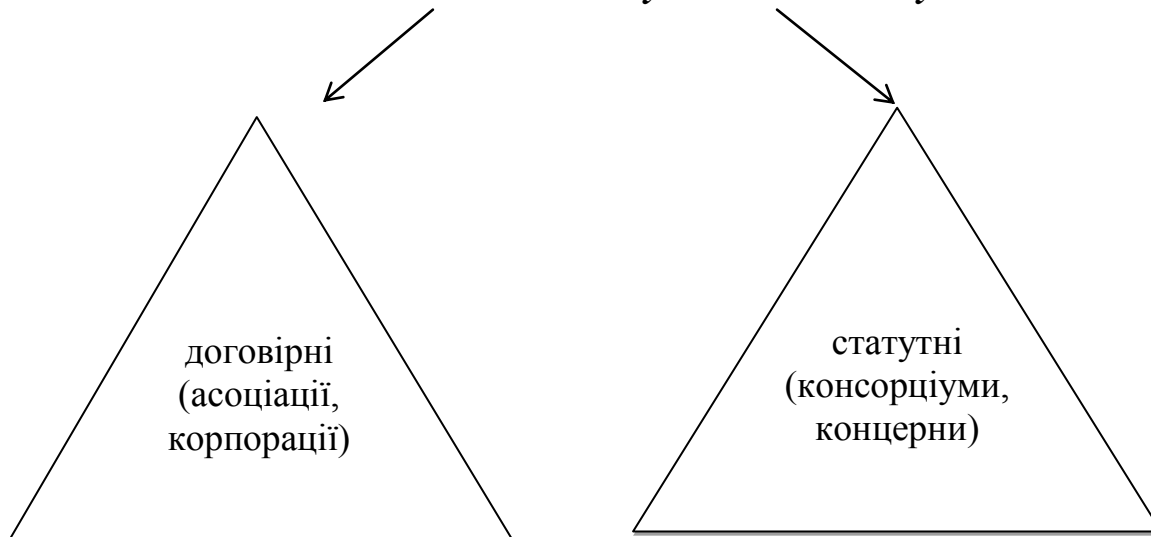
утворюється за ініціативою підприємств незалежно від їхнього виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність

утворюється державними (комунальними) підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів України або, у визначених законом випадках, рішенням міністерств (інших органів, до сфери управління яких входять підприємства, що утворюють об'єднання), або рішенням компетентних органів місцевого самоврядування

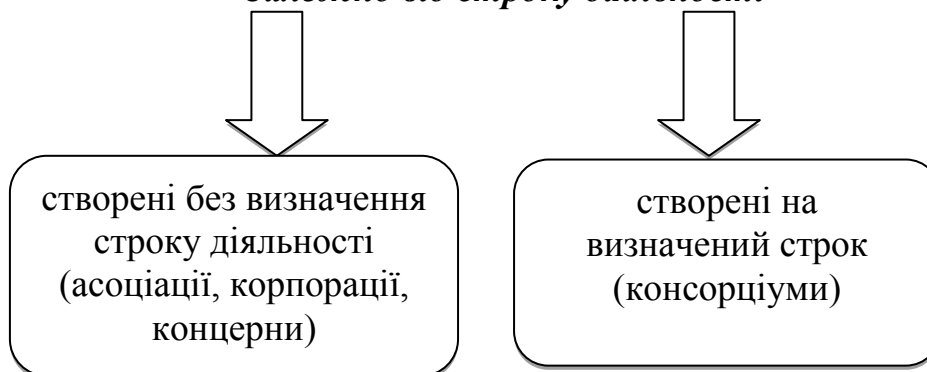
Залежно від наявності статусу юридичної особи

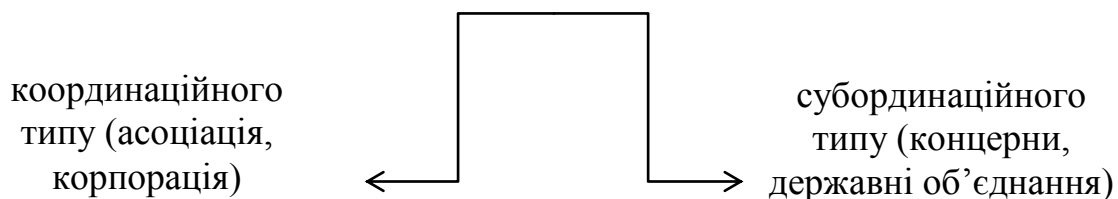
За ознакою обов'язкового установчого документа

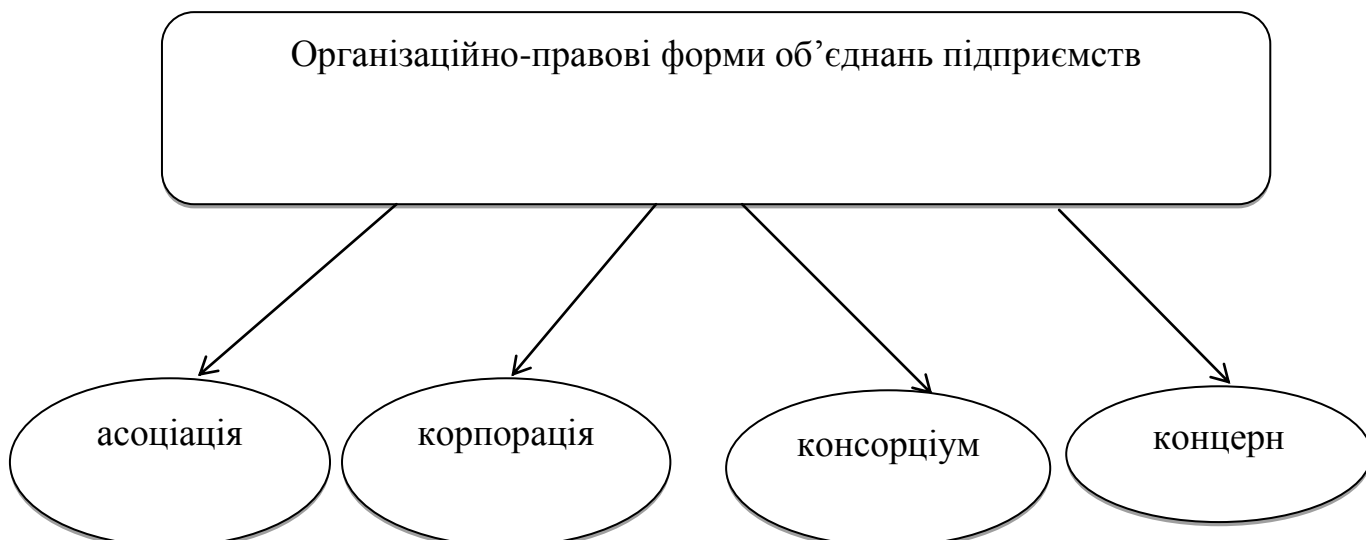
Залежно від строку діяльності

Залежно від характеру взаємовідносин між об'єднанням та його учасниками

6.2. Організаційно-правові форми об'єднань підприємств

Асоціація – це договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових і матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації

створюється на добровільних засадах

учасники асоціацій зберігають статус юридичних осіб

учасники цього виду об'єднання укладають між собою установчий договір, в якому визначаються всі потрібні умови діяльності асоціації (склад сторін, мета і предмет діяльності, централізовані функції і повноваження); до установчих документів асоціації належить також статут

мета створення – постійна координація господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації

→ у ході реалізації своїх повноважень ухвалюють обов'язкові рішення для суб'єктів господарювання, щодо яких вони здійснюються

→ асоціація не має права втручатися в господарську діяльність учасників об'єднання, тобто, управлінські функції, які централізуються в асоціації не можуть торкатися питань оперативного управління поточною діяльністю учасників

→ майно передається асоціації у господарське відання або в оперативне управління

→ асоціація не відповідає за зобов'язаннями його учасників, а підприємства-учасники не відповідають за зобов'язаннями об'єднання, якщо інше не передбачено установчим договором або статутом об'єднання

→ учасники асоціації можуть бути одночасно учасниками іншого об'єднання підприємств

Корпорація – це договірне об'єднання підприємств, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації

→ має статус юридичної особи

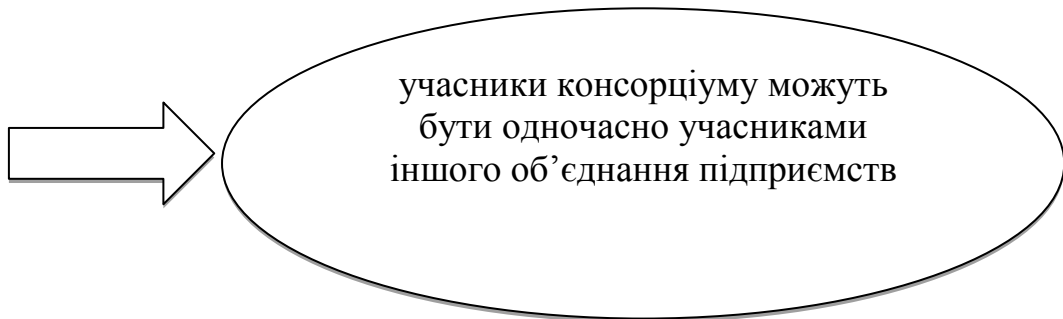
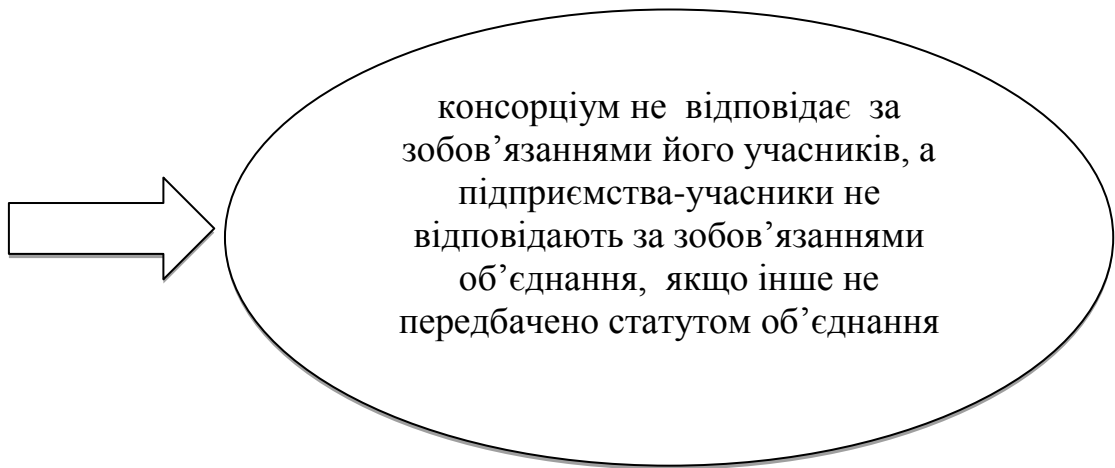
→ створюється в добровільному або в розпорядчому порядку

→ учасники корпорацій зберігають статус юридичних осіб

- учасники цього виду об'єднання укладають між собою установчий договір, в якому визначаються усі потрібні умови діяльності корпорації (склад сторін, мета і предмет діяльності, централізовані функції і повноваження), до установчих документів корпорації належать також статут
- створюються на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації
- у корпорації відбувається незначна централізація повноважень управління діяльністю учасників
- майно передається корпорації у господарське відання або у оперативне управління
- корпорація не відповідає за зобов'язаннями його учасників, а підприємства-учасники не відповідають за зобов'язаннями об'єднання, якщо інше не передбачено установчим договором або статутом об'єднання
- учасники корпорації можуть бути одночасно учасниками іншого об'єднання підприємств

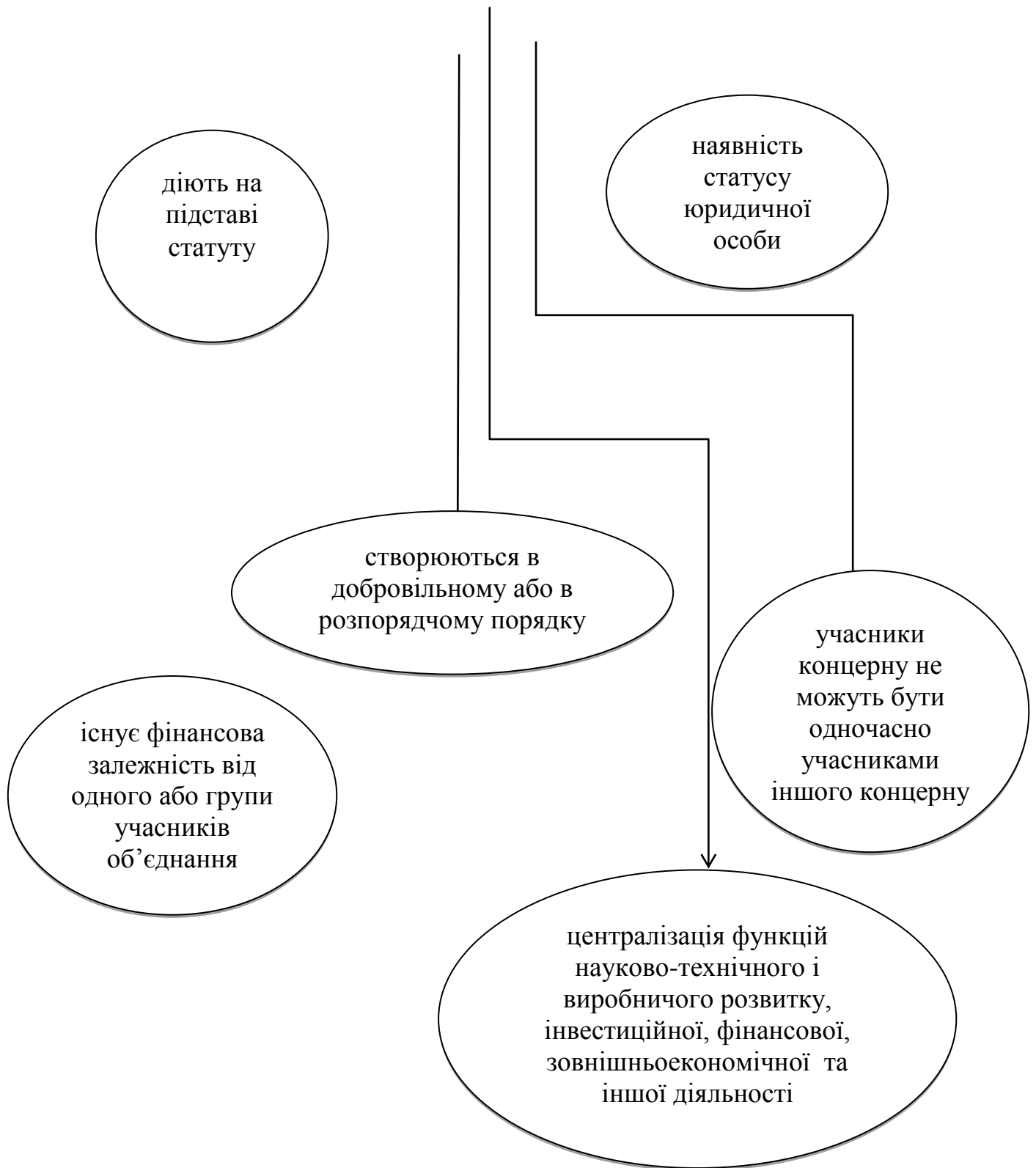
Консорціум – тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо)

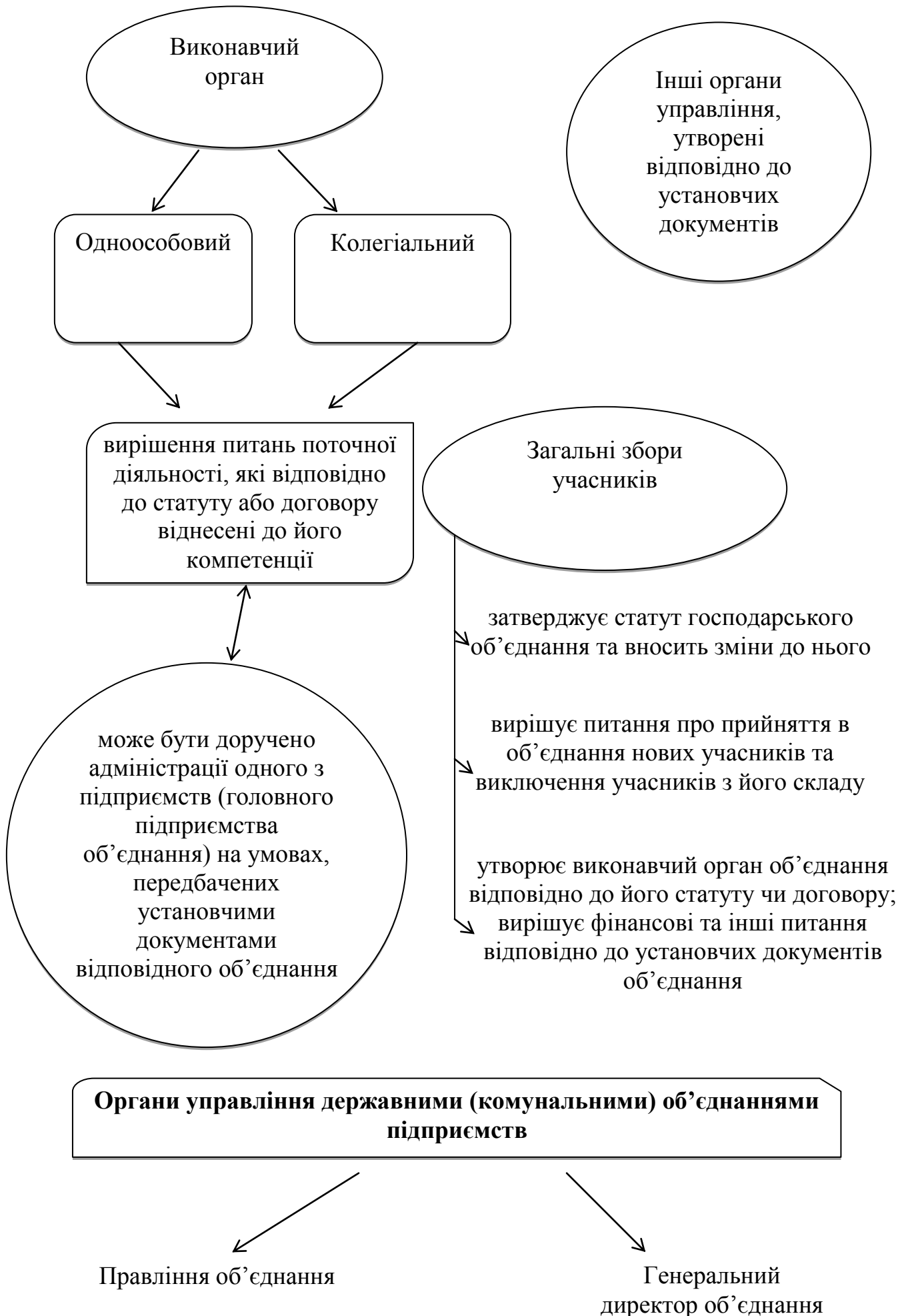
Концерн – це статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій, на основі їхньої фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання, з централізацією функцій науково–технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності

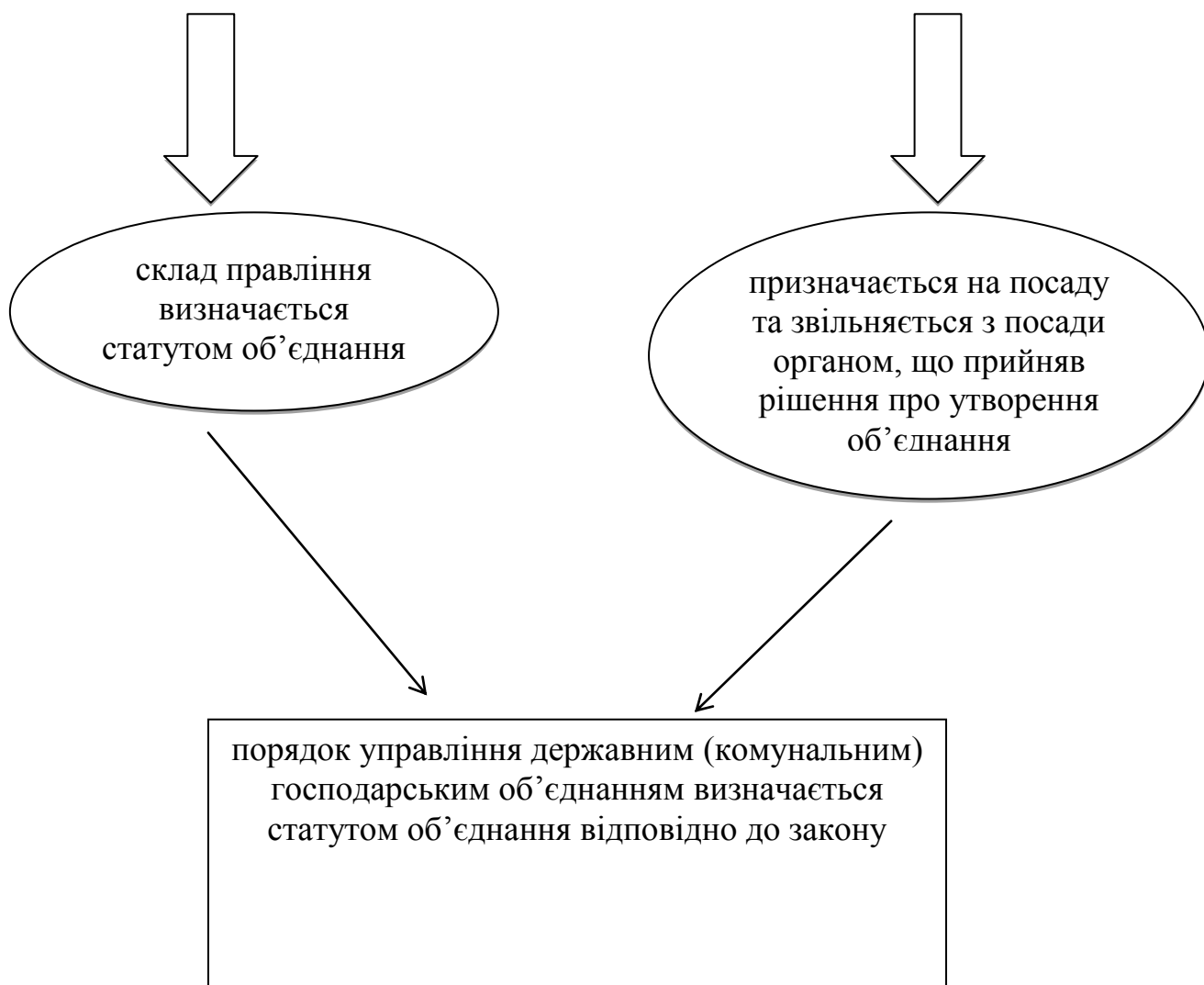

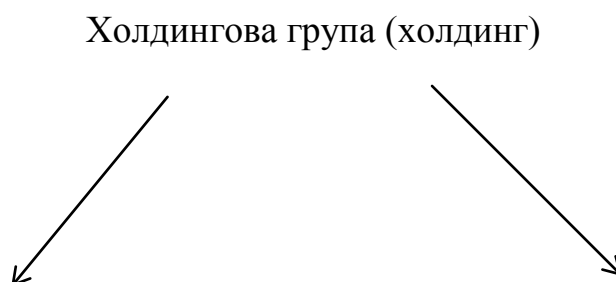
6.3. *Управління об'єднаннями підприємств*

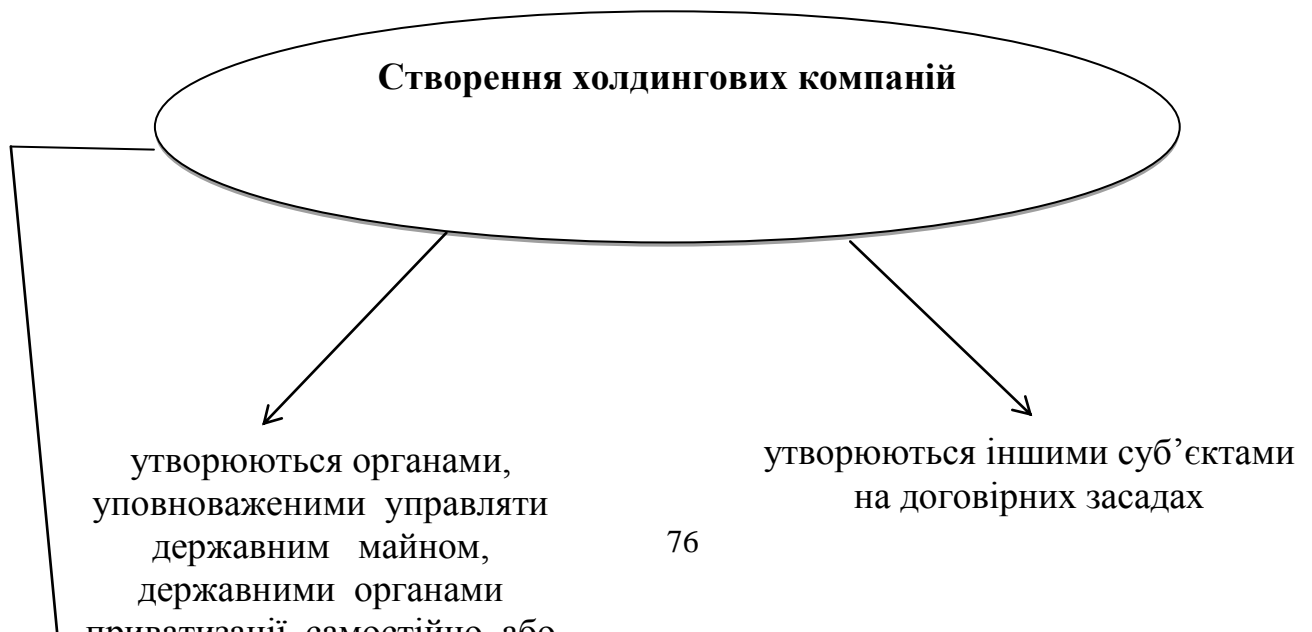
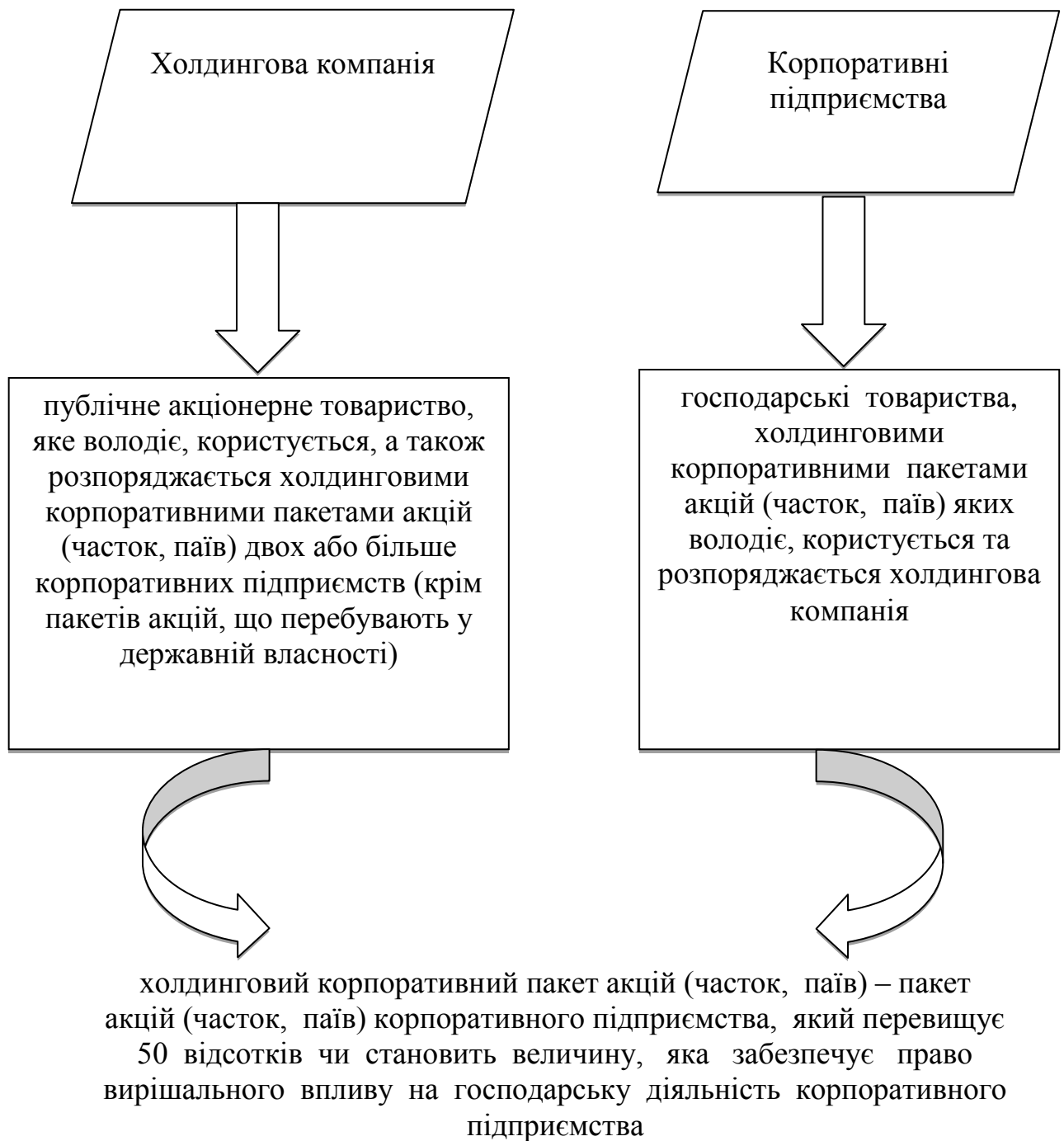
Органи управління об'єднаннями підприємств, що утворені за ініціативою підприємств

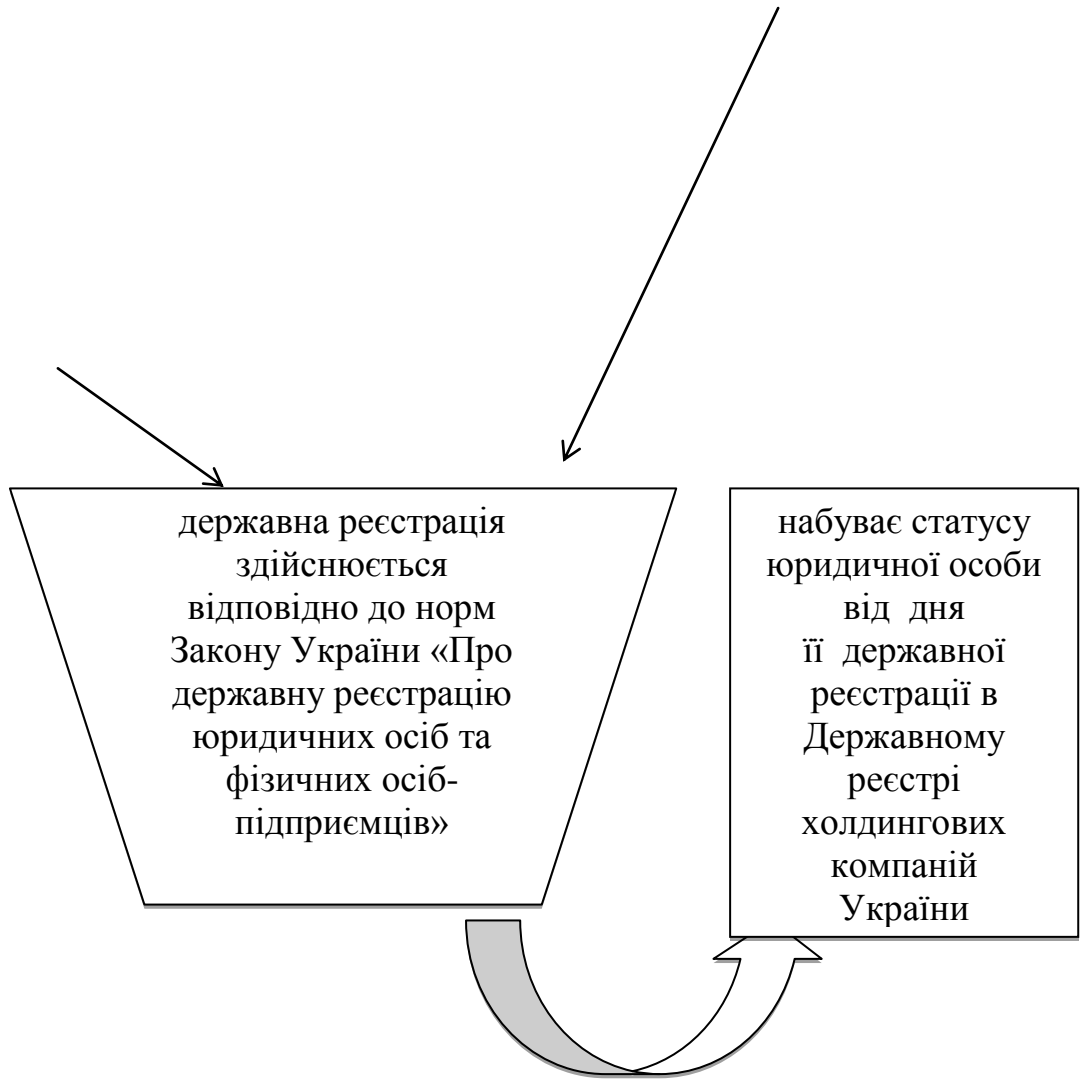

6.4. Холдингові групи як вид господарських об'єднань, що не мають статусу юридичної особи

У випадках, передбачених законодавством, холдингові компанії утворюються за умови попереднього отримання дозволу відповідного органу Антимонопольного комітету України або Кабінету Міністрів України на концентрацію господарської діяльності суб'єктів

Державні холдингові компанії

утворюються органами, уповноваженими управляти державним майном, та/або державними органами приватизації

→ статутний капітал формується за рахунок належних державі акцій (часток, паїв) відповідних господарських товариств у встановленому законодавством порядку

→ акції державних холдингових компаній не можуть бути передані в управління будь-яким особам, державні пакети акцій (часток, паїв) та державне майно, передані державою до статутного капіталу державної холдингової компанії, не можуть бути відчужені або перебувати в заставі, використані для формування статутних капіталів будь яких підприємств

→ державна холдингова компанія не може бути корпоративним підприємством іншої холдингової компанії

→ пакети акцій (часток, паїв) або інше майно, передані до статутного капіталу державної холдингової компанії, перебувають у державній власності і закріплюються за нею на праві господарського відання

Питання для самоконтролю

1. Дати визначення поняття «об'єднання підприємств» та охарактеризувати ознаки об'єднання підприємств.
2. Яка класифікація об'єднань підприємств залежно від різних підстав?
3. Які організаційно-правові форми об'єднань підприємств?
4. У чому особливість асоціації як об'єднання підприємств?
5. Охарактеризувати ознаки корпорації як об'єднання підприємств.
6. Визначити поняття та риси консорціуму за законодавством України.
7. Охарактеризувати концерн як об'єднання підприємств.

8. Який порядок управління об'єднаннями підприємств?
9. Охарактеризувати правове становище холдингових груп та холдингових компаній за законодавством України.

Перелік рекомендованої літератури та нормативно-правових актів

1. Конституція України / Текст Основного закону з офіційним тлумаченням Конституційного Суду // Огляд і коментарі. В.Ф. Погорілка та В.Л. Федоренка. – К.: Наукова думка, 2006. від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003.р // – www.zakon.rada.gov.ua
3. Про об'єднання державних підприємств транспорту і дорожнього господарства : Декрет Кабінету Міністрів України від 17.03.1993 р. № 20-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 19. – Ст. 204.
4. Про об'єднання державних електроенергетичних підприємств : Декрет Кабінету Міністрів України від 29.04.1993 р. № 41-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 26. – Ст. 279.
5. Про об'єднання державних підприємств нафтової, газової, нафтопереробної промисловості та нафтопродуктозабезпечення: Декрет Кабінету Міністрів України від 29.04.1993 р. № 42-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 26. – Ст. 280.
6. Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-IV // Офіційний вісник України. – 2006. – № 15. – С. 32. – Ст. 1065.
7. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21.09.2006 р. № 185-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 46. – Ст. 456.
8. Порядок обрання представника інтересів державної холдингової компанії на загальних зборах корпоративного підприємства та надання йому доручення щодо голосування, затв. постановою Кабінету Міністрів України

- від 25.10.2006 р. № 1476 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 43. – С. 134. – Ст. 2887.
9. Про погодження Кабінетом Міністрів України рішення щодо утворення державних холдингових компаній у процесі корпоратизації та приватизації : постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2006 р. № 1477 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 43. – С. 136. – Ст. 2888.
  10. Перелік галузей або сфер діяльності, в яких не допускається утворення державних холдингових компаній у процесі корпоратизації та приватизації: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 р. № 709 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 37. – С. 87. – Ст. 1463.
  11. Порядок утворення державних холдингових компаній у процесі корпоратизації та приватизації, затв. наказом Міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 11.08.2006 р. № 275/1252 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 36. – С. 120. – Ст. 2516.
  12. Бейцун І. В. Об'єднання юридичних осіб в цивільному праві: порівняльно-правовий аналіз / Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес, сімейне право; міжнародне приватне право” / І. В. Бейцун; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006. – 18 с.
  13. Вінник О. М. Господарське право / Вінник О. М. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2009. – 766 с.
  14. Гончарова І. Холдинг у країнах перехідної економіки як специфічне об'єднання підприємств / І. Гончарова // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 7. – С. 13–15.
  15. Господарський кодекс України: Науково-практичний коментар [ред. О.І. Харитонова]. – Х.: Одіссей, 2007. – 832 с.
  16. Грудницька С.М. Правовий статус об'єднань підприємств у промисловості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 “Господарське право; господарсько-процесуальне право” /

- С.М. Грудницька; НАН України; Інститут економіко-правових досліджень. – Донецьк, 1997. – 24 с.
17. Джуринський В. О. Правове становище господарських об'єднань в Україні / Джуринський В. О. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 224 с.
  18. Конин Н.М. Хозяйственные и иные объединения в отраслях государственного управления / Конин Н.М. – Саратов, 1968. – 112 с.
  19. Кравець І.М. Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень: Монографія / Кравець І.М. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 240 с.
  20. Лукач І.В. Правове становище холдингових компаній / Лукач І. В. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 240 с.
  21. Маканіна К.В. До питання права власності об'єднань юридичних осіб / К.В. Маканіна // Право власності : проблеми забезпечення, реалізації та захисту : тези доповідей та наукових повідомлень наукового семінару молодих вчених (м. Харків, 14 – 15 вересня 2001 р.) [ред. М.І. Панов]. – Х. : Національна юридична академія України, 2001. – С. 46–48.
  22. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України [ред. Г. Л. Знаменський, В. С. Щербина]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 720 с.
  23. Олейников О.В. Проблема законодательного урегулирования ответственности контролирующего участника в ассоциированных предприятиях / О.В. Олейников // Гармонизация законодательства Украины и международная интеграция : внешнеэкономическая деятельность : Сб. научн. трудов / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований [отв. ред. В.К. Мамутов]. – Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2007. – С. 307–323.
  24. Пронская Г.В. Правовые вопросы организации и деятельности промышленных объединений / Г.В. Пронская – К. : Наукова думка, 1971. – 140 с.
  25. Семенов А. С. Правление в холдинге / А. С. Семенов // Акционерное общество : вопросы корпоративного управления. – 2006. – № 9 (28). – С. 24–26.

26. Хозяйственное право [ред. В. К. Макутов]. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 912 с.
27. Шиткина И. Предпринимательские объединения / И. Шиткина – М. : Юристъ, 2001. – 384 с.
28. Шиткина И. С. Холдинги: правовое регулирование и корпоративное управление / Шиткина И. С. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 648 с.
29. Щербина В. С. Господарське право / Щербина В. С. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 656 с.
30. Щербина В.С. Суб'єкти господарського права / В.С. Щербина – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 264 с.

ТЕМА 7

СУБ'ЄКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО – ГОСПОДАРСЬКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

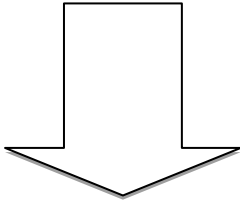
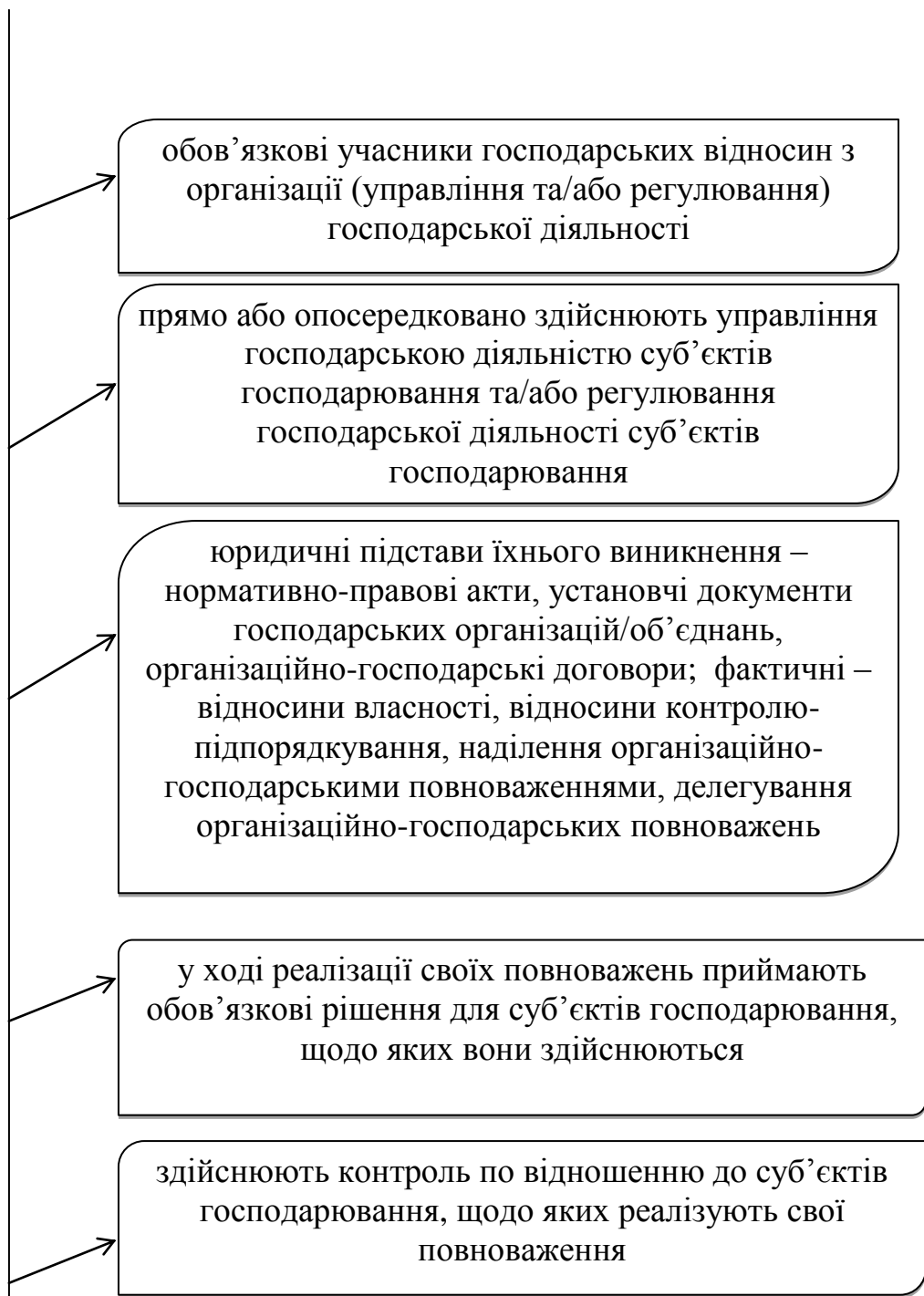
1. Поняття та ознаки суб'єктів організаційно-господарських повноважень.
2. Класифікація суб'єктів організаційно-господарських повноважень.
3. Органи державної влади та місцевого самоврядування як суб'єкти організаційно-господарських повноважень.
4. Господарські об'єднання та власники майна як суб'єкти організаційно-господарських повноважень.

Ключові слова: управління господарською діяльністю, регулювання господарської діяльності, організаційно-господарські повноваження, суб'єкт організаційно-господарських повноважень.

7.1. Поняття та ознаки суб'єктів організаційно-господарських повноважень

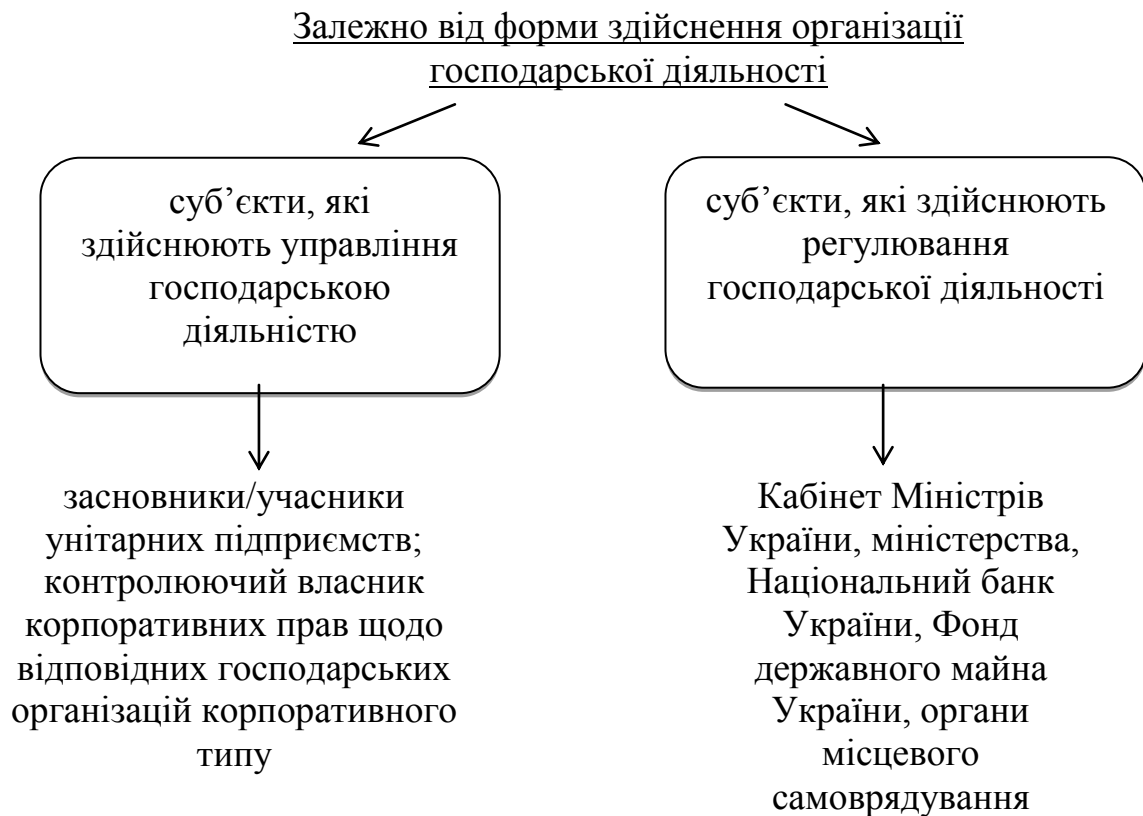

Суб'єкт організаційно-господарських повноважень – це суб'єкт господарських правовідносин (орган державної влади, орган місцевого самоврядування, господарська організація, громадянин, іноземець, особа без

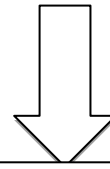
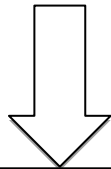
7.2. Класифікація суб'єктів організаційно-господарських повноважень

За характером організаційно-господарських повноважень

суб'єкти, які здійснюють власні організаційно-господарські повноваження

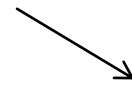
суб'єкти, які здійснюють делеговані організаційно-господарські повноваження

Кабінет Міністрів України,
міністерства,
засновники/учасники унітарних підприємств, холдингові компанії щодо її корпоративних підприємств

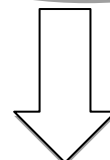
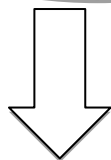
органи місцевого самоврядування; господарські об'єднання щодо підприємств-учасників; суб'єкти, наділені цими повноваженнями на підставі організаційно-господарського договору

Залежно від меж здійснення організаційно-господарських повноважень

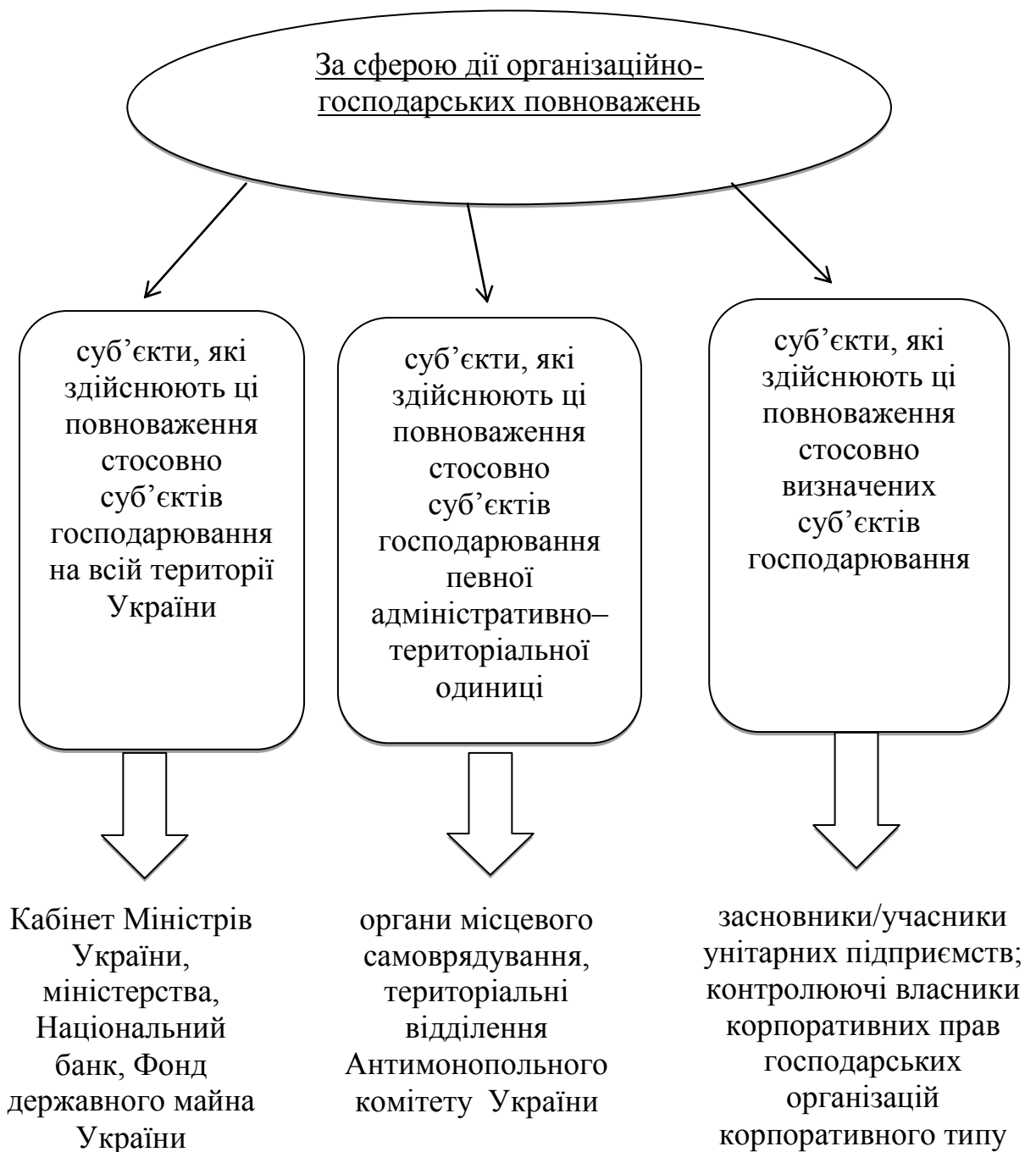
суб'єкти, які повинні діяти лише на підставі, в межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією і законами України

суб'єкти, які можуть діяти в межах повноважень та в спосіб, що не заборонені законами України

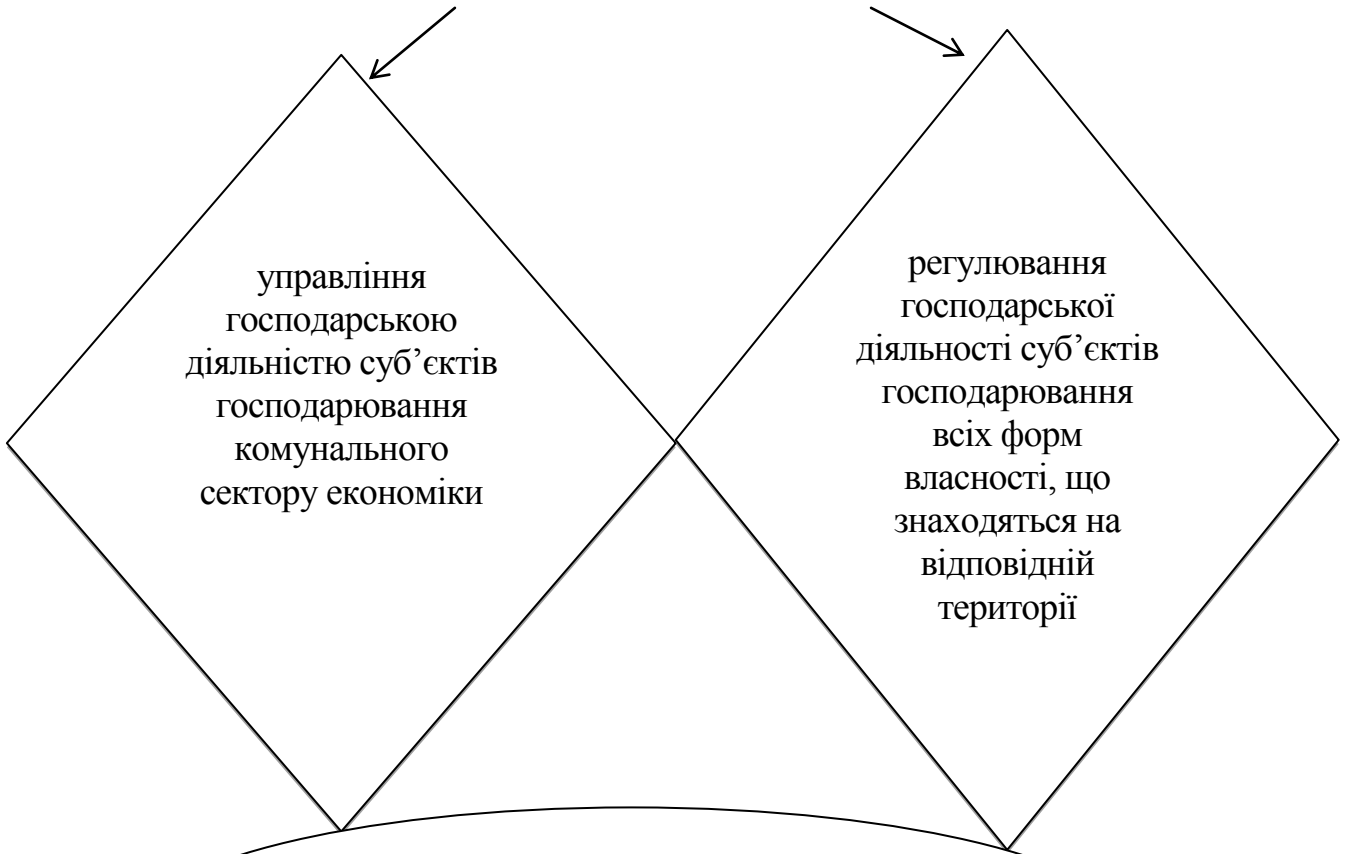
органи державної влади,
органи місцевого самоврядування

холдингові компанії щодо їхніх корпоративних підприємств; господарські об'єднання щодо підприємств-учасників

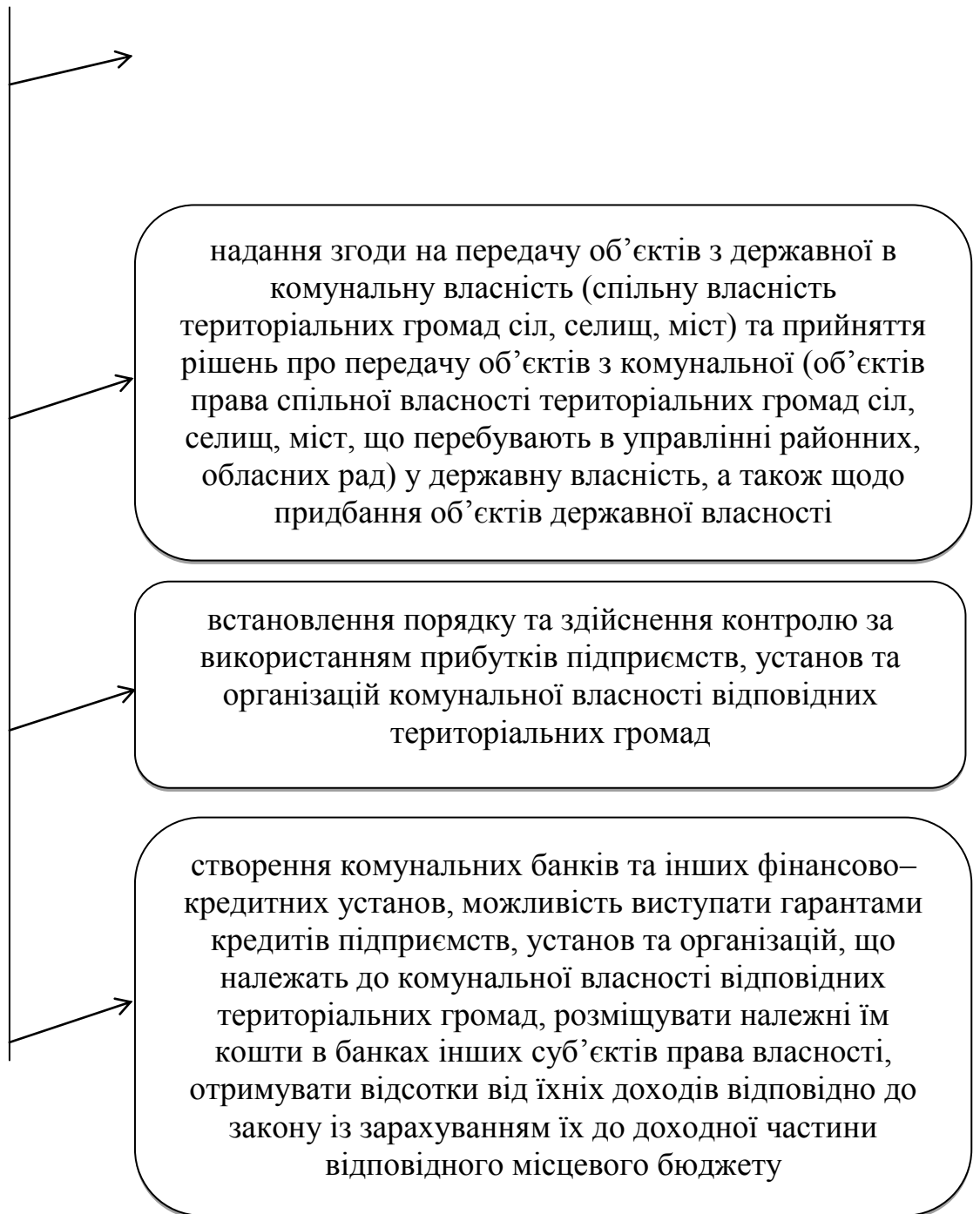

Форми здійснення організації господарської діяльності органами місцевого самоврядування

Організаційно-господарські повноваження органів місцевого самоврядування та їхніх виконавчих органів з управління об'єктами комунальної власності

- прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна
- затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації
- прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їхнього здійснення
- вирішення, відповідно до законодавства, питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями

Організаційно-господарські повноваження органів місцевого самоврядування з регулювання господарської діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності

підготовка, розгляд та затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування, організація їх виконання; подання звітів про хід і результати виконання цих програм

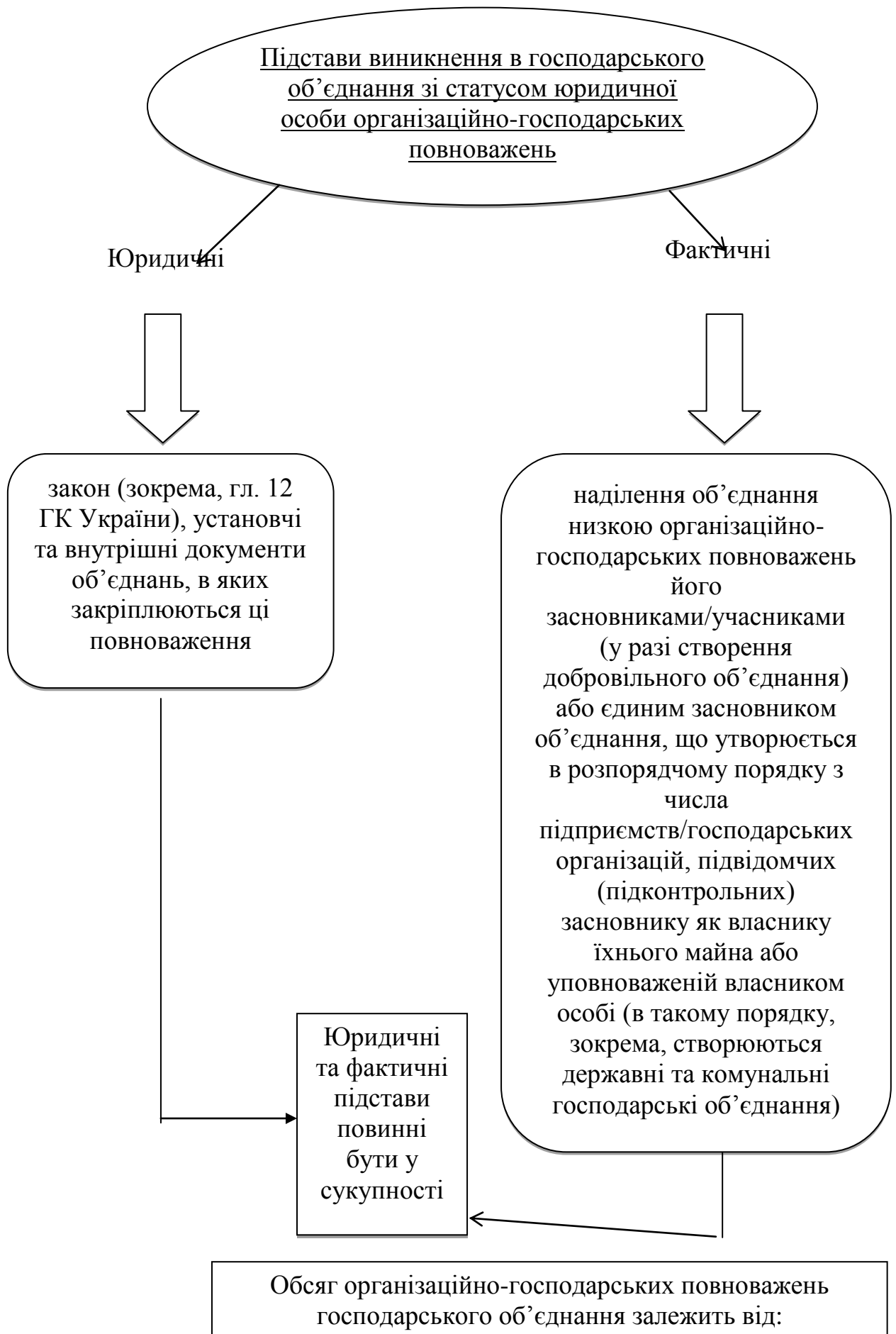
забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів

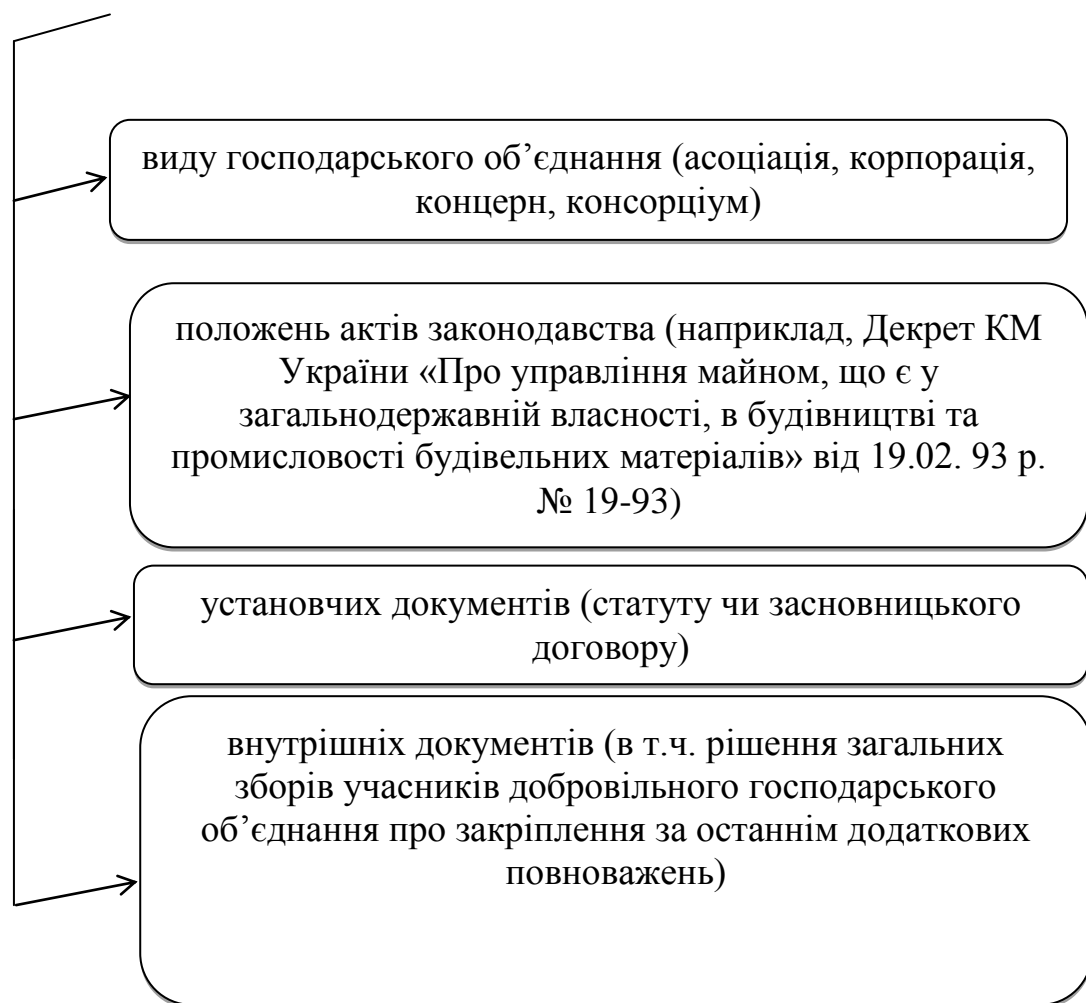
залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, координація цієї роботи на відповідній території

підготовка та затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів, іншої містобудівної документації, розгляд та внесення до відповідних органів виконавчої влади пропозицій до планів і програм будівництва та реконструкції об'єктів на відповідній території, координація на відповідній території діяльності суб'єктів містобудування щодо комплексної забудови населених пунктів

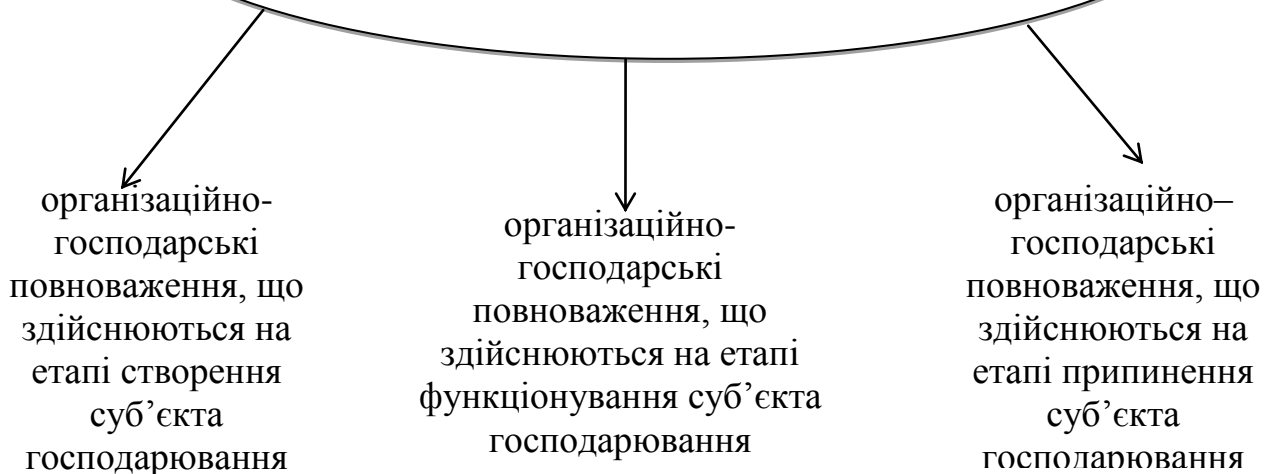
прийняття рішень, пов'язаних із створенням спеціальних вільних та інших зон, змінами в статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань; надання згоди на створення таких зон за ініціативою Президента України або Кабінетом Міністрів України

7.4. Господарські об'єднання та власники майна як суб'єкти організаційно-господарських повноважень

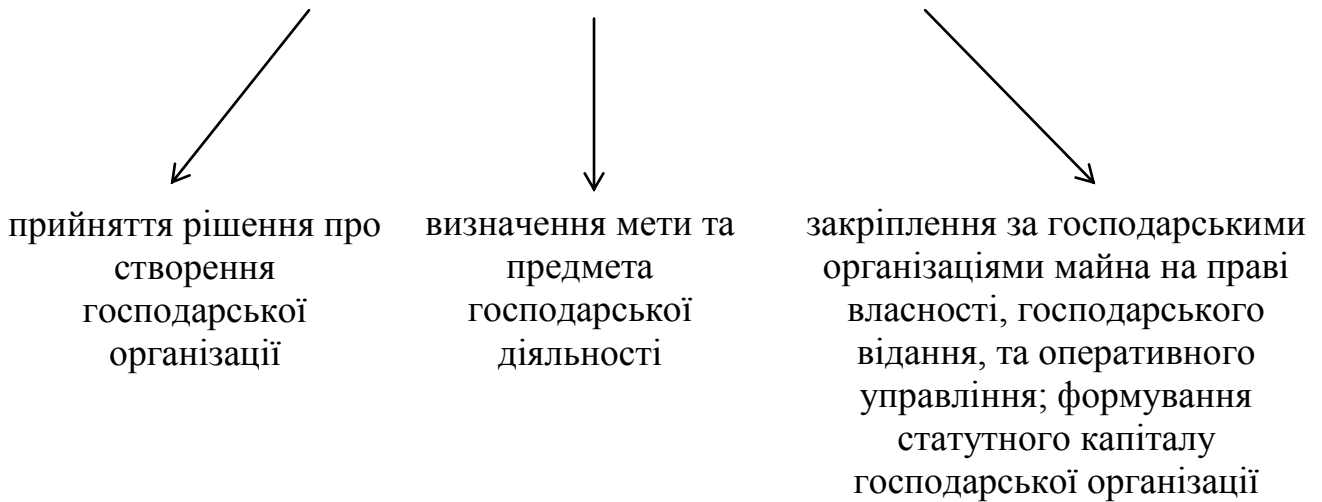

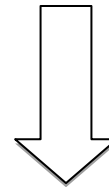
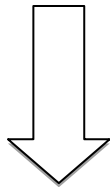
Класифікація організаційно-господарських повноважень власника майна

Організаційно-господарські повноваження, що здійснюються на етапі створення суб'єкта господарювання

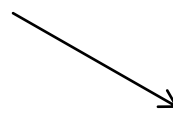
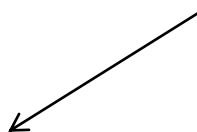
Організаційно-господарські повноваження, що здійснюються на етапі функціонування суб'єкта господарювання

встановлення складу і компетенції органів управління господарської організації, порядок прийняття ними рішень

вирішення питань створення, ліквідації та реорганізації дочірніх підприємств, філій та представництв

Організаційно-господарські повноваження, що здійснюються на етапі припинення суб'єкта господарювання

прийняття рішення про припинення господарської організації шляхом її реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації

призначення комісії з припинення юридичної особи

встановлення порядку та визначення строків припинення юридичної особи, строку для заяви претензій кредиторів

Запитання для самоконтролю

1. Назвати форми виконання організації господарської діяльності та навести їх приклади.
2. Охарактеризувати ознаки суб'єктів організаційно-господарських повноважень.
3. Дати визначення поняття суб'єкта організаційно-господарських повноважень.
4. Які є види суб'єктів організаційно-господарських повноважень та за якими критеріями проводиться поділ?
5. У чому особливість органів державної влади як суб'єктів організаційно-господарських повноважень?
6. Охарактеризувати організаційно-господарські повноваження органів місцевого самоврядування.
7. Від яких чинників і як залежить обсяг організаційно-господарських повноважень господарських об'єднань?
8. Охарактеризувати організаційно-господарські повноваження власників майна.

Перелік рекомендованої літератури та нормативно-правових актів

1. Конституція України / Текст Основного Закону з офіційним тлумаченням Конституційного Суду // Огляд і коментарі В.Ф. Погорілка та В.Л. Федоренка. – К.: Наукова думка, 2006.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. – // www.zakon.rada.gov.ua
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. – // www.zakon.rada.gov.ua
4. Про ціни та ціноутворення : Закон України від 03.12.1990 р. № 507-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 52. – С. 650.
5. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV // Голос України. – 1999. – 22 червня.
6. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23.03.2000 р. №

- 1602-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 16. – С. 21. – Ст. 657.
7. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 01.06.2000 р. № 1775-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
  8. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV // Офіційний вісник України. – 2006. – № 13. – Ст. 857.
  9. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-IV // Офіційний вісник України. – 2006. – № 15. – стор. 32. – Ст. 1065.
  10. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21.09.2006 р. № 185-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 46. – Ст. 456.
  11. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V // Офіційний вісник України. – 2007. – № 44. – Ст. 1771.
  12. Критерії визначення ефективності управління об'єктами державної власності, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 19.06.2007 р. № 832 // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 116. – 4 липня.
  13. Положення про делегування саморегульвній організації адміністраторів недержавних пенсійних фондів окремих повноважень, затв. розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 12.04.2007 р. № 7153 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 44. – С. 269. – Ст. 1816.
  14. Вінник О.М. Господарське право / Вінник О.М. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2009. – 766 с.
  15. Віхров О.П. Організаційно-господарські правовідносини / О.П. Віхров – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 512 с.
  16. Господарський кодекс України: Науково-практичний коментар [ред. О.І. Харитонова]. – Х. : Одиссей, 2007. – 832 с.

- 17.Гринюк Р. Ф. Правовой статус коммунальных предприятий в Украине / Гринюк Р. Ф. – Донецк : Дельта, 2002. – 207 с.
- 18.Кравець І.М. Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень: Монографія / І.М. Кравець – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 240 с.
- 19.Кравець І. М. Правовий статус суб'єктів організаційно-господарських повноважень за Господарським кодексом України / І. М. Кравець // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 1. – С. 157–170.
- 20.Кузнецова Н. С. Господарська і адміністративна юрисдикція: проблеми розмежування / Н. С. Кузнецова // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 2. – С. 77–79.
- 21.Науково-практичний коментар Господарського кодексу України [ред. Г. Л. Знаменський, В. С. Щербина]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 720 с.
- 22.Талапина Э. В. Управление государственной собственностью / Талапина Э. В. – СПб : Юридический центр Пресс, 2002. – 453 с.
- 23.Устименко В.А. Городская собственность и городское хозяйство / В.А. Устименко – Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 352 с.
- 24.Хачук К.Д. Понятие и признаки организационно-хозяйственныхполномочийоргановместногосамоуправления / К.Д. Хачук // Хозяйственное законодательство Украины: Практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора: Сб. Научных трудов [ред. В. К. Мамутов]. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2005. – С. 250–255.
- 25.Хозяйственное право [ред. В. К. Мамутов]. – К. : Юринком Интер, 2002. – 912 с.
- 26.Щербина В.С. Господарське право / В.С. Щербина – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 656 с.
- 27.Щербина В.С. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування як учасники відносин у сфері господарювання / В.С.

Щербина // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 1. – С. 111–117.

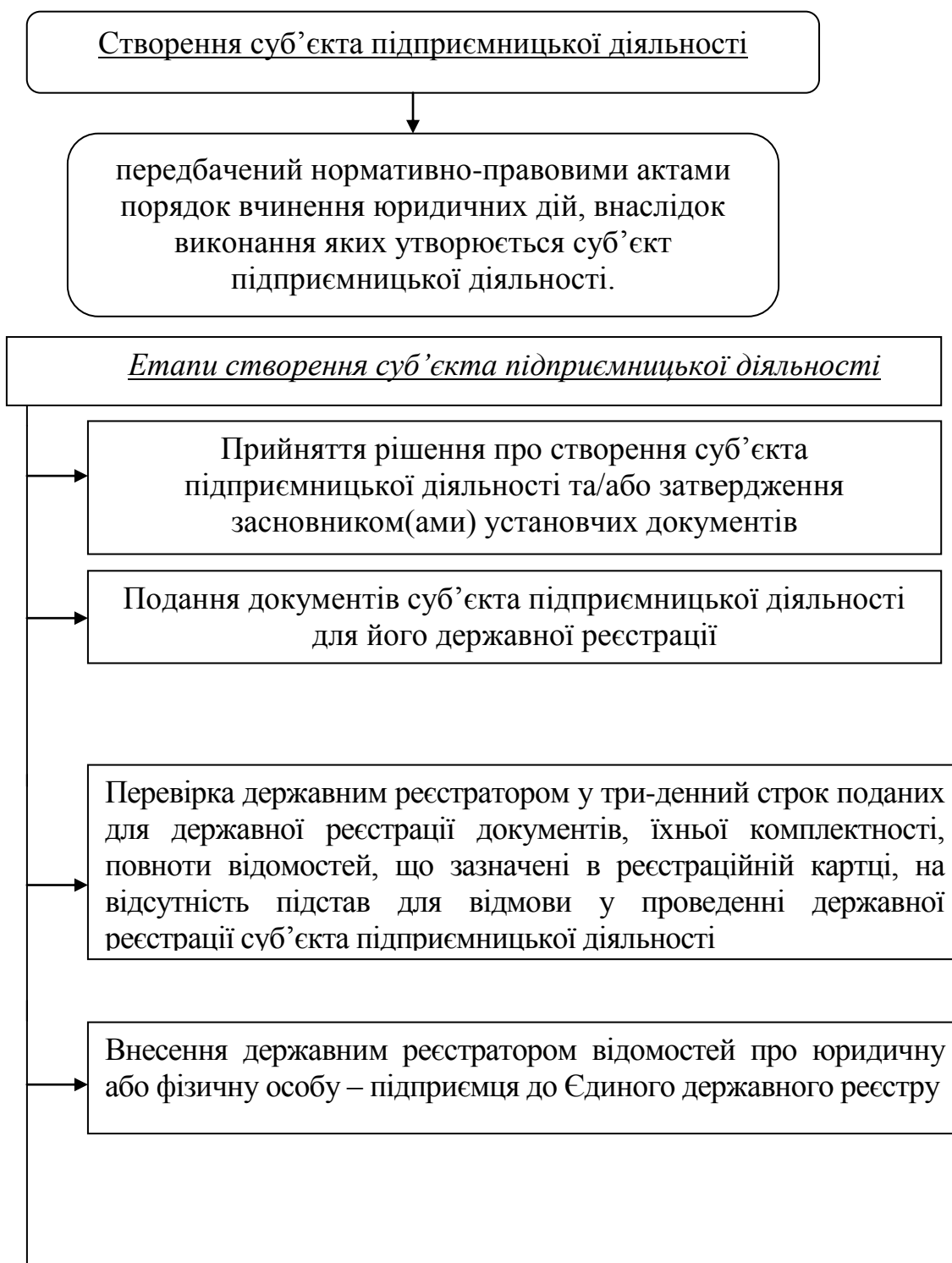
28. Щербина В.С. Суб'єкти господарського права / В.С. Щербина– К. : Юрінком Інтер, 2008. – 264 с.

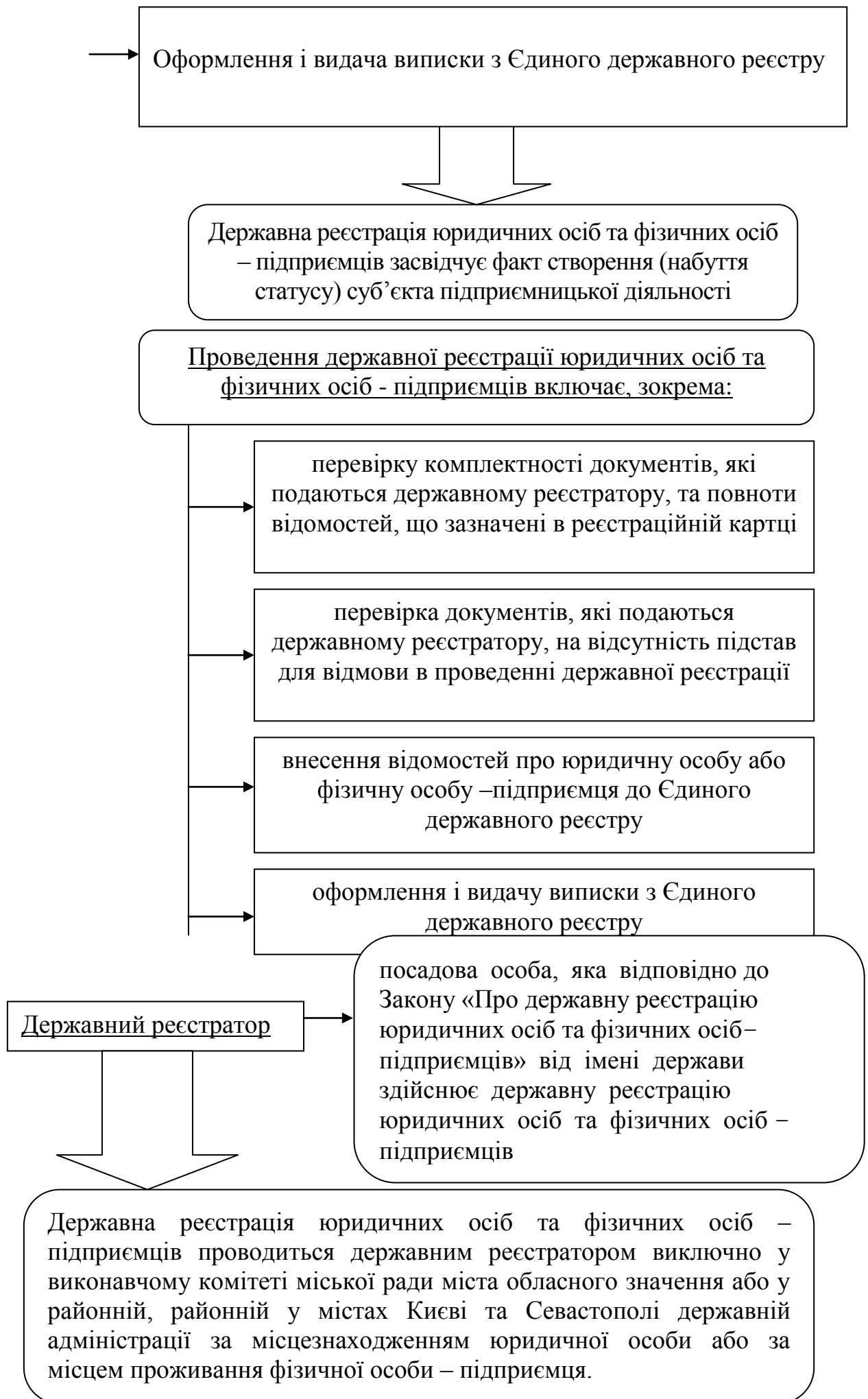
ТЕМА 8

ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Порядок створення суб'єктів підприємницької діяльності.
  2. Порядок державної реєстрації фізичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності.
  3. Порядок реєстрації юридичних осіб.
  4. Взяття на облік суб'єктів підприємницької діяльності в державних органах та установах.
  5. Порядок внесення змін до установчих документів юридичних осіб.
- Державна реєстрація змін до відомостей про фізичну особу - підприємця.
- Ключові слова:** державна реєстрація, створення суб'єкта підприємницької діяльності, Єдиний державний реєстр

8.1. Порядок створення суб'єктів підприємницької діяльності

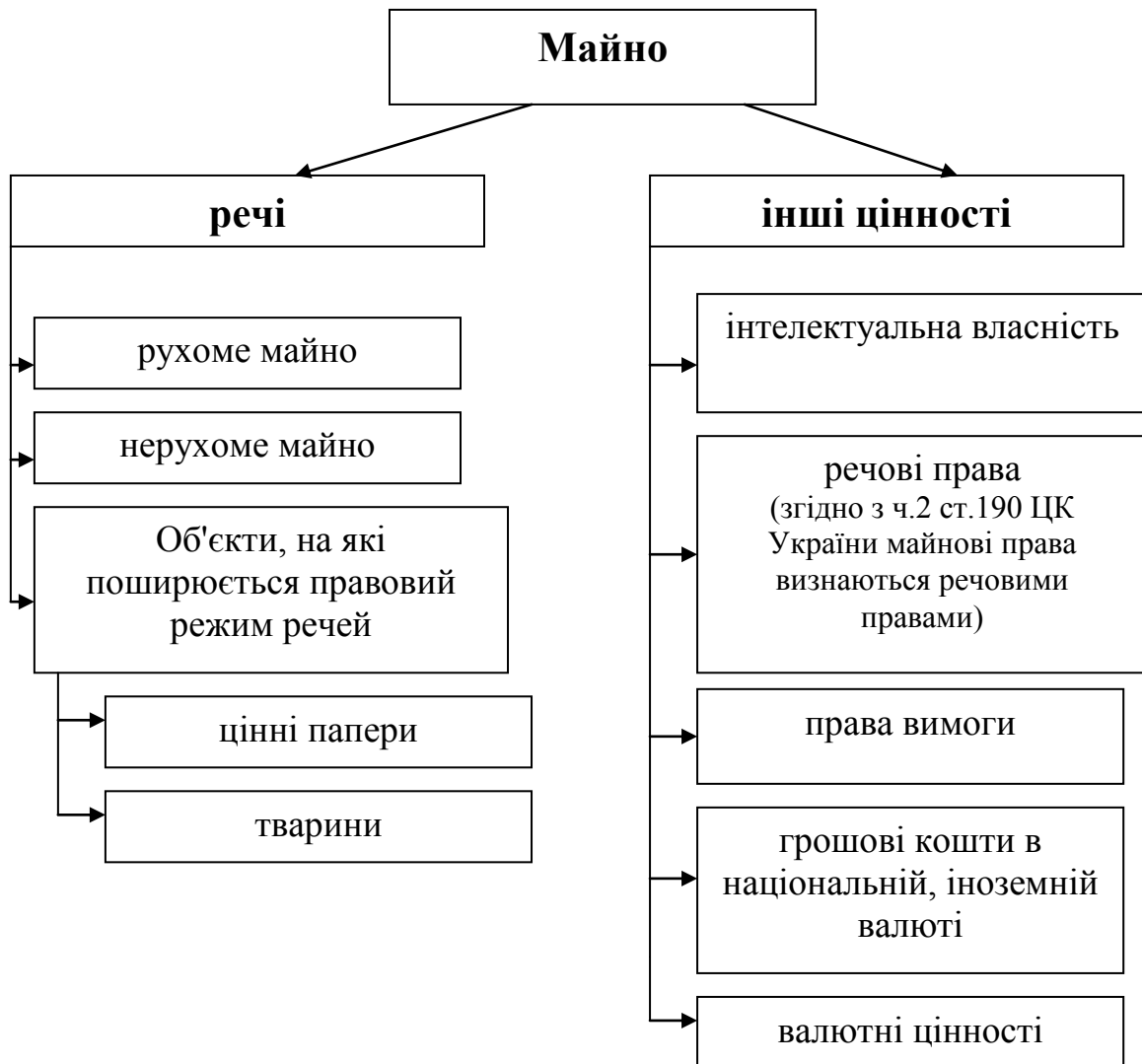
ТЕМА 9
ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАЙНА
СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Поняття та види майна в підприємницькій діяльності.
2. Цінні папери в підприємницькій діяльності.
3. Інтелектуальна власність в підприємницькій діяльності.
4. Джерела формування майна господарюючих суб'єктів.
5. Правовий режим майна суб'єктів господарювання.
6. Особливості правового режиму державного майна у сфері господарювання

Ключові слова: майно, цілісний майновий комплекс, цінні папери, інтелектуальна власність, право оперативного управління, право господарського відання.

9.1. Поняття та види майна в підприємницькій діяльності

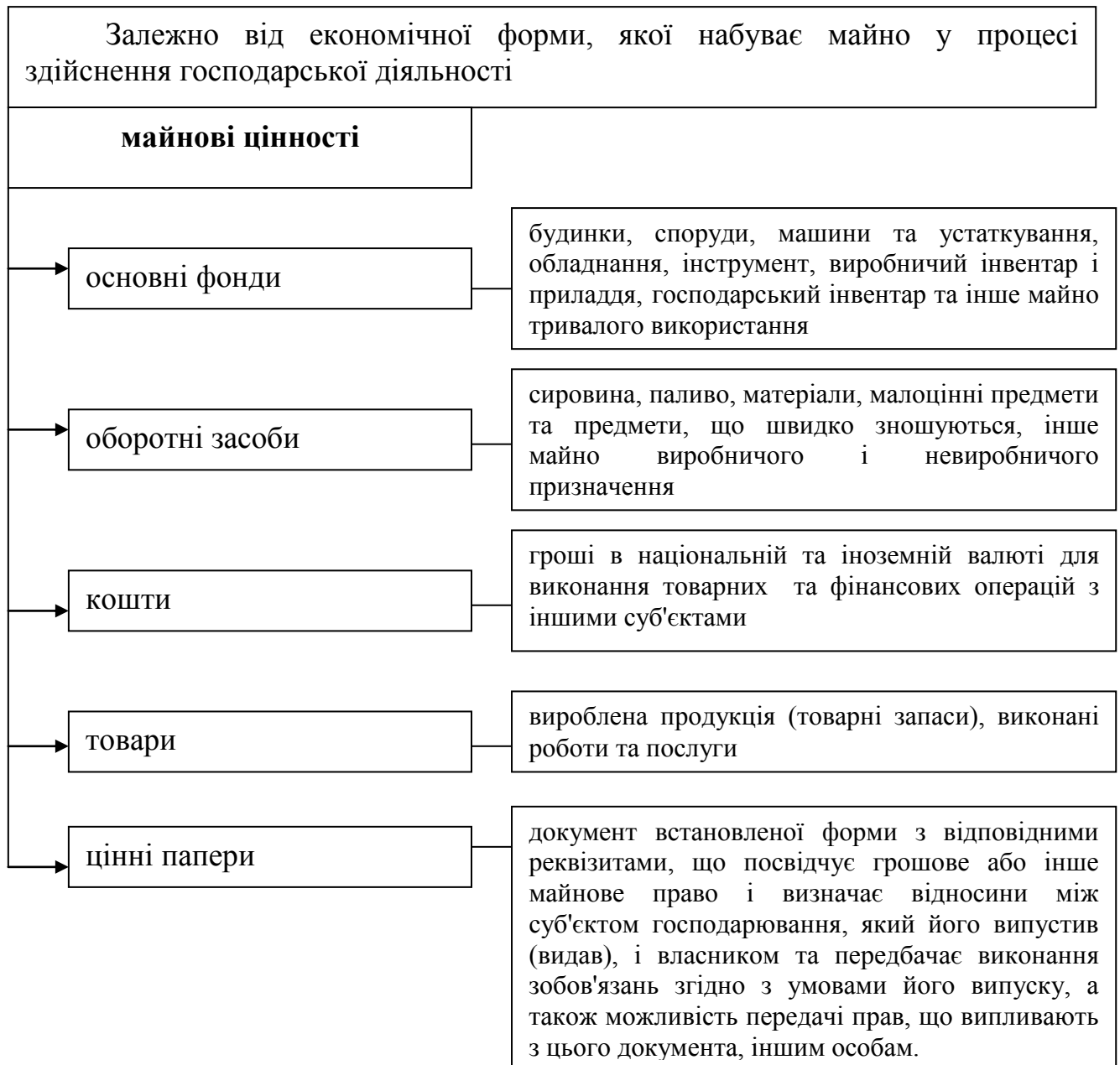
Майном у сфері господарювання визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються в діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їхньому балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів (ст. 139 ГК)

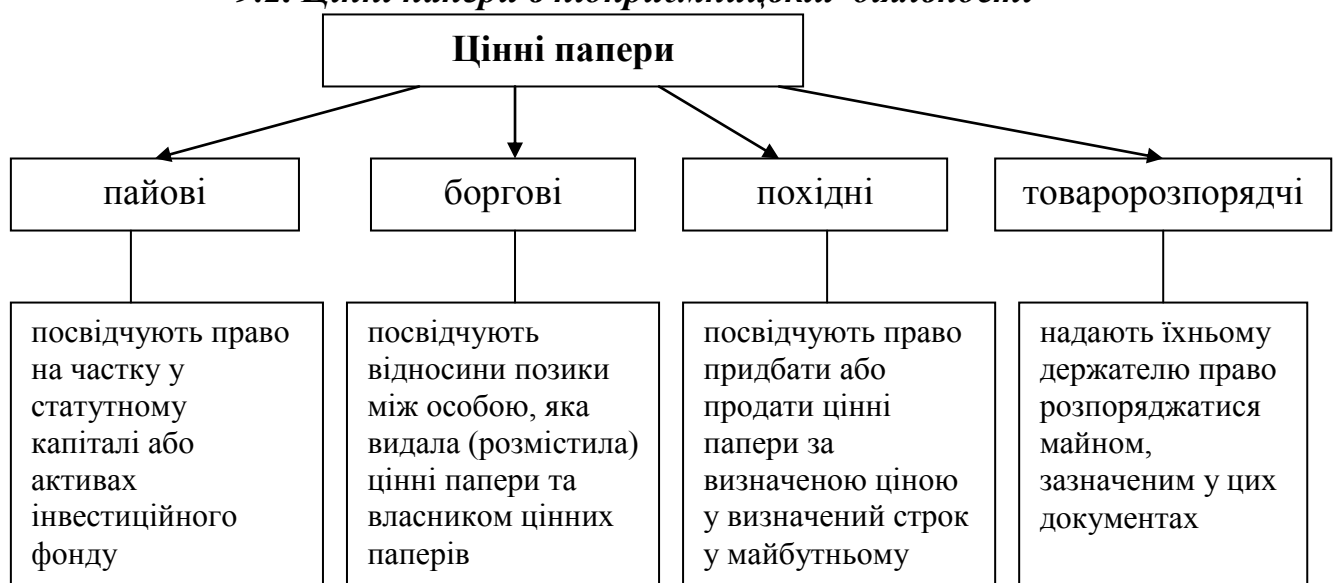
Цілісний майновий комплекс – це:

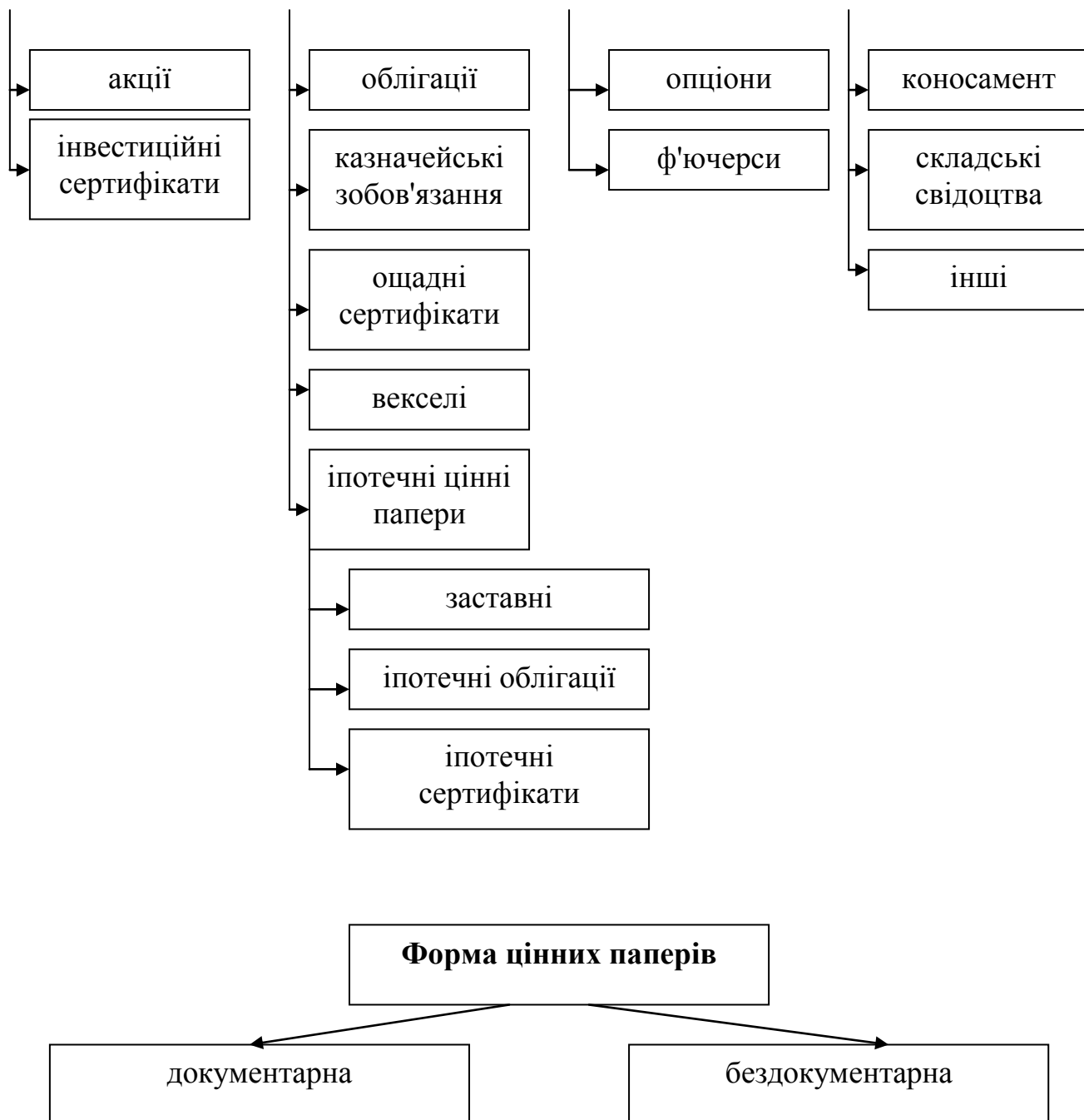
майно господарюючого суб'єкта, що використовується для виробничої діяльності, об'єднане в завершений цикл виробництва (в ЦК України аналогічний майновий об'єкт називається підприємством).

об'єкт, сукупність активів якого забезпечує провадження окремої господарської діяльності на постійній і регулярній основі (Постанова КМУ "Про затвердження Методики оцінки вартості майна під час приватизації" від 12.10.2000р. № 1554). Цілісними майновими комплексами можуть бути структурні підрозділи підприємств (цехи, виробництва, дільниці тощо), які виділяються в установленому порядку в самостійні об'єкти з подальшим складанням розподільного балансу і можуть ¹⁸²бути зареєстровані як самостійні підприємства

9.2. Цінні папери в підприємницькій діяльності

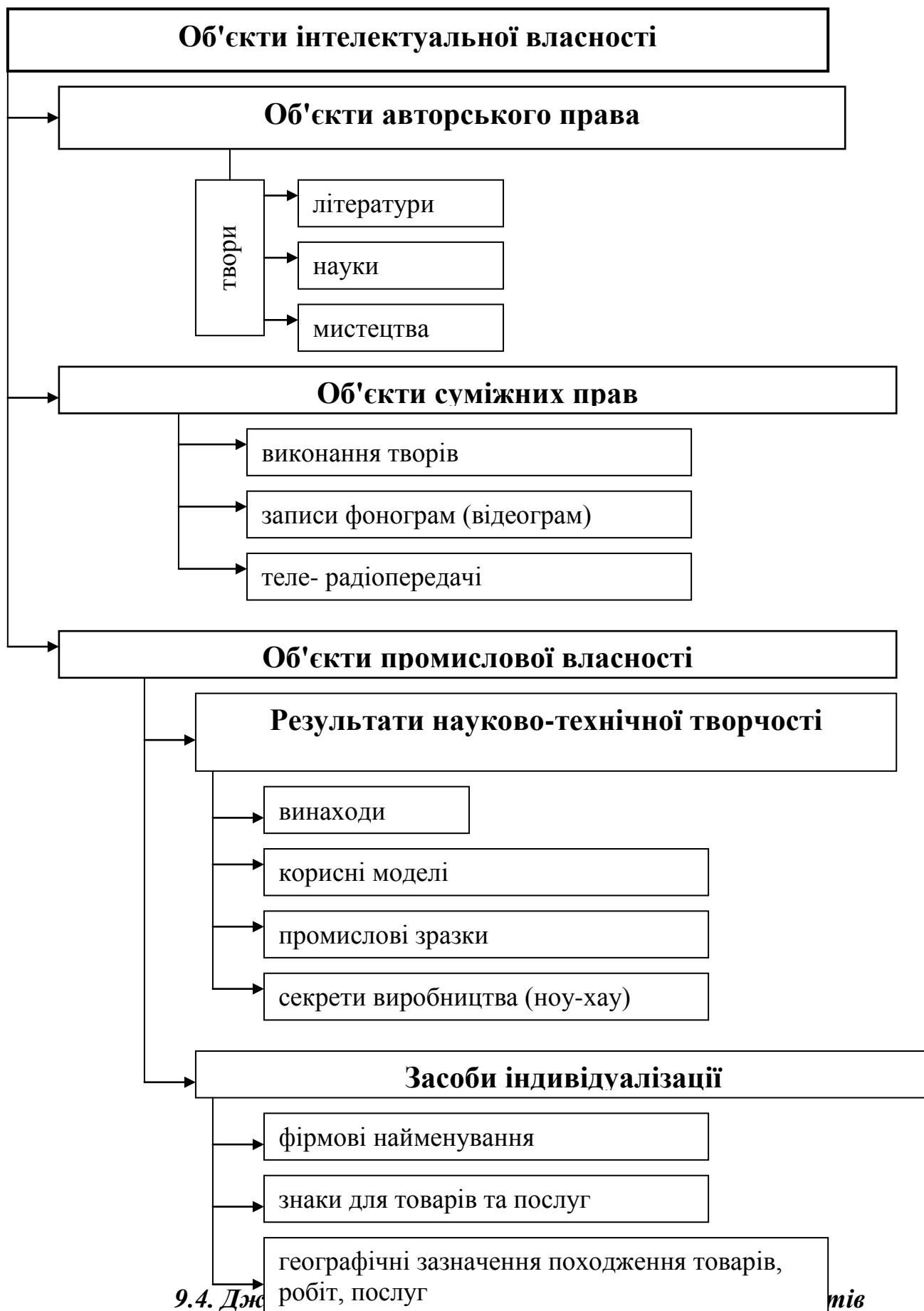

Характеристика форм цінних паперів

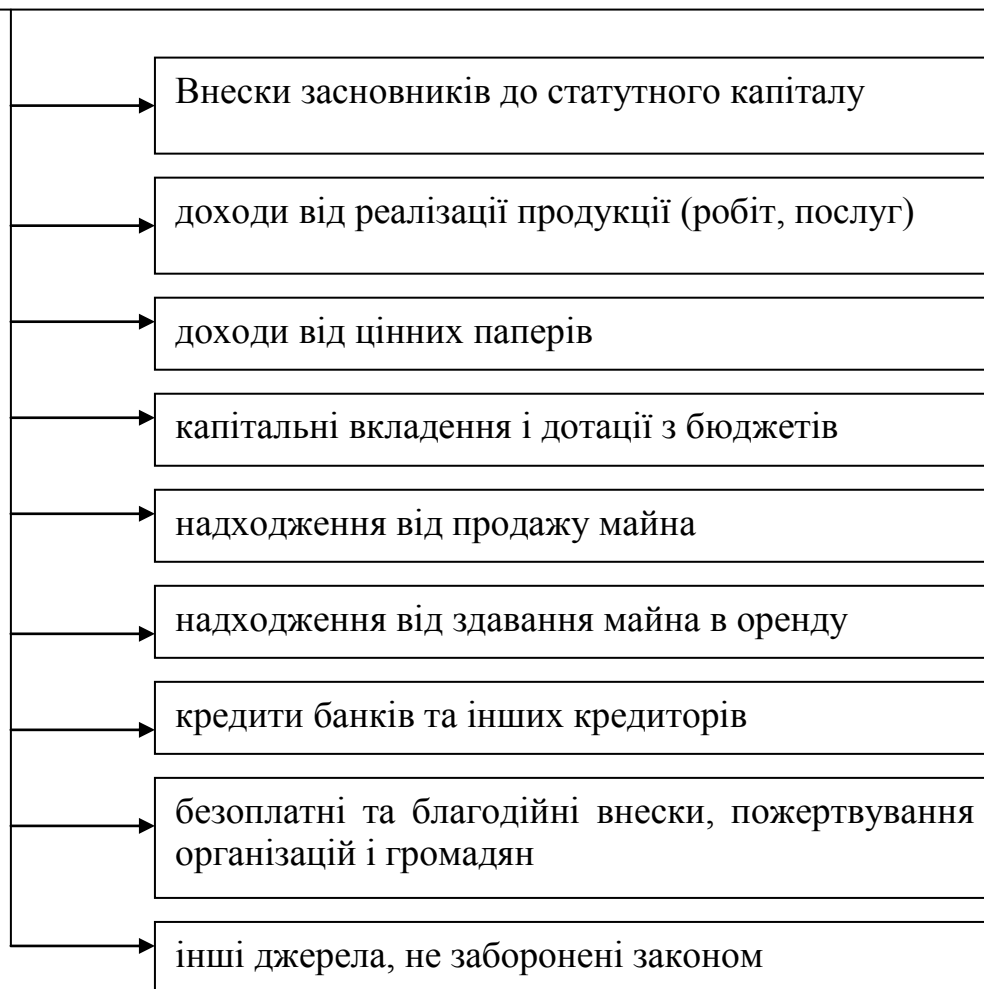
Форма цінних паперів	Документарна форма	Бездокументна форма
Спосіб вираження цінних паперів в об'єктивній формі	Цінний папір існує або у формі окремого письмового документа, виконаного на спеціальному захищеному бланку (наприклад, вексель або цінні папери на пред'явника), або у вигляді сертифікату цінних паперів, виконаному також на спеціальних бланках, що мають захист від підробки, із зазначенням загальної кількості цінних паперів, що належать певному власнику (іменні цінні папери) або посвідчуються сертифікатом (цінні папери на пред'явника)	Цінний папір існує у вигляді запису на рахунку в цінних паперах
Документ, що посвідчує право власності на документ	Сертифікат цінного паперу	Виписка з рахунку в цінних паперах
Облік прав на цінні папери	<u>Ведення реєстрів власників іменних цінних паперів</u> , забезпечення якого здійснює емітент. Якщо кількість власників цінних паперів емітента перевищує 150 осіб, емітент зобов'язаний шляхом укладення договору на ведення реєстру власників іменних цінних паперів доручити ведення реєстру спеціальному професійному учаснику – реєстратору. Права, посвідчені іменними документарними цінними паперами, можуть бути реалізовані тільки за умови реєстрації особи та кількості належних їй цінних паперів у реєстрі власників іменних	<u>Депозитарний облік</u> , який забезпечується такими професійними учасниками фондового ринку як <i>депозитарії</i> і <i>зберігачі</i>

	цінних паперів	
Допуск до обігу на організаційно оформленому фондовому ринку (фондовій біржі)	Відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України "Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні для укладення на фондовій біржі угод щодо цінних паперів, які випущені в документарній формі, цінні папери мають бути знерухомлені (тобто переведені у бездокументарну форму)	Цінні папери бездокументарної форми випуску можуть обертатись на фондовій біржі
Момент переходу права власності на цінні папери (Стаття. 5 Закону України "Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні")	Іменні документарні цінні папери передаються у порядку відступлення права вимоги (цесії). Право власності на цінні папери на пред'явника, випущені в документарній формі, переходить до нового власника з моменту передачі (поставки) цінних паперів	Право власності на цінні папери, випущені в бездокументарній формі, та знерухомлені цінні папери переходить до нового власника з моменту зарахування цінних паперів на рахунок власника у зберігача

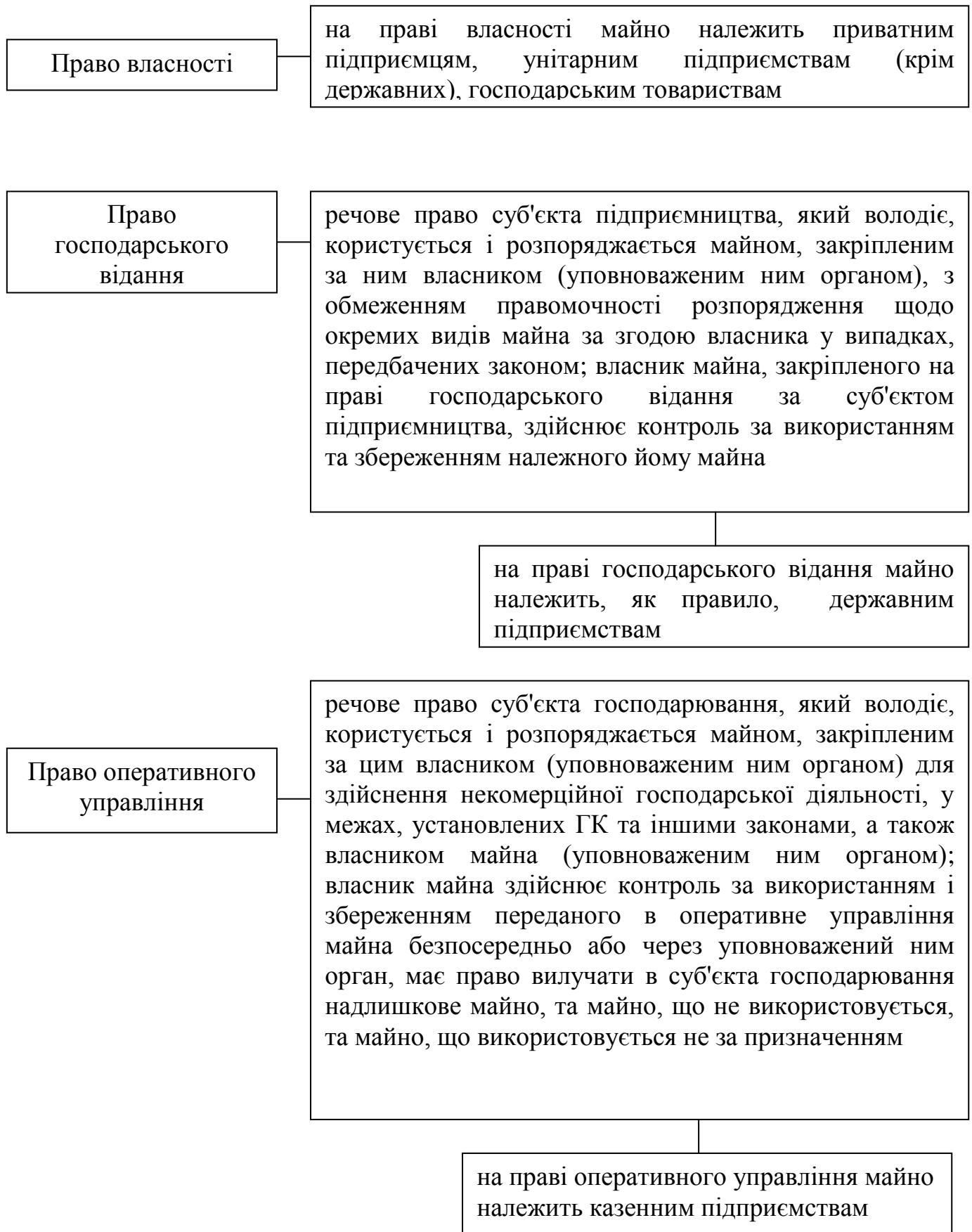
9.3. Інтелектуальна власність в підприємницькій діяльності

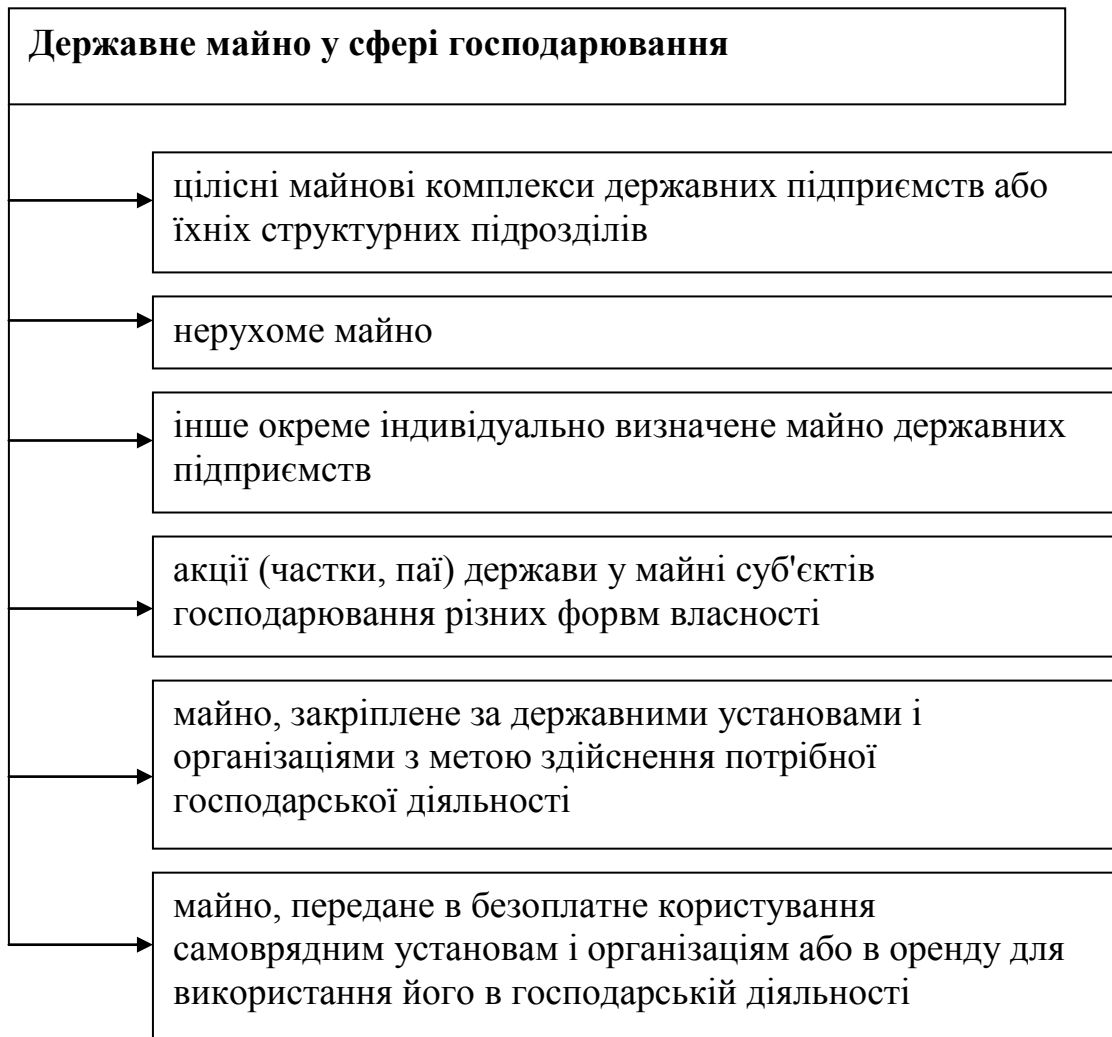
Джерела формування майна господарюючих суб'єктів (ст.140 ГК)

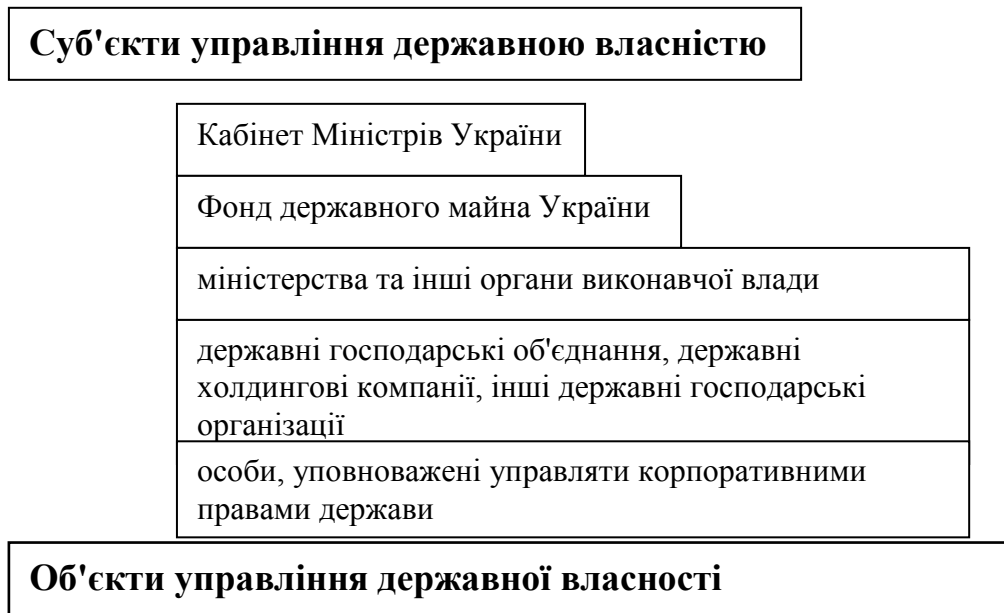
9.5. Правовий режим майна суб'єктів господарювання

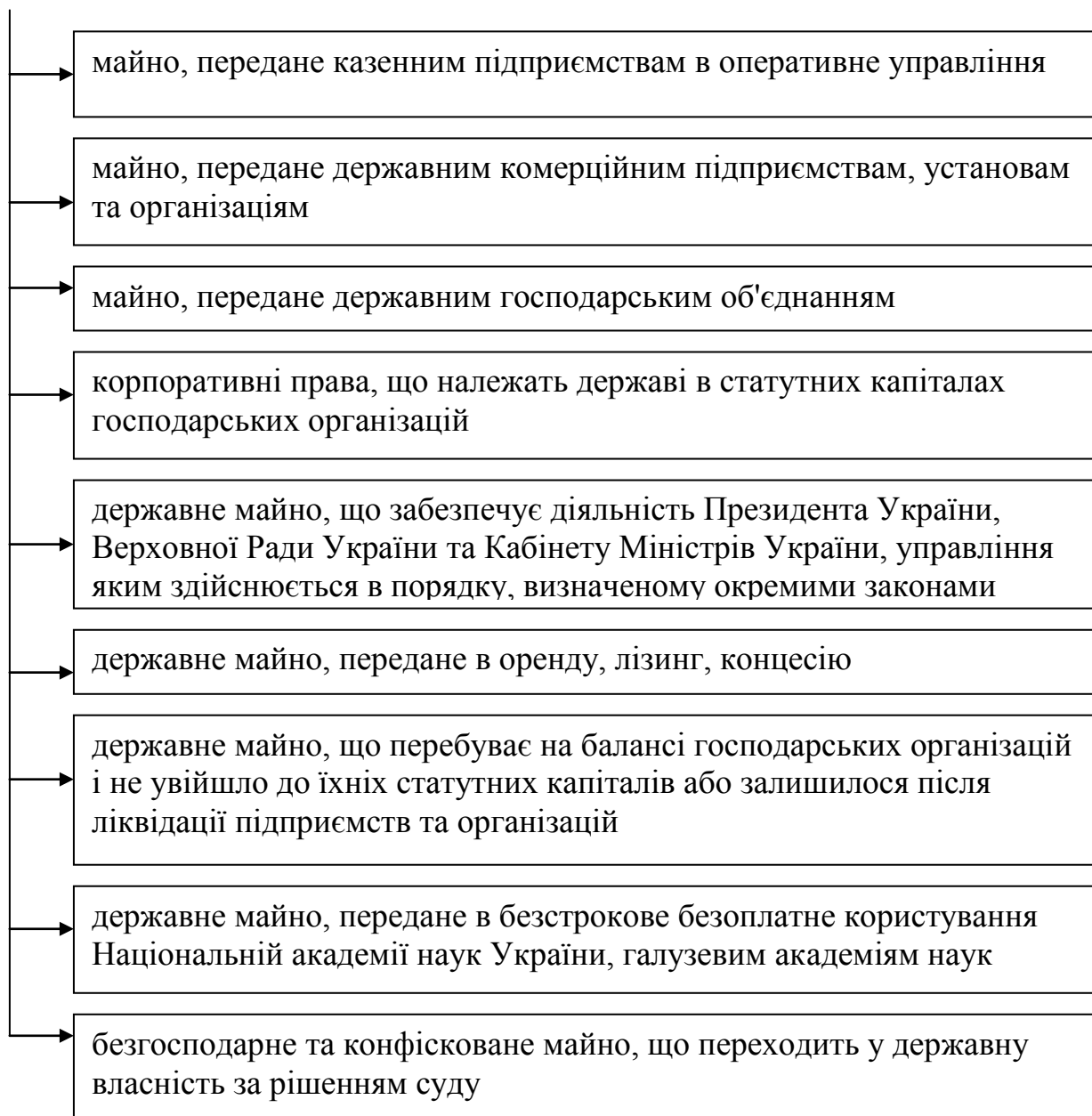

9.6. Особливості правового режиму державного майна у сфері господарювання

Управління об'єктами державної власності здійснюється в порядку, визначеному Законом України "Про управління об'єктами державної власності" від 21 вересня 2006 р. № 185-V.

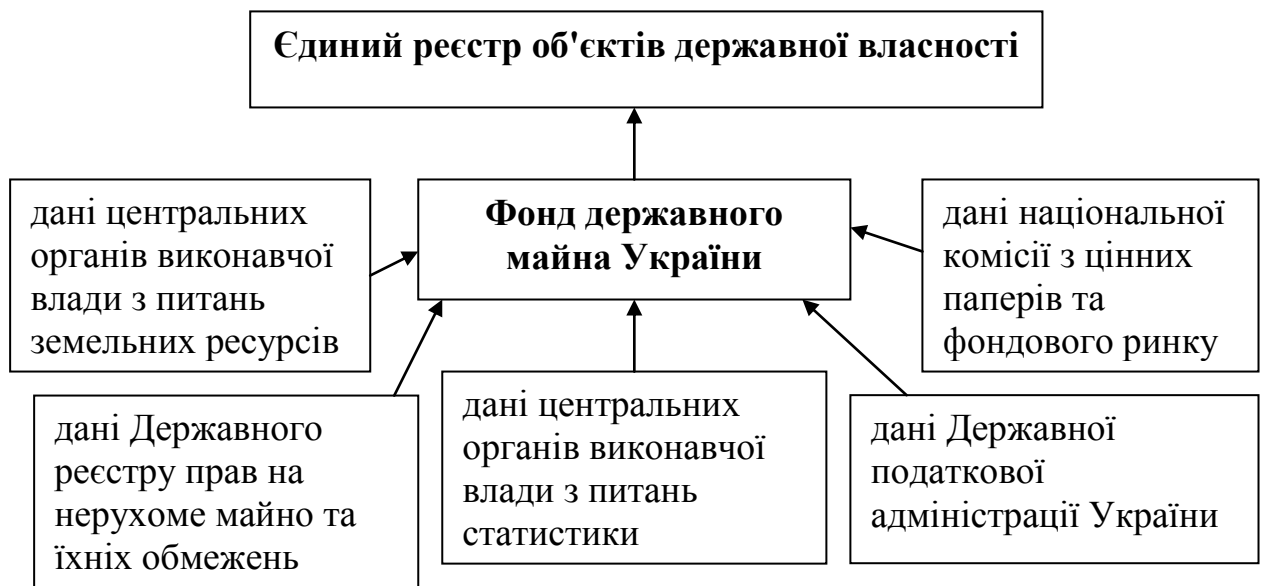

Єдиний реєстр об'єктів державної власності

Об'єкти державного майна реєструються в Єдиному реєстрі об'єктів державної власності, який забезпечує збирання, облік, накопичення, оброблення, захист та надання інформації про нерухоме майно державних підприємств, установ та організацій, у тому числі передане в оренду (лізинг), концесію або заставу, а також про корпоративні права держави та державне майно, що не увійшло до статутного капіталу господарських структур

Формування Єдиного реєстру об'єктів державної власності

Запитання для самоконтролю

1. Майно як об'єкт підприємницької діяльності.
2. Що таке цілісний майновий комплекс.
3. Поняття та види правових режимів майна суб'єктів господарювання (підприємців).
4. Який правовий режим цінних паперів?
5. Які об'єкти права інтелектуальної власності суб'єктів господарської діяльності?
6. Які об'єкти та суб'єкти управління державної власності?

Перелік нормативно-правових актів та рекомендованої літератури

1. Агарков Н. А. Учение о ценных бумагах / Агарков Н. А. – М. : «Юристъ», 2002. – 529 с.
2. Алексеев В. М. Удосконалення управління комунальною власністю в Україні: теоретичні засади / Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління, спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / В. М. Алексеев, Національна академія державного управління при Президентіві України. – К., 2005. – 20 с.

3. Алісов Є.О. Гроші і грошовий обіг: теоретичні засади та стан правового регулювання в Україні: Монографія/ Є.О. Алісов – Х.: Косилон, 2004. – 326 с.
4. Андрєєв Д.О. Адміністративно-правові засоби захисту прав власників цінних паперів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»/ Д.О. Андрєєв; Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 2008. – 21 с.
5. Апанасенко К.І. Право комунальної власності: господарсько-правовий аспект: Монографія / Апанасенко К. І. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 264 с.
6. Атаманова Ю. Участие в хозяйственных обществах правами промышленной собственности: правовые проблемы передачи инновационного продукта: Монография / Ю. Атаманова – Х., 2004. – 208 с.
7. Бибииков А.И. Правовые проблемы реализации государственной собственности / А.И.Бибииков – Иваново, 1992. – 138 с.
8. Бобкова А.Г. Щодо правового забезпечення використання природних ресурсів у сфері господарювання / А.Г. Бобкова // Правничий часопис Донецького університету. – 2008. – № 1 (18). – С. 123–128.
9. Бошицький Ю.Л. Право інтелектуальної власності / Ю.Л. Бошицький – К. : Логос, 2007. – 488 с.
10. Венедиктов А.В. Государственная социалистическая собственность / А.В. Венедиктов – М.–Л.: Изд-во АН СССР, 1948. – 840 с.
11. Венедиктов А.В. Гражданско-правовая охрана социалистической собственности в СССР / А.В. Венедиктов – М.–Л.: Академия наук СССР, 1954. – 267 с.
12. Вінник О.М. Право власності як основний правовий режим майна суб`єкта підприємницької діяльності / О.М. Вінник // Економіко-

- правові проблеми трансформації відносин власності в Україні. Збірник наук. праць. – К. : «Манускрипт», 1997. – С.137–141.
13. Вінник О.М. Проблема визначення частки держави в статутному капіталі акціонерного товариства / О.М. Вінник // Правничий часопис Донецького університету. – 2010. – № 1 (23). – С. 14–19.
  14. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні / І.О. Дзера – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 256 с.
  15. Дзера О.В. Правовий режим комунальної власності та її розмежування з державною власністю /О.В. Дзера // Реферативний огляд чинного законодавства України [ред. В.В. Цветков, Є.Б. Кубко]. – К. : Салком, 2000. – С. 95–112.
  16. Дзера О.В. Інститут права власності за новим цивільним законодавством і європейські стандарти з охорони права власності / О.В. Дзера // Сучасні проблеми адаптації цивільного законодавства до стандартів ЄС : матеріали I міжн. наук.-метод. конф. [ред. В.М. Косак]. – Львів, 2006. – Вип. 1. – С. 105–112.
  17. Камышанский В. Право собственности : пределы и ограничения / В. Камышанский – М.: Юнити, 2000.– 224 с.
  18. Кашинцева О.Ю. Правова охорона знаків для товарів і послуг в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / О.Ю. Кашинцева, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2000. – 19 с.
  19. Кологойда О.В. Правове регулювання фондового ринку України / О.В. Кологойда – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 320 с.
  20. Макода В.Є. Правова охорона промислових зразків в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес, сімейне право; міжнародне приватне право» / В.Є. Макода, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2001. – 20 с.

21. Остапович Г.М. Державний контроль на ринку цінних паперів України / Г.М. Остапович– К. : КНТЕУ, 2007. – 176 с.
22. Пацурківський Ю.П. Правовий режим майна суб'єктів підприємницької діяльності / Ю.П. Пацурківський – Чернівці: Рута, 2001. – 248 с.
23. Пересунько С.І. Право державної власності в Україні (історія, сучасність, перспективи) / С.І. Пересунько– Кіровоград : «Єлисавет», 1998. – 273 с.
24. Печений О. Майнові комплекси в системі об'єктів нерухомого майна / О. Печений // Українське комерційне право. – 2009. – № 9. – С. 27–36.
25. Подцерковний О.П. Інститути права господарського відання та оперативного управління / О.П. Подцерковний // Юридичний вісник України. – 2002. – 13 грудня (№ 49). – С. 12–17.
26. Подцерковный О.П. Хозяйственно-правовые проблемы управления государственным имуществом в Украине / О.П. Подцерковный // Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора: Сб.научн.трудов [отв. ред. В.К. Мамутов]. – Донецк, 2005. – С. 262–266.
27. Половский Э.Т. Право оперативного управления государственным имуществом / Э.Т. Половский – М.: Юридическая литература, 1980. – 175 с.
28. Правові проблеми комунальної власності в Україні: Монографія / [ред. В. І. Борисової]. – Х. : Вапнярчук В.М., 2007. – 144 с.
29. Суханов Е. А. Общие положения о праве собственности и других вещных правах / Е. А. Суханов // Хозяйство и право. – 1995. – № 6. – С. 29.
30. Талапина Э.В. Управление государственной собственностью / Э.В.Талапина – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 453 с.

31. Швиденко О.С. Акція як об'єкт права власності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес, сімейне право; міжнародне приватне право» О.С. Швиденко; НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2006. – 20 с.
32. Яроцький В.Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції): Монографія / В.Л. Яроцький. – Х.: Право, 2006. – 544 с.

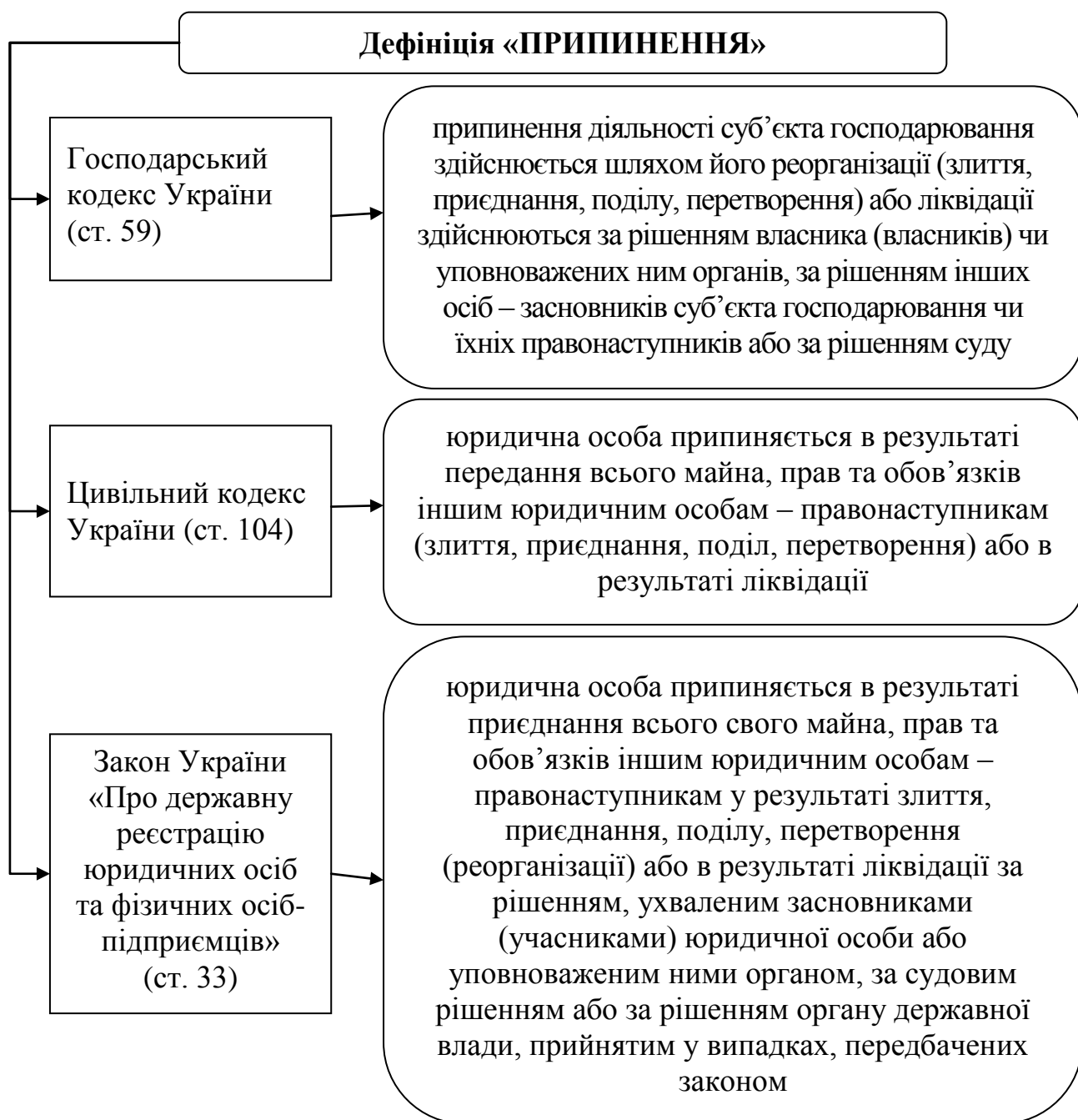
ТЕМА 10

ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

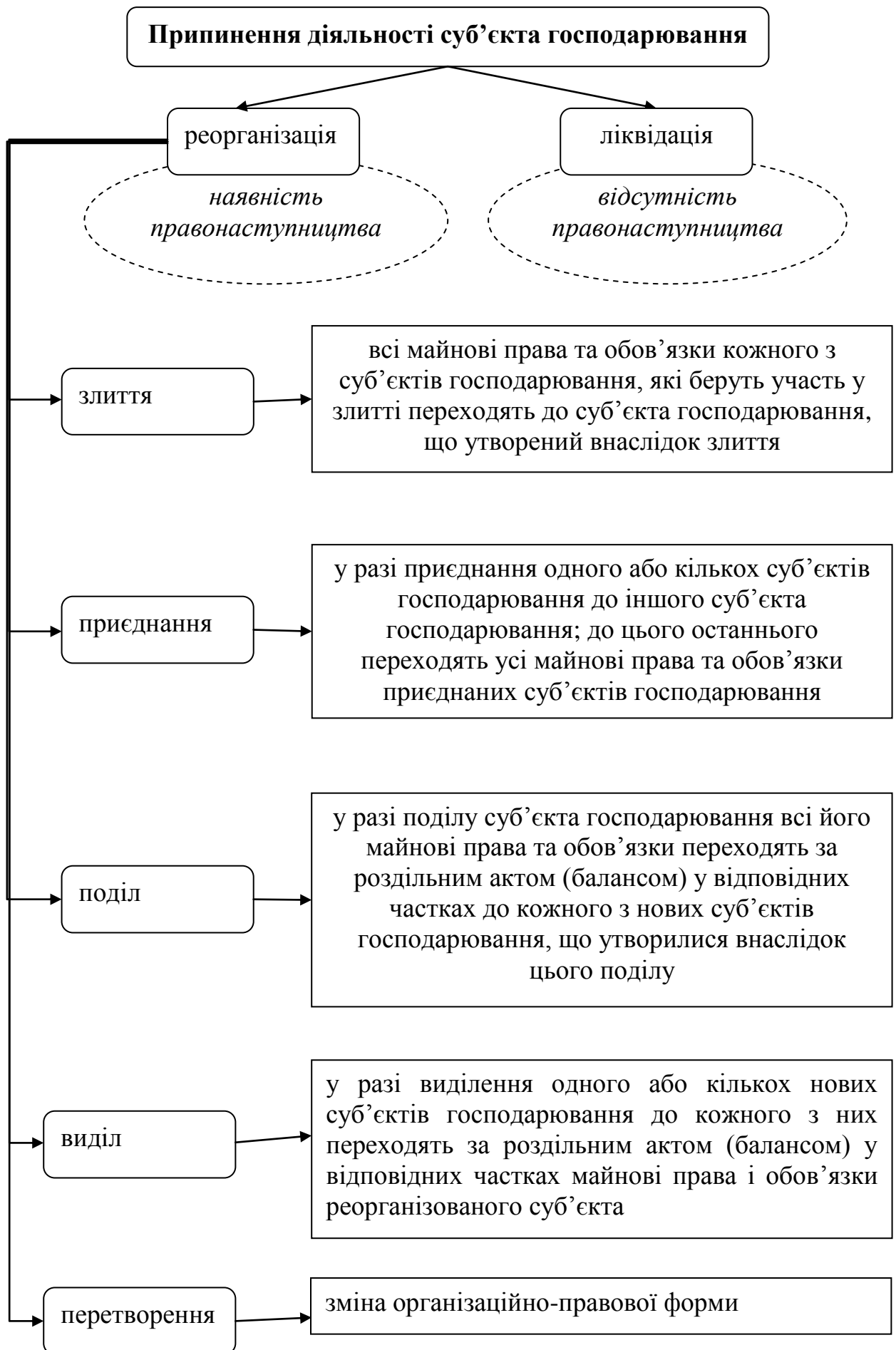
1. Поняття та види припинення суб'єктів підприємництва.
2. Порядок ліквідації та реорганізації суб'єктів підприємництва.
3. Порядок ліквідації фізичної особи – підприємця.

Ключові слова: припинення, ліквідація, реорганізація, виділ, поділ, злиття, перетворення, приєднання.

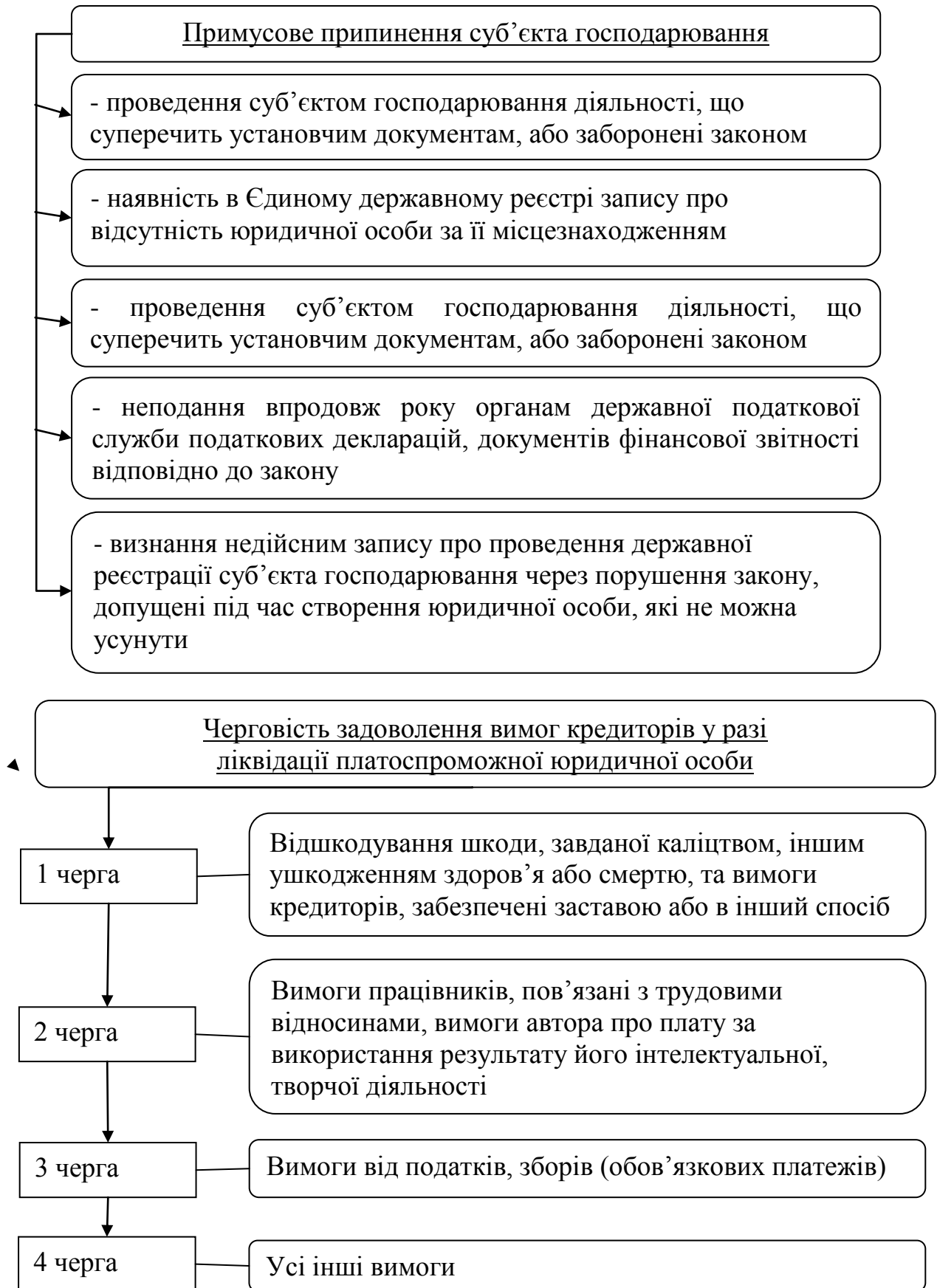
10.1. Поняття та види припинення суб'єктів підприємництва

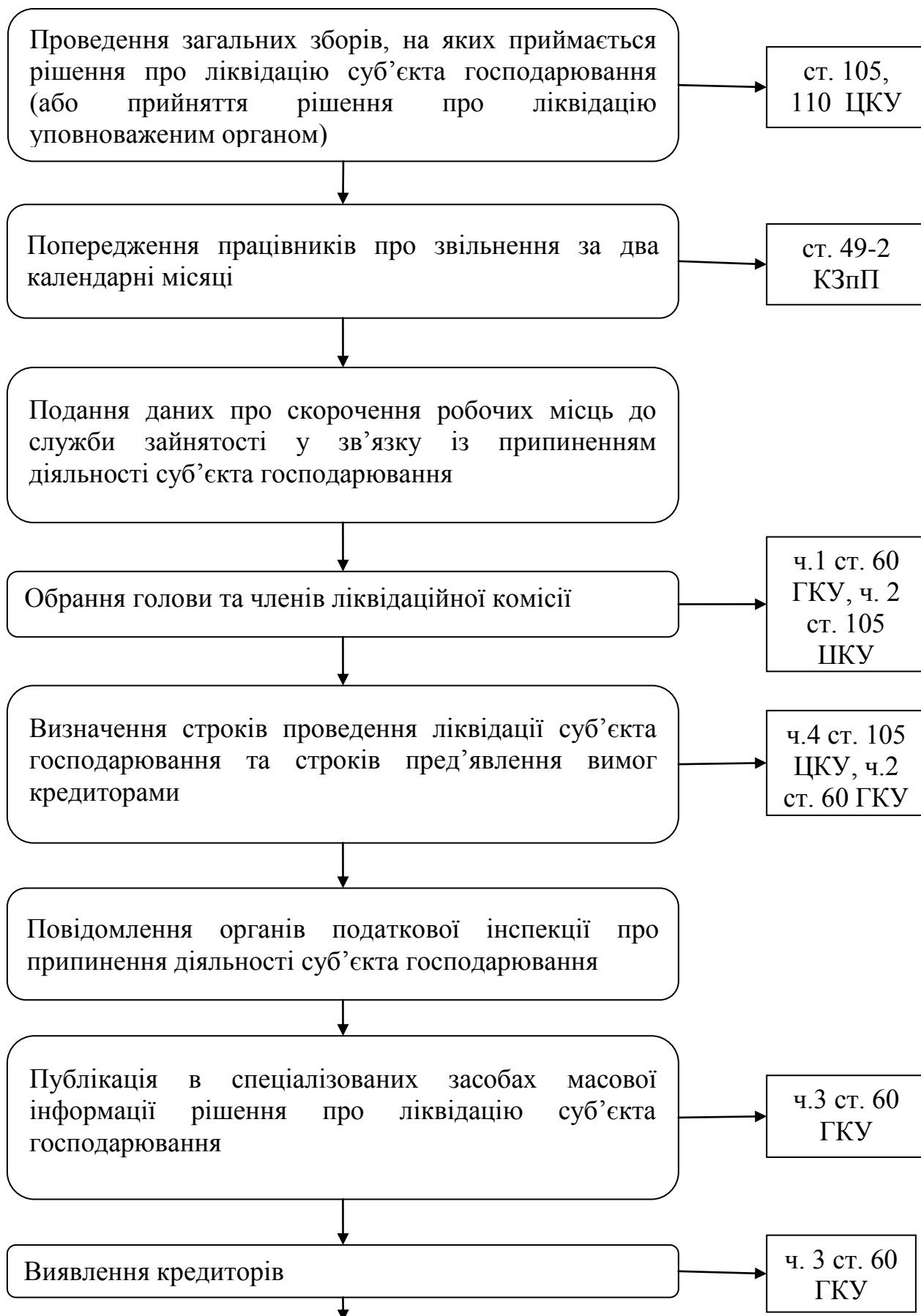

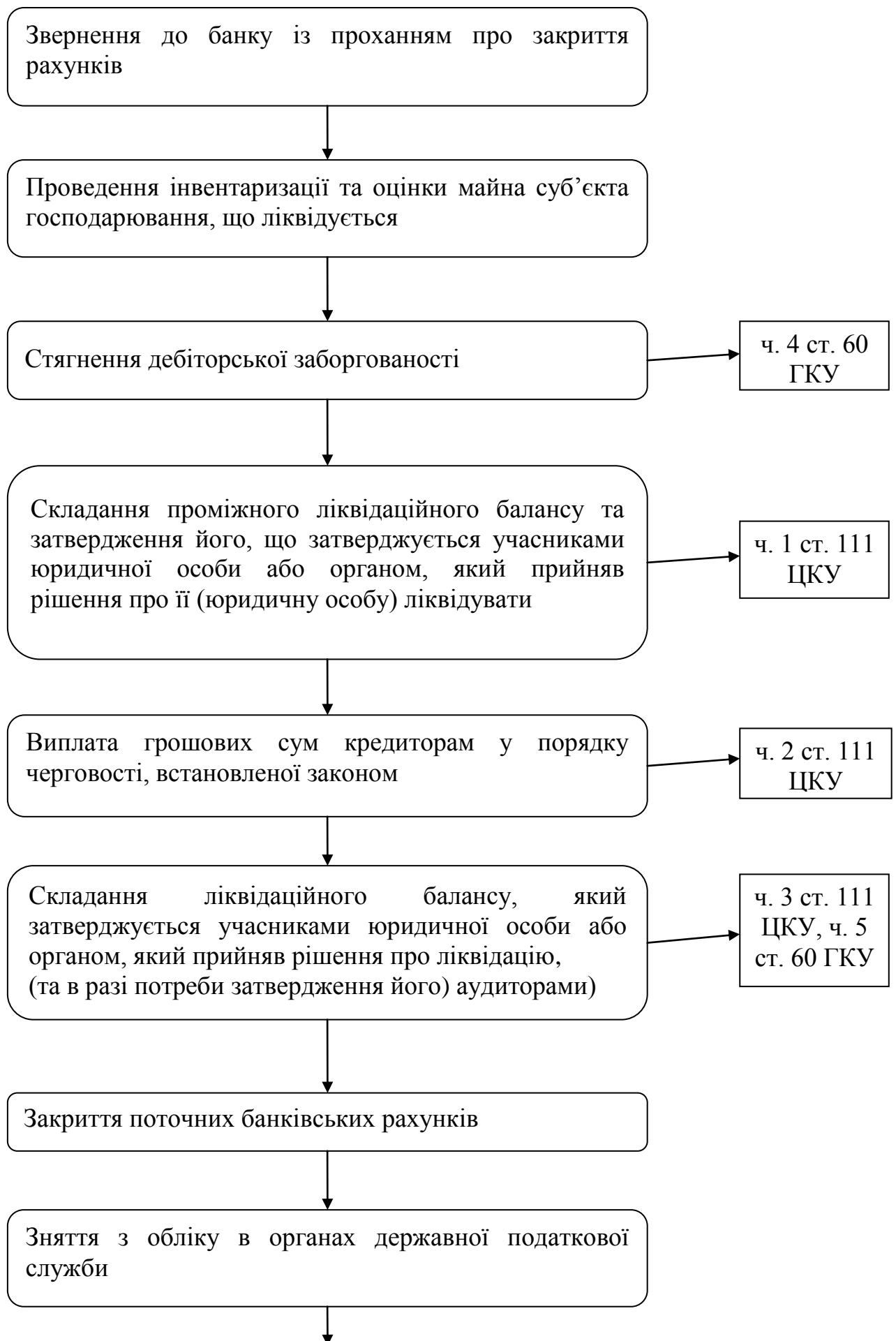
10.2. Порядок ліквідації та реорганізації суб'єктів підприємництва

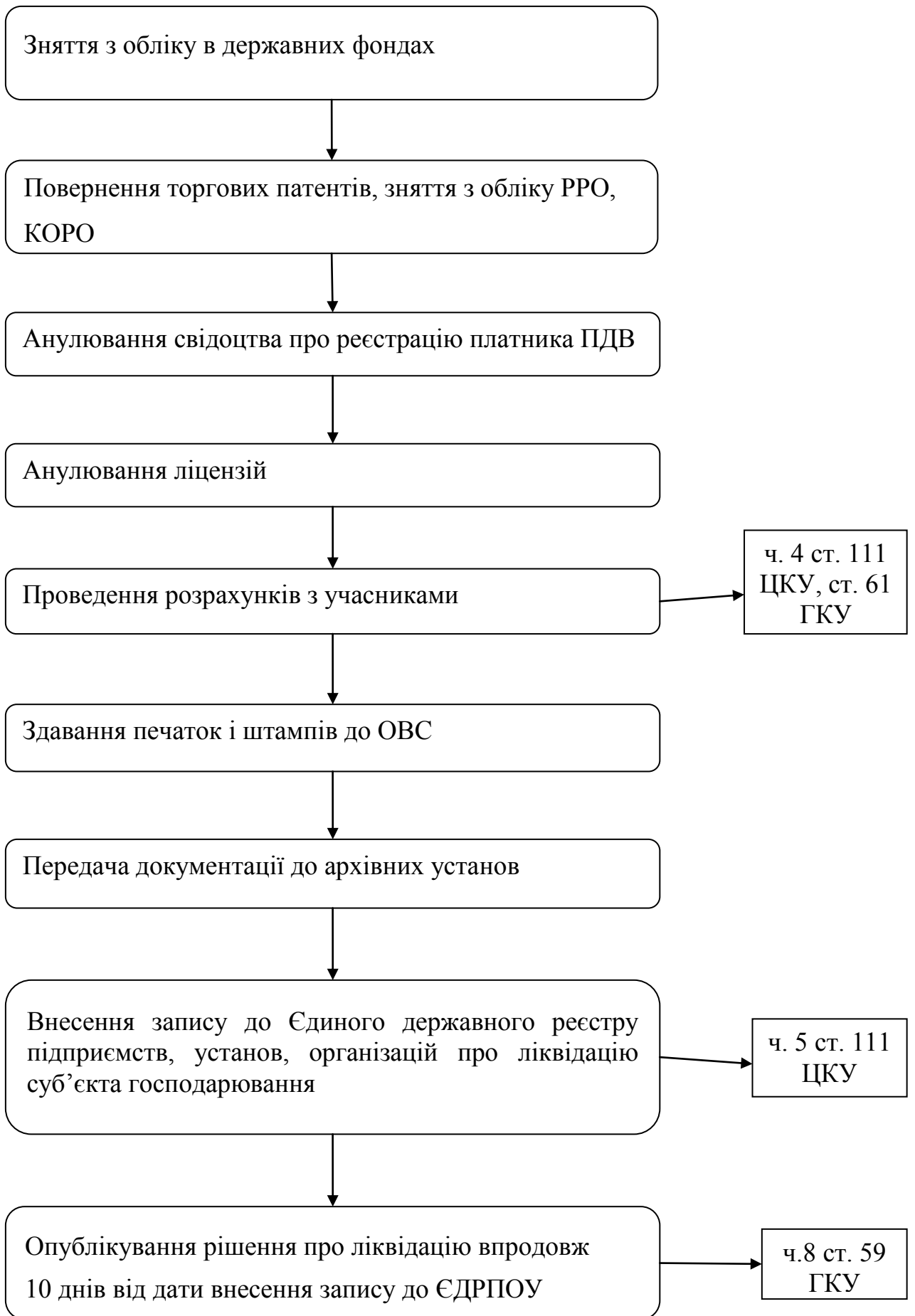

Порядок ліквідації суб'єкта господарювання

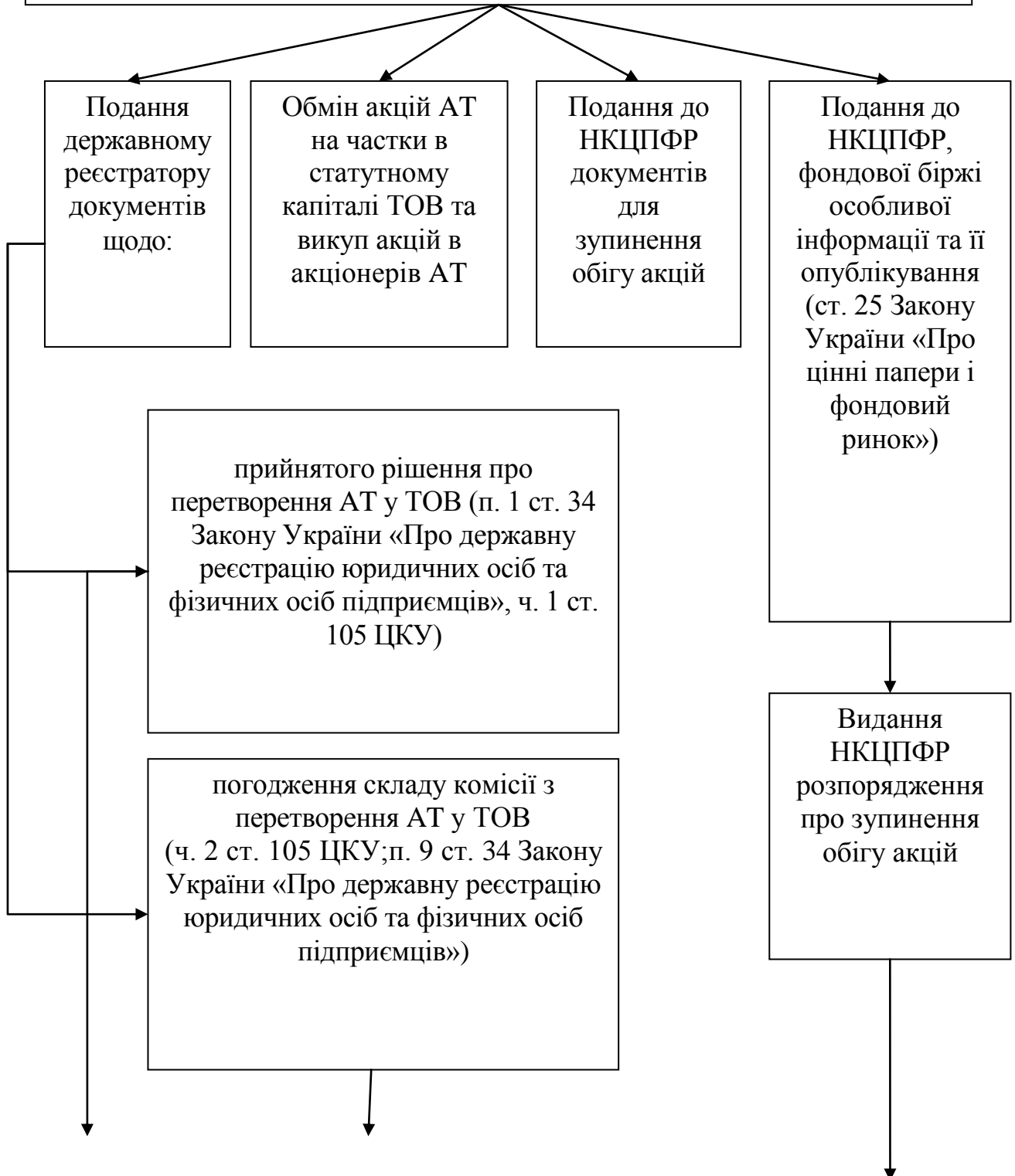

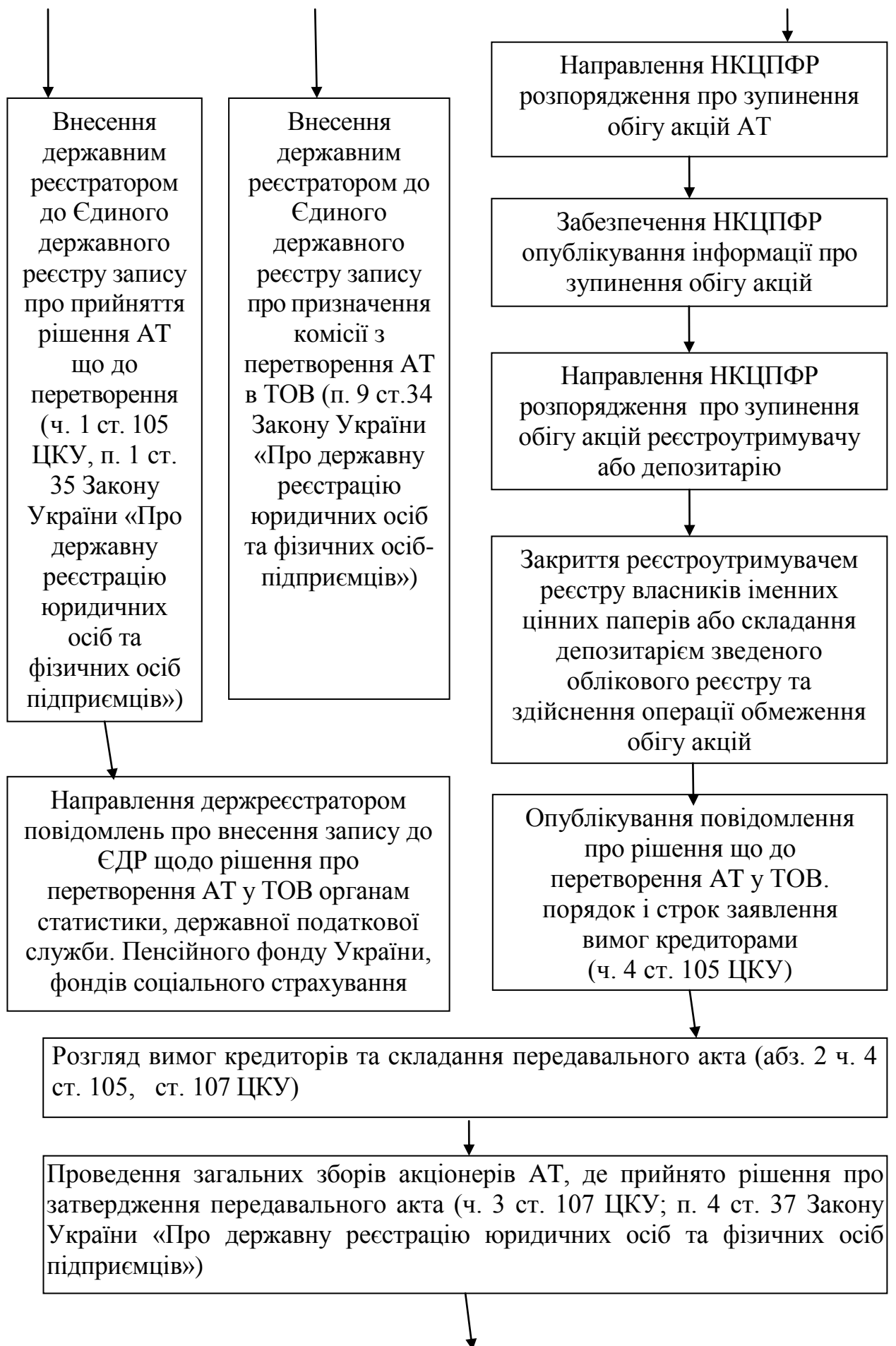

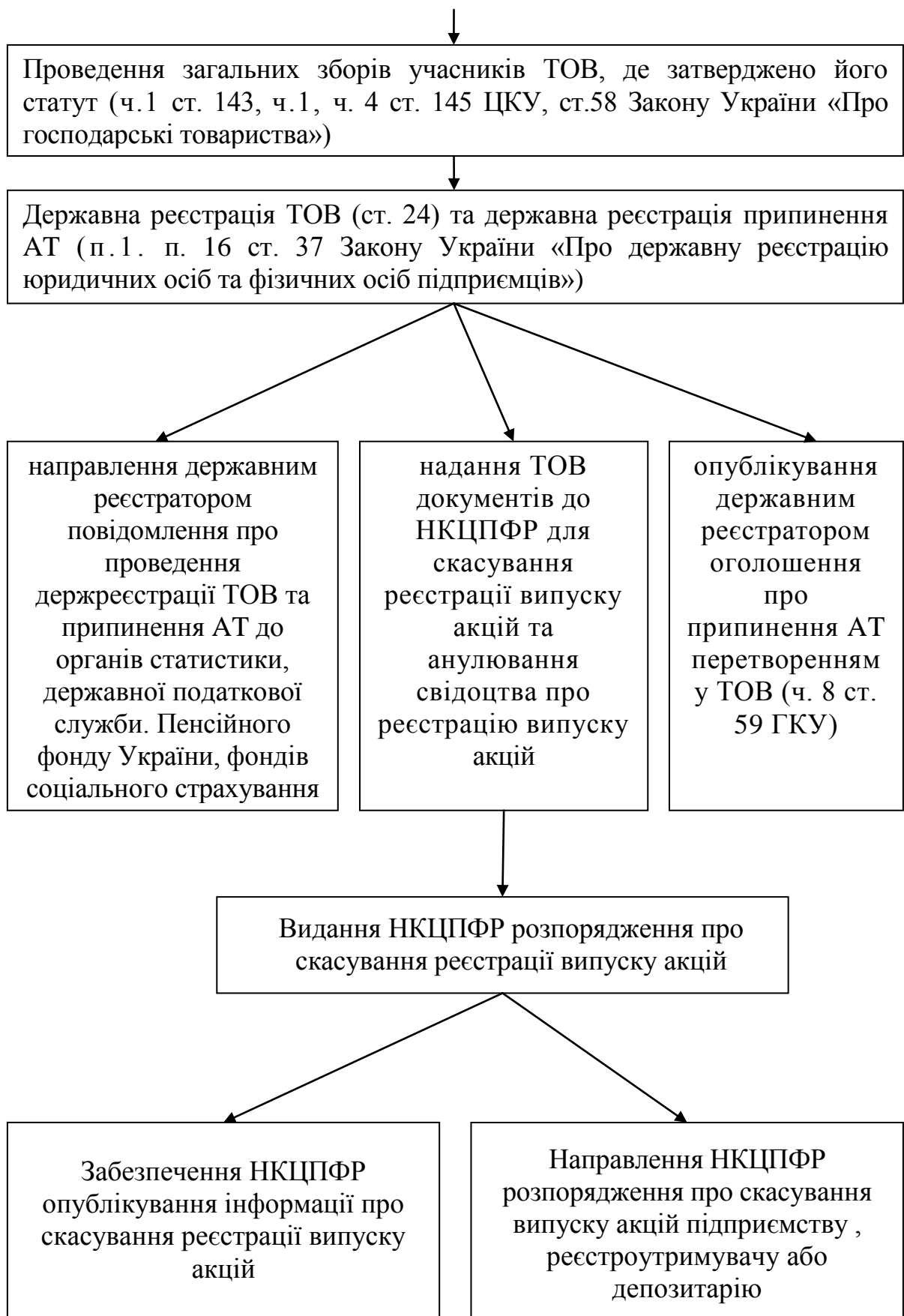

Перетворення
(на прикладі перетворення АТ у ТОВ)

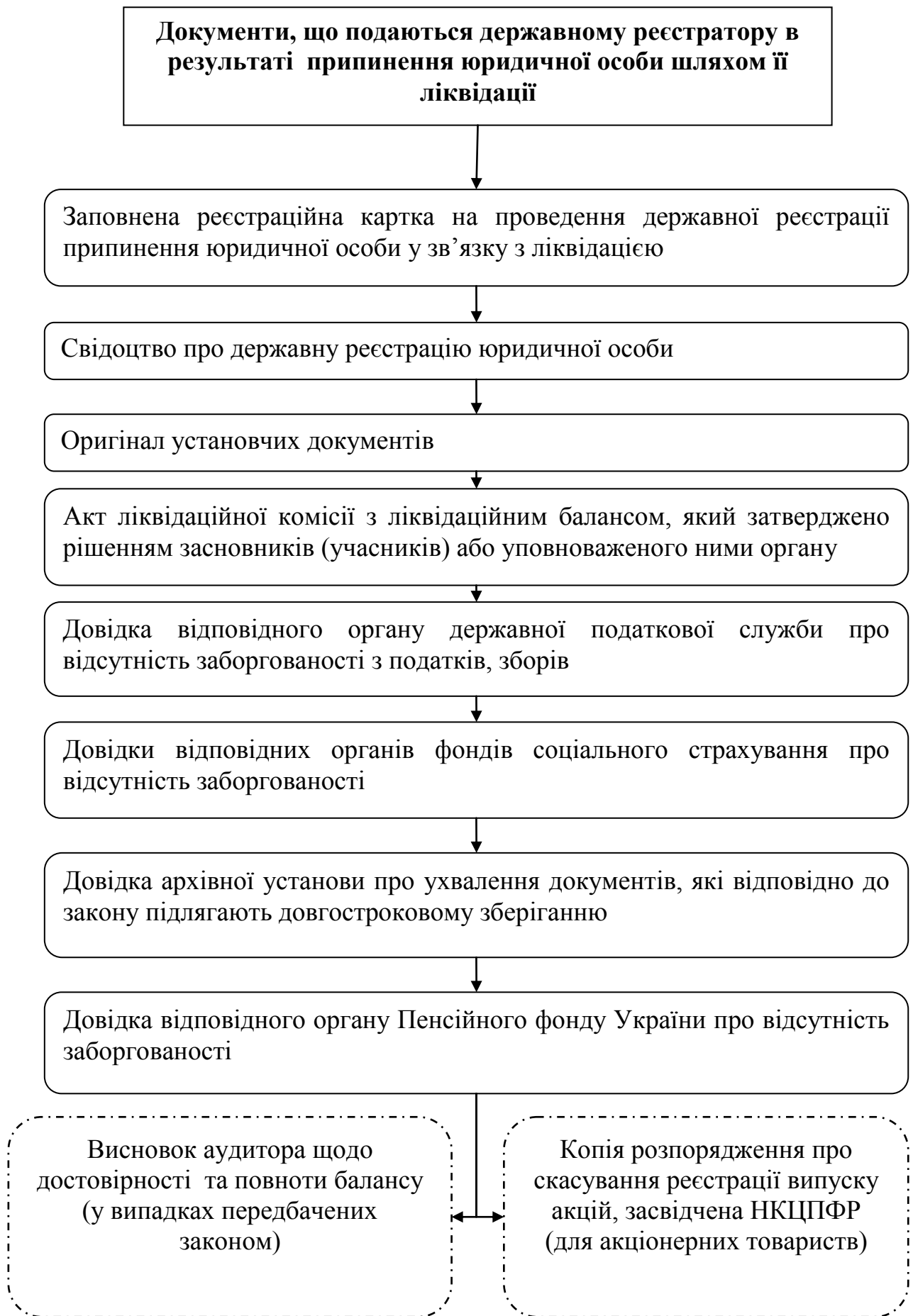
Проведення загальних зборів акціонерів, де прийнято рішення про реорганізацію АТ перетвореному у ТОВ та призначено комісію з перетворення (ч. 2 ст. 105 ЦКУ ; ст. 19, 43 Закону України «Про господарські товариства»)

Розподіл майна суб'єкта господарювання, що ліквідується
(на прикладі акціонерного товариства)

1 черга: вимоги щодо відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншими ушкодженнями здоров'я або смертю, та вимоги кредиторів, забезпечені заставою чи іншим способом

2 черга: вимоги працівників, пов'язані з трудовими відносинами, вимоги автора про плату за використання результату його інтелектуальної, творчої діяльності

3 черга: вимоги щодо податків, зборів (обов'язкових платежів)

4 черга: виплати нарахованих, але не виплачених дивідендів за привілейованими акціями

5 черга: виплати за привілейованими акціями, які підлягають викупу відповідно до ст. 68 Закону України «Про акціонерні товариства»

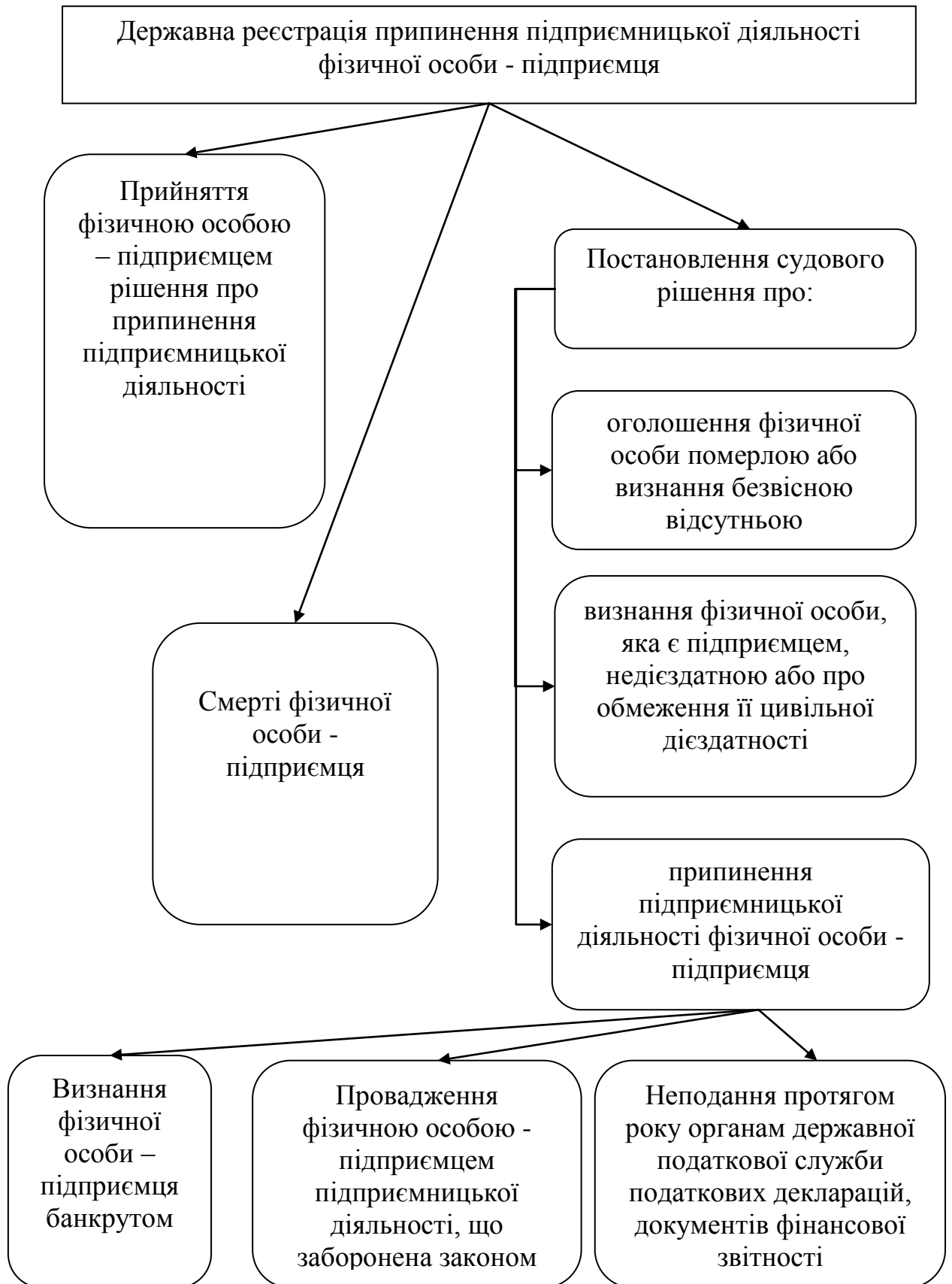
6 черга: виплати ліквідаційної вартості привілейованих акцій

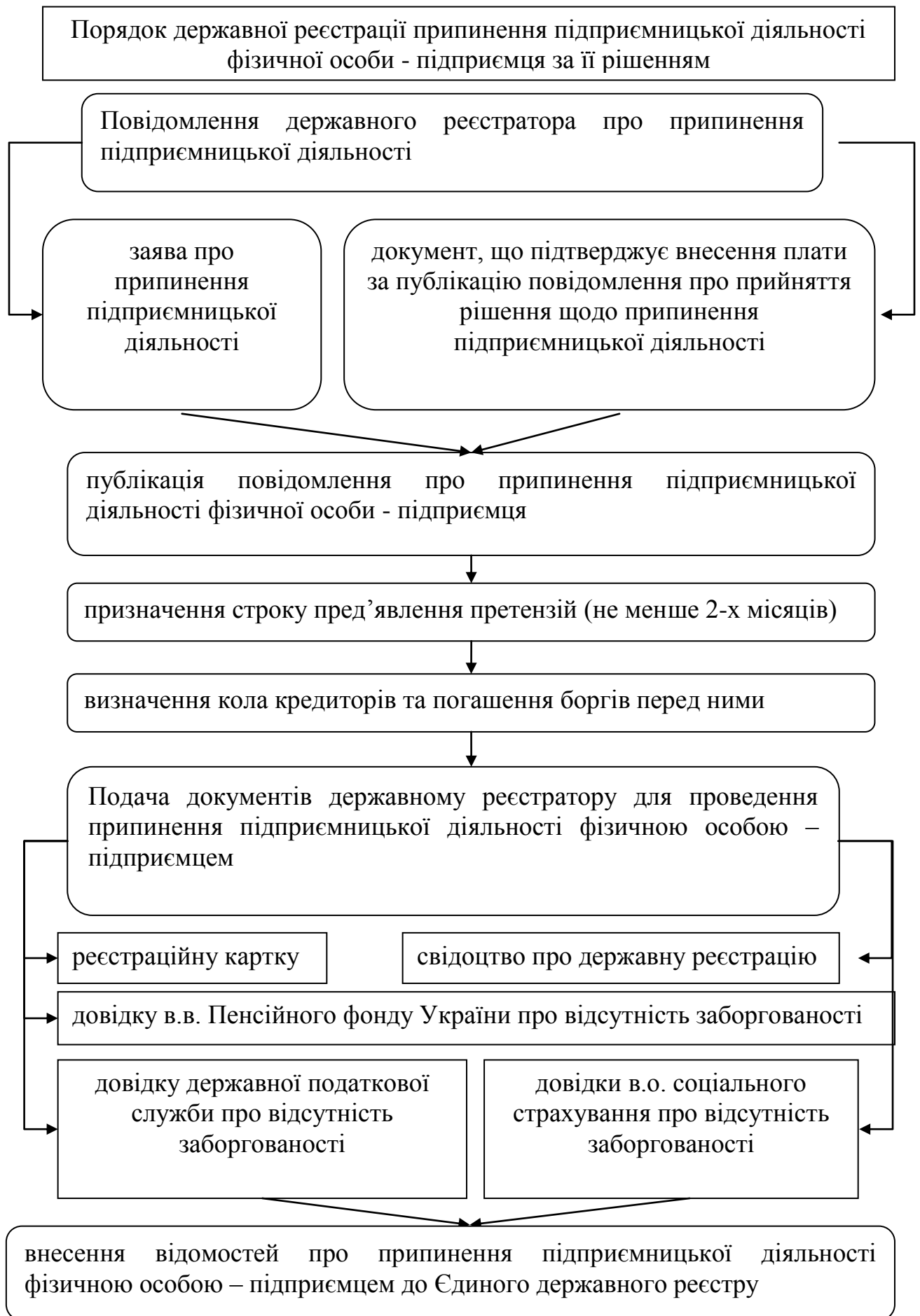
7 черга: виплати за простими акціями, які підлягають викупу відповідно до ст. 68 Закону України «Акціонерні товариства»

8 черга: розподіл майна між акціонерами – власниками простих акцій товариства пропорційно до кількості належних їм акцій

9 черга: всі інші вимоги

10.3. Порядок ліквідації фізичної особи – підприємця

Запитання для самоконтролю

1. Дати визначення дефініції «припинення суб'єкта господарювання».
2. Поняття та які умови проведення реорганізації суб'єкта господарювання?
3. Який порядок ліквідації суб'єкта господарювання.
4. Як розподіляється майно суб'єкта господарювання, що ліквідується?
5. Як припиняється діяльність фізичної особи-підприємця.

Перелік нормативно-правових актів та рекомендованої літератури

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // www.zakon.rada.gov.ua
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // www.zakon.rada.gov.ua
3. Господарський кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. О.І. Харитонові. Кол. авт.: Є.О. Харитонов, В.М. Коссак та ін. – Х.: Одісей, 2007. – С. 127–136.
4. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України. / За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини; Кол. авт.: О.А. Беяневич, О.М. Вінник, В.С. Щербина та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 99–105.
5. Бежевець О. Поділ або виділення підприємства. Розділ майнових зобов'язань / О. Бежевець // Юридичний журнал. – 2003. – № 1.
6. Безбабіна О. Поняття та правосуб'єктність юридичних осіб як суб'єктів підприємницької діяльності / О. Безбабіна // Юридичний журнал. – 2006. – № 9. – С. 40.
7. Воловик О.А. Вдосконалення правового регулювання правонаступництва внаслідок реорганізації юридичних осіб / О.А. Воловик // Право України. – 2000. – № 8. – С. 58–60.
8. Дорошенко Л. До питання про державну реєстрацію припинення юридичних осіб / Л. Дорошенко // Правничий часопис Донецького університету. – 2005. – № 1 (13). – С. 52–56.
9. Зубатенко О.М. Законодавче регулювання примусового припинення суб'єктів господарювання – юридичних осіб шляхом ліквідації / О.М. Зубатенко // Економіка, фінанси, право. – 2004. – № 11. – С. 11.

- 10.Квасницкая О.А. Понятие государственной регистрации как условия осуществления предпринимательства / О.А. Квасницкая // Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора : сб. науч. тр. – Донецк, 2005. – С. 247–252.
- 11.Кібенко О.Р. Новий погляд на інститут реорганізації / О.Р. Кібенко // Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб. – 2005. Вип. 76. – С. 46–50.
- 12.Кібенко О.Р. Питання корпоративного управління у товариствах з іноземними учасниками / О.Р. Кібенко // Юридична газета. – 2007. – № 44. – С. 3-4.
- 13.Кібенко О.Р. Установчі документи господарського товариства: європейський підхід / О.Р.Кібенко // Юридична газета. – 2005. – № 7. – С. 62–67.
- 14.Мамутов В.К. Регіональні наслідки ліквідації промислових підприємств / В.К. Мамутов, В.Н. Василенко // Регіональна економіка. – 1999. – № 3. – С. 26–31.
- 15.Повар П.О. Особливості ліквідації підприємств у разі недостатності майна // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 2. – С. 126–136.
- 16.Подорванова Н. Особливості ліквідації підприємств за участю іноземного капіталу / Н. Подорванова // Юридичний журнал. – 2003. – № 10.
- 17.Спасибо-Фатеева І.В. Корпоративне управління : монографія / І.В. Спасибо-Фатеева, О. Кібенко, В. Борисова. – Х. : Право, 2007. – 500 с.
- 18.Титова Е.В. Удовлетворения требований кредиторов при ликвидации субъектов хозяйственной деятельности / Е.В. Титова // Экономика и право. – 2005. - № 1 (11). – С. 131–135.
- 19.Хомич Ю. Как правильно реорганизовать компанию / Ю. Хомич // Юридическая практика. – 2006. – № 10. – С. 10.

20. Черкес В. Підстави для постановлення судового рішення про припинення юридичної особи / В. Черкес // Підприємство, господарство і право. – 2007. – № 10. – С. 117–120.
21. Шевченко Н. Момент правонаступництва при реорганізації господарських товариств / Н. Шевченко // Право України. – 2006. – № 4.
22. Шишка Р. Індивідуалізація фізичних осіб як підприємців / Р. Шишка // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 6. – С. 7–10.
23. Щербакова Н.В. Становлення і розвиток законодавства України про злиття та приєднання господарських товариств / Н.В. Щербакова // Правничий часопис Донецького університету. – 2005. – № 1 (13). – С. 38–44.
24. Щербина В.С. Припинення підприємств як суб'єктів господарювання / В.С. Щербина // Правосуддя – гарант законності у сфері економічних правовідносин: міжвід. наук. зб. – Т. 21 (2). – К., 2000. – С. 201–206.
25. Юркевич Ю.М. Компетенція органів юридичної особи на стадії її припинення з правонаступництвом / Ю.М. Юркевич // Право та економіка : генезис, сучасний стан та перспективи розвитку: матеріал. між нар. наук.-практ. конф., 30 травня 2008 р., Одеса. – Одеса, 2008. – С. 651–656.

ТЕМА 11

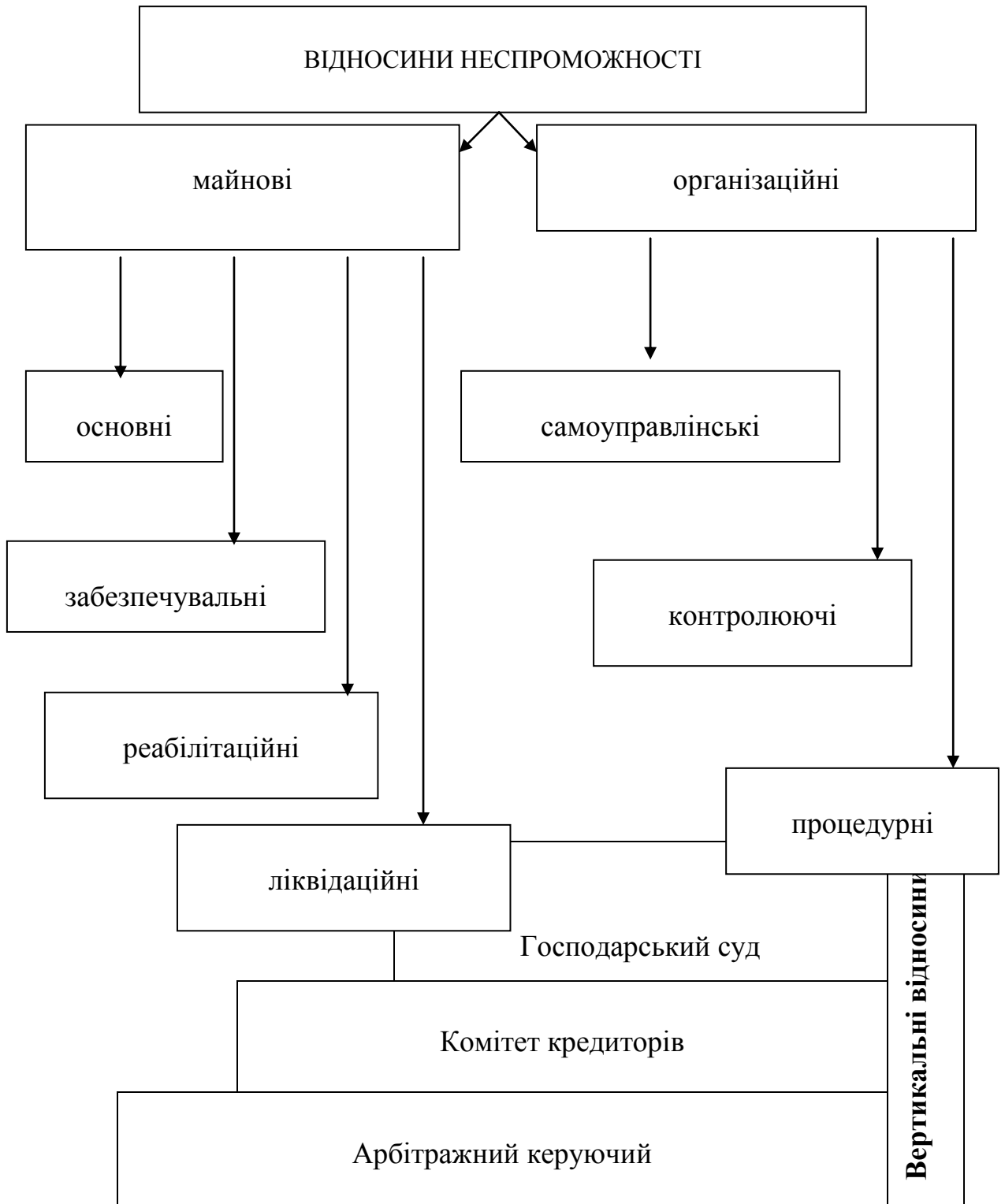
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ БОРЖНИКА АБО ВИЗНАННЯ ЙОГО БАНКРУТОМ

1. Поняття та види відносин неспроможності.
2. Поняття неплатоспроможності та банкрутства.
3. Порушення справи про банкрутство.

4. Судові процедури, що застосовуються до боржника.

Ключові слова: неспроможність, банкрутство, санація, мирова угода, ліквідаційна процедура

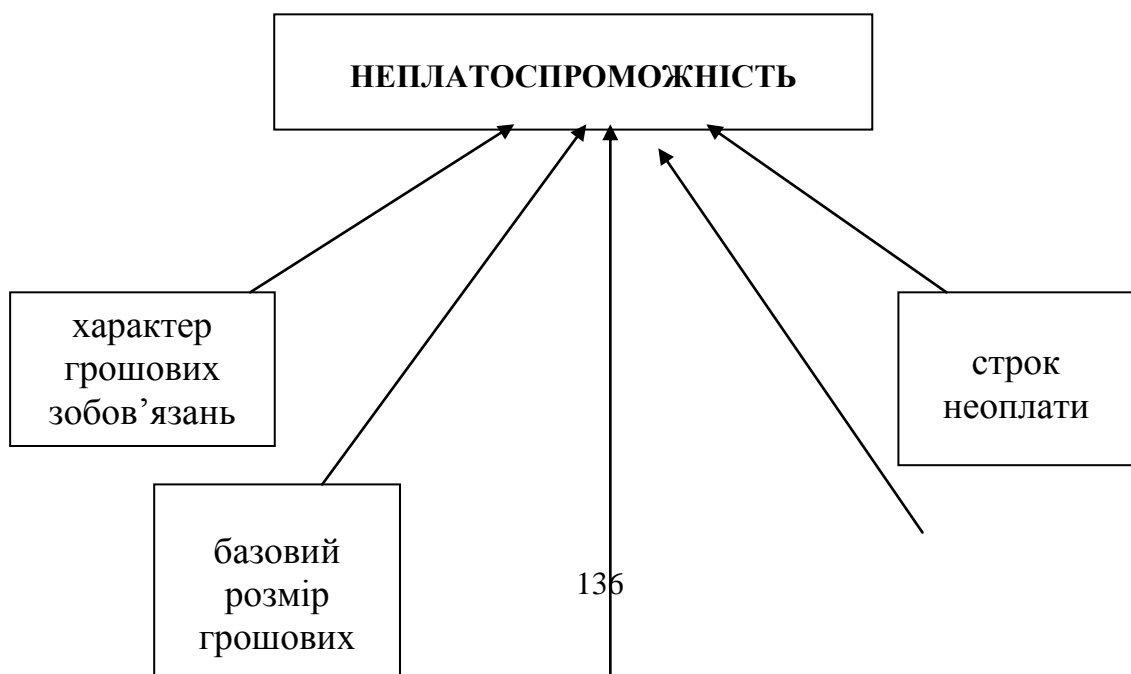
11.1. Поняття та види відносин неспроможності

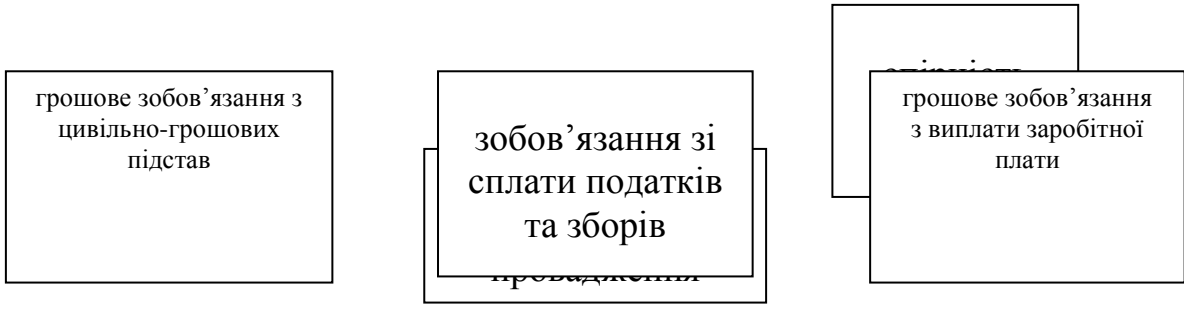
Спеціальний центральный органи виконавчої влади	Орган місцевого самоврядування	Державний орган з питань банкрутства	
Власник	Інвестор	Трудовий колектив	
Горизонтальні відносини			
Кредитори		Боржник	

11.2. Поняття неплатоспроможності та банкрутства

Неплатоспроможність – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їхньої сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності

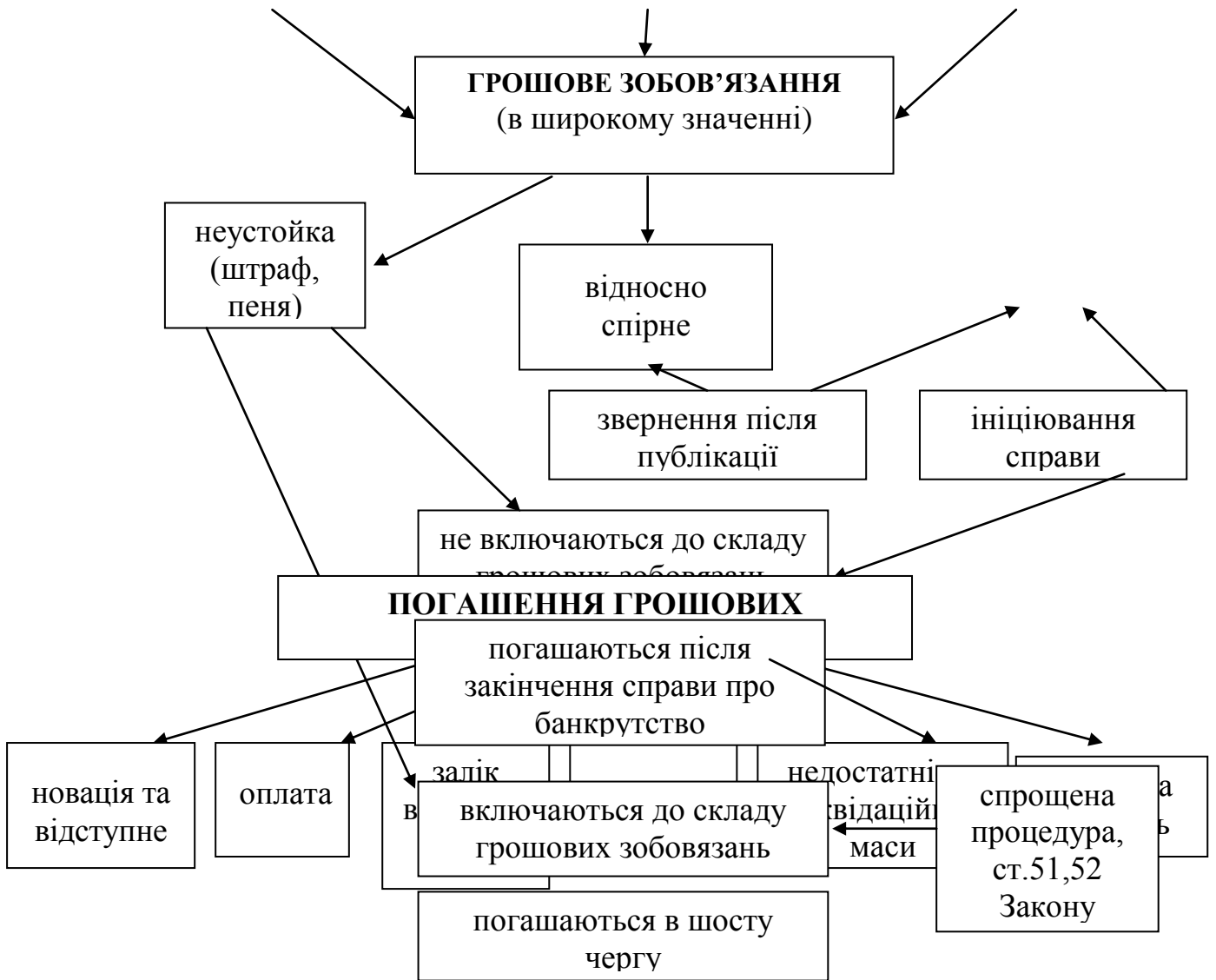

Банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури

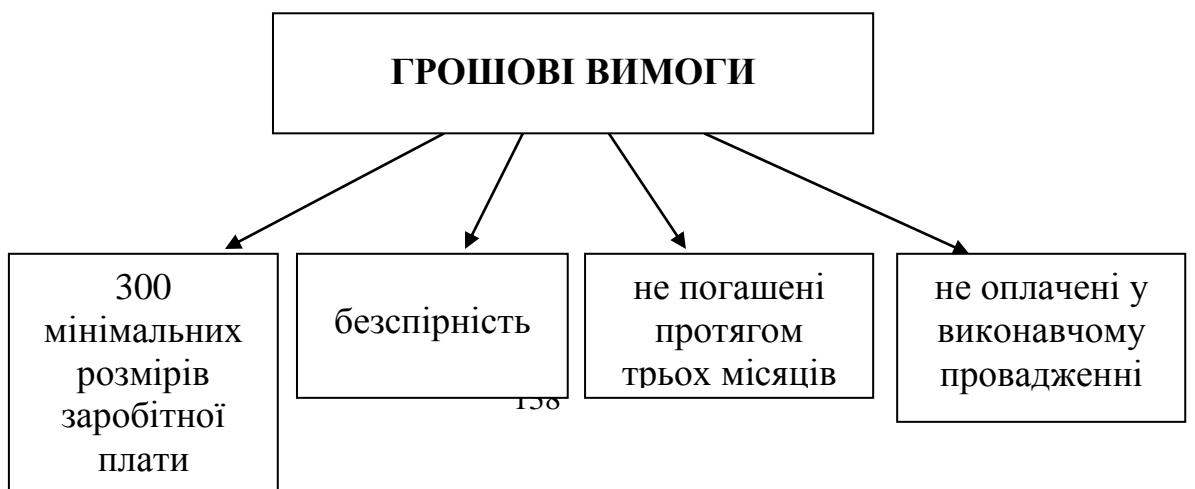
безспірне

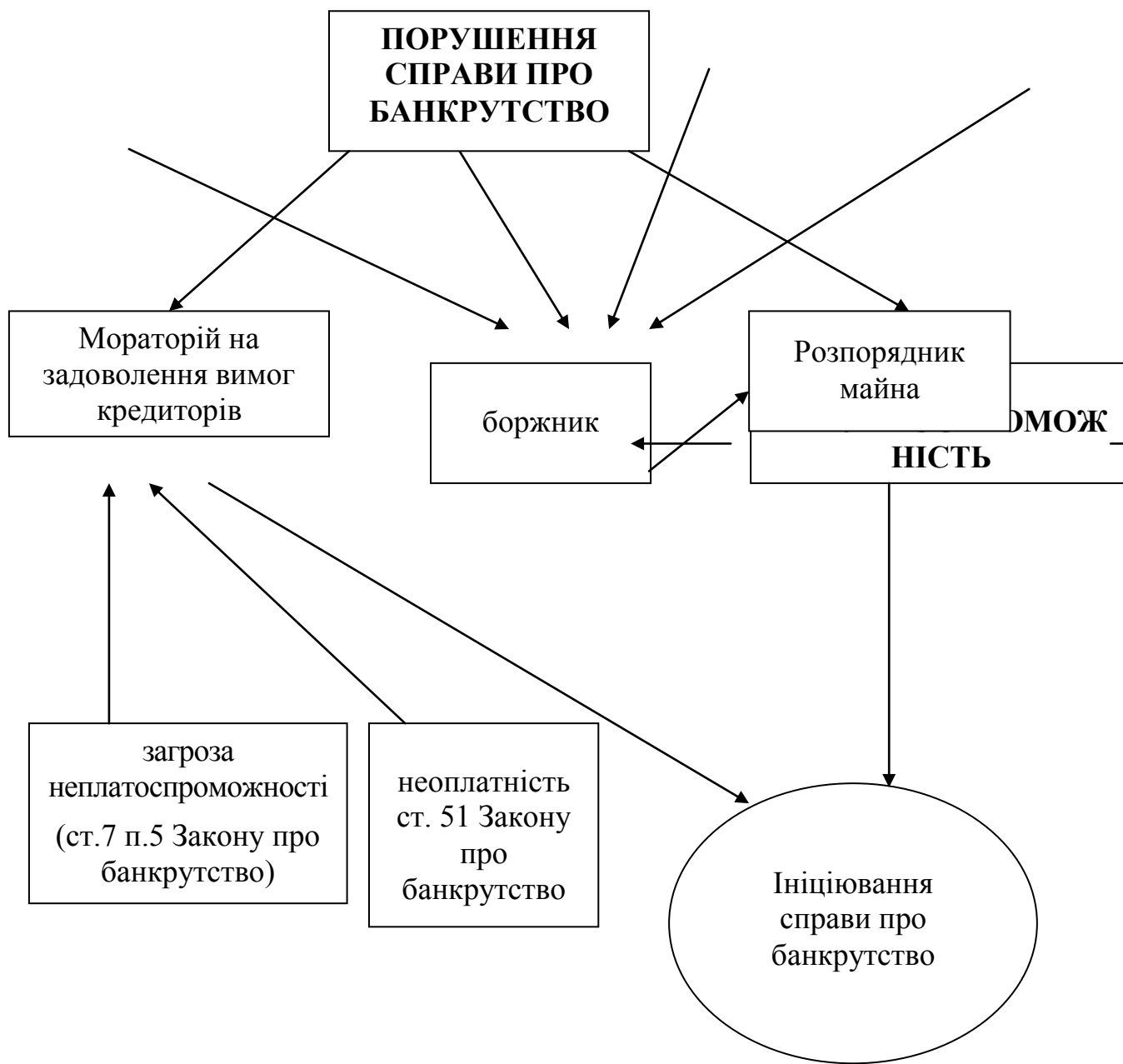

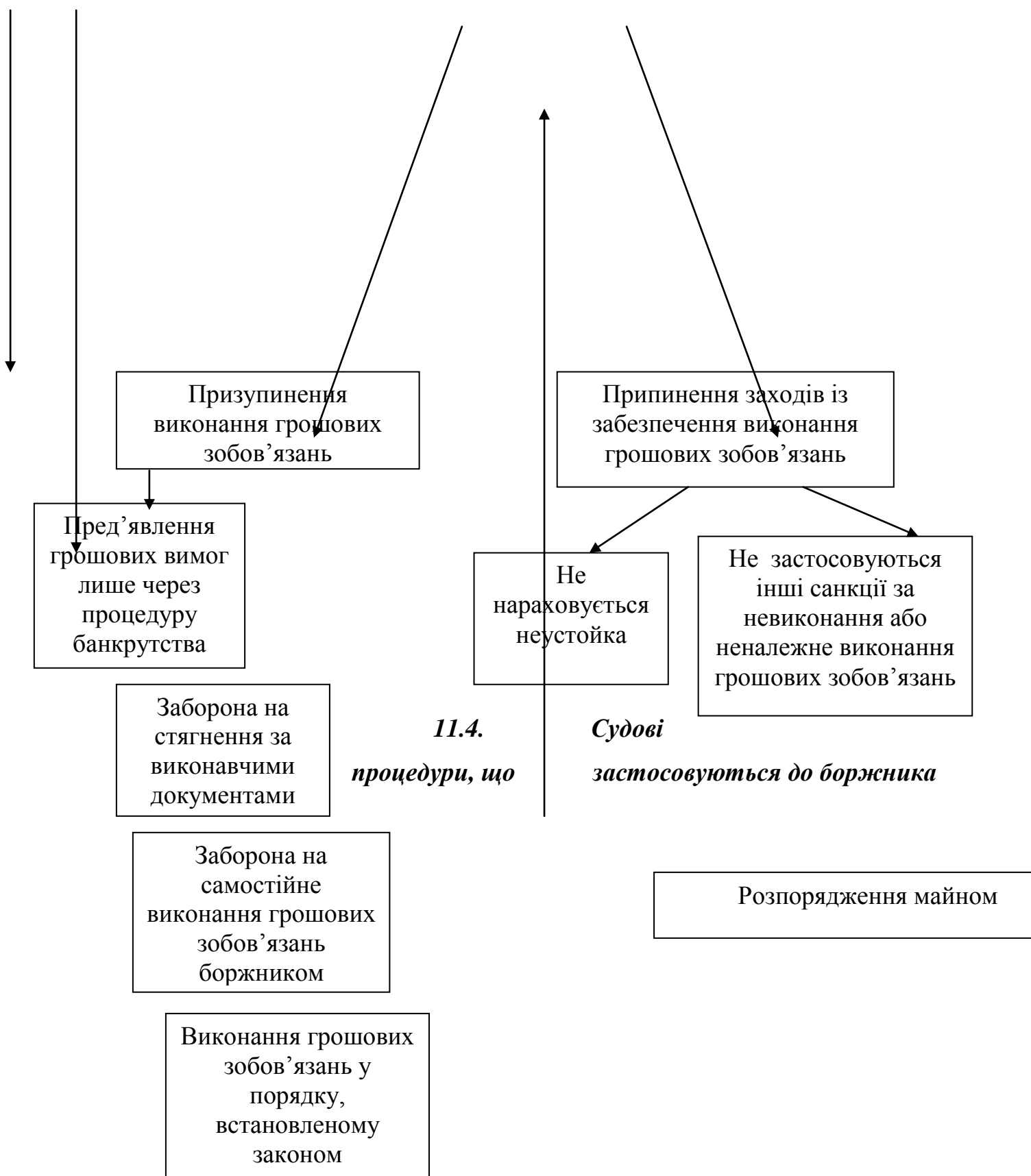
11.3. *Порушення справи про банкрутство*

Підстави порушення справи про банкрутство

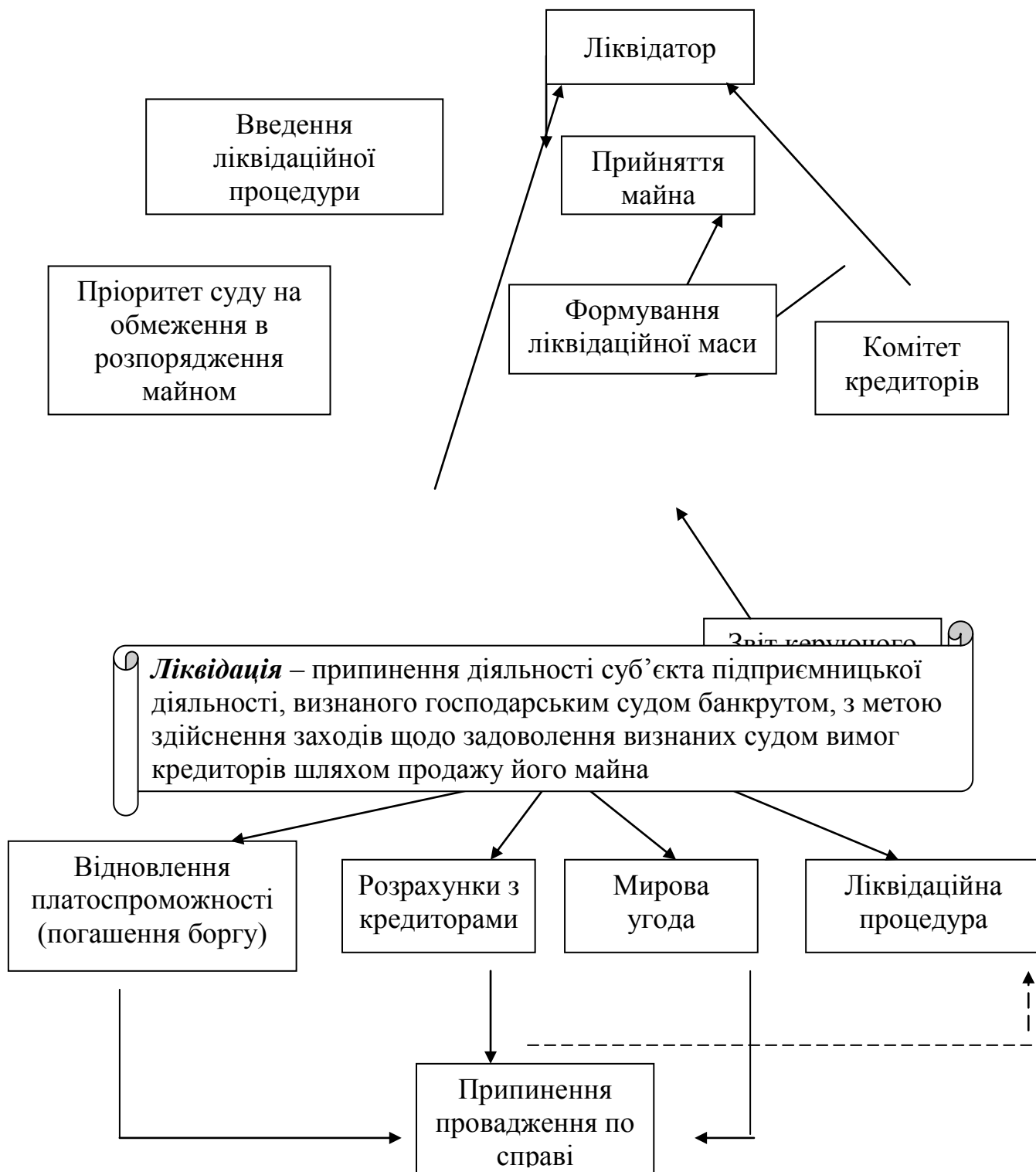

Санація – система заходів, щодо провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансового господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів кредитуванням, реструктуризацією підприємства, боргів і капіталу та (або) зміною організаційно-правової й виробничої структури боржника

Запитання для самоконтролю

1. Що таке неплатоспроможність та банкрутство суб'єктів господарювання?
2. Які умови порушення справи про банкрутство?
3. Поняття розпорядження майном, мораторію на задоволення вимог кредиторів.
4. Що таке санація та порядок її здійснення?

5. Що таке ліквідація та порядок її здійснення?
6. Що таке мирова угода та порядок її укладення?

Перелік нормативно-правових актів та рекомендованої літератури

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // www.zakon.rada.gov.ua
2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992.– № 31.– Ст. 440.
3. Бірюков О.Н. Інститут неспроможності: порівняльно-правовий аналіз: Монографія. – К.: Вид. Київ. ун-т., 2000. – 163 с.
4. Бондик В.А., Подцерковний О.П. Окремі проблеми банкрутства містоутворюючих та особливо небезпечних підприємств / В.А. Бондик, О.П. Подцерковний Вісник господарського судочинства. – 2010.-№ 1. – С. 121–126.
5. Вінник О.М. Господарське право / О.М. Вінник – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2009. – 766 с.
6. Вечірко І.О. Основні стадії провадження у справі про банкрутство: особливості класифікації та зміст / І.О. Вечірко // Вісник господарського судочинства. – 2009.– № 3. – С. 58–67.
7. Вечірко І.О. Особливості реалізації принципу диспозитивності в процесі розгляду господарським судом справ про банкрутство / І.О. Вечірко // Вісник господарського судочинства. –2009.– № 1. – С. 19–24.
8. Вечірко І.О. Особливості реалізації функцій господарського суду при здійсненні ліквідаційної процедури в провадженні у справах про банкрутство / І.О. Вечірко // Вісник господарського судочинства. – 2009. – № 4. – С. 24–33.
9. Вечірко І.О. Про деякі питання практики порушення провадження у справі про банкрутство громадянина-підприємця / І.О. Вечірко // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 2. – С. 138–144.

10. Джунь В.В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні. Монографія. – К.: Юридическая практика, 2006. – 384 с.
11. Законодавство України про банкрутство: теорія та практика його застосування: Посіб. / Б.М. Поляков, держ. суд. адмін. України, Акад. суддів України. – К.: Юрид. думка, 2005. – 239 с.
12. Міньковський С.В. Розпорядження майном боржника як судова процедура банкрутства / С.В. Міньковський // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 1. – С.187–192.
13. Новосельцев І.І. Транскордонна неплатоспроможність та її вплив на режим безготівкових розрахунків / І.І. Новосельцев // Вісник господарського судочинства. – 2009. – № 2. – 118.
14. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Кол. авт.: Г.Л. Знаменський, В.В. Хахулін, В.С. Щербина та ін.; За заг. ред. В.К. Мамутова. – К. – Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
15. Поляков Б.М. Коментар судової практики Верховного Суду України у справах про банкрутство / Б.М. Поляков. – К.: Логос, 2008. – 488 с.
16. Поляков Б.М. Правовое регулирование возобновления платежеспособности должника или признания его банкротом. Глава 19 // Хозяйственное право: Учебник / В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, В.В. Хахулин и др. / Под ред. В.К. Мамутова. – К.: Юринком Интер, 2002. – С. 524–559.
17. Поляков Б.М. Совершенствование правового регулирования отношений несостоятельности (банкротства) в Украине / Б.М. Поляков. – Донецк: Донбасс, 2001. – 339 с.
18. Поляков Б.М. Судебная санация должника // Вісник арбітражного керуючого. – 2001. – № 1. – С. 13–15.
19. Правове регулювання банкрутства: Підручник / За ред. Л.С. Сміяна. – К.: КНТ. 2009. – 464 с.

20. Радзивілюк В.В. Адаптація законодавства про банкрутство (неспроможність) у сфері захисту прав працівників неплатоспроможного боржника / В.В. Радзивілюк // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 2. – С. 150–155.
21. Радзивілюк В.В. Санація як судова процедура банкрутства: порівняльно-правове дослідження: Дис. канд. юрид. наук: 12.00.04 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2001. – 241 арк.
22. Хорт Ю.В. Тест на платоспроможність як спосіб захисту інтересів кредиторів / Ю.В. Хорт Вісник господарського судочинства. – 2009. – № 5. – С. 101–108.
23. Щербина В. С. Господарське право / В.С. Щербина. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 656 с.

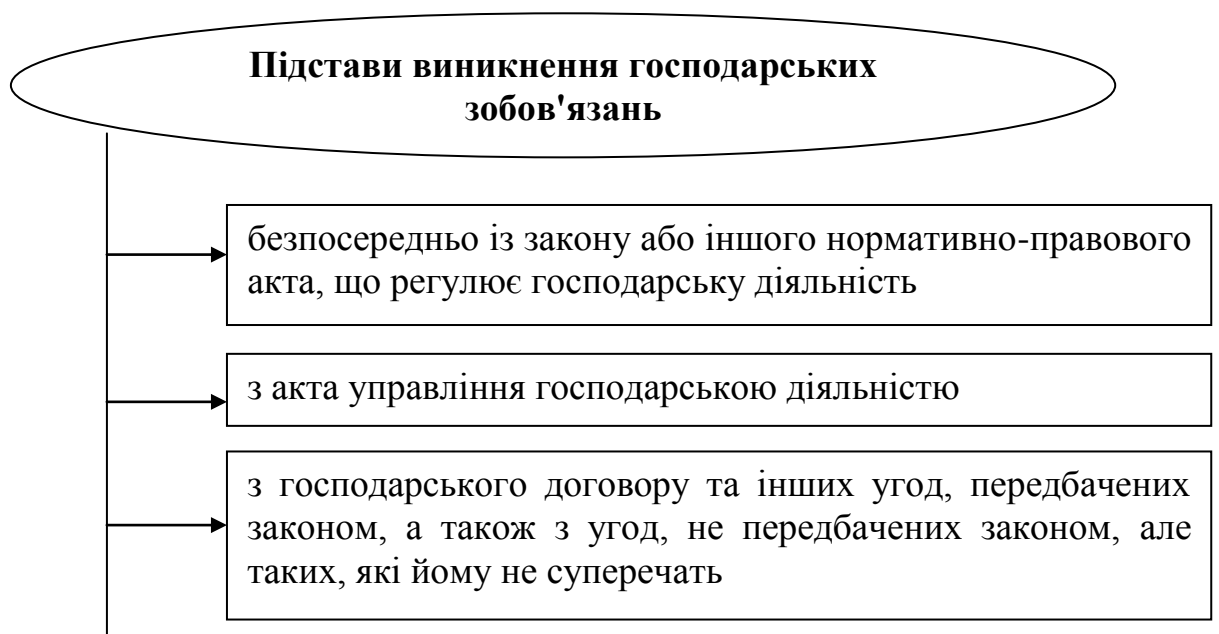
ТЕМА 12

ГОСПОДАРСЬКІ ДОГОВОРИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Поняття господарського зобов'язання та господарського договору.
2. Ознаки господарських договорів та види договорів у сфері підприємницької діяльності.
3. Зміст та форма господарських договорів.
4. Порядок укладання, зміни та розірвання господарських договорів.

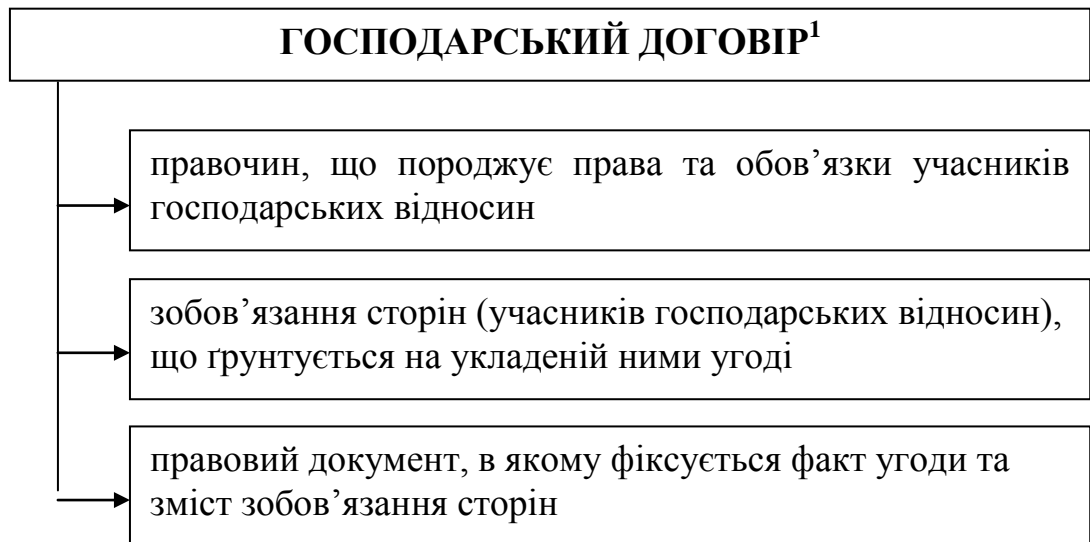
Ключові слова: господарські зобов'язання, суб'єкт господарського зобов'язання, господарський договір, оферта, акцепт, переддоговірні спори.

12.1. *Поняття господарського зобов'язання та господарського договору*

внаслідок заподіяння шкоди суб'єкту або суб'єктом господарювання, придбання або збереження майна суб'єкта або суб'єктом господарювання за рахунок іншої особи без достатніх на те підстав

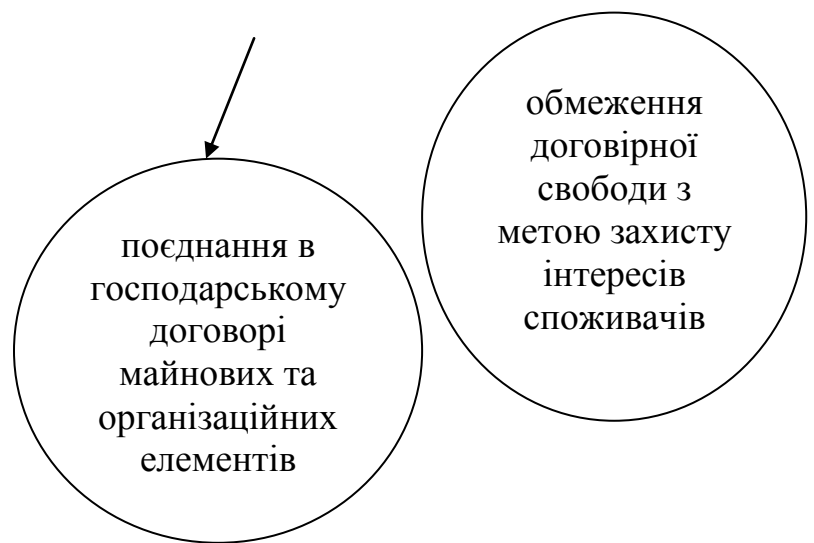
у результаті створення об'єктів інтелектуальної власності та інших дій суб'єктів, а також унаслідок подій, з якими закон пов'язує настання правових наслідків у сфері господарювання

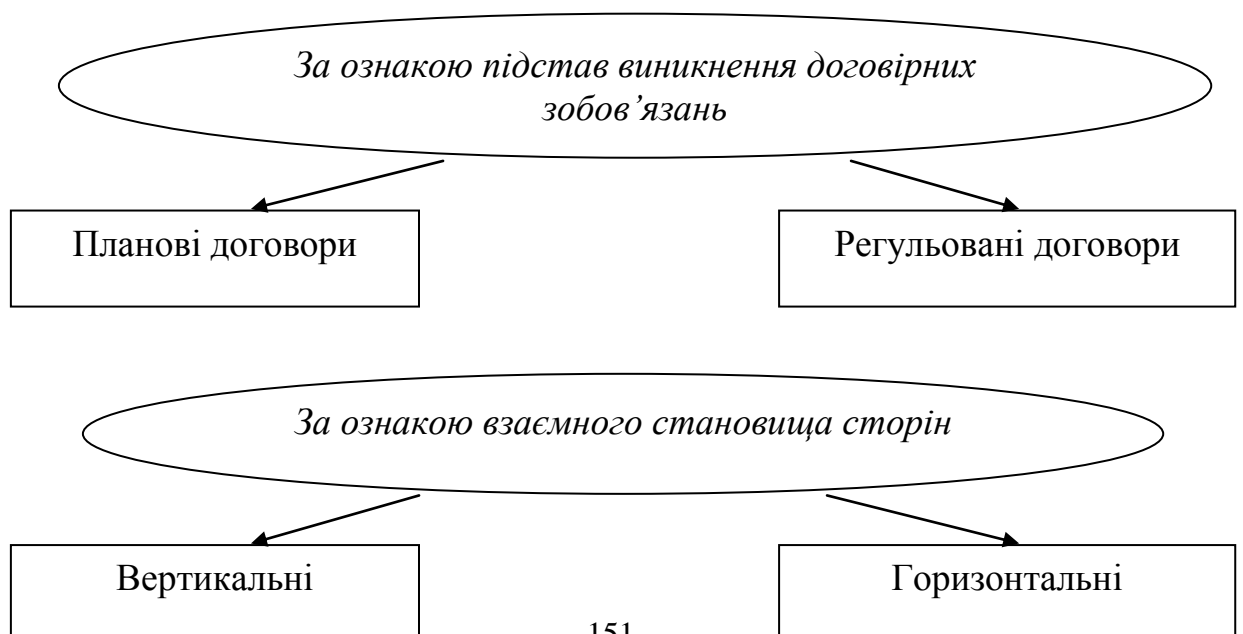
¹Вінник О.М. Господарське право. Навчальний посібник, 2-е вид., змінене та доповн. К., 2009, С. - 277.

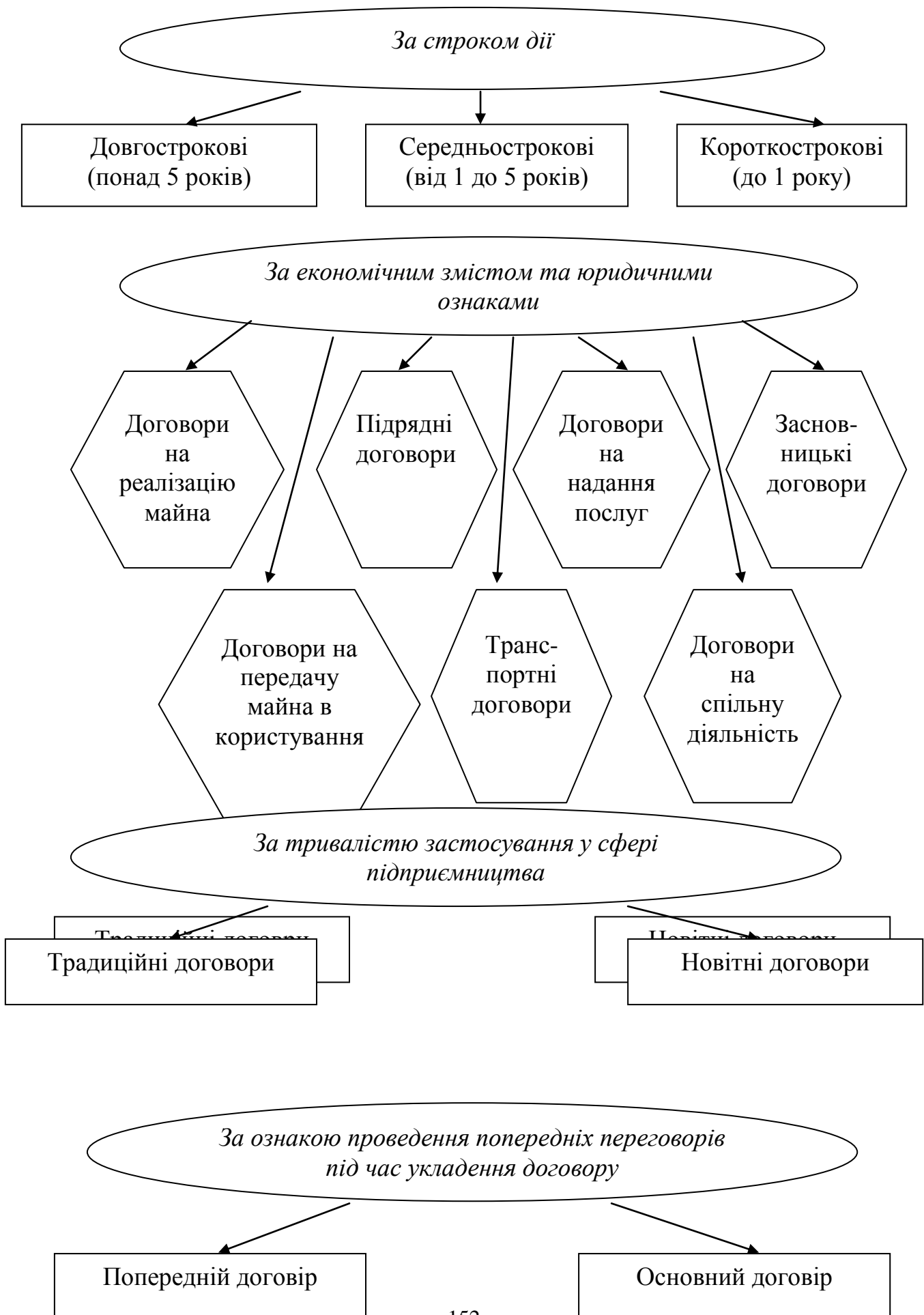
12.2. Ознаки господарських договорів та види договорів у сфері підприємницької діяльності

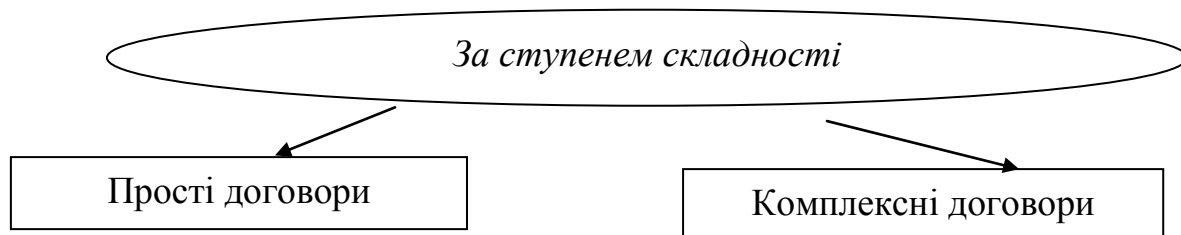

Види господарських договорів

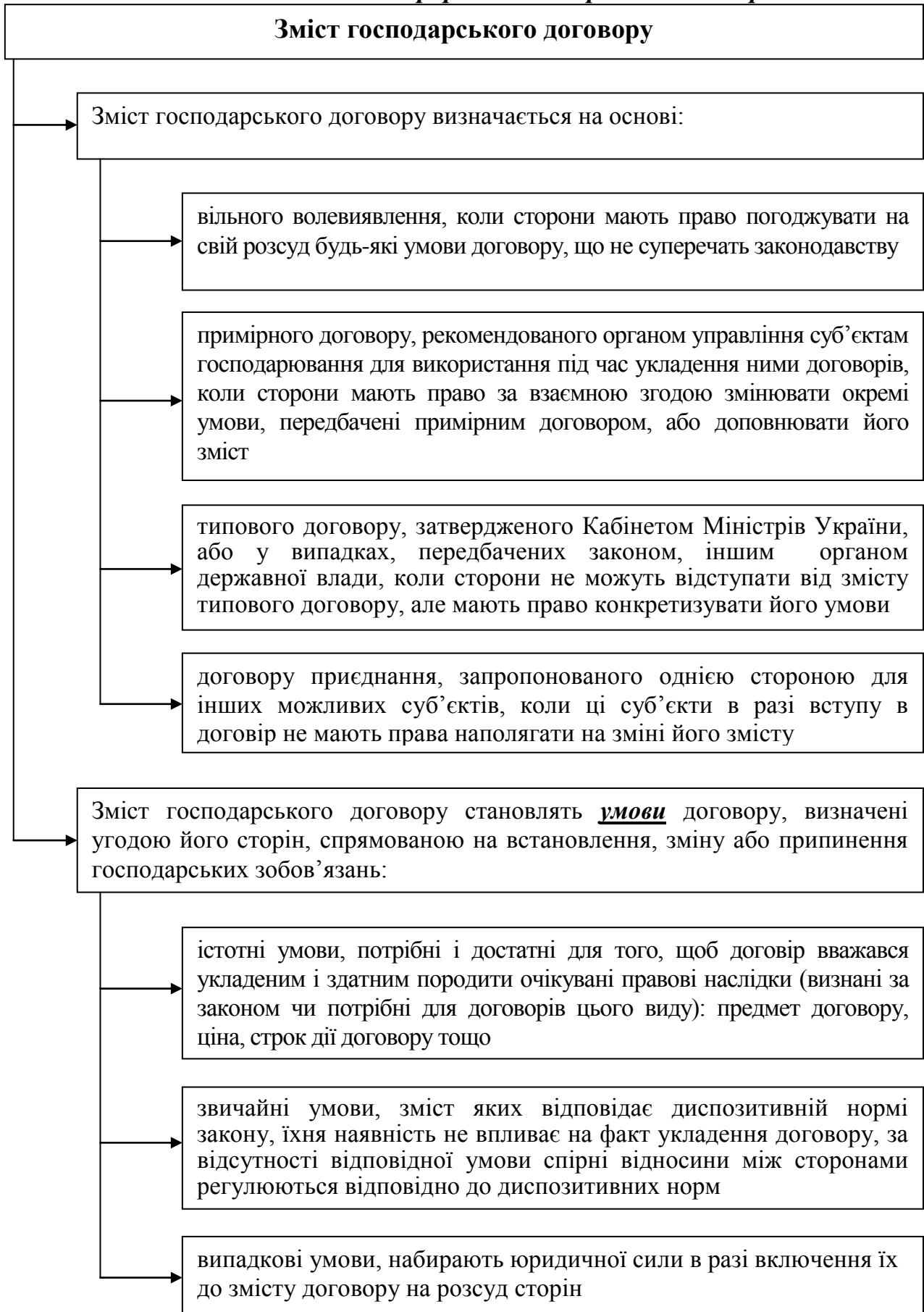

12.3. Зміст та форма господарських договорів

Форма господарського договору

повна письмова форма договору – договір укладається як єдиний документ, підписаний сторонами та скріплений печатками (для фізичних осіб – підприємців – господарський договір може посвідчуватись лише підписами його сторін), до якого додаються супроводжуючі процес його укладання документи: підписаний сторонами текст договору з усіма додатками, протокол узгодження розбіжностей (якщо він мав місце, розбіжності узгоджувалися), судові рішення (якщо спір передавався на розгляд судовим органам)

спрощена письмова форма договору – договір укладається шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо або якщо договір укладається шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень

спеціальна письмова форма договору – уніфікована (стандартна) форма договірних документів, щодо яких діють спеціальні правила їхнього складання (залізничний транспорт, автомобільний транспорт, морський транспорт тощо)

12.4. Порядок укладання, зміни та розірвання господарських договорів

Особливості конкурентних способів укладання господарських договорів

До укладення господарських договорів застосовуються загальні правила укладання договорів на основі вільного волевиявлення з урахуванням відповідних нормативно-правових актів стосовно застосування цієї процедури

На торгах на реалізацію майна, робіт, послуг договір укладається з тим із учасників торгів, який запропонував найвищу ціну.
На торгах на придбання майна, визначення виконавця робіт або послуг договір укладається з тим із учасників торгів, який запропонував найнижчу ціну

Під час застосування конкурсу договір укладається з тим із виконавців, який запропонував найкращий (наїфективніший) спосіб його виконання

У конкурентних переговорах до участі запрошуються кілька виконавців, переможець визначається з двох етапів:
на першому етапі після оцінки попередніх пропозицій замовник проводить переговори;
на другому етапі виконавці, яких не було відхилено, подають остаточні тендерні пропозиції із зазначенням ціни з врахуванням уточнених вимог

Під час застосування процедури запиту цінкових пропозицій (котирувань) для закупівель вже готових для вжитку товарів передбачається конкуренція виконавців (щонайменше трьох); переможцем стає той виконавець, який подав пропозицію з найнижчою ціною

Особливості укладання договорів за державним замовленням

Договір, що укладається на підставі державного замовлення, іменується державним контрактом

Укладення договорів на підставі державного замовлення для певних суб'єктів господарювання (державних підприємств, підприємств-монополістів та підприємств, які функціонують переважно на базі державної власності) є обов'язковим, а для решти - добровільним

Договори за державним замовленням укладаються між виконавцями державного замовлення та державним замовником, що уповноважені від імені держави укладати договори (державні контракти)

Укладення державного контракту за державним замовленням з підприємствами, для яких він є обов'язковим, здійснюється в загальному порядку, з урахуванням особливостей, передбачених законодавством; у решті випадків – як правило, із застосуванням конкурентних способів визначення виконавців, передбачених відповідним законодавством України

Зміст державного контракту становлять господарські зобов'язання сторін щодо виконання державного замовлення

Форма державного контракту – повна письмова (єдиний правовий документ, що підписується обома сторонами)

Держава в особі Кабінету Міністрів України виступає гарантом за зобов'язаннями державних замовників

Ухилення від укладення договору за державним замовленням є порушенням господарського законодавства і тягне за собою негативні наслідки (у т.ч. заходи відповідальності) для виконавця, який без належних підстав ухиляється від укладення договору; переддоговірні спори, пов'язані з укладенням договору за державним замовленням, вирішуються господарським судом

Виконавець державного замовлення звільняється від обов'язку укладення державного контракту на умовах, визначених державним замовленням, у разі визнання в судовому порядку державного замовлення недійсним

Правові підстави для визнання господарських договорів неукладеними

Недотримання порядку та строків укладання господарського договору

Недотримання обов'язкової письмової форми господарського договору

Недосягнення згоди з усіх істотних умов господарського договору

Правові наслідки визнання господарських договорів неукладеними

На стадії укладання господарського договору

Визнання наявності або відсутності прав

Під час здійснення фактичних дій щодо виконання неукладеного господарського договору

Повернення безпідставно набутого майна із чужого незаконного володіння

Відшкодування доходів від безпідставно набутого майна і витрат на його утримання

Зміна та розірвання господарських договорів

Зміна та розірвання договору в односторонньому порядку не допускається, якщо інше не передбачено законом або договором

За рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору

У разі односторонньої відмови від договору у повному обсязі або частково, якщо право на таку відмову встановлено договором або законом, договір є відповідно розірваним або зміненим

У разі істотних змін обставин, якими сторони керувалися при укладанні договору, договір може бути змінений або розірваний за згодою сторін, якщо інше не встановлене договором або не витікає із сутності зобов'язання

Зміна та розірвання господарського договору у зв'язку з істотною зміною обставин

Зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що, сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах

Якщо сторони не досягли згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, які істотно змінились, або щодо його розірвання, договір може бути розірваний або змінений за рішенням суду на вимогу заінтересованої сторони за наявності одночасно зазначених нижче умов

У момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане

Зміна обставин зумовлена причинами, які заінтересована сторона не могла усунути після їхнього виникнення за всієї турботливості та обачності, які від неї вимагалися

Виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала під час укладення договору

Із суті договору або звичаїв ділового обороту не випливає, що ризик зміни обставин несе заінтересована сторона

У разі розірвання договору внаслідок істотної зміни обставин суд, на вимогу будь-якої із сторін, визначає наслідки розірвання договору виходячи з необхідності справедливого розподілу між сторонами витрат, понесених ними у зв'язку з виконанням цього договору

Зміна договору у зв'язку з істотною зміною обставин допускається за рішенням суду у виняткових випадках, коли розірвання договору суперечить суспільним інтересам або потягне для сторін шкоду, яка значно перевищує затрати, потрібні для виконання договору на умовах, змінених судом

Порядок зміни та розірвання господарських договорів

Пропозиція про зміну чи розірвання господарського договору
(може бути запропонована будь-якою із сторін)

Розгляд пропозиції щодо зміни та розірвання
господарського договору, строк 20 днів

Прийняття пропозиції щодо зміни
та розірвання господарського
договору

Оформлення додаткової угоди
щодо зміни та розірвання
господарського договору

Відхилення пропозиції щодо зміни
та розірвання господарського
договору

Неодержання відповіді на
пропозицію про зміну чи
розірвання договору у
встановлений строк (20 днів)

Судовий розгляд спору щодо зміни та розірвання
господарського договору

Правові наслідки зміни та розірвання господарських договорів

Зобов'язання сторін під час зміни та розірвання договору

У разі зміни договору зобов'язання сторін змінюються відповідно до змінених умов щодо предмета, місця, строків виконання тощо

У разі розірвання договору зобов'язання сторін припиняються

Момент зміни або розірвання договору

У разі зміни або розірвання договору зобов'язання змінюються або припиняються з моменту досягнення домовленості про зміну або розірвання договору, якщо інакше не встановлено договором чи не обумовлено характером його зміни

Якщо договір змінюється або розривається в судовому порядку, зобов'язання змінюються або припиняються з моменту набрання рішенням суду про зміну або розірвання договору законної сили

Сторони не мають права вимагати повернення того, що було виконано ними за зобов'язанням до моменту зміни або розірвання договору, якщо інше не встановлено договором або законом

Якщо договір змінений або розірваний у зв'язку з істотним порушенням договору однією із сторін, друга сторона може вимагати відшкодування збитків, завданих зміною або розірванням договору

Правові підстави для визнання господарських договорів недійсними

невідповідність змісту господарського договору вимогам закону

порушення господарської компетенції (спеціальної правосуб'єктності)

вчинення з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства

помилка (істотна)

омана

насильство (фізичний чи психічний тиск з боку другої сторони)

фіктивність господарського договору (без наміру створення правових наслідків)

Правові наслідки визнання господарських договорів недійсними

двостороння реституція – кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні все одержане за зобов'язанням, а за неможливості повернути одержане в натурі – відшкодувати його вартість грошима

стягнення в дохід держави за рішенням суду в разі визнання господарського договору недійсним як такого, що вчинено з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства – за наявності наміру в обох сторін у дохід держави за рішенням суду стягується все одержане ними; у разі наміру лише в однієї зі сторін усе одержане нею повинно бути повернено другій стороні, а одержане останньою або належне їй на відшкодування виконаного стягується в дохід держави

повернення в натурі безпідставно набутого майна за недійсним господарським договором

відшкодування доходів від безпідставно набутого майна і витрат на його утримання

Запитання для самоконтролю:

1. Співставте поняття господарського зобов'язання та господарського договору.
2. Яким є суб'єктний склад господарського договору?
3. В якій формі укладаються господарські договори? Назвіть порядок їх укладення.
4. Підстави для класифікації господарських договорів.
5. Видова характеристика господарських договорів.
6. Що таке зміст господарського договору?
7. Який порядок та підстави розірвання господарського договору?
8. Які підстави та правові наслідки визнання господарських договорів недійсними?

Перелік нормативно-правових актів та рекомендованої літератури

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // www.zakon.rada.gov.ua
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // www.zakon.rada.gov.ua
3. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): Моногр. / О.А. Беляневич. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
4. Господарське право України: Навч. посіб. / І.В. Булгакова; Акад. адвокатури України. – К.: Прецедент, 2006. – 347 с.
5. Господарське право України: Навч. посіб. / Л.А. Жук, І.Л. Жук, О.М. Неживець, Ю.В. Белік. – К.: Кондор, 2007. – 718 с.
6. Господарське право України: Навч. посіб. / С.Й. Кравчук. – К.: Кондор, 2009. – 294 с.
7. Господарське право України: Навч. посіб. / Н.М. Корчак. – К.: НАУ-друк, 2009. – 311 с.
8. Господарське право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М.К. Галянтич, С.М. Грудницька, О.М. Міхатуліна, Н.О. Можаровська, О.Х. Юлдашев; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – К., 2005. – 424 с.

9. Господарське право України: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / В.М. Гайворонський, В.П. Жушман, Є.М. Білоусов, Р.П. Бойчук, С.В. Глібко, І.М. Жуков, О.Р. Кібенко, В.М. Корнієнко, В.І. Кухар, О.А. Медведєва; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Х.: Право, 2005. – 384 с.
  10. Господарське право України: Підручник / Л.А. Жук, І.Л. Жук, О.М. Неживець. – К.: Кондор, 2009. – 432 с.
  11. Господарське право. Спеціальна частина: Навч. посіб. / О.П. Віхров. – К.: Слово, 2006. – 344 с.
  12. Господарське право: конспект лекцій / В.В. Сергієнко, Ж.О. Андрійченко, А.В. Галушко, М.В. Грузд, Г.М. Брусильцева, В.О. Горєв, В.В. Деркач, О.О. Єрмоленко, І.К. Перепелиця; Харк. нац. екон. ун-т. – Х., 2010. – 444 с.
  13. Господарське право: Курс лекцій / О.М. Вінник. – К.: Атіка, 2005. – 623 с.
- Господарське право: Практикум / В.С. Щербина, Г.В. Пронська, О.М. Вінник, О.А. Белянкевич, П.О. Повар; Ред.: В.С. Щербина; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 319 с.

ТЕМА 13

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

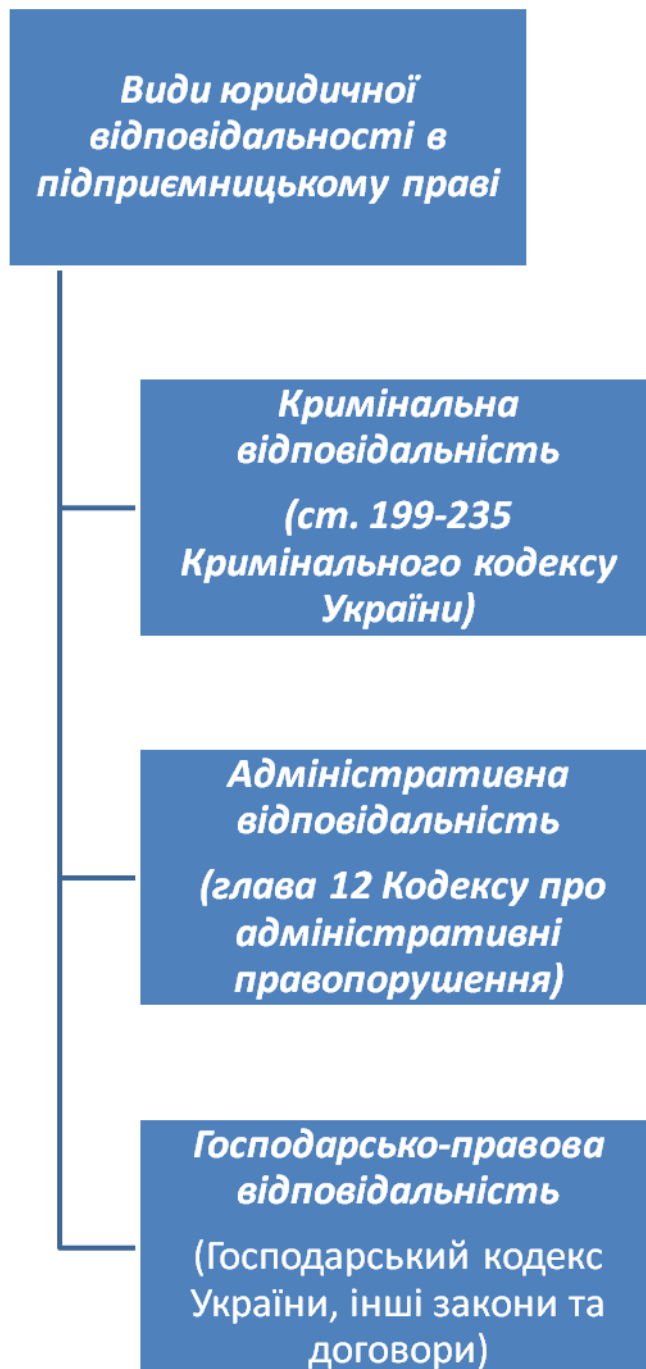
1. Поняття, види та форми юридичної відповідальності в підприємницькому праві.
2. Договірна відповідальність, відшкодування збитків. Підстави звільнення від відповідальності в договірних правовідносинах.
3. Господарсько-правова відповідальність у сфері підприємницької діяльності.
4. Адміністративна відповідальність у сфері підприємницької діяльності.
5. Кримінальна відповідальність у сфері підприємницької діяльності.

Ключові слова: відповідальність суб'єктів господарювання, господарські санкції, оперативно-господарські санкції, адміністративно-господарські санкції, відшкодування збитків, штрафні санкції.

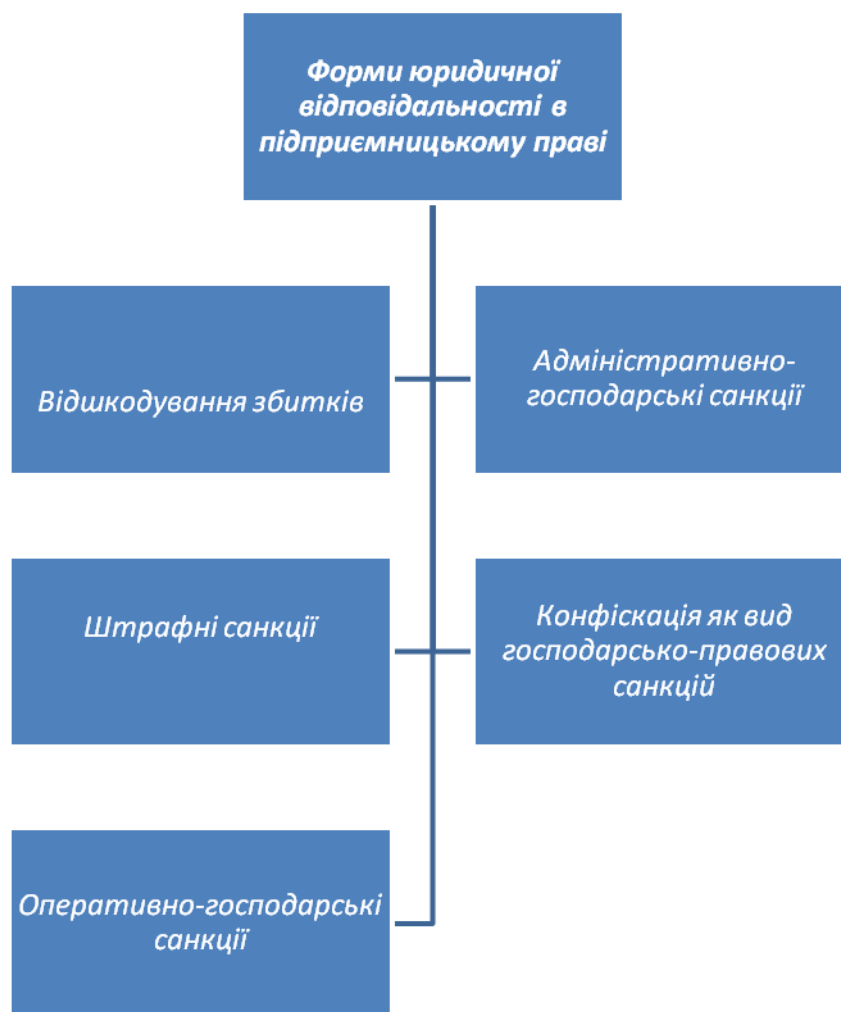
13.1. Поняття, види та форми юридичної відповідальності в підприємницькому праві

Юридична відповідальність – це юридичний обов'язок (міра покарання) правопорушника зазнати примусового, від імені держави (суспільства), на підставі закону або іншого нормативного акта, позбавлення його певних соціальних благ чи цінностей (матеріальних, духовних чи особистих), які йому належали до факту правопорушення з метою попередження правопорушень у перспективі й відновлення (чи відшкодування) втрачених суб'єктивних прав на матеріальні та духовні цінності. Тобто юридична відповідальність інтерпретується як реакція держави (суспільства) на скоєне правопорушення.

Юридична відповідальність у підприємницькому праві – можливість застосування до правопорушника встановлених законом або договором санкцій.

13.2. Договірна відповідальність, відшкодування збитків. Підстави звільнення від відповідальності у договірних правовідносинах

За підставами виникнення прав та обов'язків, за порушення яких встановлена відповідальність, вона поділяється на договірну і позадоговірну.

***Договірна відповідальність** – завжди являє собою санкцію за порушення договірного зобов'язання, тобто виникає на підставі цивільно-правового договору (коли боржник вчасно не передає речі, не виконує роботу або виконує її неналежним чином, то він повинен відшкодувати кредиторів збитки, заподіяні таким невиконанням)*

Форми і розмір договірної відповідальності визначаються:

законом

договором

У разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема:

припинення зобов'язання
внаслідок односторонньої
відмови від зобов'язання,
якщо це встановлено
договором або законом,
або розірвання договору

зміна умов
зобов'язання

сплата неустойки
(штраф, пеня)

відшкодування
збитків та
моральної шкоди

**Підстави звільнення від
відповідальності в
договірних відносинах**

неналежне виконання зобов'язання виявилось неможливим унаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за певних умов здійснення господарської діяльності

певні обставини, передбачені сторонами зобов'язання, які через надзвичайний характер цих обставин є підставою для звільнення їх від господарської відповідальності у випадку порушення зобов'язання через певні обставини

Учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, повинен відшкодувати завдані цим збитки суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено.

Під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною (ст. 224 Господарського кодексу України).

До складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включаються:

✓ вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства;

✓ додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною

✓ неoderжаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати в разі належного виконання зобов'язання другою стороною

✓ матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом

Моральна (немайнова) шкода, заподіяна юридичній особі –

втрати немайнового характеру, що настали у зв'язку з приниженням її ділової репутації, посяганням на фірмове найменування, товарний знак, виробничу марку, з розголошенням комерційної таємниці, а також вчиненням дій, спрямованих на зниження престижу чи підрив довіри до її діяльності (постанова Пленуму ВСУ від 31 березня 1995 р. № 4).

Підстави компенсації моральної шкоди (чинне законодавство не містить вичерпного переліку обставин, за яких підприємство чи організація може вважати, що їм заподіяно моральну шкоду) –

поширення, в тому числі через засоби масової інформації, відомостей, що не відповідають дійсності або викладені неправдиво, які порочать їхню ділову репутацію або завдають шкоди їхнім інтересам;

поширення інформації, що порушує особисті немайнові права, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право;

порушення авторського права і суміжних прав

Способи компенсації

в грошовій формі;

в іншій матеріальній формі (надання товарів, послуг)

Позовна давність

Не поширюється – вимоги про захист гідності, честі чи ділової репутації впливають із порушення особистих немайнових прав

(ч. 1 п. 268 Цивільного кодексу України);

Спеціальна - один рік (спростування недостовірної інформації, поміщеної в засобах масової інформації (ч. 2 п. 2 ст. 258 Цивільного кодексу України).

Підстави звільнення від відповідальності в договірних правовідносинах

якщо шкода виникла внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за певних умов здійснення господарської діяльності

якщо шкода заподіяна, не з вини заподіювача

13.3. Господарсько-правова відповідальність у сфері підприємницької діяльності

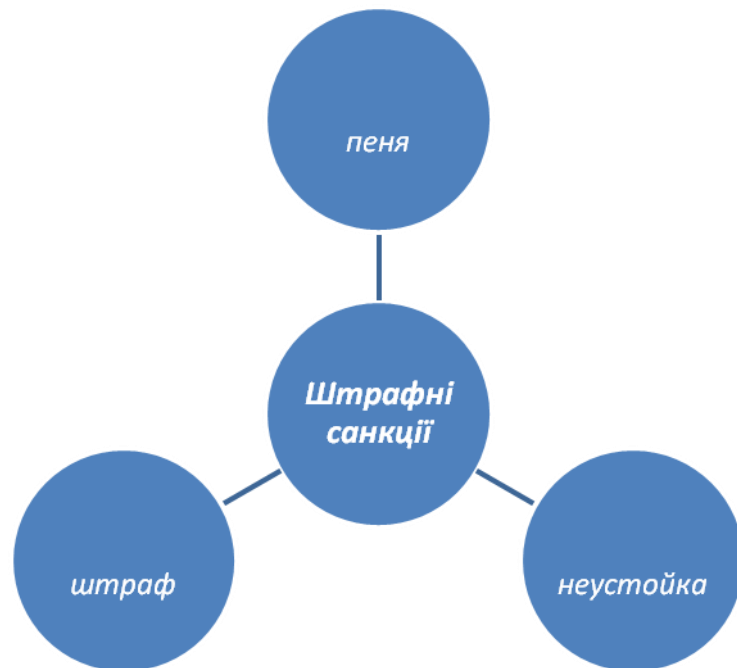
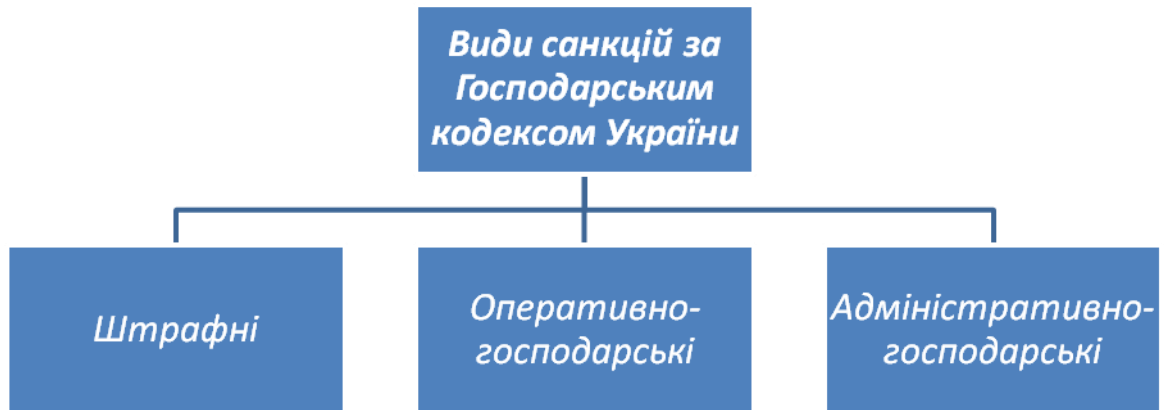
Принципи господарсько-правової відповідальності:

✓ потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;

✓ сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;

✓ у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції.

Господарськими санкціями визнаються заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, в результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні та/або правові наслідки.

Оперативно-господарські санкції – це заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку.

Види оперативно-господарських санкцій:

- ✓ одностороння відмова від виконання свого зобов'язання управненою стороною, із звільненням її від відповідальності за це - у разі порушення зобов'язання другою стороною;
- ✓ відмова від оплати за зобов'язанням, яке виконано неналежним чином або достроково виконано боржником без згоди другої сторони;
- ✓ відстрочення відвантаження продукції чи виконання робіт внаслідок прострочення виставлення акредитива платником, припинення видачі банківських позичок тощо;

- ✓ відмова управненої сторони зобов'язання від прийняття подальшого виконання зобов'язання, порушеного другою стороною, або повернення в односторонньому порядку виконаного кредитором за зобов'язанням (списання з рахунку боржника в безакцептному порядку коштів, сплачених за неякісну продукцію, тощо); сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;

- ✓ установлення в односторонньому порядку на майбутнє додаткових гарантій належного виконання зобов'язань стороною, яка порушила зобов'язання: зміна порядку оплати продукції (робіт, послуг), переведення платника на попередню оплату продукції (робіт, послуг) або на оплату після перевірки їхньої якості тощо;

- ✓ відмова від установлення на майбутнє господарських відносин із стороною, яка порушує зобов'язання.

Адміністративно-господарські санкції – це заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків.

Види адміністративно-господарських санкцій:

✓ вилучення прибутку (доходу);

✓ адміністративно-господарський штраф;

✓ стягнення зборів (обов'язкових платежів);

✓ застосування антидемпінгових заходів;

✓ припинення експортно-імпортних операцій;

✓ застосування індивідуального режиму ліцензування;

✓ зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності;

✓ анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності;

✓ обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання;

✓ скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання;

✓ інші адміністративно-господарські санкції, встановлені Господарським кодексом України та іншими законами.

13.4. Адміністративна відповідальність у сфері підприємницької діяльності

Адміністративна відповідальність – це специфічне реагування держави на адміністративне правопорушення, у застосування уповноваженим органом або посадовою особою передбаченого законом стягнення до суб'єкта правопорушення. Адміністративна відповідальність є одним із видів установлюваної нормами права юридичної відповідальності і передбачена Кодексом про адміністративні правопорушення. (Глава 12 Кодексу про адміністративні правопорушення класифікація заходів щодо адміністративної відповідальності у сфері підприємницької діяльності):

✓ заходи адміністративної відповідальності за порушення податкового законодавства;

✓ заходи адміністративної відповідальності за порушення банківського законодавства;

✓ заходи адміністративної відповідальності за порушення митних правил і правил здійснення зовнішньоекономічної діяльності;

✓ заходи адміністративної відповідальності за порушення в області будівництва;

✓ заходи адміністративної відповідальності за порушення антимонопольного законодавства;

✓ заходи адміністративної відповідальності за порушення у сфері захисту прав споживачів;

✓ заходи адміністративної відповідальності за порушення пожежної безпеки;

✓ заходи адміністративної відповідальності за порушення санітарних та інших правил.

Можна виділити такі правопорушення у сфері підприємницької діяльності:

✓ порушення умов провадження підприємницької діяльності;

✓ порушення ліцензійних умов провадження господарської діяльності;

✓ порушення правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг;

✓ порушення правил торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами;

✓ порушення встановленого порядку виробництва спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів;

✓ порушення порядку провадження торговельної діяльності, діяльності надання послуг у сфері грального бізнесу та побутових послуг;

✓ провадження банківської діяльності без банківської ліцензії.

13.5. Кримінальна відповідальність у сфері підприємницької діяльності

Проголошення й закріплення в чинному законодавстві принципу свободи підприємницької діяльності зовсім не означає, що держава відмовляється від її регламентації. При цьому використовуються й такі крайні засоби впливу на поведінку учасників господарських відносин, як заходи кримінально-правового характеру.

У чинному Кримінальному кодексі України подібні заходи передбачено Розділом VII Особливої частини, який має назву „Злочини у сфері господарської діяльності”.

Залежно від безпосереднього об’єкта посягання, злочини, які вчиняються у сфері господарської діяльності, можуть бути таких видів:

Злочини у сфері кредитно-фінансової, банківської і бюджетної систем України (ст. 199, 200, 201, 207, 208, 210, 211, 212, 214, 215 і 216 Кримінального кодексу України)

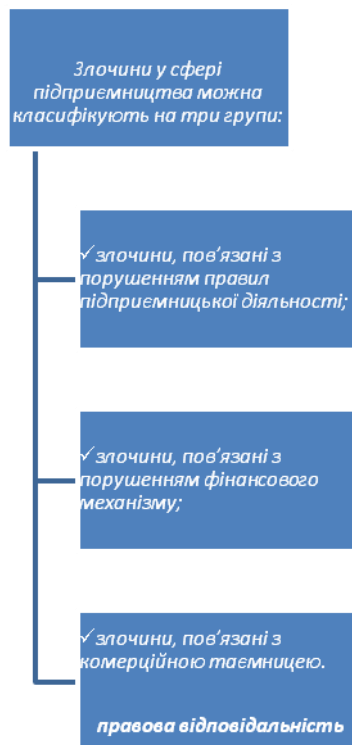
Злочини у сфері підприємництва, конкурентних відносин та іншої діяльності господарюючих суб’єктів (ст. 202, 203, 205, 206, 209, 213, 214, 228, 229, 230, 231 і 232 Кримінального кодексу України)

Злочини у сфері банкрутства (статті 218, 219, 220 і 221 Кримінального кодексу України)

Злочини у сфері використання фінансових ресурсів та обігу цінних паперів (ст. 222, 223 і 224 Кримінального кодексу України)

Злочини у сфері обслуговування споживачів (ст. 217, 225, 226 і 227 Кримінального кодексу України)

Злочини у сфері приватизації державного та комунального майна (статті 233, 234 і 235 Кримінального кодексу України)

Запитання для самоконтролю

1. Поняття юридичної відповідальності в підприємницькому праві.
2. Які види та форми юридичної відповідальності в підприємницькому праві?
3. Що таке договірна відповідальність?
4. Поняття та види санкцій за Господарським кодексом України.
5. Які принципи господарсько-правової відповідальності?
6. Адміністративна відповідальність у сфері підприємницької діяльності.
7. Кримінальна відповідальність у сфері підприємницької діяльності.

Перелік нормативно-правових актів та рекомендованої літератури

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // www.zakon.rada.gov.ua
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. // www.zakon.rada.gov.ua
3. Кримінальний кодекс України від 30.10.2008 р. – К.: Скіф, 2009.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // www.zakon.rada.gov.ua

5. Беляєва А. Межі дії принципу свободи договору в сфері зовнішньоекономічної діяльності // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 8 – С. 45–47.
6. Беляневич О.А. Господарський договір та способи його укладання: Навч. посібник. – К.: Наукова думка, 2002. – 279 с.
7. Боднар Т.В. Місце виконання цивільно-правового зобов'язання // Часопис Київського університету права. – 2003. – № 4. – С. 46-49.
8. Боднар Т.В. Погашення договірних зобов'язань як спосіб його припинення // Юридична Україна. – 2004. – № 3. – С. 28–32.
9. Боднар Т. В. Договірні зобов'язання в цивільному праві (загальні положення): Навч. посібник. – К.: Юстініан, 2007. – 280с.
10. Булгакова І. В. Господарське право України: Навч. посіб. – К.: Прецедент, 2006. – 346 с.
11. Віхров О.П. Заходи юридичної відповідальності як засоби забезпечення виконання господарських зобов'язань / О.П. Віхров // Трансформація юридичної відповідальності на сучасному етапі розвитку суспільства: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 12 черв. 2008 р.). – Донецьк : ДонУЕП, 2008. – С. 16–19.
12. Господарське право: Підручник / В.С. Щербина. – 4-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 640 с.
13. Мельник О. О. Господарське право: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2005. – 208 с.
14. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Кол. авт.: Г.Л.Знаменський, В.В. Хахулін, В.С. Щербина та ін.; За заг. ред. В.К. Мамутова. – К. – Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
15. Татькова З.Ф. До питання визначення господарсько-правової відповідальності /А.Г. Бобкова, З.Ф. Татькова // Правничий часопис Донецького університету. – 2008. – № 2 (20). – С. 3–8.
16. Підприємницьке право: Підручн. / За ред. О.В. Старцева. – К., 2005. – С 330.

17. Хозяйственное право Украины: Учебник / Под ред. А.С.Васильева, О.П. Подцерковного. – Х.: "Одиссей", 2005. – 464 с.
18. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн.. / Д.В. Боброва, О.В. Дзера, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 1999, Кн. 1. – 864 с.
19. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / О.В.Дзера (керівник авт. кол.), Д.В.Боброва, А.С.Довгерт та ін.; За ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової. 2-е вид. допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – Кн. 2. – 640 с.
20. Цивільне право України: Академічний курс: Підруч.: У 2-х т. / За заг. ред. Я.М.Шевченко. – Т. 1. Загальна частина. – К.: Концерн “Видавничий дім “Ін Юре”, 2003. – 520 с.
21. Цивільне право України: Підручник: У 2-х т.; За заг. ред. В.І.Борисової, І.В.Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – Т. 1. – 480 с.
22. Цивільне право України: Підручник: У 2-х т.; За заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – Т. 2. – 552 с.
23. Цивільний кодекс України: Коментар. – Х.: ТОВ “Одиссей”, 2003. – 856 с.
24. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред. Я.М.Шевченко. – К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2004. – Ч. 2. – 896 с.
25. Щербина В.С. Господарське право: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 592 с.
26. Щербина О.В. Проблеми реалізації права акціонера на отримання дивідендів // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2000. – Вип. 37. – С. 57–62.

ТЕМА 14

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Поняття та принципи державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності
2. Поняття та засоби здійснення державного регулювання підприємництва
  - 2.1. Державне замовлення у сфері підприємництва
  - 2.2. Ліцензування, патентування та квотування певних видів господарської діяльності.
  - 2.3. Технічне регулювання підприємницької діяльності
  - 2.4. Державна підтримка суб'єктів підприємницької діяльності.
3. Державний контроль та нагляд за підприємницькою діяльністю

Ключові слова: державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності, державне регулювання підприємництва, державне замовлення, державний контракт, ліцензування, ліцензія, ліцензійні умови, патент, квотування, сертифікація, стандартизація, підтвердження відповідності, державний контроль (нагляд) у сфері господарської діяльності

14.1. Поняття та принципи державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності

Державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності

напрямок державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних і неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання і усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та в спосіб, що встановлені Конституцією та законами України

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

доцільність – обґрунтована потреба державного регулювання господарських відносин з метою вирішення існуючої проблеми

ефективність – забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально потрібних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян і держави

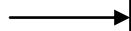
збалансованість – забезпечення в регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави

передбачуваність – послідовність регуляторної діяльності, відповідність її цілям державної політики, а також планам з підготовки проектів регуляторних актів, що дозволяє суб'єктам господарювання здійснювати планування їхньої діяльності

прозорість і врахування громадської думки – відкритість для фізичних та юридичних осіб, їхніх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їхньої регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень і пропозицій, наданих у встановленому законом порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість і своєчасність доведення прийнятих регуляторних актів до відома фізичних та юридичних осіб, їхніх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності

Здійснення державної регуляторної політики включає

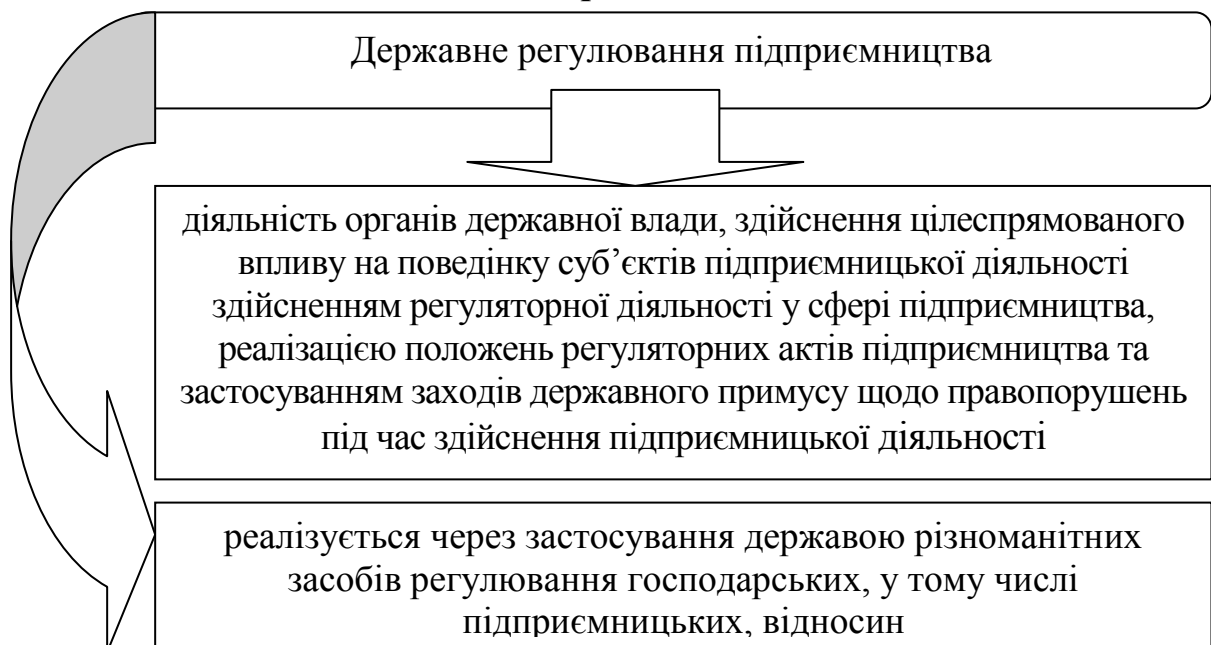
установлення єдиного підходу до підготовки аналізу регуляторного впливу та до здійснення відстежень результативності регуляторних актів

підготовку аналізу регуляторного впливу

оприлюднення проектів регуляторних актів, а також відкриті обговорення за участю представників громадськості питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю

- відстеження результативності регуляторних актів
- перегляд регуляторних актів
- систематизація регуляторних актів
- недопущення прийняття регуляторних актів, які є непослідовними або не узгоджуються чи дублюють діючі регуляторні акти
- викладення положень регуляторного акта в спосіб, який є доступним та однозначним для розуміння особами, які повинні впроваджувати або виконувати вимоги цього регуляторного акта
- оприлюднення інформації про здійснення регуляторної діяльності

14.2. Поняття та засоби здійснення державного регулювання підприємництва

14.2.1. Державне замовлення у сфері підприємництва

Державне замовлення – засіб державного регулювання економіки формуванням на договірній (контрактній) основі складу та обсягів продукції (робіт, послуг), потрібної для пріоритетних державних потреб, розміщенням державних контрактів на поставку (закупівлю) цієї продукції (виконання робіт, надання послуг) серед суб'єктів господарювання, незалежно від їхніх форм власності (ч.1 ст.13 ГК України)

Державне замовлення використовується з метою реалізації, зокрема:

→ пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки

→ середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня

→ замовлень у зоні надзвичайної екологічної ситуації

→ фінансування державних телерадіоорганізацій за рахунок коштів Державного бюджету України

→ установлення Укрзалізниці замовлень щодо перевезень пасажирів і вантажів, введення нових потужностей, модернізації технічних засобів

Державним замовником може виступати

→ Верховна Рада України

→ Кабінет Міністрів України

→ Рада міністрів Автономної Республіки Крим

→ центральні органи виконавчої влади

→ обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації

→ державні організації та установи, визначені законом про Державний бюджет на поточний рік

→ державні організації та установи, уповноважені КМУ укладати державні контракти з виконавцями державного замовлення

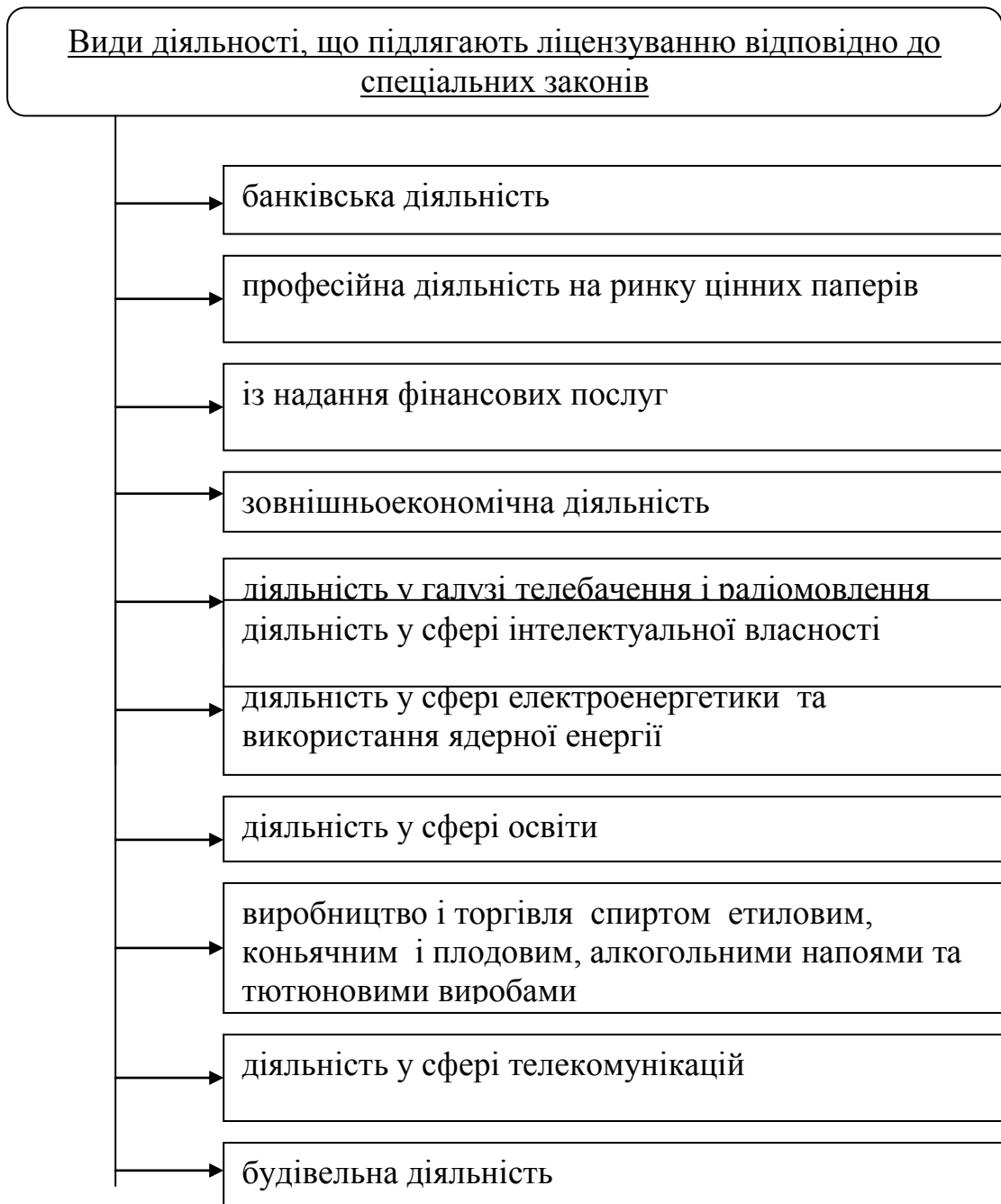
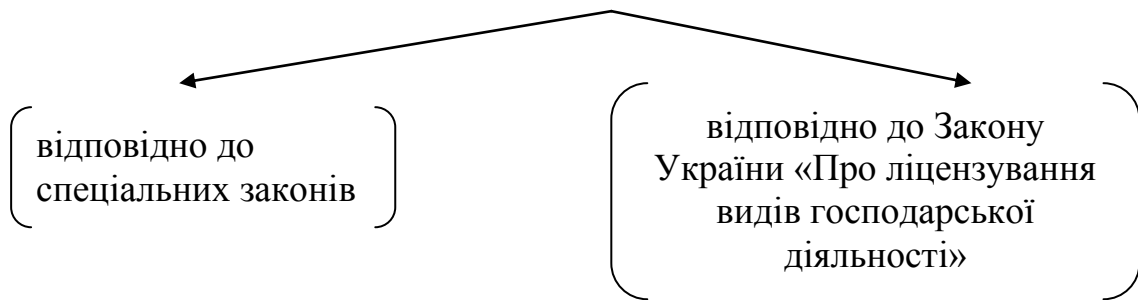
Державний контракт – це договір, укладений державним замовником від імені держави з суб'єктом господарювання – виконавцем державного замовлення, в якому визначаються специфічні та пропрієтарні роботи, послуги, споруди і результати досліджень

законодавством визначені підприємства і організації для яких укладення державного контракту (виконання державного замовлення) є обов'язковим

14.2.2. Ліцензування, патентування та квотування певних видів господарської діяльності

Ліцензування - видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування

ліцензування здійснюється

Ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку у разі його встановлення Кабінетом Міністрів України за умови виконання ліцензійних умов

Документи, що подаються для отримання ліцензії

заява встановленого зразка про видачу ліцензії

виписка з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців

документи, вичерпний перелік яких встановлюється КМУ за поданням спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування для окремих видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню

Порядок отримання ліцензії

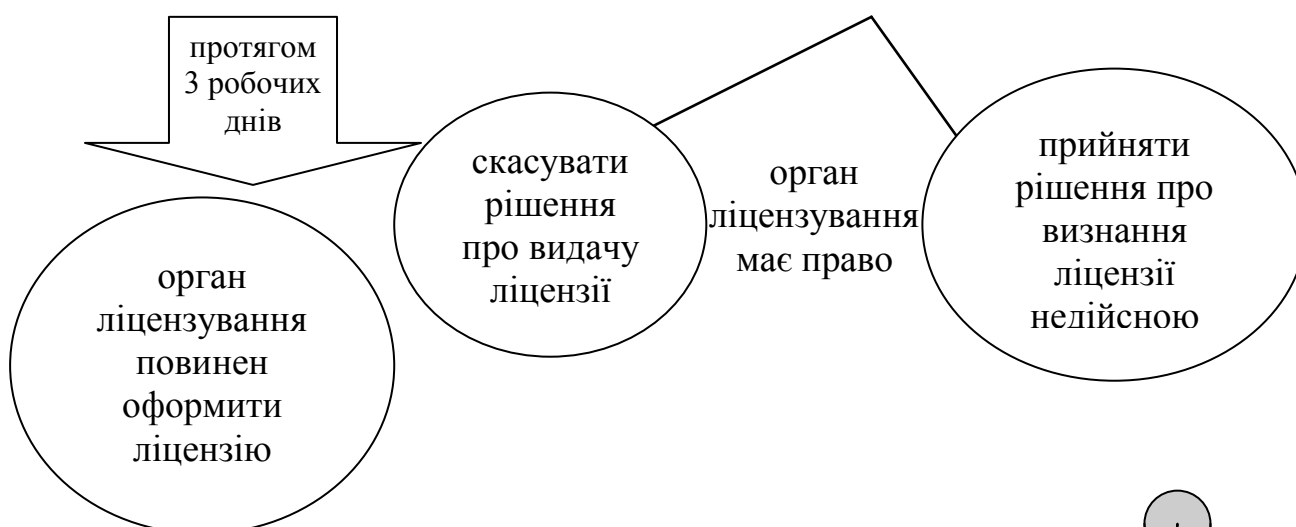
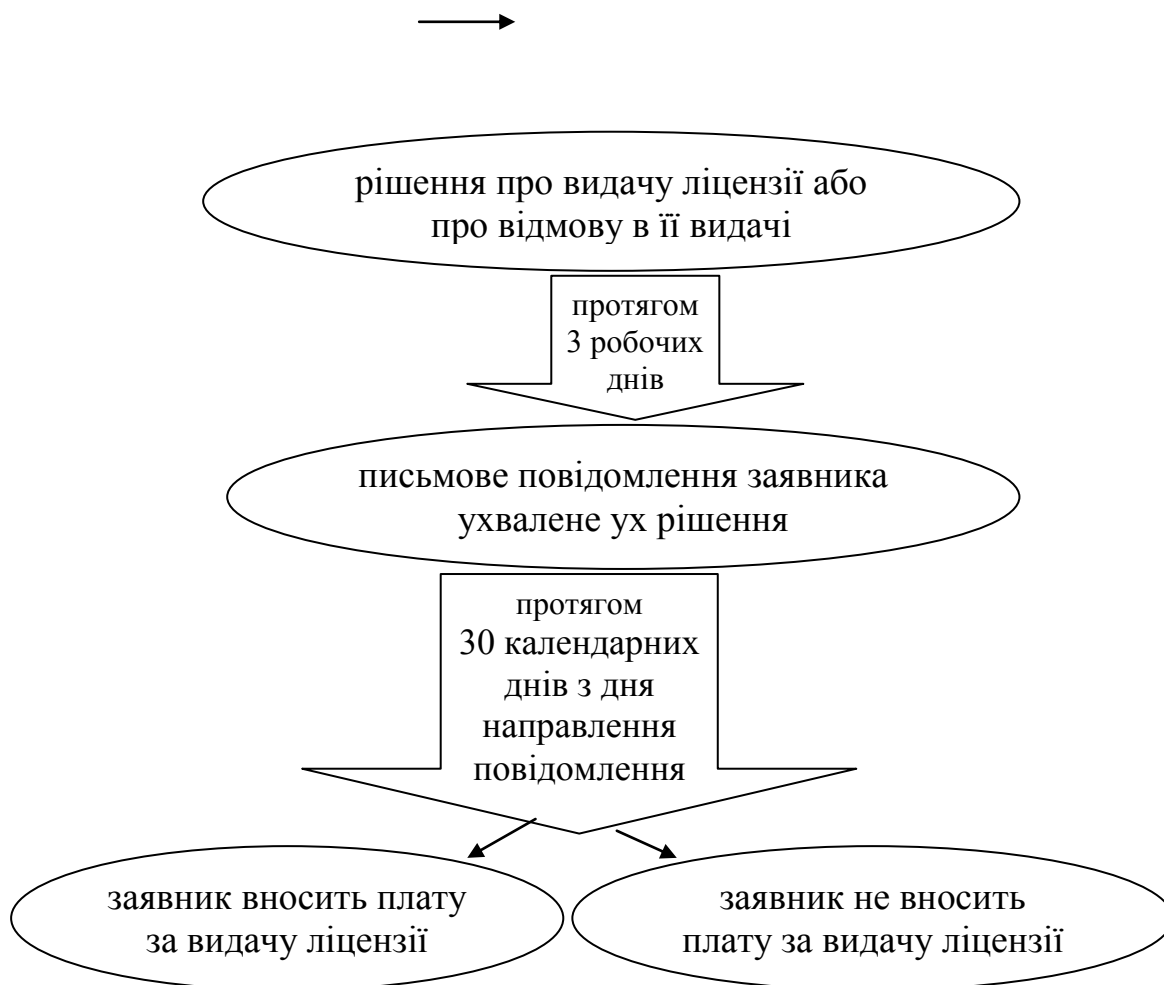
заява встановленого зразка та документи, що додаються до неї

особисто суб'єктом господарювання або через уповноважений орган чи особу

відповідний орган ліцензування

перевіряє відповідність ліцензійним умовам

протягом 10 робочих днів

Ліцензійні умови – установлений з урахуванням вимог законів вичерпний перелік організаційних, кваліфікаційних та інших спеціальних вимог, обов'язкових для виконання під час провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню. Це нормативно-правовий акт, положення якого встановлюють кваліфікаційні, організаційні, технологічні та інші вимоги для провадження певного виду господарської діяльності

Квотування – встановлення граничного обсягу (квоти) виробництва чи обігу певних товарів і послуг. Порядок квотування виробництва та/або обігу (включаючи експорт та імпорт), а також розподілу квот встановлюється КМУ відповідно до закону (ч.5 ст.14 ГК України).

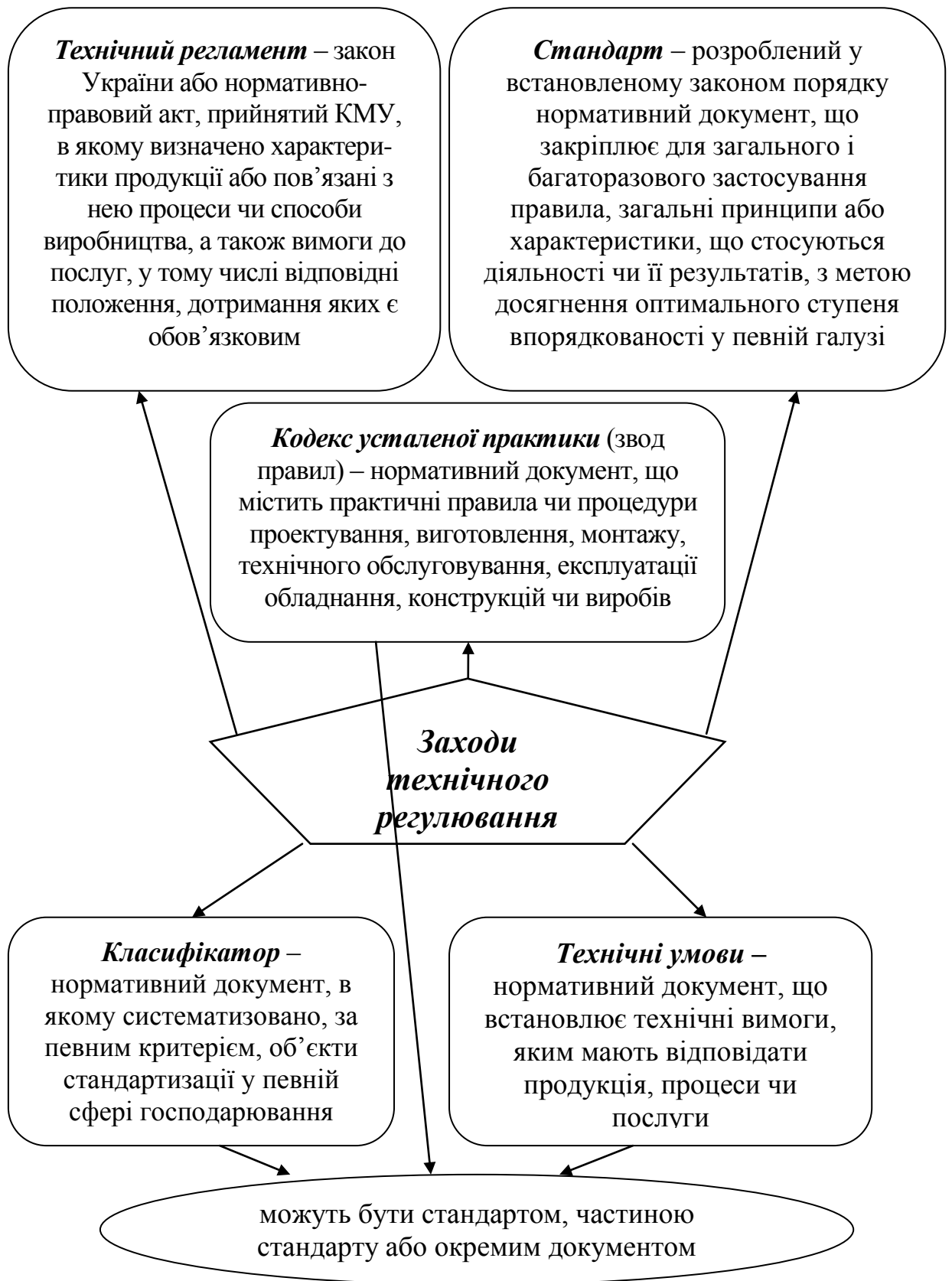
Квотування здійснюється шляхом надання суб'єкту індивідуальної ліцензії, причому загальний обсяг експорту (імпорту) за цими ліцензіями не повинен перевищувати обсягу встановленої квоти

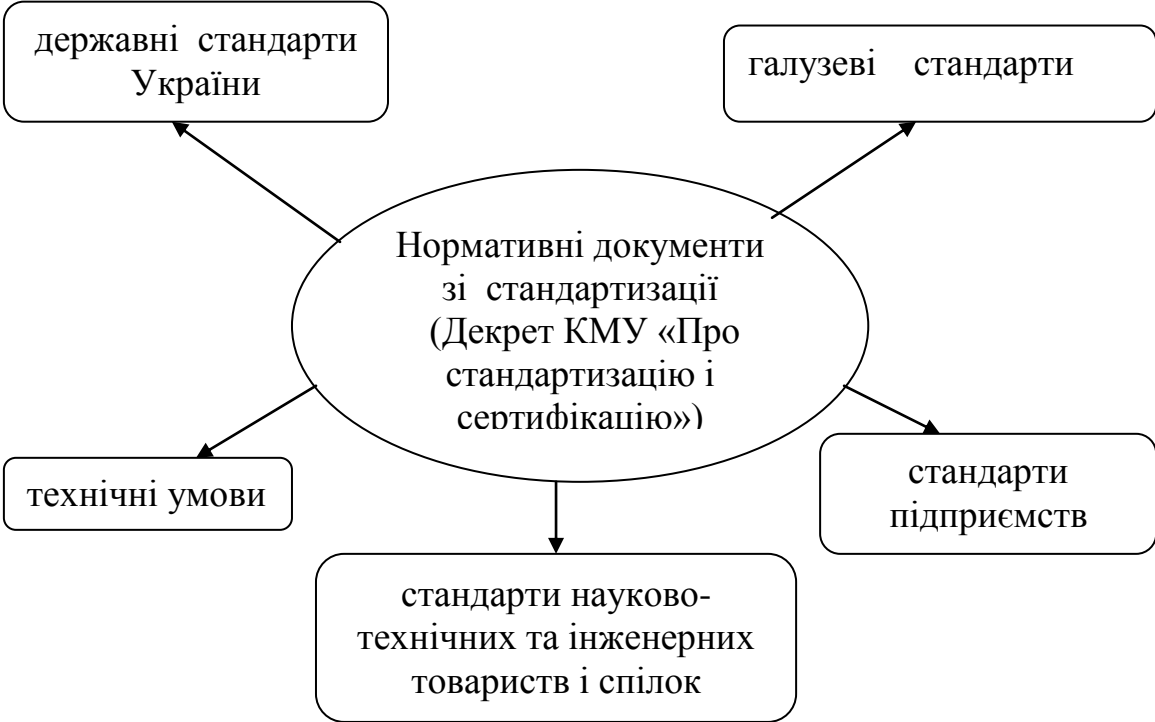
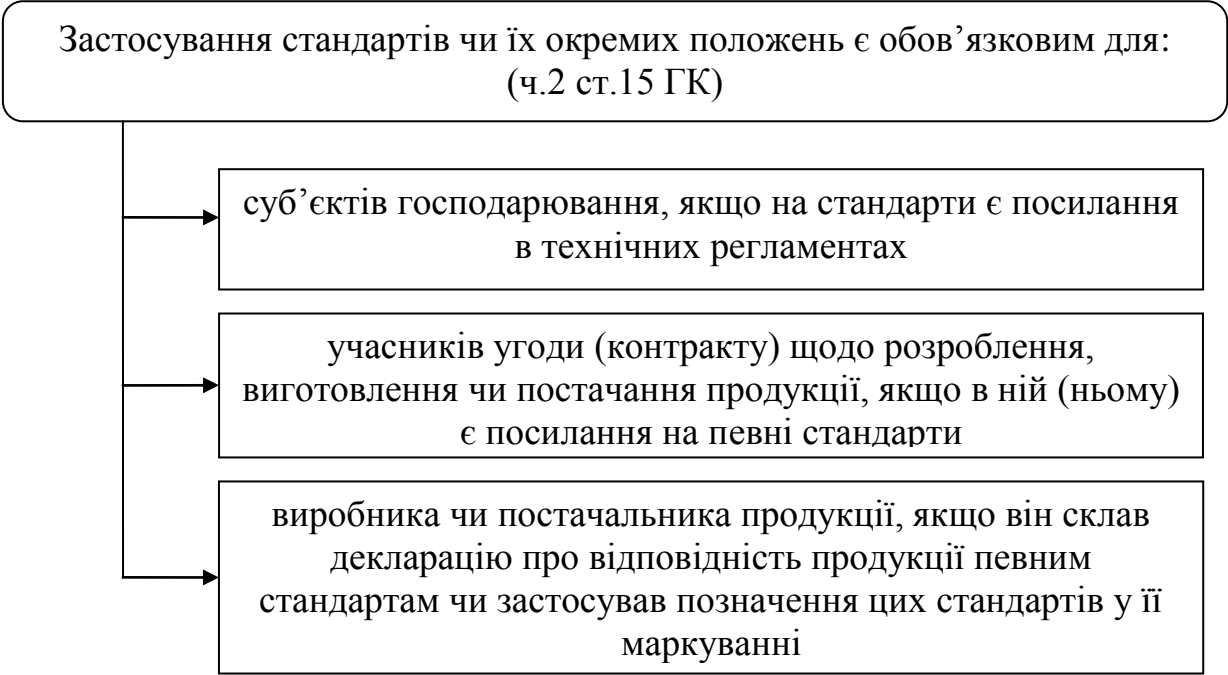
14.2.3. Технічне регулювання підприємницької діяльності

Технічне регулювання - правове регулювання відносин у сфері встановлення, застосування та виконання обов'язкових вимог до продукції або пов'язаних з нею процесів, систем і послуг, персоналу та органів, а також перевірка їхнього дотримання шляхом оцінки відповідності та/або ринкового нагляду

Об'єкти технічного регулювання –
продукція, процеси та послуги:

- матеріали, складники,
- обладнання, системи, їхня сумісність,
- правила, процедури, функції,
- методи чи діяльність,
- персонал і органи,
- вимоги до термінології, позначення, фасування, пакування, маркування, етикетування системи управління якістю і системи екологічного управління.

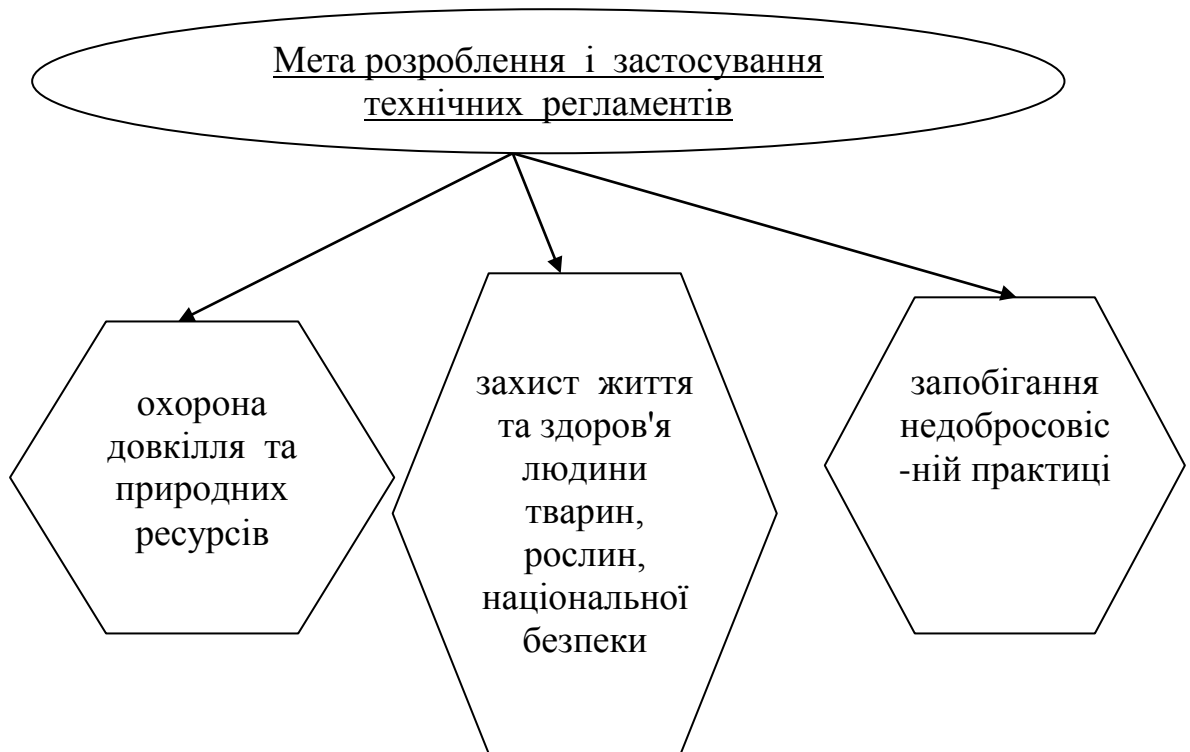

Сертифікація – це підтвердження відповідності продукції обов'язковим вимогам нормативних документів зі стандартизації

Підтвердження відповідності – видача документа (декларація про відповідність або сертифікат відповідності) на основі рішення, яке ухвалюється після проведення відповідних (потрібних) процедур оцінки відповідності, що довели виконання встановлених вимог

Технічний регламент - закон України або нормативно – правовий акт, прийнятий КМУ, у якому визначено характеристики продукції або пов'язані з нею процеси чи способи виробництва, а також вимоги до послуг, включаючи відповідні положення, дотримання яких є обов'язковим; Він може також містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи способу виробництва (ст.1 Закону України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності»)

Принципи державної політики у сфері розроблення і застосування технічних регламентів

технічні регламенти не повинні обмежувати торгівлю більше, ніж це потрібно для досягнення мети розроблення і застосування технічних регламентів

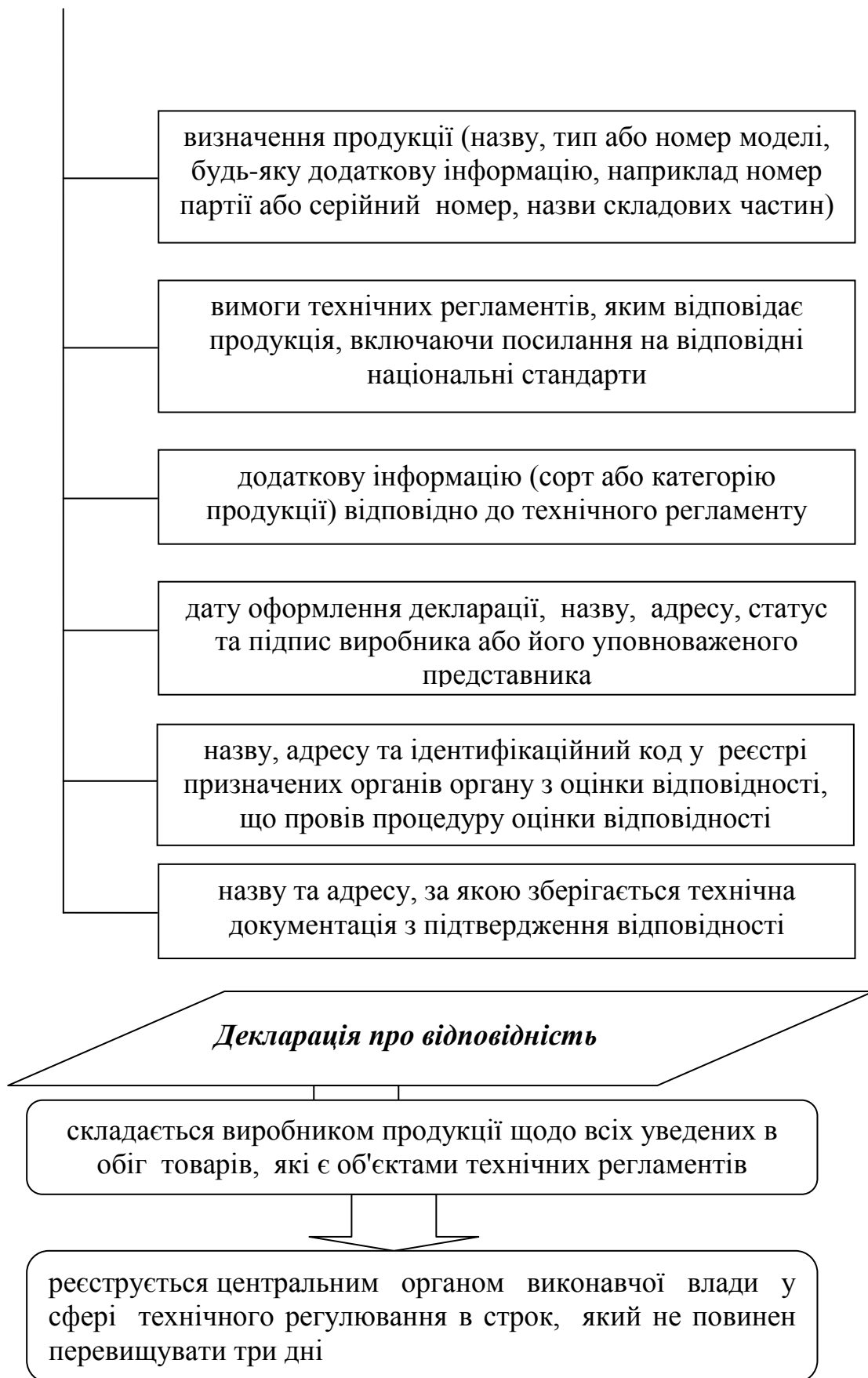
технічні регламенти повинні бути змінені або скасовані, якщо обставин або цілей, що спричинили їхнє прийняття, більше не існує або якщо обставини чи цілі, що змінилися, дають змогу вживати заходи, що мають менший обмежувальний вплив на торгівлю

вимоги технічних регламентів поширюються на товари вітчизняного та іноземного походження незалежно від їхнього походження

технічні регламенти торговельних партнерів України у встановленому законодавством порядку визнаються як еквівалентні технічним регламентам України, навіть якщо вони відрізняються, за умови, що такі регламенти відповідають меті технічних регламентів

Інформація, яку має містити декларація про відповідність у разі, якщо інше не зазначено в технічному регламенті

Виробник або його уповноважений
представник в Україні повинні

забезпечити споживачів продукції відповідною інформацією для оцінки ризиків, пов'язаних з цією продукцією, якщо такі ризики не є очевидними, без попереджень, та вжити заходів щодо запобігання таким ризикам

вилучати з обігу продукцію, якщо вона не відповідає вимогам вілповілних технічних регламентів

зберігати декларацію про відповідність та/або сертифікати відповідності, іншу технічну документацію, що підтверджує відповідність технічним регламентам, протягом передбачуваного періоду використання продукції, введеної в обіг, та надавати таку інформацію за запитом органів ринкового нагляду

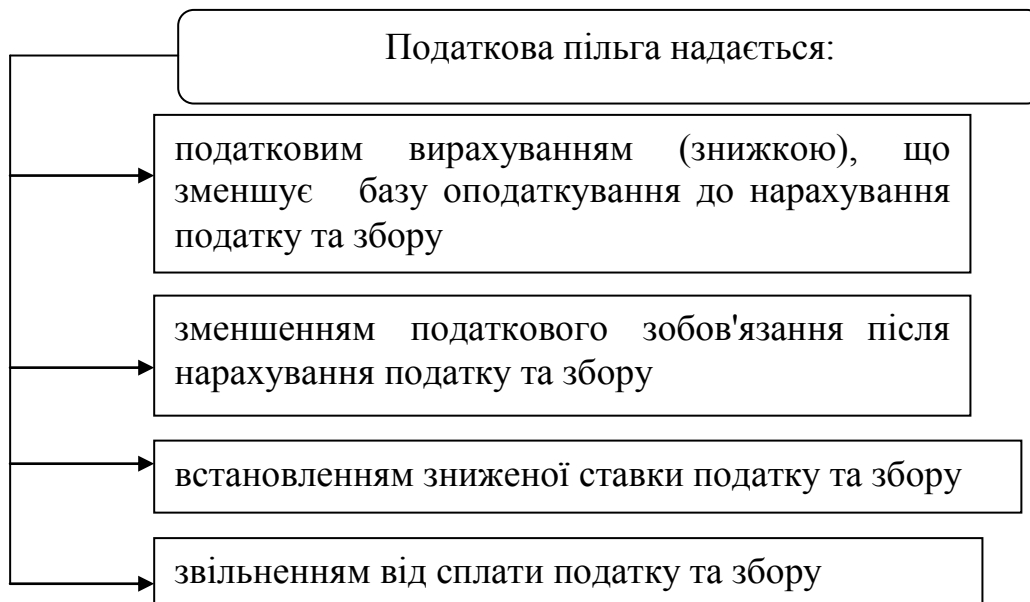
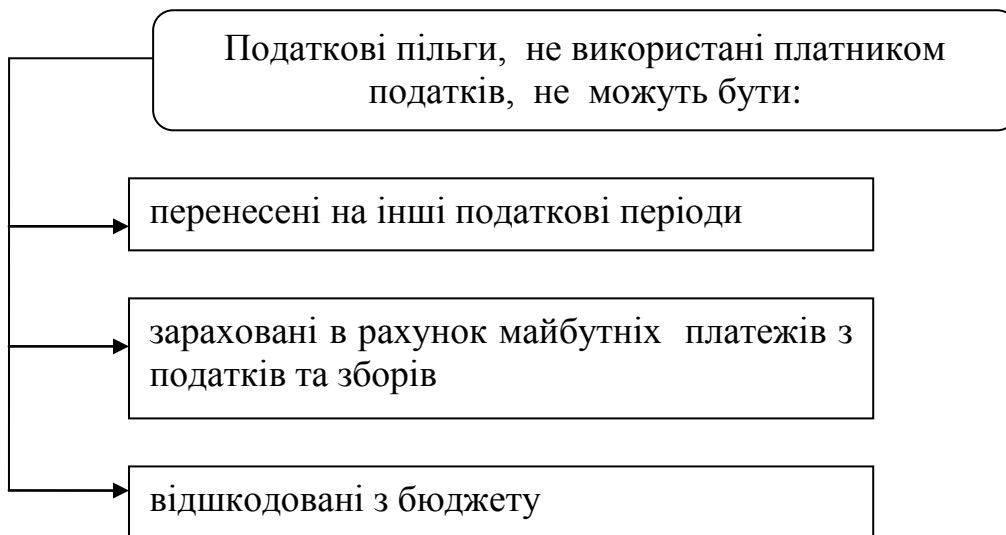
відшкодувати збитки споживачам продукції, процесів і послуг у разі, якщо доведена їхня невідповідність вимогам технічних регламентів, зазначених у декларації про відповідність та/або сертифікаті відповідності

14.2.4. Державна підтримка суб'єктів підприємницької діяльності

Податкова пільга - передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності таких підстав:

особливості, що характеризують певну групу платників податків,
вид їхньої діяльності,
об'єкт оподаткування або
характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат

Дотації суб'єктам господарювання можуть надаватися державою

- на підтримку виробництва життєво важливих продуктів харчування
- на виробництво життєво важливих лікарських препаратів та засобів реабілітації інвалідів
- на імпорتنі закупівлі окремих товарів

на послуги транспорту, що забезпечують соціально важливі перевезення

у разі, якщо суб'єкт господарювання опинився у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації

з метою фінансування капітальних вкладень на рівні, потрібному для підтримання їхньої діяльності

на цілі технічного розвитку, що дають значний економічний ефект

в інших випадках, передбачених законом

Інновації - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери

Суб'єктам інноваційної діяльності для виконання ними інноваційних проектів може бути надана фінансова підтримка:

повним безвідсотковим кредитуванням (на умовах інфляційної індексації) пріоритетних інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів

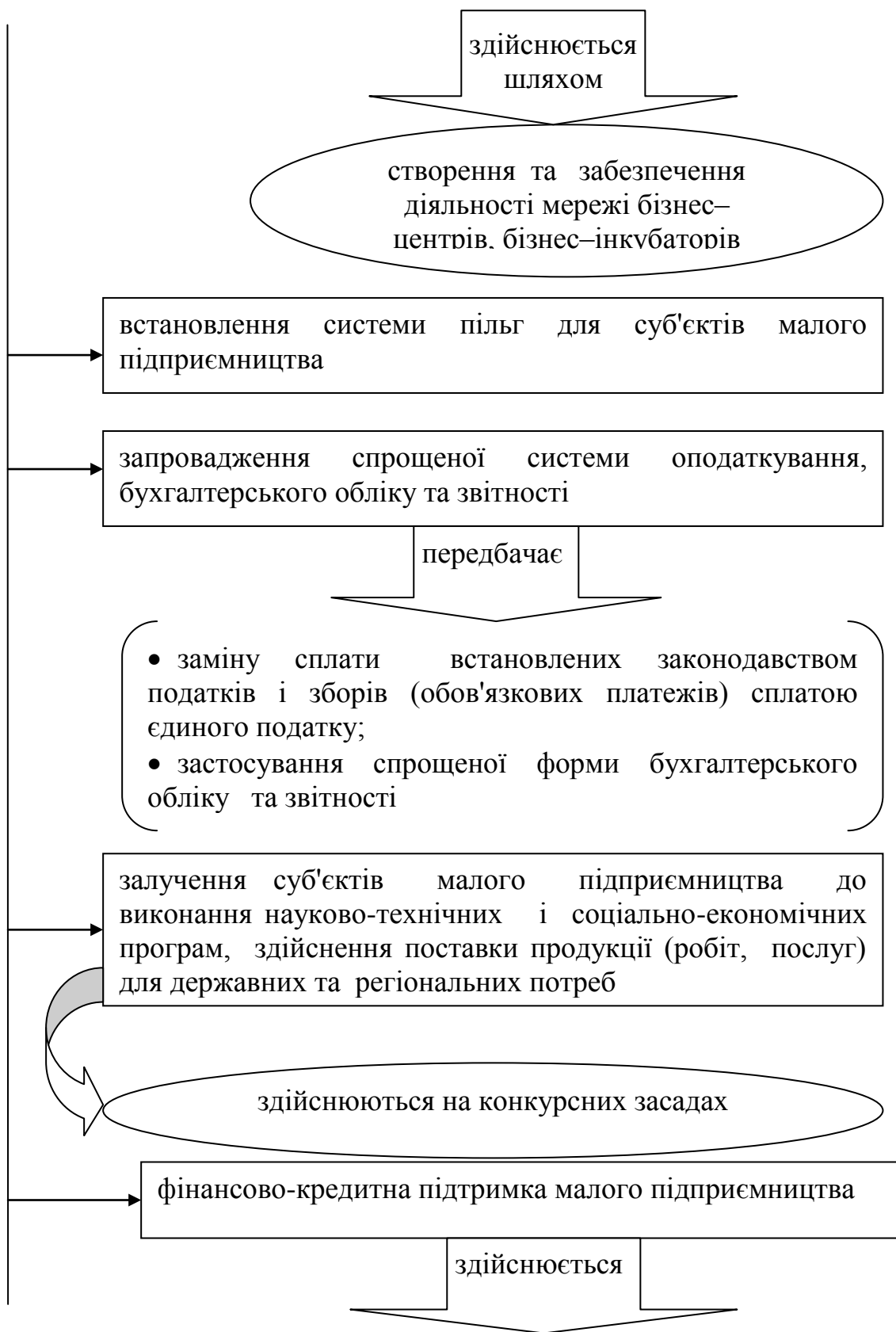
частковим (до 50 %) безвідсотковим кредитуванням (на умовах інфляційної індексації) інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів за умови залучення до фінансування проекту решти потрібних коштів виконавця проекту і (або) інших суб'єктів інноваційної діяльності

повною чи частковою компенсацією (за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів) відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним

основні напрями

*Державна підтримка
малого підприємництва*

формування інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва, організація державної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва

- на загальнодержавному рівні –Українським фондом підтримки підприємництва,
- на регіональному рівні –регіональними фондами підтримки підприємництва,
- на місцевому рівні –місцевими фондами підтримки підприємництва;
- за передбаченими відповідними програмами напрямами через уповноважені банки, які визначаються за результатами тендеру

14.3. Державний контроль та нагляд за підприємницькою діяльністю

Державний нагляд (контроль) – діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних політичних органів, органів виконавчої влади АРК, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, прийнятного рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища (ст.1 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»)

Основні принципи державного нагляду (контролю)

пріоритетність безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, функціонування та розвитку суспільства, середовища проживання й життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері господарської діяльності

підконтрольність і підзвітність органу державного нагляду (контролю) відповідним органам державної влади

рівність прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання

гарантування прав суб'єкта господарювання

об'єктивність та неупередженість здійснення державного нагляду (контролю)

наявність підстав, визначених законом, для здійснення державного нагляду (контролю)

відкритість, прозорість, плановість та системність державного нагляду (контролю)

неприпустимість дублювання повноважень органів державного нагляду (контролю)

невтручання органу державного нагляду (контролю) у статутну діяльність суб'єкта господарювання, якщо вона здійснюється в межах закону

відповідальність органу державного нагляду (контролю) та його посадових осіб за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання внаслідок порушення вимог законодавства

дотримання умов міжнародних договорів України

незалежність органів державного нагляду (контролю) від політичних партій та будь-яких інших об'єднань громадян

наявність одного органу державного нагляду (контролю) у складі центрального органу виконавчої влади.

Місце здійснення державного контролю (нагляду)

місце провадження господарської діяльності суб'єкта господарювання або його відокремлених підрозділів, або в приміщенні органу державного нагляду (контролю) у випадках, передбачених законом

Час здійснення державного контролю (нагляду)

робочий час суб'єкта господарювання, встановлений правилами внутрішнього трудового розпорядку

ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ)

1

внесення перед початком здійснення державного нагляду (контролю) посадовою особою органу державного нагляду (контролю) запису до відповідного журналу суб'єкта господарювання (за його наявності)

2

видання наказу органу державного нагляду (контролю), який має містити найменування суб'єкта господарювання, щодо якого буде здійснюватися захід, та предмет перевірки

3

оформлення посвідчення (направлення) на проведення заходу, яке підписується керівником або заступником керівника органу державного нагляду (контролю) (із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові), засвідчене печаткою

4

здійснення заходів державного нагляду (контролю)

5

складання акта за результатами здійснення заходу щодо державного нагляду (контролю) у разі виявлення порушень вимог законодавства

6

211

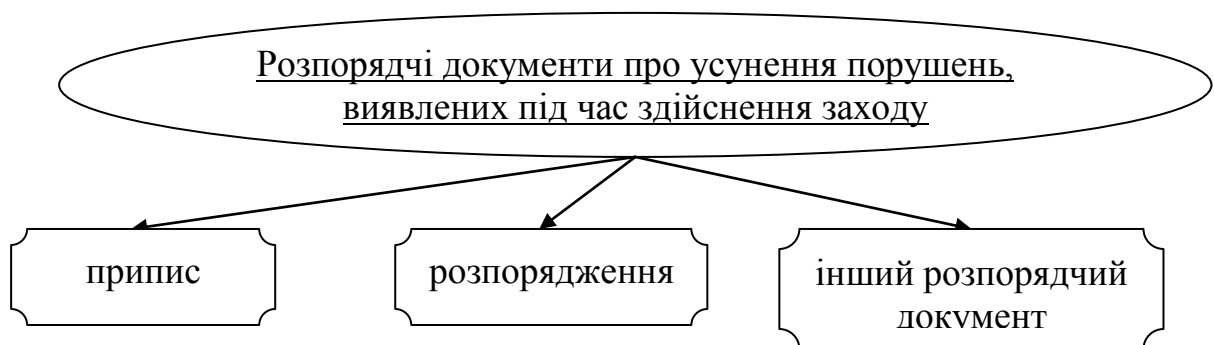
підписання акта перевірки посадовими особами органу державного нагляду (контролю), які здійснювали захід, та суб'єктом господарювання або уповноваженою ним особою, якщо інше не передбачено законом

підписання акта перевірки посадовими особами органу державного нагляду (контролю), які здійснювали захід, та суб'єктом господарювання із зауваженнями, якщо суб'єкт господарювання не погоджується з актом

відмова суб'єкта господарювання підписати акт, про що посадовою особою органу державного нагляду (контролю) вноситься до такого акта відповідний запис

7 → на підставі акта, який складено за результатами здійснення планового заходу, в ході якого виявлено порушення вимог законодавства, протягом п'яти робочих днів з дня завершення заходу складається розпорядчий документ про усунення порушень, виявлених під час здійснення заходу

8 → можливе оскарження розпорядчого документа щодо усунення порушень вимог законодавства до відповідного центрального органу виконавчої влади або суду в установленому законом порядку

Припис – обов'язкова для виконання у визначені строки письмова вимога посадової особи органу державного нагляду (контролю) суб'єкту господарювання щодо усунення порушень вимог законодавства

не передбачає застосування санкцій щодо суб'єкта господарювання

видається та підписується посадовою особою органу державного нагляду (контролю), яка здійснювала перевірку

Розпорядження або інший розпорядчий документ органу державного нагляду (контролю) – обов'язкове для виконання письмове рішення органу державного нагляду (контролю) щодо усунення виявлених порушень у визначені строки

видається та підписується керівником органу державного нагляду (контролю) або його заступником

може передбачати застосування до суб'єкта господарювання санкцій, передбачених законом

Заходи державного нагляду (контролю) – планові та позапланові заходи, які здійснюються шляхом проведення перевірок, ревізій, оглядів, обстежень та інших дій

Планові заходи державного нагляду (контролю)

здійснюються відповідно до річних або кварталних планів, які затверджуються органом державного нагляду (контролю) до 1 грудня року, що передує плановому, або до 25 числа останнього місяця кварталу, що передує плановому

Періодичність планових здійснення заходів нагляду (контролю)

затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням органу державного нагляду (контролю)

залежить від ступеня ризику

Ризик - кількісна міра небезпеки, що враховує ймовірність виникнення негативних наслідків від здійснення господарської діяльності та можливий розмір утрат від них

Строки при здійсненні планових заходів

не пізніше як за десять днів до дня здійснення планового заходу – письмове повідомлення суб'єкта господарювання про проведення такого заходу

не більше 15-ти робочих днів - здійснення планового заходу, а для суб'єктів малого підприємництва – п'яти робочих днів, якщо інше не передбачено законом

**ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПОЗАПЛАНОВИХ ЗАХОДІВ
ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ)**

подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідного органу державного нагляду (контролю) про здійснення заходу державного нагляду (контролю) за його бажанням

виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених у документах обов'язкової звітності, поданих суб'єктом господарювання

перевірка виконання суб'єктом господарювання приписів, розпоряджень або інших розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства, виданих за результатами проведення планових заходів органом державного нагляду (контролю)

звернення фізичних та юридичних осіб про порушення суб'єктом господарювання вимог законодавства

(здійснюється тільки за наявності згоди центрального органу виконавчої влади на його проведення)

неподання у встановлений термін суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності без поважних причин, а також письмових пояснень про причини, які перешкождали поданню таких документів

настання аварії, смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, що було пов'язано з діяльністю суб'єкта господарювання

СТРОКИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОЗАПЛАНОВИХ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ)

не може перевищувати 10-ти а щодо суб'єктів малого підприємництва – двох робочих днів, якщо інше не передбачено законом

ПРАВА СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ)

вимагати від посадових осіб органу державного нагляду (контролю) дотримання вимог законодавства

перевіряти наявність у посадових осіб органу державного нагляду (контролю) службового посвідчення і одержувати копії посвідчення (направлення) на проведення планового або позапланового заходу

не допускати посадових осіб органу державного нагляду (контролю) до здійснення державного нагляду (контролю), якщо:

- він здійснюється з порушенням вимог щодо періодичності проведення заходів державного нагляду (контролю), передбачених законом;
- посадова особа органу державного нагляду (контролю) не надала копії документів, передбачених Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» або якщо подані документи не відповідають вимогам зазначеного Закону

бути присутнім під час здійснення заходів державного нагляду (контролю)

вимагати нерозголошення інформації, що є комерційною таємницею суб'єкта підприємництва

одержувати та знайомитися з актами державного нагляду (контролю)

надавати в письмовій формі свої пояснення, зауваження або заперечення до акта органу державного нагляду (контролю)

оскаржувати в установленому законом порядку неправомірні дії органів державного нагляду (контролю) та їхніх посадових осіб

**ОБОВ'ЯЗКИ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ
ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ)**

допускати посадових осіб органу державного нагляду (контролю) до здійснення заходів державного нагляду (контролю) за умови дотримання порядку здійснення державного нагляду (контролю), передбаченого Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»

виконувати вимоги органу державного нагляду (контролю) щодо усунення виявлених порушень вимог законодавства

надавати документи, зразки продукції, пояснення, довідки, відомості, матеріали з питань, що виникають під час державного нагляду (контролю), відповідно до закону

одержувати примірник припису або акта органу державного нагляду (контролю) за результатами проведеного планового чи позапланового заходу

Запитання для самоконтролю

1. Поняття державного регулювання підприємництва.
2. Які засоби державного регулювання підприємницької діяльності?
3. Поняття та значення ліцензування певних видів господарської діяльності.
Правовий статус органів ліцензування та ліцензіатів (заявників).
4. Який порядок видачі ліцензій за законодавством України?
5. Який порядок патентування деяких видів підприємницької діяльності?
6. Правове регулювання стандартизації та сертифікації продукції (робіт, послуг).
7. Які засоби державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності?
8. Поняття та сфера виконання державного нагляду (контролю)
9. Які підстави для позапланових заходів щодо державного нагляду (контролю)?

10. Які права та обов'язки суб'єкта підприємництва під час виконання заходів щодо державного нагляду (контролю)?

Перелік нормативно-правових актів та рекомендованої літератури

1. Конституція України / Текст Основного Закону з офіційним тлумаченням Конституційного Суду // Огляд і коментарі В.Ф. Погорілка та В.Л. Федоренка. – К.: Наукова думка, 2006.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003р. // www.rada.gov.ua
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2756-VI: – К.: Вид-во “Преса України”, 2010.
4. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003р. № 1160-IV // Офіційний вісник України. – 2003. - № 41. - Ст. 2157.
5. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V // Офіційний вісник України. – 2007. – № 44. – Ст. 1771.
6. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 1 серпня 2000 р. №1775-III // Урядовий кур'єр. – 2000. – № 139.
7. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 року №40-IV.
8. Про державну підтримку малого підприємництва: Закон України від 19 жовтня 2000 року №2063-III.
9. Господарський кодекс України: науково-практ. коментар / О. І. Харитонova (ред.) – Х. : Одиссей, 2007. – 831с.
10. Вінник О.М. Господарське право: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. –2-ге вид., змін., доп. – К.: Правова єдність, 2008.– 766 с.
11. Підприємницьке право: Підручник / За ред. Старцева О.В. – К. Істина, 2007. – 864 с.
12. Хозяйственное право Украины: Учебник / В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, К.С. Хахулин и др.; Под ред. Мамутова В.К. – К.: «Юринком Интер», 2002. – 912 с.

- 13.Щербина В.С. Господарське право: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 592 с.
- 14.Дем'яненко О. Ліцензування як один із важелів державного регулювання підприємницької діяльності. Юридичний журнал.- К.: Юстініан, 2009.- 5(83). – С. 41–43.
- 15.Юридична енциклопедія: В 6 т./ Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редколегії) та ін. – К.: “Укр. енцикл.”.”

ТЕМА 15

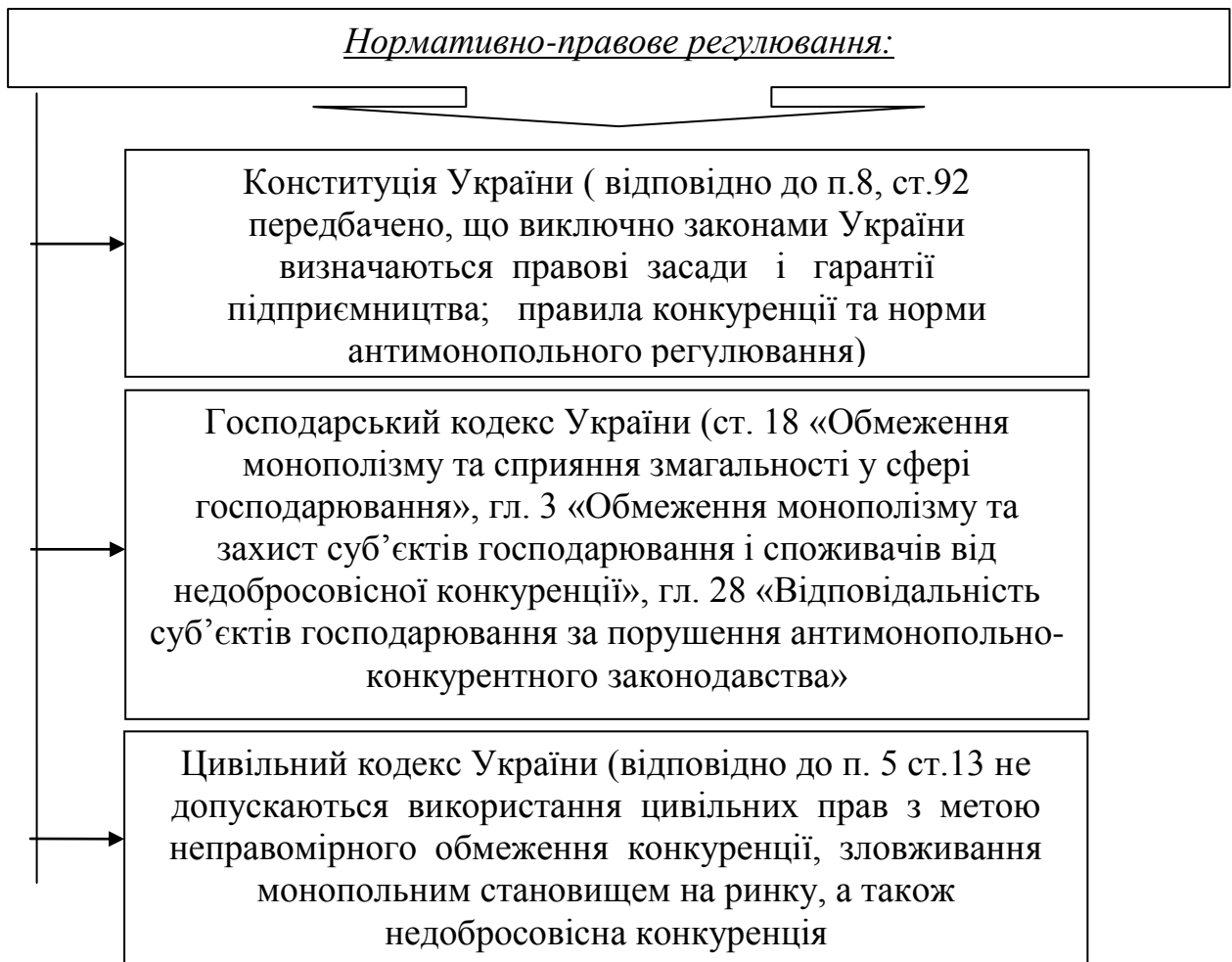
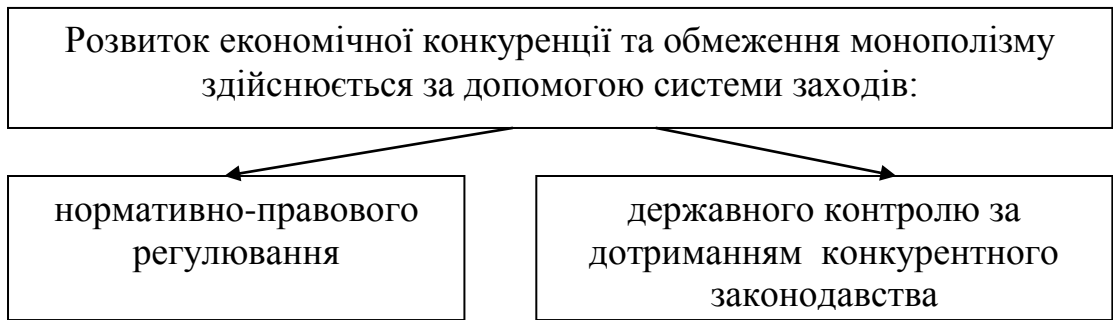
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

1. Правові основи розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській діяльності.
2. Державний контроль за дотриманням антимонопольного законодавства України.
3. Класифікація порушень конкурентного законодавства.
4. Відповідальність за порушення конкурентного законодавства.

Ключові слова: Антимонопольний комітет, монопольне (домінуюче) становище, антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання, антиконкурентні дії органів влади, місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, контроль за концентрацією суб'єктів господарювання, недобросовісна конкуренція, штрафи, примусовий поділ, відшкодування шкоди, вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання, примушування до антиконкурентних узгоджених дій.

15.1. Правові основи розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській діяльності

Держава підтримує конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання, що забезпечує завдяки їхнім власним досягненням здобуття ними певних економічних переваг, внаслідок чого споживачі та суб'єкти господарювання отримують можливість вибору потрібного товару і при цьому окремі суб'єкти господарювання не визначають умов реалізації товару на ринку (ч.1 ст. 25 ГК)

1. Закони України: «Про Антимонопольний комітет України», «Про природні монополії», «Про захист економічної конкуренції» «Про ратифікацію договору про проведення узгодженої антимонопольної політики», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про захист від недобросовісної конкуренції»

3. Укази Президента: «Про заходи по забезпеченню діяльності Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України», «Про міри щодо реалізації державної політики у сфері природних монополій» тощо

Розпорядження АМК України: «Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку» «Про затвердження Типових вимог до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії суб'єктів господарювання», «Про затвердження Положення про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання», «Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (Положення про концентрацію)»

15.2. Державний контроль за дотриманням антимонопольного законодавства України

Державний контроль за дотриманням антимонопольно-конкурентного законодавства, захист інтересів підприємців та споживачів від його порушень здійснюються Антимонопольним комітетом України відповідно до його повноважень, визначених законом (ч.1 ст.40 ГК)

Особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України обумовлюються його

завданнями

повноваженнями

Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;

контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель.

У сфері здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції Антимонопольний комітет України має такі повноваження:

розглядати заяви і справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та проводити розслідування за цими заявами і справами;

приймати передбачені законодавством про захист економічної конкуренції розпорядження та рішення за заявами і справами, перевіряти та переглядати рішення в справах, надавати висновки щодо кваліфікації дій відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;

розглядати справи про адміністративні правопорушення, приймати постанови та перевіряти їхню законність та обґрунтованість;

перевіряти суб'єкти господарювання, об'єднання, органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю щодо дотримання ними вимог законодавства про захист економічної конкуренції та під час проведення розслідувань за заявами і справами про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

Під час розгляді заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, проведенні перевірки та в інших передбачених законом випадках вимагати від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадових осіб і працівників, інших фізичних та юридичних осіб інформацію, в тому числі з обмеженим доступом;

призначати експертизу та експерта з числа осіб, які володіють потрібними знаннями для надання експертного висновку тощо.

Голова Антимонопольного комітету України

призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України за згодою Верховної Ради України строком на сім років

очолює Антимонопольний комітет України та спрямовує його діяльність, головує на засіданнях Антимонопольного комітету України;

вносить Прем'єр-міністру України пропозиції щодо призначення та звільнення з посад заступників Голови та державних уповноважених Антимонопольного комітету України;

розподіляє обов'язки між першими заступниками, заступниками Голови та державними уповноваженими Антимонопольного комітету України, спрямовує діяльність територіальних відділень Антимонопольного комітету України;

подає на затвердження Антимонопольному комітету України кошторис доходів і видатків Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень;

є розпорядником бюджетних асигнувань на утримання і забезпечення діяльності Антимонопольного комітету України;

здійснює прийняття, переведення та звільнення працівників апарату Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень, застосовує заходи щодо заохочення та накладає дисциплінарні стягнення на працівників апарату Комітету та його територіальних відділень відповідно до закону;

утворює територіальні відділення в межах кошторису, тимчасові адміністративні колегії Антимонопольного комітету України для розгляду питань, що належать до компетенції Антимонопольного комітету України тощо.

Державні уповноважені Антимонопольного комітету України (вісім осіб) призначаються на посади строком на 7 років за поданням Прем'єр-міністра України, яке вноситься на підставі пропозиції Голови Антимонопольного комітету України, та звільняються з посад Президентом України.

Першого заступника і заступника Голови Антимонопольного комітету України з числа державних уповноважених призначає на посади за поданням Прем'єр-міністра України та звільняє з посад Президент України

координують і контролюють роботу територіальних відділень Антимонопольного комітету України, дорадчих органів Антимонопольного комітету України та установ, що належать до сфери управління Антимонопольного комітету України

спрямовують і контролюють діяльність підпорядкованих їм структурних підрозділів

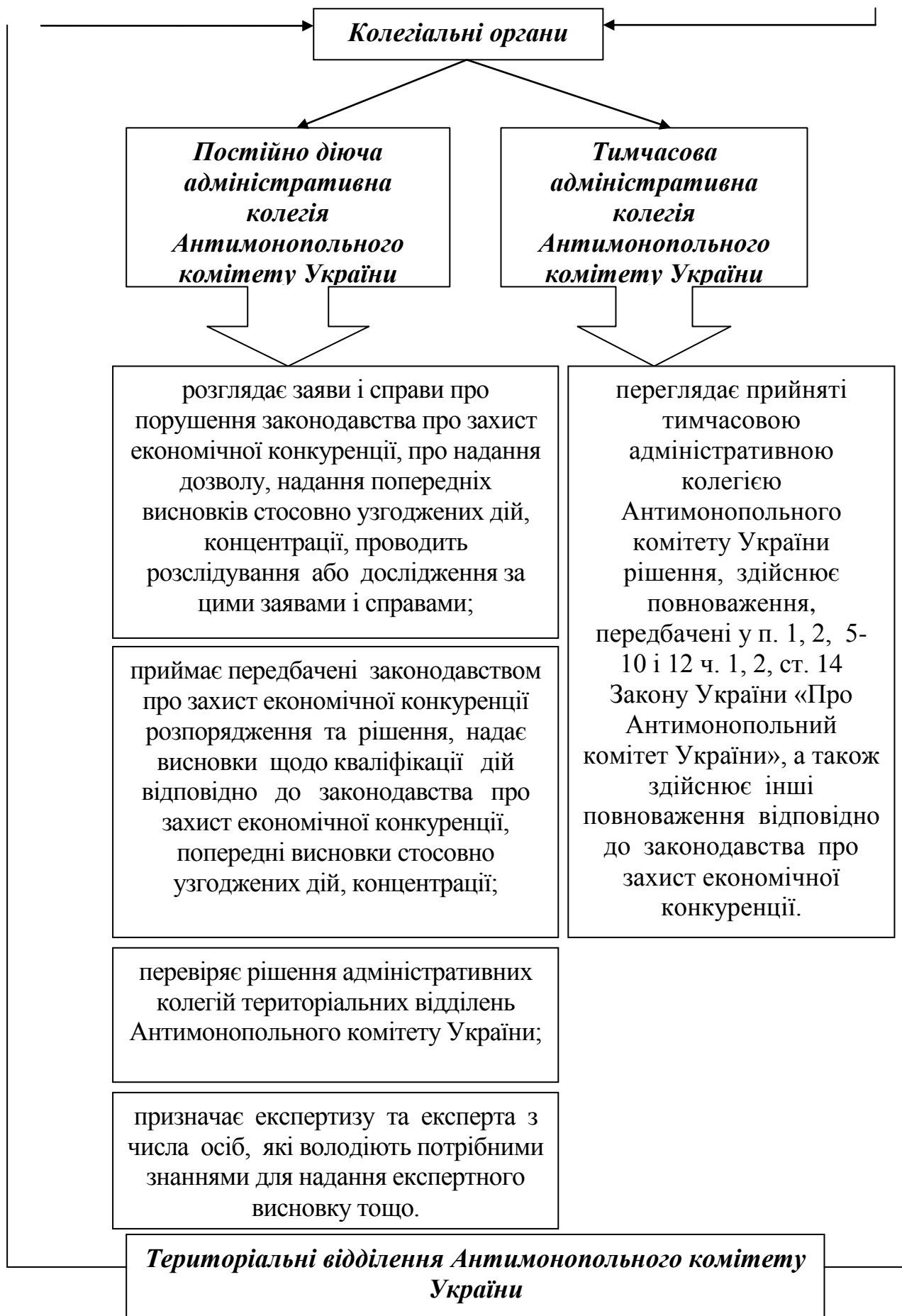
організують правове забезпечення діяльності структурних підрозділів апарату Антимонопольного комітету України

забезпечують взаємодію Антимонопольного комітету України з Верховною Радою України

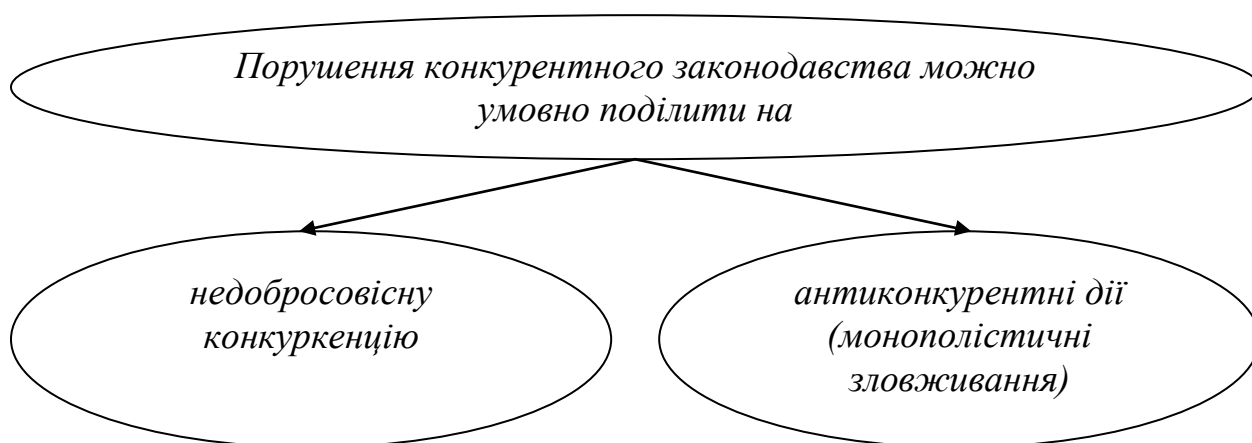
забезпечують взаємодію Антимонопольного комітету України з міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, правоохоронними органами, судами, іншими органами державної влади, підприємствами, установами та організаціями

забезпечують співробітництво Антимонопольного комітету України з міжнародними організаціями, державними органами та неурядовими організаціями інших держав

за дорученням Голови Антимонопольного комітету України беруть участь у засіданнях комітетів Верховної Ради України під час розгляду питань, пов'язаних з діяльністю Антимонопольного комітету України, та представляють Антимонопольний комітет України у відносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями тощо

15.3. Класифікація порушень конкурентного законодавства

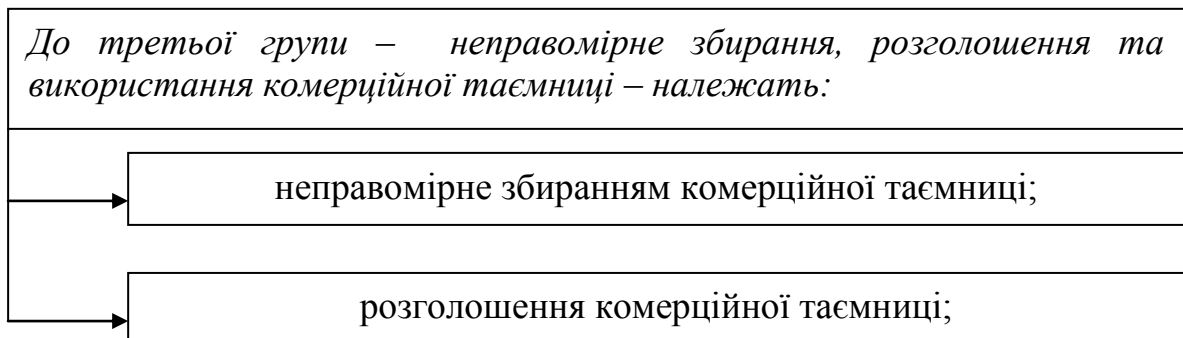
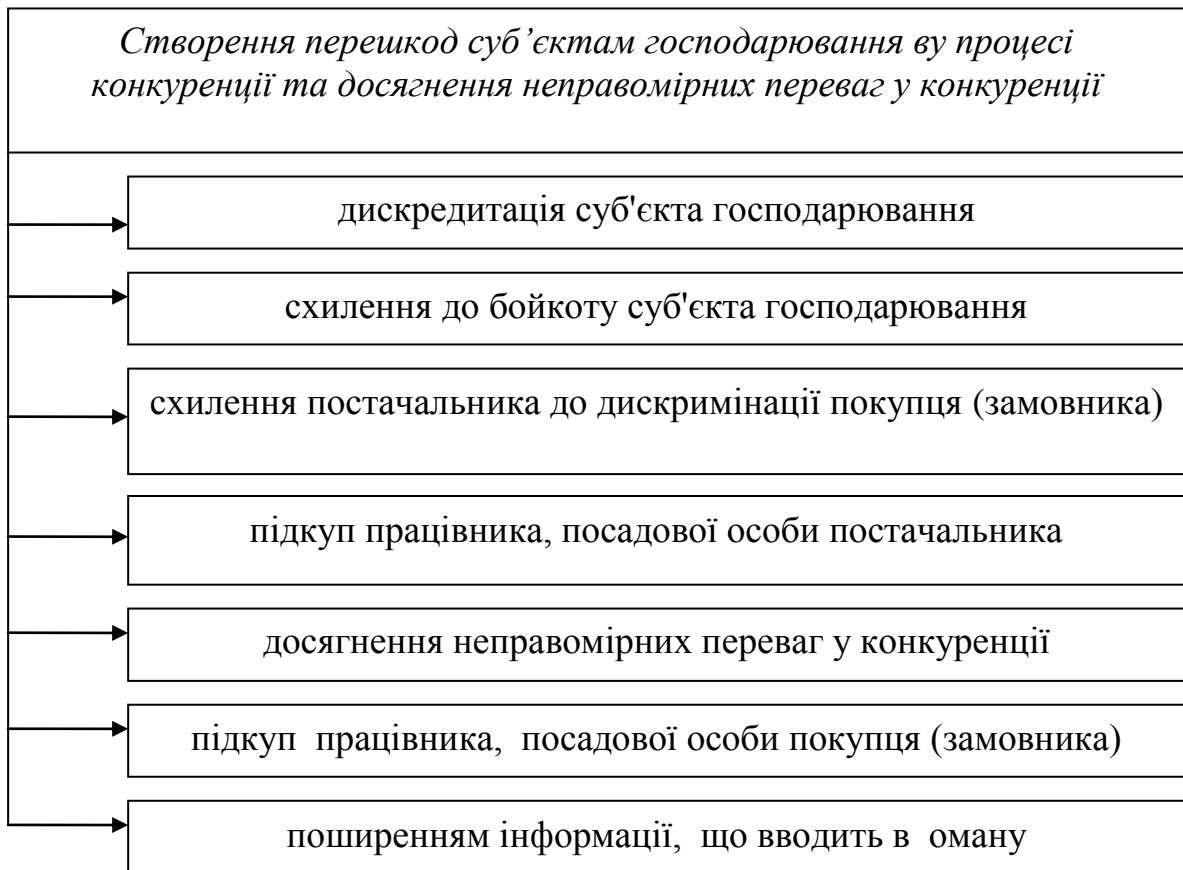
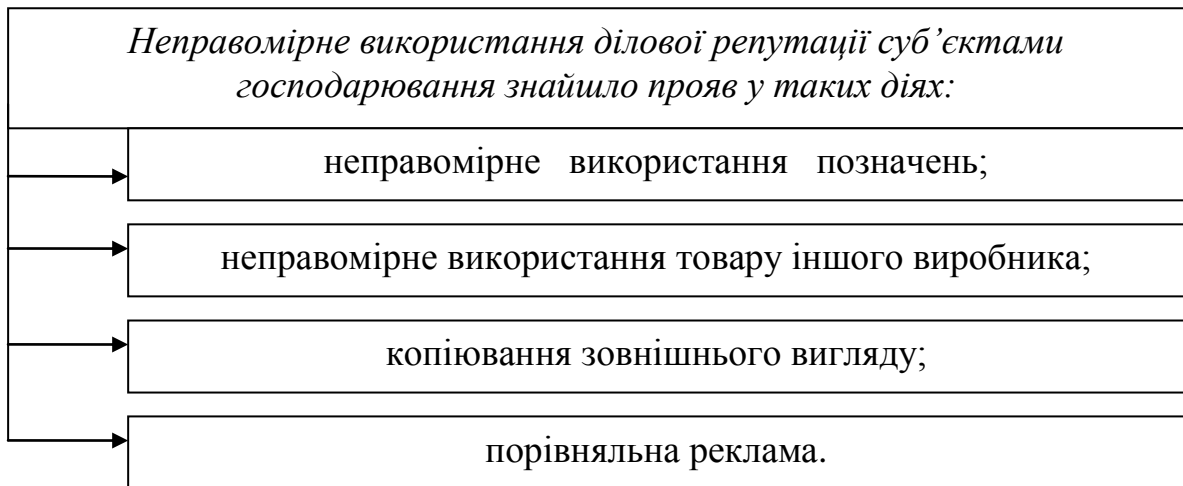
Недобросовісна конкуренція це будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності (ст.1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»)

Розрізняють три групи правопорушень, що належать до недобросовісної конкуренції:

неправомірне використання ділової репутації суб'єктами господарювання;

створення перешкод суб'єктам господарювання в процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції;

неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці.

схилення до розголошення комерційної таємниці (спонукання особи, якій були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням відповідних обов'язків відомості, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, до розкриття цих відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання);

неправомірне використання комерційної таємниці є впровадження у виробництво або врахування під час планування чи провадження господарської діяльності без дозволу уповноваженої на те особи відомостей, що становлять відповідно до законодавства України комерційну таємницю).

Антиконкурентні дії (монополістичні зловживання) можна поділити

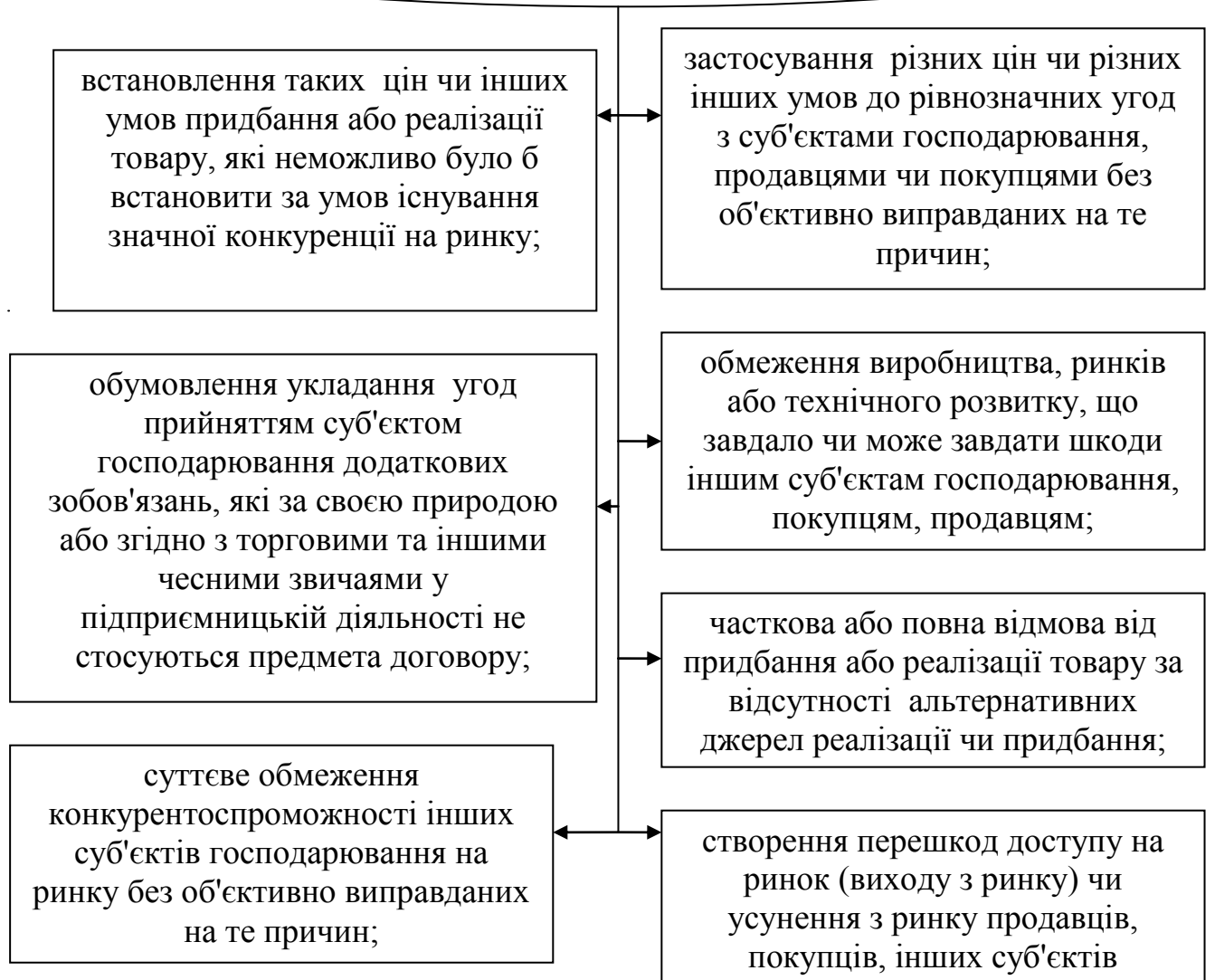
на зловживання монополієм (домінуючим становищем) на ринку товарів, послуг;

антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання;

антиконкурентні дії органів влади, місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю;

концентрація суб'єктів господарювання без отримання належного дозволу.

Зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку, зокрема, визнається:

Антиконкурентні узгоджені дії це узгоджені дії (укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання, створення суб'єкта господарювання, об'єднання, метою чи наслідком створення якого є координація конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили зазначений суб'єкт господарювання, об'єднання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання, або вступ до такого об'єднання), які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції

Антиконкурентними узгодженими діями, зокрема, визнаються узгоджені дії, які стосуються:

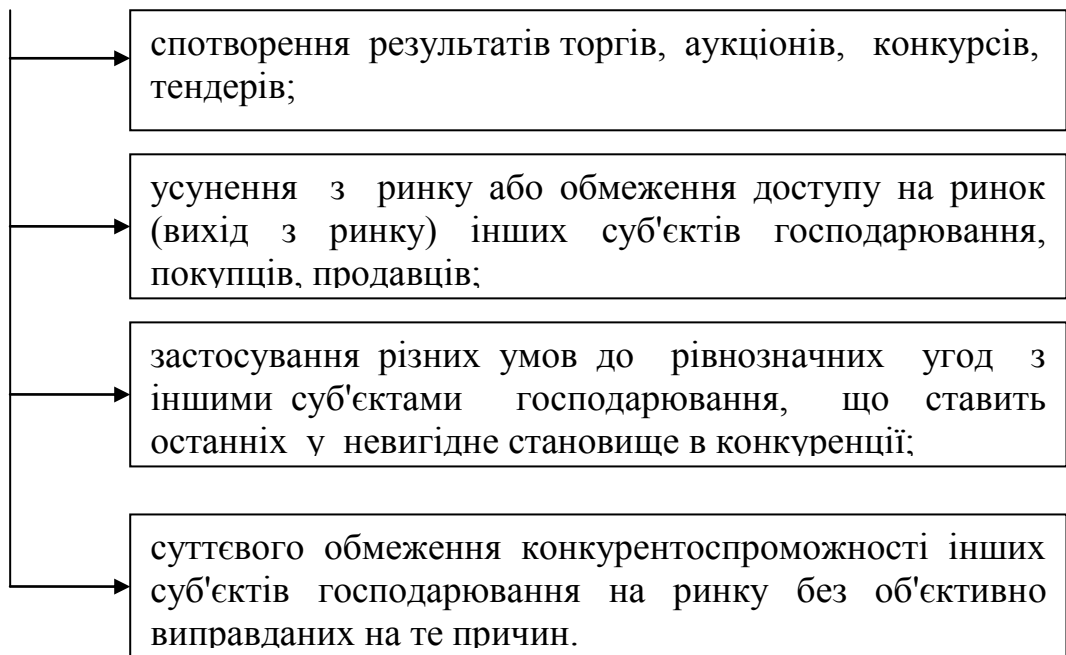
→ установлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів;

→ обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними;

→ розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їхньої реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками;

→ укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета цих угод;

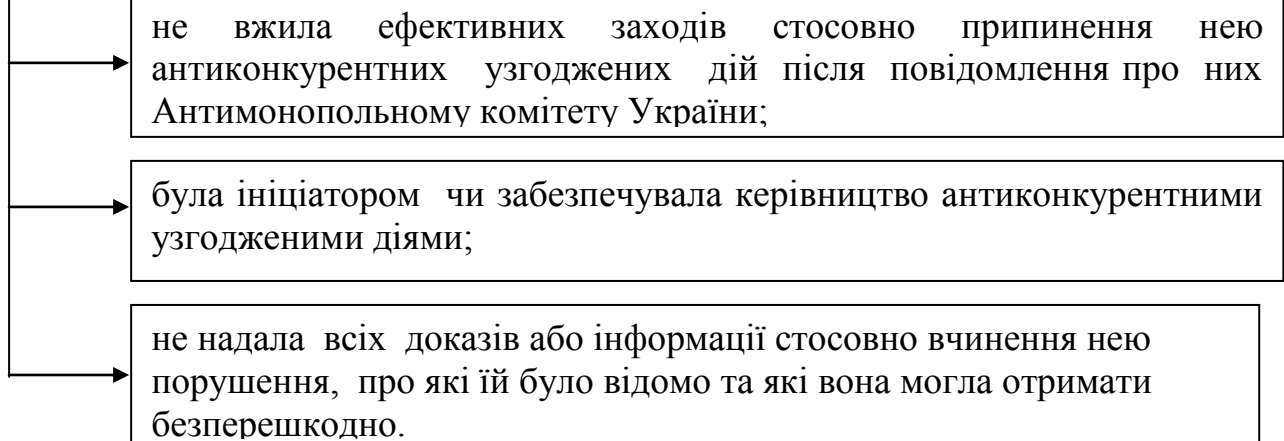

Антиконкурентними узгодженими діями вважається також вчинення суб'єктами господарювання схожих дій (бездіяльності) на ринку товару, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення або обмеження конкуренції в разі, якщо аналіз ситуації на ринку товару спростовує наявність об'єктивних причин для вчинення таких дій (бездіяльності).

Примітка. Особа, що вчинила антиконкурентні узгоджені дії, але раніше за інших учасників цих дій добровільно повідомила про це Антимонопольний комітет України чи його територіальне відділення та надала інформацію, яка має суттєве значення для прийняття рішення у справі, звільняється від відповідальності за вчинення антиконкурентних узгоджених дій, передбаченої ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції».

Не може бути звільнена від відповідальності особа, якщо вона:

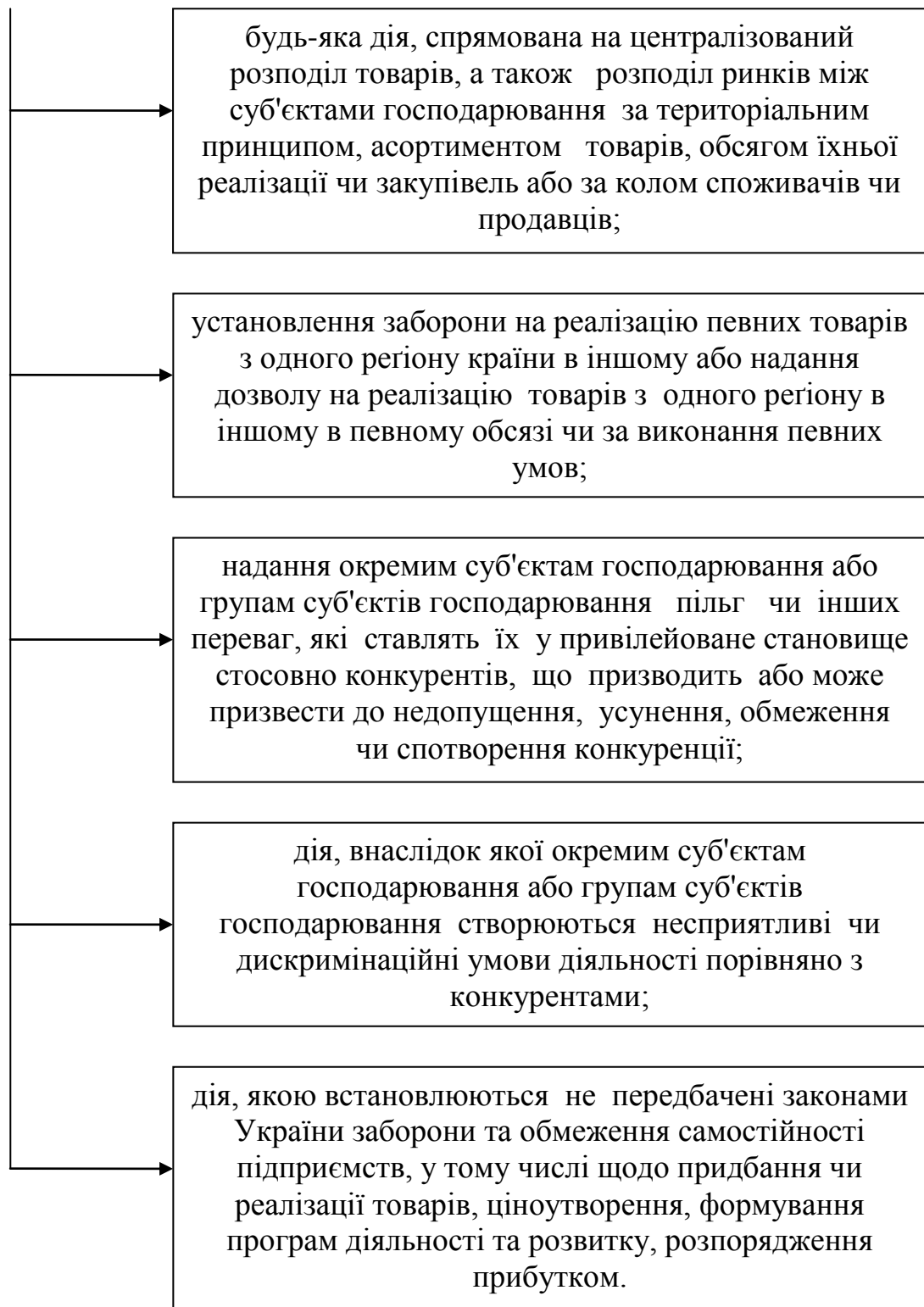
Антиконкурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю є прийняття будь-яких актів (рішень, наказів, розпоряджень, постанов тощо), надання письмових чи усних вказівок, укладення угод або будь-які інші дії чи бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (колегіального органу чи посадової особи), які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції (ст. 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції»).

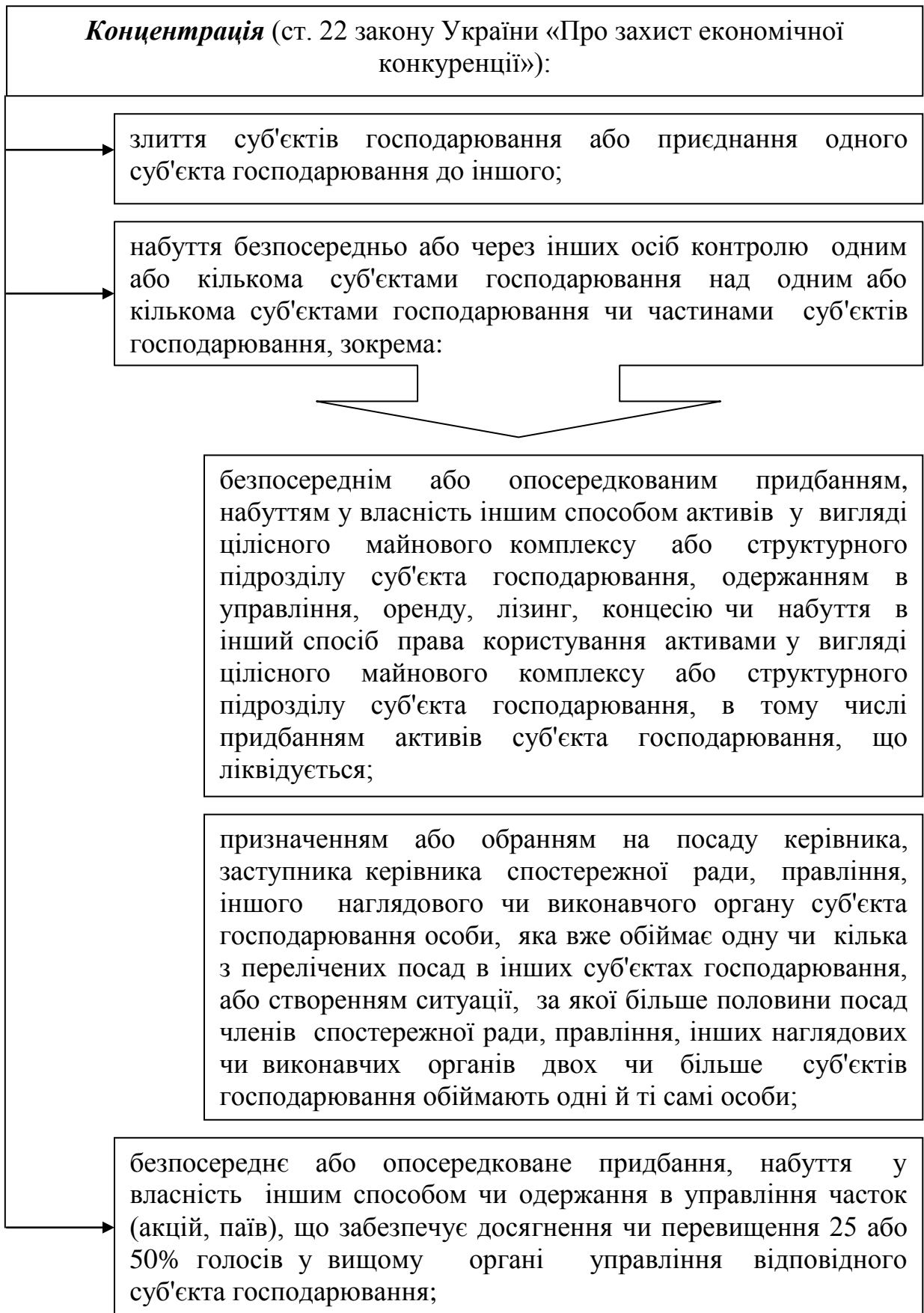
Антиконкурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, зокрема, визнаються:

заборона або перешкоджання створенню нових підприємств чи здійснення підприємництва в інших організаційних формах у будь-якій сфері діяльності, а також встановлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності, на виробництво, придбання чи реалізацію певних видів товарів;

пряме або опосередковане примушення суб'єктів господарювання до пріоритетного укладення договорів, першочергової поставки товарів певному колу споживачів чи першочергового їхнього придбання у певних продавців;

пряме або опосередковане примушення суб'єктів господарювання до вступу в асоціації, концерни, міжгалузеві, регіональні чи інші форми об'єднань або здійснення узгоджених дій концентрації суб'єктів господарювання в інших формах;

створення суб'єкта господарювання двома і більше суб'єктами господарювання, який протягом тривалого періоду буде самостійно проводити господарську діяльність, але при цьому таке створення не призводить до координації конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили цей суб'єкт господарювання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання.

Не вважаються концентрацією:

створення суб'єкта господарювання, метою чи внаслідок створення якого проводиться координація конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили зазначений суб'єкт господарювання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання;

придбання часток (акцій, паїв) суб'єкта господарювання особою, основним видом діяльності якої є проведення фінансових операцій чи операцій з цінними паперами, якщо це придбання здійснюється з метою їхнього наступного перепродажу за умови, що зазначена особа не бере участі в голосуванні у вищому органі чи інших органах управління суб'єкта господарювання. У такому випадку наступний перепродаж має бути здійснений протягом одного року з дня придбання часток (акцій, паїв). На клопотання зазначених осіб із обґрунтуванням про неможливість здійснення наступного перепродажу органи Антимонопольного комітету України можуть прийняти рішення про продовження цього строку;

дії, які проводяться між суб'єктами господарювання, пов'язаними відносинами контролю, у випадках, передбачених ч. 2 цієї статті, крім випадків набуття такого контролю без отримання дозволу Антимонопольного комітету України, якщо потреба отримання такого дозволу передбачена законом;

набуття контролю над суб'єктом господарювання або його частиною, в тому числі завдяки праву управління та розпорядження його майном арбітражним керуючим, службовою чи посадовою особою органу державної влади.

Підстави надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання:

Антимонопольний комітет України чи адміністративна колегія Антимонопольного комітету України надають дозвіл на концентрацію у разі, якщо вона не призводить до монополізації чи суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку чи в значній його частині.

Кабінет Міністрів України може дозволити концентрацію, на проведення якої Антимонопольний комітет України не надав дозволу як на таку, що не відповідає умовам ч.1 ст.25 Закону України «Про захист економічної конкуренції», якщо позитивний ефект для суспільних інтересів зазначеної концентрації переважає негативні наслідки обмеження конкуренції.

Примітка. Дозвіл не може бути надано, якщо обмеження конкуренції, зумовлені концентрацією: не є потрібними для досягнення мети концентрації; становлять загрозу системі ринкової економіки.

Учасниками концентрації визнаються:

→ суб'єкти господарювання, стосовно яких проводиться або має проводитися злиття, приєднання;

→ суб'єкти господарювання, які набувають або мають намір набути контроль над суб'єктом господарювання, та суб'єкти господарювання, щодо яких набувається або має бути набутий контроль;

→ суб'єкти господарювання, активи (майно), частки (акції, паї) яких набуваються у власність, одержуються в управління (користування), оренду, лізинг, концесію або мають бути набутий, та їх покупці (одержувачі), набувачі;

→ суб'єкти господарювання, що є або мають намір стати засновниками (учасниками) новостворюваного суб'єкта господарювання. У разі коли одним із засновників є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, орган адміністративно-господарського управління та контролю, учасником концентрації вважається також суб'єкт господарювання, активи (майно), частки (акції, паї) якого вносяться до статутного фонду новостворюваного суб'єкта господарювання;

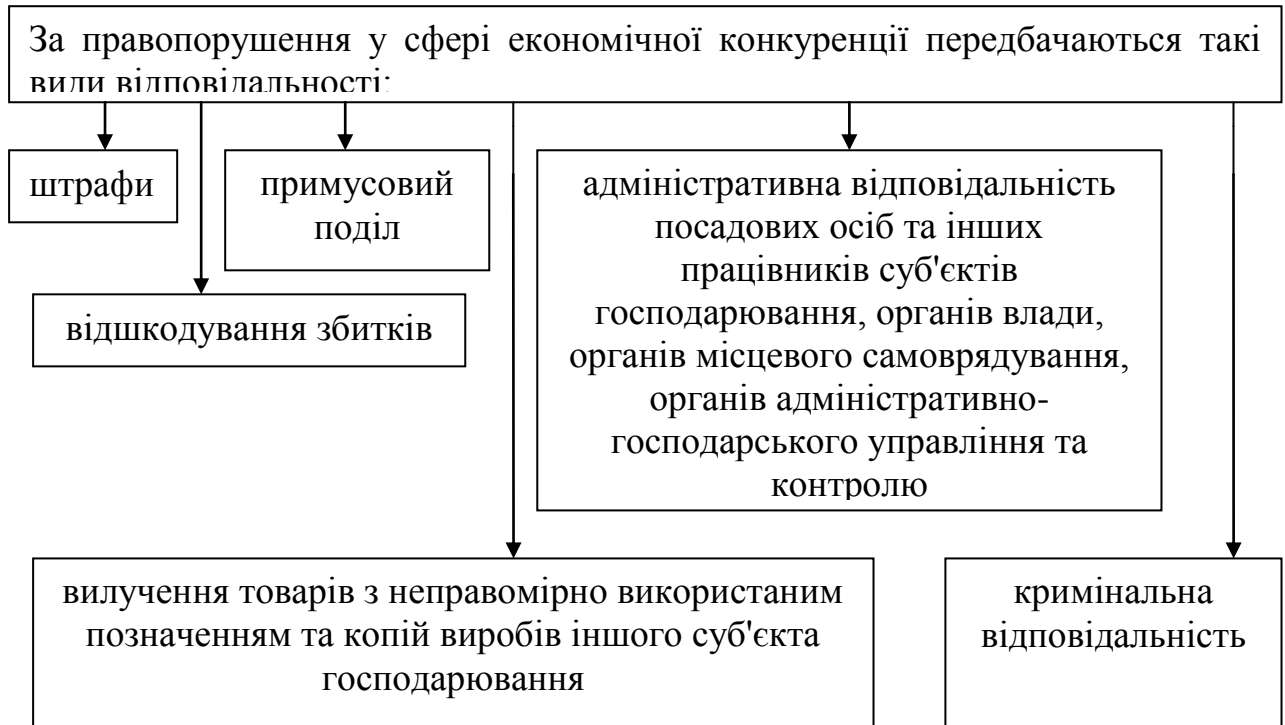
фізичні та юридичні особи, пов'язані з учасниками концентрації, зазначеними в абзацах другому п'ятому ст. 23 України «Про захист економічної конкуренції», відносинами контролю, що дає підстави визнати відповідну групу осіб єдиним суб'єктом господарювання.

*Випадки, в яких потрібне отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання
(ч.2 ст. 22 Закону України «Про захист економічної конкуренції»)*

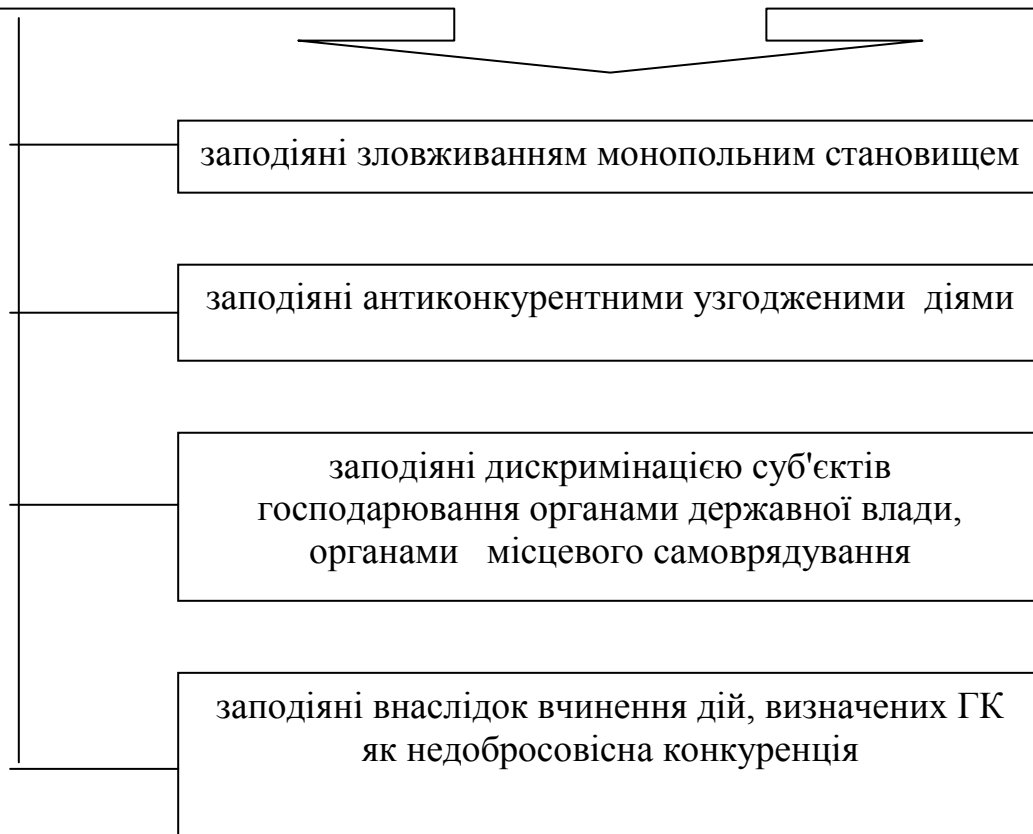
якщо сукупна вартість активів або сукупний обсяг реалізації товарів учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, за останній фінансовий рік, у тому числі за кордоном, перевищує суму, еквівалентну 12 мільйонам євро, визначену за офіційним валютним курсом, встановленим Національним банком України, що діяв в останній день фінансового року, і при цьому: вартість (сукупна вартість) активів або обсяг (сукупний обсяг) реалізації товарів, у тому числі за кордоном, не менш як у двох учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує суму, еквівалентну 1 мільйону євро, визначену за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року в кожного, та вартість (сукупна вартість) активів або обсяг (сукупний обсяг) реалізації товарів в Україні хоча б одного учасника концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує суму, еквівалентну 1 мільйону євро, визначену за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року;

незалежно від сукупної вартості активів або сукупного обсягу реалізації товарів учасників концентрації, коли: частка на певному ринку товару будь-якого учасника концентрації або сукупна частка учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує 35%, та концентрація відбувається на цьому чи суміжному з ним ринку товару

15.4. Відповідальність за порушення конкурентного законодавства

Відшкодування збитків відбувається за позовами заінтересованих осіб у судовому порядку за наступних умов (ст. 255 ГК України):

Примусовий поділ застосовується у випадку, якщо суб'єкт господарювання зловживає монопольним (домінуючим) становищем на ринку, тоді органи Антимонопольного комітету України мають право прийняти рішення про примусовий поділ суб'єкта господарювання, що займає монопольне (домінуюче) становище.

Примусовий поділ не застосовується в разі:

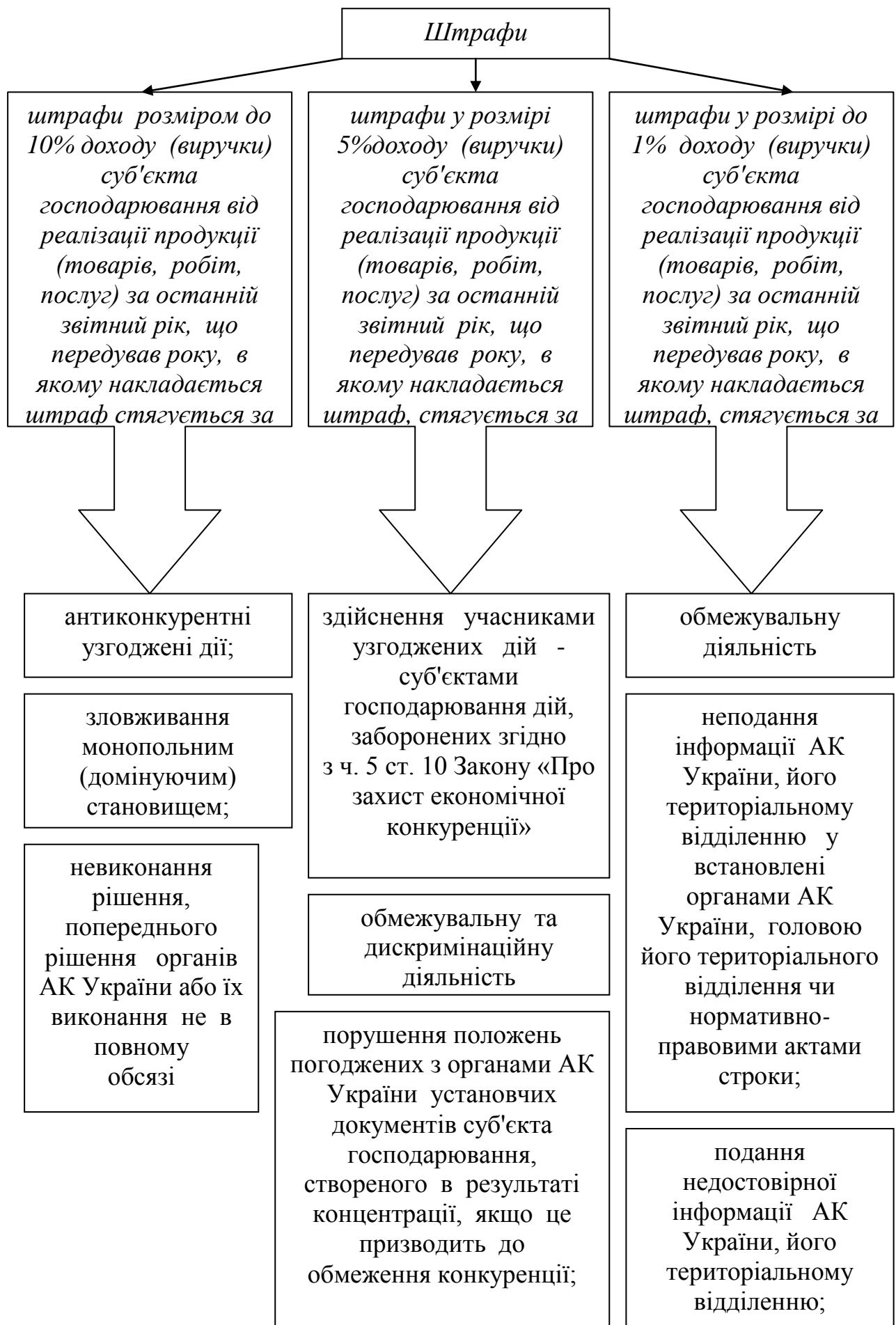
неможливості організаційного або територіального відокремлення підприємств, структурних підрозділів чи структурних одиниць

наявності тісного технологічного зв'язку підприємств, структурних підрозділів чи структурних одиниць (якщо обсяг продукції, яка вживається суб'єктом господарювання, перевищує тридцять відсотків валового обсягу продукції підприємства, структурного підрозділу чи структурної одиниці).

Органи Антимонопольного комітету України (АК України) або особи, права яких порушені, мають право звернутися до суду із позовом про вилучення відповідних товарів з неправомірно використаним позначенням, копій виробів іншого суб'єкта в разі господарювання і у виробника, і в продавця в разі: (ст. 25 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»):

неправомірного використання позначень

копіювання зовнішнього вигляду виробу

T

недотримання умов під час придбання часток (акцій, паїв) суб'єкта господарювання особою, основним видом діяльності якої є проведення фінансових операцій чи операцій з цінними паперами, якщо це придбання здійснюється з метою їхнього наступного перепродажу за умови, що зазначена особа не бере участі в голосуванні у вищому органі чи інших органах управління суб'єкта господарювання;

концентрацію без отримання відповідного дозволу органів АК України, в разі якщо наявність такого дозволу потрібна;

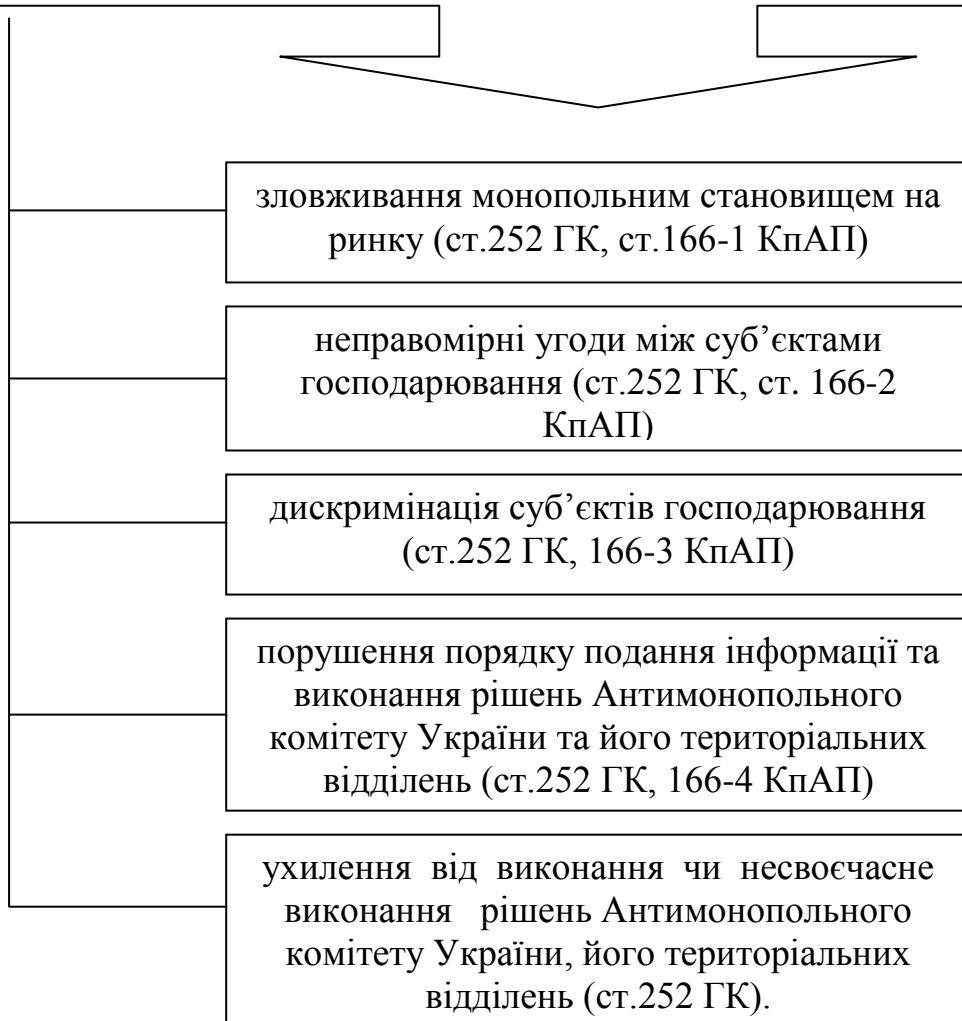
невиконання учасниками узгоджених дій, концентрації вимог і зобов'язань, якими було обумовлене рішення про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію.

подання інформації в неповному обсязі АК України, його територіальному відділенню у встановлені строки;

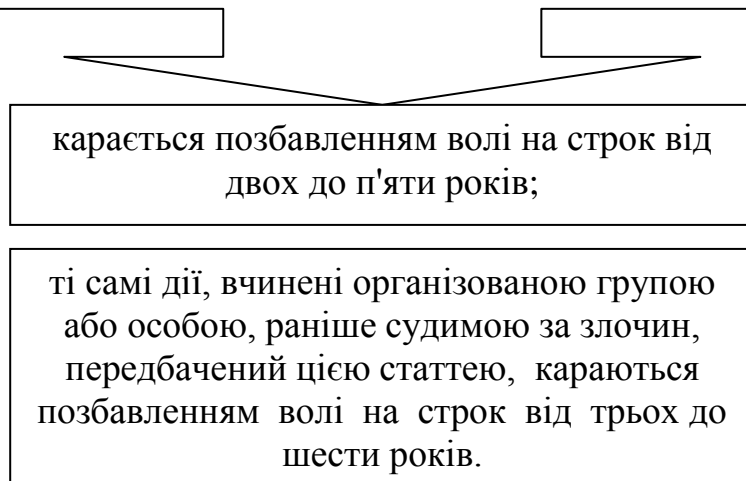
створення перешкод працівникам АК України, його територіального відділення в проведенні перевірок, огляду, вилученні чи накладенні арешту на майно, документи, предмети чи інші носії інформації;

обмеження в господарській діяльності суб'єкта господарювання у відповідь на те, що він звернувся до АК України, його територіального відділення із заявою про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Адміністративна відповідальність посадових осіб та інших працівників суб'єктів господарювання, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю передбачається за

За примушування до антиконкурентних узгоджених дій, які заборонені законом про захист економічної конкуренції, шляхом насильства чи заподіяння матеріальної шкоди або погрозою застосування насильства чи заподіяння такої шкоди настає кримінальна відповідальність (ст.228

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризувати основні акти антимонопольно-конкурентного законодавства.
2. Які основні завдання та повноваження АМК України?
3. Що таке монопольна діяльність?
4. Визначити систему Антимонопольного комітету України.
5. Що таке монопольне (домінуюче) становище суб'єктів господарювання на ринку?
6. Що таке антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання?
7. Назвати антиконкурентні дії органів влади, місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю.
8. Що таке концентрація суб'єктів господарювання?
9. Що таке недобросовісна конкуренція? Які її прояви на ринку?
10. Яким чином відбувається відшкодування шкоди?
11. Яким чином відбувається накладення штрафів?
12. Охарактеризувати вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання як вид відповідальності за правопорушення у сфері економічної конкуренції.

Перелік нормативно-правових актів та рекомендованої літератури

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // www.zakon.rada.gov.ua
2. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 50. – Ст. 472.
3. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 19. – Ст. 772.
4. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.
5. Про ратифікацію договору про проведення узгодженої антимонопольної політики: Закон України від 16 січня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 7. – Ст. 273.

6. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 41. – Ст. 2157.
7. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996.-N 36.- Ст.164
8. Антимонопольно-конкурентна політика: теорія та практика: зб. наук. пр. Вип. 3 / Ред.: Ю.Г. Кравченко; Антимонопол. ком. України, Центр комплекс. дослідж. з питань антимонопол. політики. – К.: Фенікс, 2008. – 260 с.
9. Бакалінська О. Антиконтурентні узгоджені дії у національному та зарубіжному законодавстві (порівняльний аналіз) // Право України : юридичний журнал. Науково-практичне фахове видання / Міністерство юстиції України; Конституційний Суд України та ін. – К., 2010. – № 2. – С. 190-197
- 10.Бакалінська О.О. Особливості доведення антиконтурентних узгоджених дій (картельних зговорів) в країнах Європейського Союзу // Зовнішня торгівля: право та економіка : науковий журнал / Мін. економіки України; Українська академія зовнішньої торгівлі. – К., 2009. – № 5 (46). – С. 94-99.
- 11.Безух О. В. Захист від недобросовісної конкуренції У сфері промислової власності. Автореферат дис. ... канд. юрид. наук.- Донецьк, 2001.- 19 с.
- 12.Безух О. В. Захист від недобросовісної конкуренції як інститут конкурентного права // Підприємництво, господарство і право, – 2001. – № 7. – С. 32–36.
- 13.Беляневич Е. А. Механизм правового регулювання отношений, возникающих в сфере экономической конкуренции//Конкуренція – 2003. – № 3. – С. 28–30.
- 14.Валітов С.С. Конкурентне право України: Навчальний посібник. – К.: Хрінком Інтер, 2006. – 432 с.
- 15.Грановский А. Критерии согласия на экономическую концентрацию субъектов хозяйствования на рынке // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2000. –№ 8. – С. 11–14.

16. Дахно І.І. Антимонопольне право: Курс лекцій. – К.: Четверта хвиля, 1998. – 352 с.
17. Журик Ю. Анализ отдельных процессуальных действий, которые совершаются при начале и рассмотрении дел антимонопольными органами Украины // Конкуренция. Вестник Антимонопольного комитета Украины. – 2004. – №3. – С. 23–27.
18. Журик Ю.В. Розгляд антимонопольними органами України справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції: Монографія. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2006. – 148 с.
19. Коломієць І.Ф., Оленю С.Л. Схожі дії як вид антиконкурентної поведінки суб'єктів господарювання / І.Ф. Коломієць, С.Л. Оленюк // Вісн. Нац. ун-ту "Львів. політехніка". Менедж. та підприємництво в Україні: етапи становлення і пробл. розв. – 2009. – № 657. – С. 242–246.
20. Костусев А. А. Конкурентная политика в Украине: Монография. – К.: КНЗУ, 2004. – 310 с.
21. Кузьміна С. А. Захист інтересів суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції. Автореферат дис. канд. ... юрид. наук. – Донецьк. – 2000. – 18 с.
22. Мельник С. Б. Монопольне (домінуюче) становище суб'єкта господарювання на ринку. Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. – Донецьк, 2001. – 20 с.
23. Осецький В. Концентрація в галузях харчової промисловості України та можливості її зміни в результаті світових процесів консолідації / В. Осецький, В. Марченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка/Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2008. – С. 85–89.
24. Саніахметова Н., Мельник С. Підстави та види юридичної відповідальності за зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку // Підприємництво, господарство і право.-2003.-№ 3

25. Семенова Л. Н. Антимонопольное и конкурентное право: Курс лекций. – К.: Вид-во Европейского университета финансов, информационных систем, менеджмента и бизнеса. – К., 1999. – 133 с.
26. Стороженко О.М. Административно-правовая квалификация злоупотреблений монополией (доминирующим) положением на рынке: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.М. Стороженко; Нац. аграр. ун-т. – К., 2008. – 19 с.
27. Тотьев К. Ю. Конкурентное право (правовое регулирование деятельности субъектов конкуренции и монополий): Учебник для вузов. – М.: Издательство РДЛ, 2003. – 480 с.
28. Туйськ І. І. Антимонопольні правоохоронні засоби. Автореферат дис. ... канд. юрид. наук, -Донецьк, 2003.-19 с.
29. Удалов Т. Г. Конкурентное право: Навч. посібник. – К.: Школа, 2004. – 496 с.
30. Чистякова А.С. Кримінально-правові аспекти відповідальності за примушування до антиконкурентних узгоджених дій (ст. 228 КК України): автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 / А.С. Чистякова; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К., 2009. - 18 с.
31. Чистякова А. Способи примушування до антиконкурентних узгоджених дій // Вісник прокуратури : загальнодержавне фахове юридичне видання / Генеральна прокуратура України; Нац. юр. ак. України ім. Ярослава Мудрого; КНУТШ. – К., 2008. – № 5. – С. 57–66.
32. Шевчук О.С. Вплив узгоджених дій учасників страхового ринку на розвиток конкуренції на цьому ринку // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка/Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2009. – С. 100-102.
33. Шмушерман Б.М. Поняття та значення антимонопольного контролю за концентрацією суб'єктів господарювання // Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора; Сб.науч.тр./ НАН Украины. ИЗПИ; Редкол: В.К. Мшутков (отв.ред.) и др. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд, 2005.– С. 360–363.

34. Щербина В. С. Господарське право України: Підручник. – 4-е вид. перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 640 с.

ТЕМА 16

ЗАХИСТ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Способи захисту прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності.
2. Форми захисту прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності
  - 2.1. Нотаріальний захист прав та інтересів підприємців.
  - 2.2. Судовий захист прав суб'єктів підприємницької діяльності.
  - 2.3. Вирішення спорів між суб'єктами підприємницької діяльності третейськими судами.

Ключові слова: захист прав та законних інтересів, способи захисту, нотаріат, суд загальної юрисдикції, господарський суд, адміністративний суд, третейський суд.

16.1. Способи захисту прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності

Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом (ст. 13 Конституції України).

Держава забезпечує захист конкуренції в підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом.

Держава захищає права споживачів, здійснює контролює за якість і безпечність продукції та всіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів (ст. 42 Конституції України).

Права та законні інтереси зазначених суб'єктів захищаються шляхом (ст. 20 Господарського кодексу України)

визнання наявності або відсутності прав;

визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнанням недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом;

відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання;

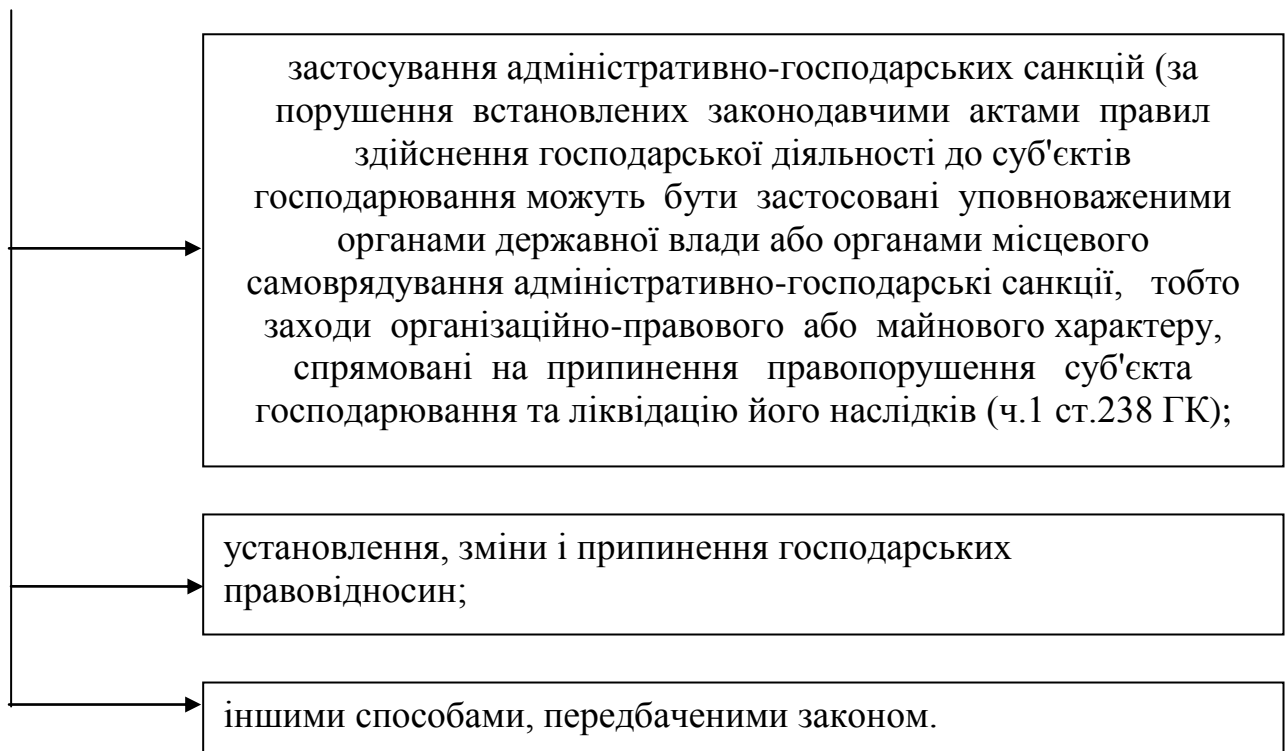
припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення;

присудження до виконання обов'язку в натурі;

відшкодування збитків (під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною (ч.2 ст.224 ГК));

застосування штрафних санкцій (господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити в разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежним виконанням господарського зобов'язання (ч.1ст.230 ГК));

застосування оперативно-господарських санкцій (заходи щодо оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку (ст.235 ГК));

16.2. *Форми захисту прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності*

16.2.1. *Нотаріальний захист прав та інтересів підприємців*

Нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, з метою надання їм юридичної вірогідності (ст.1 Закону України «Про нотаріат»). Отже, нотаріальний захист прав та інтересів підприємців це виконання нотаріусами або посадовими особами своїх обов'язків щодо посвідчення прав та фактів, які мають юридичне значення за допомогою надання їм юридичної вірогідності в результаті чого суб'єктам підприємництва надаються додаткові гарантії щодо їхнього захисту.

Нотаріуси та посадові особи органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, посвідчують угоди, щодо яких законодавством встановлено обов'язкову нотаріальну форму, а також за бажанням сторін та інші угоди. Нотаріуси або посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії, перевіряють, чи відповідає зміст посвідчуваної ними угоди вимогам закону і дійсним намірам сторін (ст.54 Закону України «Про нотаріат»).

Обов'язкового нотаріального посвідчення потребують:

іпотечні договори, договори про заставу нерухомого майна, космічних об'єктів, транспортних засобів (ст. 18 Закону України «Про іпотеку», ст. 13 Закону України «Про заставу», ст. 577 ЦК України);

договори купівлі-продажу (приватизації) державного майна, відчуження приватизованого майна (ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна», ст. 23 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств»);

договори найму будівлі або іншої капітальної споруди (їхньої окремої частини) терміном на 3 роки і більше (ст. 793 ЦК України);

договори про створення акціонерних товариств, якщо товариства створюються фізичними особами (ст. 153 ЦК України);

довіреності на укладання угод, що потребують нотаріальної форми, а також на вчинення дій щодо юридичних осіб за винятком випадків, коли законом або спеціальними правилами допускається інша форма довіреності; довіреність, що видається в порядку передоручення (ст. 245 ЦК України);

договори управління нерухомим майном (ст. 1031 ЦК України);

договори найму транспортних засобів за участю фізичної особи, договори позички транспортного засобу, в якому хоча б однією стороною є фізична особа (ст. 799, 828 ЦК України);

договори про відчуження (купівля-продаж, міна, дарування, пожертва, рента, довічне утримання (догляд), спадковий договір) нерухомого майна (ст. 657, 715, 719, 729, 732, 745, 1304 ЦК України);

договори про спільну часткову власність на земельну ділянку; купівлю-продаж земельних ділянок, про перехід права власності та про перехід права власності на земельні ділянки; про обмін земельними ділянками, які виділені єдиним масивом у природі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) (ст. ст. 88, 128, 132 Земельного кодексу України, ст. 14 Закону України «Про порядок виділення в природі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)»).

16.2.2. Судовий захист прав суб'єктів підприємницької діяльності

Якщо суб'єкт підприємницької діяльності вважає, що його право чи охоронюваний законом інтерес порушений або оспорується, він має можливість звернутися до суду відповідно до встановленої законодавством юрисдикції в порядку:

Підставою для відкриття провадження у справі є подання до суду позовної заяви (заяви). Форма і зміст позовної заяви встановлені

в цивільному процесі,
ст. 119 ЦПК

в господарському
процесі, ст. 54 ГПК

в адміністративному
процесі, ст. 106 КАС

Позовна заява подається в письмовій формі

зміст позовної
заяви:

найменування суду, до якого подається заява

ім'я (найменування)
позивача і
відповідача, а також
ім'я представника
позивача, якщо
позовна заява
подається
представником,
їхнє місце
проживання
(перебування) або
місцезнаходження,
поштовий індекс,
номери засобів
зв'язку, якщо такі
відомі

найменування (для юридичних осіб)
або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові
за його наявності для фізичних осіб)
сторін,
їхнє місцезнаходження (для
юридичних осіб) або місце
проживання (для
фізичних осіб), ідентифікаційні
номери суб'єкта господарської
діяльності за їхньої наявності (для
юридичних осіб) або індивідуальні
ідентифікаційні номери за їхньої
наявності (для фізичних осіб –
платників податків);

документи, що підтверджують за
громадянином статус
суб'єкта підприємницької діяльності

ім'я
(найменування)
позивача,
поштова адреса, а
також
номер засобу
зв'язку, адреса
електронної
пошти, якщо такі
є; ім'я
(найменування)
відповідача,
посада і місце
служби
посадової чи
службової особи,

зміст позовних вимог, ціну позову щодо вимог майнового характеру, виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги, зазначення доказів, що підтверджують кожну обставину, наявність підстав для звільнення від доказування, перелік документів, що додаються до заяви;

Позивач повинен додати до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб. Крім позовів, що виникають з трудових правовідносин, а також про відшкодування шкоди, завданої внаслідок злочину чи каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів дізнання, досудового слідства, прокуратури або суду.

відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору, якщо такі проводилися;

відомості про вжиття запобіжних заходів відповідно до розділу V-1 ГПК;

до позовної заяви позивач повинен надати докази відправлення відповідачеві копії позовної заяви і доданих до неї документів.

до позовної заяви позивач повинен надати докази сплати державного мита у встановлених порядку і розмірі та сплати витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу.

До позовної заяви додаються її копії та копії всіх документів, що приєднуються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб, крім випадків подання адміністративного позову суб'єктом владних повноважень. Суб'єкт владних повноважень під час подання адміністративного позову зобов'язаний додати до позовної заяви доказ надіслання відповідачу і третім особам копії позовної заяви та доданих до неї документів.

До позовної заяви додаються документи, що підтверджують сплату судового збору та оплату витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи.

Примітка. Окрім позовного провадження в цивільному процесі існують наказне та окреме провадження, підставою для відкриття яких є відповідні заяви, подані з додержанням положень ЦПК.

Примітка. Справи про банкрутство розглядаються в порядку, передбаченому Господарським процесуальним кодексом України, з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Форма і зміст заяви у справах про банкрутство, встановлені ст. 7 вищезгаданого Закону.

До позовної заяви додається також документ про сплату судового збору, крім випадків, коли його не належить сплачувати.

За результатами розгляду справи суд виносить в

цивільному процесі

господарському процесі

адміністративному процесі

рішення (ч.3 ст.208 ЦПК);

при вирішенні питань, пов'язаних з рухом справи в суді першої інстанції, клопотань та заяв осіб, які беруть участь у справі, питань про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду у випадках, встановлених ЦПК вирішуються судом шляхом постановленням ухвали (ч.2 ст.208 ЦПК).

Примітка. У наказному провадженні за результатами розгляду справи виноситься судовий наказ - особлива форма судового рішення, що видається судом за результатами розгляду вимог.

при вирішенні господарського спору по суті (задоволення позову, відмова в позові повністю або частково) приймає рішення (ст.82 ГПК);

при відмові в прийнятті, поверненні позовної заяви, прийнятті рішення щодо інших процесуальних дій викладається у формі ухвали.

Примітка. За результатами розгляду справи про банкрутство господарський суд приймає постанову про визнання боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру.

постанову - судове рішення, яким суд вирішує спір по суті (гл. 5 КАС);

ухвалу - судове рішення, яким суд зупиняє чи закриває провадження у справі, залишає позовну заяву без розгляду або приймає рішення щодо інших процесуальних дій, клопотань (ст.158 КАС).

16.2.3. Вирішення спорів між суб'єктами підприємницької діяльності третейськими судами

До третейського суду за угодою сторін може бути переданий будь-який спір, що виникає з цивільних та господарських правовідносин, крім випадків, передбачених Законом України «Про третейські суди». Спір може бути переданий на розгляд третейського суду за наявності між сторонами третейської угоди, яка відповідає встановленим вимогам, до прийняття компетентним судом (місцевим загальним судом чи місцевим господарським судом за місцем розгляду справи третейським судом) рішення в спорі між тими ж сторонами, з того ж предмета і з тих самих підстав.

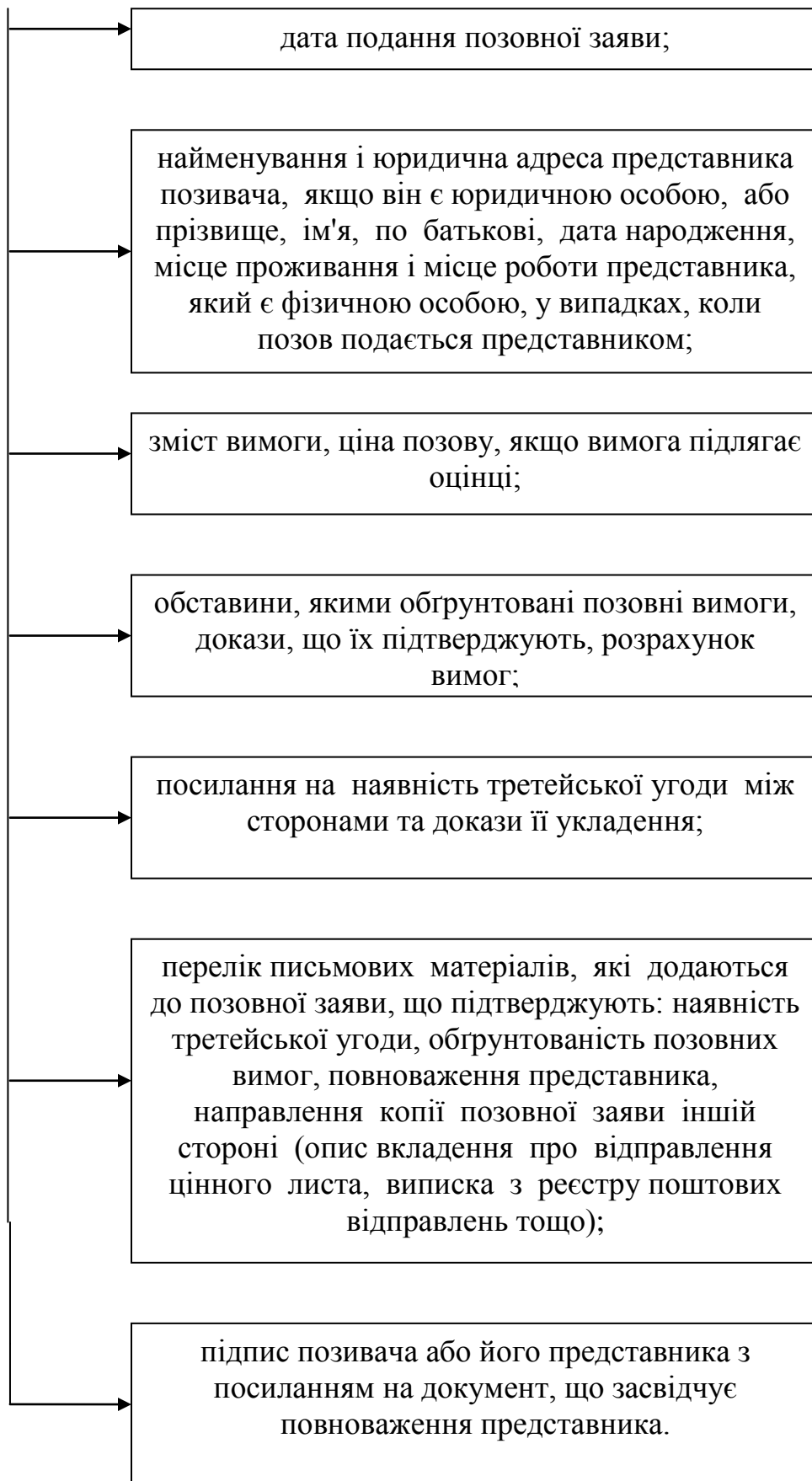
Третейський суд - недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у встановленому законом порядку, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин (ст.2 Закону України «Про третейські суди»)

Підставою для початку третейського розгляду є подання позовної заяви, форма (письмова) та зміст якої встановлені ст. 35 Закону України «Про третейські суди».

У позовній заяві, що подається до третейського суду, повинні зазначатися:

назва постійно діючого третейського суду або склад третейського суду для вирішення конкретного спору;

найменування і юридичні адреси сторін, які є юридичними особами, та/або прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання і місце роботи сторін, які є фізичними особами;

Рішення третейського суду є остаточним і оскарженню не підлягає, крім таких випадків:

справа, з якої прийнято рішення третейського суду, не підвідомча третейському суду відповідно до закону;

рішення третейського суду прийнято у спорі, не передбаченому третейською угодою, або цим рішенням вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди. Якщо рішенням третейського суду пов'язані питання, які виходять за межі третейської угоди, то скасовано може бути лише ту частину рішення, що стосується питань, які виходять за межі третейської угоди;

третейську угоду визнано недійсною компетентним судом;

склад третейського суду, яким прийнято рішення, не відповідав вимогам закону;

третейський суд вирішив питання про права і обов'язки осіб, які не брали участь у справі.

Примітка. Заяву про скасування рішення третейського суду може бути подано до компетентного суду сторонами, третіми особами протягом трьох місяців з дня прийняття рішення третейським судом, а особами, які не брали участь у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права і обов'язки, - впродовж трьох місяців з дня, коли вони дізналися або повинні були дізнатися про прийняття рішення третейського суду.

Порядок оскарження рішень третейських судів
регулюється розділами XIV-1 ГПК та VII-1
ЦПК, відповідно до яких:

сторони, треті особи, а також особи, які не брали участь у справі, в разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права і обов'язки, мають право звернутися до суду із заявою про скасування рішення третейського суду;

заява про скасування рішення третейського суду подається до суду за місцем розгляду справи третейським судом сторонами, третіми особами протягом трьох місяців з дня ухвалити рішення третейським судом, а особами, які не брали участь у справі, в разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права і обов'язки, - протягом трьох місяців з дня, коли вони дізналися або повинні були дізнатися про ухвалення рішення третейського суду;

справа про оскарження рішення третейського суду розглядається судьєю одноособово протягом одного місяця з дня надходження до суду заяви про скасування рішення третейського суду;

за наслідками розгляду заяви про скасування рішення третейського суду суд має право:

постановити ухвалу про відмову в задоволенні
заяви і залишення рішення третейського суду без змін;

постановити ухвалу про повне або часткове
скасування рішення третейського суду;

ухвала суду про скасування рішення третейського суду або про відмову в його скасуванні може бути оскаржена в порядку, визначеному для оскарження рішення суду першої інстанції.

Запитання для самоконтролю

1. Які є способи захисту прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності?
2. Дати визначення терміну «збитки».
3. Що таке нотаріат?
4. Які дії потребують обов'язкового нотаріального посвідчення?
5. Які справи належать до юрисдикції господарських судів?
6. Форма і зміст позовної заяви в цивільному процесі.
7. Що таке третейський суд?
8. В яких випадках може бути оскаржено рішення третейського суду?

Перелік нормативно-правових актів та рекомендованої літератури:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // www.zakon.rada.gov.ua
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // www.zakon.rada.gov.ua
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.12.1991 р. – К.: Велес, 2010.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 04.04.2011 р. – К.: Правова єдність, 2010.
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 16.03.2010 р. – К.: Правова єдність, 2010.
6. Земельний кодекс України від 01.03.2010 р. – К.: Правова єдність, 2010.
7. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.
8. Про заставу: Закон України від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 47. – Ст.642.
9. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 41. – Ст. 2157.
10. Про третейські суди: Закон України від 11 травня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 35. – Ст. 412.

11. Про приватизацію державного майна: закон України від 4 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 24. – Ст. 348.
12. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію): Закон України від 6 березня 1992 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 24. – Ст. 350.
13. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв): Закон України від 5 червня 2003 р.//Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 38. – Ст. 314.
14. Белкін М.Л. Актуальні проблеми сплати державного мита при подачі позовних заяв до господарських судів / М.Л. Белкін // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 1. – С.177–186.
15. Белкіна Ю.Л. Роль і значення господарського судочинства в реалізації культурних прав людини і громадянина / Ю.Л. Белкіна // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 1. – С. 166–176.
16. Бондик В.А., Подцерковний О.П. Окремі проблеми банкрутства містоутворюючих та особливо небезпечних підприємств / В.А. Бондик, О.П. Подцерковний. Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 1.– С. 121–126.
17. Бурак О.В. Становлення і розвиток судових установ в Україні (історичний аспект) / О.В. Бурак // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 1. – С. 154–159.
18. Вечірко І.О. Про деякі питання практики порушення провадження у справі про банкрутство громадянина-підприємця / І.О. Вечірко // Вісник господарського судочинства.-2010.-№ 2.- С.138-144
19. Вінник О.М. Щодо питання про критерії розмежування адміністративних та господарських договорів / О. М. Вінник //Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 2. – С. 71–80.
20. Гальчинська Н.Ю. Проблеми здійснення та судового захисту прав на землі промисловості в Україні / Н.Ю. Гальчинська // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 1. – С.160–165.

21. Демченко С.Ф., Грудницька С.М. Справедливе законодавство – передумова справедливого судочинства / С.Ф. Демченко, С.М. Грудницька // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 2. – С. 68–70.
22. Добровольська В.В. Деякі питання представництва у господарському судочинстві України / В.В. Добровольська // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 2. – С. 81–88.
23. Міньковський С.В. Розпорядження майном боржника як судова процедура банкрутства / С.В. Міньковський // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 1. – С. 187–192.
24. Ніколенко Л.М. Особливості господарських процесуальних відносин / Л.М. Ніколенко // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 1. – С. 142–147.
25. Притика Д.М. Запровадження міжнародних стандартів у господарському судочинстві / Д.М. Притика // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 1. – С. 87–97.
26. Радзивілюк В.В. Адаптація законодавства про банкрутство (неспроможність) у сфері захисту прав працівників неплатоспроможного боржника / В.В. Радзивілюк // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 2. – С. 150–155.
27. Узагальнення судової практики розгляду господарськими судами справ у спорах, пов'язаних із земельними правовідносинами // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 1. – С. 25–70.
28. Шуляк Л.А. Щодо проблеми зловживання учасниками судового процесу правом апеляційного (касаційного) оскарження судових актів, які не підлягають оскарженню / Л.А. Шуляк // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 1. – С. 22–25.